

**BAĞDAT FOLKLORU (DOĞUM, EVLENME,
ÖLÜM, GELENEK VE GÖRENEKLERİ)**

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI**

Maha ALSAEDİ

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI**

**BAĞDAT FOLKLORU, (DOĞUM, EVLENME, ÖLÜM GELENEK VE
GÖRENEKLERİ)**

Maha ALSAEDİ

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**Danışman
Doç. Dr. MUSTAFA KUNDAKCI**

**KARABÜK
Ocak 2021**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ.....	8
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	13
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	13
GİRİŞ	14
BİRİNCİ BÖLÜM	45
BAĞDAT GELENEK VE GÖRENEKLERİ.....	45
1. Doğum Gelenekleri	45
1.1. Bağdat'ta Müslümanlar Arasında Geçmiş ile Bugün Arasındaki Doğum Gelenekleri ve Görenekleri.....	45
1.1.1. Hamilelik	45
1.2. Bağdat'ta Hıristiyanlar Arasında Doğum Gelenek ve Görenekleri	62
1.2.1. Çocuk Vaftizi	62
1.3. Folklorida Doğumla İlgili Ninniler (Çocuk İlahileri ve Şarkıları)	66
1.4. Atasözleri	73
1.5. Doğumla İlgili Meşhur Atasözleri	73
1.6. Bağdat Folklorunda Halk Hikâyesi.....	81
1.6.1. Hikâyeleri İncelemenin Amacı	84
1.6.2. Bağdat Folklorunda Doğum Hikâyeleri	91
İKİNCİ BÖLÜM.....	94
2.Evlenme Gelenekleri.....	94

2.1. Evlilik	94
2.1.1. Sümerlerin Kadim Medeniyetinde Evlilik	94
2.1.2. Bağdat'ta evlilik gelenek ve görenekleri	97
2.1.3. Hattab Seti ve Gül Gori Tepsisi	98
2.1.4. Zaffa Alayı.....	98
2.1.5. Bağdat'ınAl-Karh BölgesindeAl-KadhimiyaBölgesinde Evlilik	98
2.1.6. Nişanlının Ailesinde Çeyiz	99
2.1.7. Düğüngecesi, Kadhimiya'da Düğün Gecesi	99
2.1.8. Bağdat'ınAl-Rusafa ilçesi ve Al-Fadl Mahallesi'nde evlilik	100
2.1.9. Çeyiz Sunmak	101
2.1.10. Evlilik Töreni	101
2.1.11. Tarak	102
2.1.12. Evlilik Akdi Sonrasında Kadınların Görevleri.....	103
2.1.13. Gelinin Alışverişi	103
2.1.14. Banyo	104
2.1.15. Kına.....	104
2.1.16. Gelinin Düğünü.....	104
2.1.17. Damadın Düğünü.....	105
2.1.18. Düğün Gecesi	106
2.1.19. Düğün Sonrası Sabah	106
2.1.20. Yedinci Gün	107
2.2. Gelin ve Damadın Kıyafetleri ve Kostümleri	108
2.3. Yemek.....	108
2.4. Bağdat Kızlarının Evlilik (Oruç ve Adak) ile İlgili İnançları	109
2.4.1. Bakirelerin Orucu	109
2.4.2. Hızr Elias'ın Kutlaması.....	109
2.5. Günümüzde Evlilik	110
2.5.1. Nişan ve Tören	110
2.5.2. Evlilik Mührü.....	110
2.5.3. Güzellik Salonu	111
2.5.4. Evlilik Töreni	111
2.6. Hristiyanlarda evlilik:	112
2.6.1. Mandai Dininde-Sabiye Evliliği	112

2.7. Evlilikle İlgili Meşhur Atasözleri.....	116
2.8. Evlilikle İlgili Halk Hikâyesi	124
2.9. Evlilikle İlgili Halk Hikayelerinde Gelenek ve Görenekler	125
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	134
3. Ölümle İlgili Gelenekve Görenekler.....	134
3.1. Geçmişte Yas Törenleri ve Gelenekleri.....	134
3.1.1. Cenaze Konseyi.....	137
3.1.2. Cenazeden Sonra Erkekler için Sakal Tıraşı	137
3.1.3. Cenaze Evine Yumurta ve Gül Gönderilmesi.....	137
3.1.4. Kadınlar İçin Yas	139
3.1.5. Yas Tutmak ve Üzüntüyü Gidermek.....	140
3.1.6. Halawa (Tath)	140
3.1.7. Yas.....	141
3.1.8. Kit.....	141
3.1.9. Çözme (Kitin Kırılması).....	141
3.1.10. Fakirlere Yiyecek ve Giyecek Dağıtımı (Ölülerin Canına Bir Ödül)	142
3.1.11. Yedinci Gün	142
3.1.12. Kırkinci Gün	142
3.1.13. Ölülerin Yıldönümü	143
3.1.14. Ölülerin Mezarını Ziyaret Etmek	143
3.1.15. Teselli Kırma	143
3.1.16. Mezar Yapımı	144
3.1.17. Kadınların Ölümle İlgili Önemli Alışkanlıkları	144
3.2. Bağdat'taki Hristiyanların Yas Gelenekleri.....	144
3.2.1. Ölü Yıkama	144
3.2.2. Ölülerin Ruhuna Saygı Duymak İçin Siyahlar Giymek:	145
3.2.3. Evde Başsağlığı ve Yemek.....	145
3.2.4. Ölünün Kırkı ve Cuma Günleri	145
3.3. Sabeanların Teselli Gelenekleri	145
3.4. MeşhurBir Ölüm Hikâyesi	148
3.5. Ölümle İlgili Meşhur Atasözleri	154
3.5.1. Meşhur Atasözlerinde Bulunan Hikmet ve Halk Gelenekleri:	154

3.6. Ölümlle İlgili Atasözlerini İçeren bir Halk Hikayesi.....	156
SONUÇ	163
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TEZ ONAY SAYFASI

Maha ALSAEDİ tarafından hazırlanan “BAĞDAT FOLKLORU (DOĞUM-EVLENME-ÖLÜM GELENEK VE GÖRENEKLERİ)” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI

Tez Danışmanı, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 18.01.2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Enver KAPAĞAN (BAİBU)

.....

Üye : Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI (BAİBU)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Saidbek BOLTABAYEV (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Programı Seçin derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: MAHA ALSAEDİ

İmza :

ÖNSÖZ

Folklor, halkların anılarında gizli bir öz, farklı insan gruplarının farklı özelliklerini yansıtan kültürel bir halkadır. Folkloru karşılayan çok sayıda terim olmakla birlikte genel olarak halkbilimi kavramı kullanılmaktadır. Bir başka ifadeyle folklor insan deneyiminin kolektif bir ifadesidir. Geçmişten günümüze halkın taşıdığı değerler ilk ortaya çıktıkları dönemlerde genellikle okuma yazma bilmeyen bireyler tarafından üretildiği için ilgili toplumun saf halini de yansıtmaktadır.

Duygu ve değerlerin, heyecan durumlarının eyleme dökülmesiyle halk tarafından uygulanan gelenekler ve görenekler ortaya çıkmıştır. Nesilden nesile aktararak geleneğe dönüşen bu değerler de resmi dilden ziyade halk dili kullanılmıştır. Bu değerlerdeki samimiyetin bir başka ifadesidir. Bu değerleri inceleyen bir bilim alanı olan folklor bir anlamda hassas ve samimi duyguların bir literatürüdür.

Bu araştırma kapsamında tarihin en eski yerleşim yerlerinden olan Irak ve başkenti Bağdat'taki doğum, evlilik ve ölüm gelenekleri üzerinde durulmuştur. Bu anlamda ninnilerden, atasözleri ve halk masallarına kadar zengin bir içerik değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu gelenek göreneklerin eski dönem efsanelerinin yanı sıra suyun kutsallığından ve uzun süre bölgeye hakim olan Osmanlılardan etkilendiği görülmektedir.

Günümüz Irak toplumundaki doğum, evlilik ve ölüm adetlerinin ele alındığı bu çalışma üç bölümden oluşmuştur. Girişte folklor ve gelenek kavramları ile ilgili literatür bilgisi verilirken birinci bölümde bölgedeki doğum gelenekleri, ikinci bölümde evlilik gelenekleri, üçüncü bölümde ölüm gelenekleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocalarıma, ülkem durumuna ve bu zor zamanda dünyanın tüm ülkelerinin koşullarına rağmen benimle bu sonuca ulaşmak için gösterdikleri çabadan dolayı teşekkürlerimi ve saygılarımı arz ederim.

ÖZ

Kültür ve edebiyat geçmişte ve günümüzde medeniyet benliğini elde etmek ve kimliklerini kanıtlamak isteyen toplumların hassasiyet gösterdikleri temel özelliklerdendir. Tüm gelenek görenekler, şarkılar, müzikler, danslar, atasözleri, halk hikâyeleri vb. unsurlar halk edebiyatının inceleme alanındadır. Bu folklorik unsurlar insanın günlük yaşantısında kendini güvende hissetmesi, topluma adapte olması ve toplumun hareketlerine uyması için ihtiyaç duyacağı temel dinamiklerdir. İnsanoğlunun doğumla başlayıp ölümle biten yaşam sürecinde oldukça önem verilen belirli zaman dilimleri vardır. Doğum, evlilik ve ölüm bu süreçteki en önemli dönemlerdir. Bu nedenle toplumlar da bu dönemlere ve bunun dışında önem verilen başka süreçlerle ilgili çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. İnsanoğlunun tarih sahnesine çıktığı andan itibaren belirli dönemlerde uygulanan, nesiller arası geçişle daha sonraki dönemlerde de varlığı devam eden bu etkinlikler gelenek görenek olarak adlandırılmaktadır.

İnsan hayatındaki en önemli gelenekler ise doğum, evlilik ve ölüm gelenekleridir. Bunların tümü genel anlamda üzüntü ve sevinci diğer insanlar birlikte yaşamak için oluşturulmuş etkinliklerdir. Masallar, destanlar, efsaneler ve atasözleri gibi topluma mal olmuş en eski edebi ürünlerde geçmiş dönemlere ait birçok gelenek göreneğe rastlamak mümkündür. Bu ürünlerde sıklıkla görülen mitolojik unsurlar o milletin geçmişine yönelik önemli bilgiler sunabilmektedir.

Irak'ın tarihin ilk yerleşim yerlerinden olan Mezopotamya'nın bulunduğu yer olması nedeniyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle oldukça zengin bir kültürel altyapıya sahiptir. Özellikle başkent Bağdat, geçmişten gelen kozmopolit yapısı ile başta Binbirgece masalları olmak üzere insanın hayal gücünün zenginliğini gösteren efsaneler, masallar, halk hikayeleri ve barındırdığı medeniyetlerden kalma gelenek görenek ve kültürel değerlerle önemli bir folklorik şehir konumundadır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Folklor, Halk, Gelenek, Bağdat.

ABSTRACT

Culture and literature are among the basic characteristics that societies that want to attain the civilization identity and prove their identity in the past and today. All traditions, songs, music, dances, proverbs, folk tales, etc. Elements are in the field of study of folk literature. These folkloric elements are the basic dynamics that a person will need in order to feel safe in daily life, to adapt to the society and to adapt to the movements of the society. In the life process of human beings that begins with birth and ends with death, there are certain periods of time that are highly important. Birth, marriage and death are the most important periods in this process. For this reason, various activities are carried out in societies related to these periods and other processes that are given importance. These activities, which have been applied in certain periods from the moment humankind appeared on the stage of history and continued to exist in later periods with the transition between generations, are called tradition.

The most important traditions in human life are the traditions of birth, marriage and death. All of these are activities that are designed to help other people live together with sadness and joy in general. It is possible to find many traditions of past periods in the earliest literary works that belong to society, such as tales, epics, legends and proverbs. Mythological elements frequently seen in these products can provide important information about the past of that nation.

It has hosted many civilizations since Iraq is the place where Mesopotamia, one of the first settlements in history, is located and it passes through two great rivers such as Euphrates and Tigris. For this reason, it has a very rich cultural infrastructure. Especially the capital Baghdad is an important folkloric city with its cosmopolitan structure from the past, especially with the thousandth night tales, legends, tales, folk tales that show the richness of human imagination and traditions and cultural values left from the civilizations it hosts.

Keywords: Culture, Folklore, popular, Tradition, Baghdad

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Bağdat Folkloru (Doğum-Evlenme-Ölüm Gelenekleri Ve Görenekleri)
Tezin Yazarı	Maha ALSAEDİ
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	18.01.2021
Tezin Alanı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	171
Anahtar Kelimeler	Kültür, Halk edebiyatı, Folklor, Gelenek, Görenek, Bağdat

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of theThesis	Baghdad Folklore (Birth-Marrige-Death traditions)
Author of theThesis	Maha ALSAEDİ
Advisor of theThesis	Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI
Status of theThesis	Master Digree
Date of theThesis	18.01.2021
Field of theThesis	Department of Turkish Language and Literature
Place of theThesis	KBU/LEE
Total PageNumber	171
Keywords	Culture, Folklore, Tradition, Baghdad

KISALTMALAR

A.g.e. : Adı geçen eser

A.g.y. : Adı geçen yazı

BK : Bizim Külliye

H : Harman

haz. : Hazırlayan

nr. : Numara

s. : Sayfa

SD : Sözün Doğrusu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu, Bağdat Folkloru, gelenek ve göreneklerinin incelenmesidir. Bu kapsamda Bağdat halkının doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri ile Irak halk edebiyatındaki atasözleri, hikaye, müzik vs. folklor ürünleri incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırma kapsamında tarihin en eski yerleşim yerlerinden olan Irak ve başkenti Bağdat'taki doğum, evlilik ve ölüm gelenekleri üzerinde durulmuştur. Bu anlamda ninnilerden, atasözleri ve halk hikayelerine kadar zengin bir içerik değerlendirmeye tabi tutulmuştur

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada metin aktarma, kitap, makale ve bildirileri inceleme, kütüphane araştırması yöntemlerine başvurulmuştur. Ayrıca Bağdat yerel halkının görüşlerine de yer verilmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Bu tez çalışmasında Irak halk Edebiyatı ve bu edebiyatın temelini oluşturan folklor, gelenek ve görenekler incelenmiştir. Her dönemin sosyal ve siyasi değişiklikleri toplumsal gelenek ve görenekler olarak kaybedilmiştir. Halk edebiyatı kişiden kişiye aktarılan edebiyat olduğu için birçok adet, metin, şarkı ve meşhur atasözleri zamanla kaybolmuştur. Bunun en önemli nedeni teknolojik çağın eski adetlere uymamasıdır. Söz konusu gelenek ve görenekler ayrı ayrı toplandıkları için elde etmesi zorlaşmıştır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu çalışmada, birincil kaynaklara ulaşmada ve orijinal Arapça kitapların tercüme edilmesinde bazı zorluklarla karşılaşmıştır.

GİRİŞ

BAĞDAT

Bağdat İsmi, Nüfusu, Coğrafi Konumu

Bağdat ismi İslâm öncesi döneme ait yöredeki eski yerleşim alanlarıyla ilgilidir. Arap yazarlar kelimenin Farsça kökenli olduğunu düşünerek Farsça kaynakları araştırmışlar ve teorik bazı açıklamalarda bulunmuşlardır. Yaygın kanaate göre kelime “Tanrı’nın ihsanı veya armağanı” anlamına gelmektedir. Modern araştırmacıların çoğu tarafından da kabul edilen bu görüş yanında kelimenin Ârâmîce kökenli olduğunu ve “koyun ağılı” anlamına geldiğini iddia edenler de vardır. Ancak Hammurabi (m.ö. 1792-1750) kanunlarında Bagdadu şehrinden bahsedilir ki bu da kelimenin Farsça’nın muhtemel tesirinden önce de mevcut olduğunu göstermektedir. Kral Nazimaruttaş (m.ö. 1341-1316) zamanından kalma bir sınır taşında da Bagdadi bölgesinden bahsedilir; ayrıca Talmut’un birkaç yerinde Bağdasa kelimesi geçmektedir. Aynı şekilde Bâbil Kralı Mardukapaliddin (m.ö. 1208-1195) dönemine ait bir sınır taşında Bağdat’tan söz edilir. Dicle nehrinin her iki yakasında 33° 26' 18" kuzey enlemi ile 44° 23' 9" doğu boylamı üzerinde yer alan şehir, VIII. yüzyılda Abbâsî Halifesi Ebû Ca‘fer el-Mansûr tarafından kurulmuştur. Kuruluşundan Abbâsî Devleti’nin yıkılışına (1258) kadar hilâfet merkezi olarak kalan Bağdat Osmanlılar devrinde Bağdat vilâyetinin merkezi ve 1921’de de Irak’ın başşehri oldu (Ed-duri, 1991: s. 425).

Dr. Mustafa Cevad "Bağdat Rehberi" adlı kitabında şehrin isminin kökeninin, tanrıların kampı anlamına gelen "Baal Gad" olan "Baal Gad", yani "Baal" olabileceğinden bahsederken, diğerleri Bağdat kelimesinin "Balad" kelimesinden alınan Keldani dilinden geldiğini düşünür. Keldani tanrılarının adı ve bazıları kelimenin kökeninin Farsça olduğunu, yani adamın bahçesi anlamına gelen "Bağdat" olduğunu iddia eder. Bin bir gecenin şehri olarak bilinen Bağdat'ta bu antik masal ve halk gelenekleri kentinde bir gezintiye çıkıldığında, sünnet partilerinde, halka açık ve özel etkinliklerde, pazarlarda, evlerde, düğünlerde, Dicle Nehri üzerindeki Bağdat kahvelerinde, halk atasözleri ve ay ışığı altındaki yaşlı kadınların masallarında hep folklorik unsurlar görülecektir. Tüm bunlar Bağdat'ı diğer dünya şehirlerinden ayıran folklorun özellikleridir. Gazete, dergi, sinema ve tiyatro ile birlikte Bağdat'a giren Avrupa medeniyeti ve yeni yaşam anlayışları ile birlikte başlayan dönüşüm, yeni sosyal

ilişkiler, açıklık, teknoloji, modern yaşam ve yeni toplum kavramların ortaya çıkışına rağmen yine de insanların öncelikleri yaşayan folklor olmuştur.

Bağdat'ın yeri, merkezlerini şehrin güney doğusunda bulunan "Eşnuna" adlı büyük bir krallığın parçasıydı. Bu krallığın geçmişi ikinci binyılın başına kadar uzanıyor ve Bağdat'tan tarihin en eski yasalarından biri ortaya çıktı ve içinde Vitagors'da matematiğin temeli olan matematik ile ilgili araştırmalar buldular. Bu site İslam'ın ortaya çıktığı dönemde "Kuluada" adıyla biliniyordu (Alalwi, 2008: s.2-4).

Şehir ilk olarak batı tarafında, Al-Karh ve konumu, Al-Kadhimiya ile Al-şuhada şehitler Köprüsü arasında, Atifiyah adlı mahallenin çevresinde belirlendiği üzere inşa edildi. Şehir yuvarlaktı ve halifenin oturduğu yeri ve ikametgahını ortasına yerleştirdi. Ebu Cafer el-Mansur, şehrin çevresine, birincisi daha yüksek, her biri yirmi arşın genişliğinde ve aralarında altmış metre uzaklıkta bir dış ve iç duvar inşa etti. İnşaat ve halkalardan yoksundur ve her çitin dört demir kapısı vardır. Amaç hem savunma hem de güvenlikti (AlBağdadi-Alhatib: s.261).

H. 145 yılında Abbasi Halifesi Ebu Cafer Al Mansur tarafından yaptırılmıştır. Bağdat bölgesi, Dicle Nehri'nin Karh ve Rusafa olmak üzere iki kısma ayırdığı için içinden geçmesiyle karakterize edilir. Bağdat, Samarra şehri kurulana kadar Abbasi devletinin başkenti olarak devam etti, halifeliğin başkenti haline geldi ve ardından H. 656'da Moğolların eline düşene kadar Abbasi devletinin başkenti olarak kaldı. Bağdat şehrinin, insanlara uygun bir yaşam sağlayan önemli bir coğrafi konum olan yeni kentinin yerini seçen Abu Jaafar Al-Mansour tarafından kurulduğundan bu yana bulunduğu yerin ve coğrafyanın planlanmasındaki ekonomik önemi açısından yiyecek ve bol su vardır (Al-Ameed - Taher, 2008: s.3).

Bağdat, Al-Mada'in bölgesindeki (Tayıfsun)eski ismi, bir duvarı ve yarım daire şeklindeki inşaatı ile bölgenin başkentidir. Al-Mada'in şehrin içinde saraylar vardı ve sokaklarında bakkallar ve mağazalar vardı ve bir kilise vardı. Selevkoslar, Dicle Nehri üzerine bir şehir kuran ilk kişilerdi ve inşa edilmesinin nedeni, Babil şehri ile rekabet edecek ekonomik ve ticari bir şehir olmasıydı ve Irak'ın en zengin şehirlerinden biri ve en zenginlerinden biri haline geldi. Tiyatronun ve oyun alanının da olduğu önemli şehirlerdendir (Alsalihi-wasıq- 1985: s.351-358).

Bağdat yerine başkent olması gerekiyordu, ancak Bağdat daha sonra aşağı yukarı aynı mühendislik ile inşa edildi ya da Bağdat'ın kuzeybatından kalan kalıntıları bırakarak şehirleri genişletti. Ziggurat Aqarqouf ve Iwan Kusra (Kusra Sarayı) gibi hanedanların şafağı döneminden kalma antik arkeolojik alanların bolluğu ve birçok İslami anıt ile ayırt edilir. İmam Musa El-Kazım ve Ebu Hanife el-Nu'man, Abdülkadir el-Kilani, Salman gibi birçok Müslüman bayrak türbesi olduğu için, tarihin modern tanımıyla ilk üniversite olan Al-Mustansiriya Okulu gibi al-Farsi ve diğerleri. Bağdat, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra geçen yüzyılın başında Irak Devleti'nin başkentine döndü ve 1958'de monarşinin cumhuriyet yönetimine geçişine tanık oldu.

Bağdat şehri, Irak'ın merkezinde Dicle Nehri üzerinde 33 enlem ve 44 boylamda yer alır ve kuzey ve güneydeki başlıca Irak şehirlerinin ortasında yer alır. Tahmini 660 kilometrekarelik bir alana sahip olan Dicle Nehri, onu batı kesiminde "El-Karh" ve doğu kesiminde "Rusafa" olmak üzere ikiye ayırıyor. Bağdat şehri, Babil antik kentinin 85 km kuzeyinde ve erken Bağdat'ın yerini alana kadar ülkenin ana merkezi olarak devam eden Ctesifon şehrinin (Al-Mada'in) birkaç kilometre kuzeybatısında yer almaktadır. Basra güneyinden 445 km, Musul ise 350 km ve Erbil 320 km uzaklıktadır. Komşu şehirler ise batıda 750 km, Amman 800 km, Beyrut 830 km, Kudüs 875 km ve Kahire 1290 km uzaklıktadır. Güneyde Kuveyt 545 km, Riyad ise 980 km uzaklıktadır. Doğuda Tahran 700 km, kuzeybatıda Ankara 1250 km. Bağdat'ın konumunun önemi, suyun mevcudiyeti ve tarihsel olarak alanının genişlemesine ve nüfuzunun artmasına yol açan sel riskinin olmamasında yatmaktadır ve nehrin içindeki iki bölümünün Karkh ile Rusafa'yı birbirine bağlayan köprülerle bağlantı kolaylığı ve Türkiye, Suriye, Hindistan ve Güneydoğu Asya arasında bir bağlantıdır. Bağdat, Irak'ın başkenti ve en büyük şehri ve aynı zamanda Ortadoğu'nun en büyük şehirlerinden biridir. Kuruluşu, MS 145 H. 762'den ikinci Abbasi halifesi Ebu Cafer Al-Mansur'un hükümdarlığına dayanan antik bir şehirdir. . Bağdat, başkentlerin antik Babil'den (Ninova) Yunan'a (Seleukos) ve Aramice'ye (şehirler), ardından Abbasi Bağdatına kadar takip ettiği Mezopotamya'daki bir alan çerçevesinde bir sivil miras vakasını temsil ediyor. Onun benzerliği, daha sonra ikincisi (Boğaziçi Bağdat) olarak adlandırdıkları Konstantinopolis'ti. Cordoba, Fez, Kairouan, Kahire ve İsfahan rekabet etmeye çalıştılar ve Sufizmleri, onları terk etmeyi reddeden Al-Hallaj'dan El-Cüneyd İmam Musa al-Kadhim ibn Cafer al-Sadiq ile rekabet

etmeye çalıştı, işte İmam Ebu Hanife ve El-Sahrawardi, ve Maarouf Al-Karkhi'ye kadar sürdü. (<https://www.mesopot.com/mesopot/old/adad5/11.htm-02-02-2021>).

Irak Merkez İstatistik Bürosu son yaptığı açıklamada, Bağdat nüfusunun 8 milyonu aştığını ve 2018 nüfus sayımının hazırlanacağı tarihe kadar ülkenin toplam nüfusunun 38 milyonu aştığını söyledi. Açıklamada, "Bağdat, toplam nüfusa oranla% 21'lik bir oranla 8 milyon 126 bin 755 kişiye ulaşan nüfusun en fazla ili oldu." https://arabic.rt.com/middle_east/973419-01-10-2018-02-02-2021.

Müzelerde, tarih öncesi çağlardan MS 17. yüzyıla kadar mücevherler, para birimleri, insan yapıları ve heykeller dahil olmak üzere çeşitli antikalar sergilendi. Ebedi kanıtları arasında Bağdat Duvarı kalıntılarındaki temsil edilen İslami anıtlar, Hilafet Evi, Al-Mustansiriya Okulu'nun harika saatini içeren Al-Mustansiriya Okulu, Al-Mu'tasim merkezi ve ünlü Halife Camii olarak adlandırılan Halife Camii, El-Adhamiye'deki Büyük İmam Ebu Hanife Camii ve içinde tarihi bir okul bulunan Ahmediyye Camii ve içinde tarihi bir okul olan Ahmediyye Okulu da dahil olmak üzere birçok tarihi cami içerir. İmam Musa Al-Kadhim Camii ve içinde Al-Kadimiya ve Al-şorja pazarında Al-Murjaniyah Okulu, Al-Mansour Camii, Al-Mehdi Camii ve Al- Rusafa Camii, Ebu Hanife Al-Nu'man'ın türbesinin yanındaki fahri okul, Al-Mawfakia Okulu, Al-Asfiya Okulu ve Al-Nizamia Okulu gibi eski tarihi okullar vardır. Bağdat'ta Rusafa, Al-Karh ve Bağdat eğlence şehri, Al-Zawra adası, Düğün adası, Al-Kazra ve diğerleri gibi bir dizi eğlence alanı var. Birçok kulüp vardır. Atıcılık Kulübü, Binicilik Kulübü, Al Alawi Kulübü, Al Hindiya Kulübü ve Al Mansour Kulübü gibi bir dizi sosyal kulüpleri vardır.

Bağdat Tarihi

Halife Mansûr kurduğu bu şehre, Kur'ân-ı Kerîm'de (el-En'âm 6/127; Yûnus 10/25) "cennet" mânasında kullanılan dârüsselâm kelimesinden ilham alarak Medînetüsselâm adını verdi. Bu isim resmî belgeler, sikkeler ve ağırlık ölçü birimlerinde kullanılmaktaydı. Bağdat yerine Buğdân(بغدان), Medînetü Ebû Ca'fer, Medînetü'l-Mansûr, Medînetü'l-hulefâ ve ez-Zevrâ gibi adlar da kullanılmıştır. Arap yazarlar Halife Mansûr'un bu şehri İslâm öncesi devirde pek çok yerleşim alanının bulunduğu bir yerde kurduğunu söylerler. Bunların en önemlisi, Sarât'ın kuzeyinde Dicle'nin batı yakasında bulunan Bağdat köyüdür. Bazıları buranın yıllık panayırının kurulduğu Bâdûreyâ olduğunu belirtirler ki bu, Kerh'in daha sonra neden önemli bir ticaret merkezi haline

geldiğini açıklamakta yardımcı olur. Eski yerleşim merkezlerinden bazıları Dicle'nin batı yakasında ve Kerh yakınında idi ve büyük bir kısmı Ârâmîler'e aitti. Bunlar arasında Hattâbiyye, Şerefâniyye, Verdâniyye, Sünâye, Katuftâ ve Berâsa zikredilebilir. Kerhâye ile Sarât arasında Sâl, Versâlâ ve Benâvrâ adlı üç küçük yerleşim merkezi vardı. Ârâmîce "müstahkem şehir" mânasına gelen Kerh ise adını İran geleneğinde II. Şâpûr'a (309-379) atfedilen eski bir köyden alır. Xenophon'a göre Ahamenidler Bağdat yöresinde geniş bahçelere sahiptiler. Îsâ Kanalı'nın ağzına yakın bir yerde bir Sâsânî sarayı (Kasru Sâbûr) vardı. Halife Mansûr buraya daha sonra bir köprü yaptırdı. Sarât Kanalı'nın üzerindeki eski köprü (el-Kantaratü'l-atîka) Sâsânîler'e aitti. Şehrin doğu tarafındaki Sûkusselâsâ ile Hayzurân Mezarlığı İslâm öncesi devirden kalmadır. Burada İslâm öncesi döneme ait bazı manastırlar da vardı. Bunlar arasında, yerinde Huld Sarayı'nın inşa edildiği Deyrûlatîk eski Deyr ile Deyrû Bustânî'l-Kus ve Deyrûlcâselik zikredilebilir.

Bu eski yerleşim merkezlerinin hiçbiri ne siyasî ne de ekonomik bir öneme sahipti. Bu bakımdan Halife Mansûr'un kurduğu şehir yepyeni bir şehir olarak kabul edilebilir. Bağdat Orta çağ'da Avrupalı seyyahlar tarafından çok defa Bâbil ve Seleucia ile karıştırılır. Abbâsîler gözlerini Doğu'ya çevirince devletlerini sembolize edecek yeni bir başşehir aramaya başladılar. İlk halife Seffâh bu maksatla Kûfe'den Enbâr'a, Mansûr ise Kûfe yakınlarındaki Hâşimiye'ye gitti. Ancak Mansûr çok geçmeden Hz. Ali taraftarı olan Kûfe şehrine yakın olmanın ordusu üzerinde menfî bir tesir icra edeceğini anladı ve daha uygun bir yer aramaya başladı. Ciddi bir araştırmadan sonra iklimi, ekonomik imkânları ve askerî açıdan elverişli konumu bakımından uygun bulunduğu Bağdat mevkiini seçti ve şehir nehrin her iki tarafında da verimli topraklara sahip bir ova üzerinde kuruldu. Horasan yolu buradan geçiyordu ve kervan yollarının kesiştiği bu yörede her ay panayırlar kuruluyordu. Böyle bir yerde askerler ve halk erzak sıkıntısı çekmeyecekti. Ya'kûbî ve İbnü'l-Fakîh gibi IX. yüzyıl müelliflerinin verdikleri bilgilere göre Bağdat'ın sahip olduğu kanallar ağı hem tarımda bol ürün alınmasını, hem de şehrin su baskınlarından korunmasını sağlıyordu; bölge sağlıklı ve ılıman bir iklime sahipti. Şehir sağlamlığı ve yerleşim planı ile büyük bir kaleyi andırıyordu ve etrafı geniş, derin bir hendekle çevriliydi. Daha sonra tuğladan yapılmış bir iskele ve savunma amaçlarıyla boş bırakılmış 57 m. genişliğindeki bir alandan sonra temelden itibaren 9 m. yüksekliğinde bir duvar yer alıyor ve bundan sonra da tuğladan yapılmış asıl sur

geliyordu. Kapıların üzerinde şehri yukarıdan gözetlemeleri için, alt kısmında nöbetçilere ayrılmış bölümleri olan gözetleme kuleleri vardı. Evler yapılması için bu surdan sonra 170 m. genişliğinde bir saha ayrılmıştı. Burada sadece askerler ve halifenin yakın adamlarının ev yapmalarına izin verildi. Şehre giren yollarda sağlam kapılar vardı. Bunun ardından halifenin sarayı (Bâbüzzeheb), câmi-i kebîr, divanlar, halifenin çocuklarına ayrılan evler ve biri muhafız birliği kumandanına, diğeri de [sâhibü's-şurtaya](#) ait iki sakifenin (revak) yer aldığı geniş iç alan bulunuyordu ve etrafına üçüncü bir duvar inşa edilmişti. Şehrin kontrolünü sağlamak hem içteki haberleşmeyi hem de kervan yollarıyla irtibatı temin etmek için şehir, ortada kesişen iki yol ile dört eşit parçaya bölünmüştür. Horasan kapısı kuzeydoğuya, Basra kapısı güneybatıya, Suriye kapısı kuzeybatıya, Kûfe kapısı ise güneydoğuya açılıyordu. Halifenin sarayına ulaşmak için hendeği aştıktan sonra iç ve dış surlardaki beş kapıyı geçmek gerekiyordu. Şehrin planında eski doğu imparatorluk geleneklerinin etkili olduğu söylenebilir. Nitekim halifenin halk arasına karışmayıp ayrı yaşaması, yeni devletin büyüklüğünü göstermek için yapılan görkemli cami ve saraylar da bunu ispatlar.

Sarayın 48 m. yüksekliğindeki yeşil kubbesi 941'de fırtınalı bir gecede yıldırım düşmesi üzerine yıkıldı; ancak duvarlar 1255'e kadar ayakta kaldı. Bâbüzzeheb'in yapımında mermer ve taş kullanıldı ve kapısı altınla süslendi. Hârûnürreşîd'in önem vermemesine rağmen Bâbüzzeheb yarım yüzyıla yakın bir zaman resmî ikametgâh olarak kullanıldı. Halife Emîn buraya yeni bir yan bina ilâve edip etrafında bir meydan yaptırdı. Emîn'in tahttan uzaklaştırılmasıyla sonuçlanan 813'teki kuşatma sırasında burası çok zarar gördü. Daha sonra ise resmî ikametgâh olmaktan çıktı ve tamamen ihmal edildi. Mansûr Camii saraydan sonra inşa edildi; bu yüzden kiblesinde hafif hata vardır. 807'de Hârûnürreşîd bu camiyi yıktırıp tuğlalarla yeniden inşa ettirdi. Cami 875'te ve 893'te genişletildi. Halife Mu'tazîd-Billâh camiye yeni bir bölüm ilâve ettirdi ve camiyi onarttı. Caminin minaresi 915'te yanmış, ancak tekrar yapılmıştır. Mansûr Camii Abbâsîler döneminde Bağdat'ın en büyük camii olma özelliğini korudu. 1255'te sel baskınına uğrayan cami Moğol saldırısından sonra da ayakta kalmaya devam etti.

Bağdat'ın planı sosyal gayeler gözetilerek çizilmiştir. Her bölge belirli bir etnik veya meslekî grubun sorumluluğundaydı. Askerler genel olarak surların dışında şehrin kuzey ve batısında, tüccar ve zanaatkârlar ise Kerh'te Sarât'ın güneyinde oturuyorlardı. Pazarlar Bağdat'ın planında önemli bir rol oynar. Başlangıçta en dıştaki büyük surdan

iç sura doğru uzanan dört yol boyunca yüksek kemerli dükkânlardan oluşan dört pazar, ayrıca surların dışında da dört pazar yeri vardı. Halife Mansûr 773'te pazarların emniyet düşüncesiyle şehirden Kerh'e nakledilmesini emretti. Her zanaat ve ticaret erbabının müstakil pazar yerleri, çarşıları vardı. Meselâ Kerh'te manav, bakkal, sarraf ve kitapçılara tahsis edilmiş çarşılar mevcuttu. Şehrin büyümesiyle buraya Horasan, Semerkant, Merv, Belh, Buhara ve Hârizm'den tüccarlar geliyordu; bunların kendilerine ait mahalleleri ve her grubun bir reisi vardı.

Ya'kûbî Bağdat'ın planının 755'te çizildiğini nakleder. Ancak yapım çalışmaları 762'de başlamıştır. Şehrin planı üzerinde dört mimar çalıştı. Caminin mimarı ise Haccâc b. Ertât idi. Ya'kûbî ve Taberî'nin kaydettiğine göre Halife Mansûr yapım işinde çalıştırılmak üzere 100.000'e yakın işçi ve ustayı bir araya getirdi. Kerhâye Kanalı'ndan içme suyu olarak ve ayrıca inşaat işlerinde kullanılmak üzere su sağlayan bir kanal açıldı. 763'te en azından saray, cami ve divanların tamamlandığı, Mansûr'un Bağdat'ta oturmaya başladığı ve hilâfet merkezini oraya naklettiği anlaşıyor. Daire şeklindeki şehir 766'da tamamlandı. Bağdat şehir plancılığı için önemli bir örnektir. Şehir, merkezinin her taraftan eşit uzaklıkta olması ve kolayca kontrol edilip korunması için daire şeklinde planlanmıştır. Arap kaynakları bu planın eşsiz olduğunu söylerler. Ancak dairevî plan Yakındoğu'da bilinmeyen bir şey değildi. Uruk şehrinin planı da hemen hemen daire şeklindedir. Asurlular'ın ordugâhları da daire şeklindedir. Creswell, aralarında Harran, Agbatana, Hatra ve Dârâbcird'in de bulunduğu, oval veya daire şeklinde on bir şehrin adını sayar. Bağdat, plan itibarıyla Dârâbcird'e daha çok benzer. Bağdat'ın mimarlarının muhtemelen böyle planlardan haberleri vardı. İbnü'l-Fakîh şehir için kare veya daire şeklinde iki plan çizildiğini ve sonuncusunun daha mükemmel olduğu için tercih edildiğini anlatır (Ed-duri, 1991: s.428).

Abbasi döneminde Bağdat, siyasi faaliyetler için önemli bir merkez haline geldi, bu nedenle Ebu El-Abbas El-Saffah, Eyaletin başkenti olarak Bağdat'ı seçti ve El-Hashemiya'da Kufe yakınlarında yaşadı ve Fırat Nehri kıyısında bir şehir inşa etti ve El-Hashemiya'yı ölene kadar başkenti olarak aldı ve El-Mansur, savunma amaçlı askeri hedefler için mühendisliğe göre ve coğrafi konumu nedeniyle Bağdat'ı inşa etmeye geldi Dicle Nehri'nin varlığı ve yiyecek bolluğu. (Alcenabi,1984: s. 238-239).

Halife Mansûr 773'te Dicle nehri kıyısında Horasan Kapısı'nın aşağı tarafındaki geniş bahçeler içinde Huld adını verdiği bir saray yaptırdı. Ayrıca stratejik gayeler, Mansûr'un ordunun bölünmesiyle ilgili politikası ve arazinin ihtiyacı karşılamaması halifeyi, Dicle'nin doğu yakasında veliahdı Mehdî için bir karargâh kurmaya sevketti. Bu karargâhın tesis edildiği yerde bir saray ve cami yapılmış, etrafı da kumandanlar ve maiyetlerinin evleriyle çevrilmişti. Buraya Hârûnürreşîd'in yaptırdığı saray münasebetiyle Rusâfe adı verildi. Askerî bölge bir duvar ve Mehdî'nin kışlasının etrafını saran bir hendekle ayrılmıştı. Mehdî'nin kışlasının yapımına 768'de başlanmış ve 773'te tamamlanmıştır. Rusâfe Mansûr'un kurduğu şehrin karşısında yer alır.

Bağdat büyük bir kültür, tercüme ve bilim merkezi idi. Hanefî ve Hanbelî mezhepleri burada doğmuştur. Ayrıca Beytülhikme gibi tercüme yapılan diğer kuruluşlar da burada bulunuyordu. Camiler, özellikle Mansûr Camii büyük bir öğretim merkezi idi. Bir kitap sergi sahası olarak da kullanılan çok sayıda kitapçı dükkânının bulunması kültür faaliyetlerinin ulaştığı seviyeyi gösterir. Şairler, tarihçiler ve âlimler burada sayılamayacak kadar çoktu. Bu hususta Hatîb el-Bağdâdî'nin Târîhu Bağdâd adlı eserinde geniş bilgiler vardır. Sadece halifeler değil vezirler ve üst düzeydeki diğer görevliler de eğitim ve öğretime gereken ilgiyi göstermiş ve daima destek olmuşlardır. İslâm kültürünün yaratıcı devri Bağdat damgasını taşır. Daha sonra bir eğitim ve öğretim merkezi olarak halk kütüphaneleri kuruldu. Bunların en meşhuru, Ebû Nasr Sâbûr b. Erdeşîr'in kurduğu Dârülilim'dir. Medreseler kurulmaya başlayınca Bağdat, Nizâmîye ve Müstansırıyye medreseleriyle buna öncülük etti ve medrese sistemini hem programda hem mimaride etkiledi. Özellikle Beşinci ve Altıncı asırlarda hastahanelere çok önem verildi. Bunlardan Bîmâristânü's-Seyyide ve Bîmâristânü'l-Muktedirî (918) ve Bîmâristân-ı Adudî (982) çok meşhurdu. Vezir ve diğer devlet yetkilileri de çeşitli hastahaneler yaptırmışlardır. Hârûnürreşîd devrinde Bağdat'ta üç tane köprü vardı. Meşhur olan iki tanesi Bâbü Horasan ve Kerh'te idi. Hârûnürreşîd Şemmâsiye'de iki köprü inşa ettirdi, ancak bunlar ilk kuşatma sırasında yıkıldılar. Üç köprü 6. yüzyılın sonuna kadar kaldı. Bağdat'ta medreselerin kurulmasına çok önem verildi. Bu hareket başlangıçta Şâfiîler arasındaki dinî uyanış yanında siyasî ve idarî ihtiyaçlarla açıklanabilir. Fakat bu bir kültür faaliyeti olarak daha sonra da devam ettirildi. En meşhurları 1066'da kurulan Nizâmîye, aynı yıl kurulan ve bugün Külliyyetü's-şerîa olarak kullanılan Ebû Hanîfe, 1233'te kurulan ve XVII. yüzyıla kadar varlığını koruyan

Müstansırıyye medreseleridir. Bu medreselerden her biri, dört fıkıh mezhebinden biri üzerinde ihtisaslaşmıştı. Sadece Müstansırıyye ile 1255'te kurulan Beşîriyye medreseleri dört mezhebe göre öğretim yapıyordu. Şemsülmülk b. Nizâmülmülk tarafından yetimler için kurulan bir mektep vardı. 1209'da Bağdat'ın her yerinde, ramazan ayında fakirlere hizmet etmek için misafirhaneler (dârüzziyâfe) kuruldu. Bağdat bu dönemde yangın, sel ve karışıklıklardan çok zarar gördü. 1057'de Kerh, Bâbülmuhavvel mahalleleri ve Kerh çarşısının büyük bir kısmı yandı. 1059'da da Kerh ve Eski Bağdat'ın çoğu yandı.

Halk grupları ve mezhep mensupları (Hanbelîler'le Şâfiîler, Sünnîler'le Şîîler) arasında çıkan olaylar kan dökülmesine ve tahribata sebep olmaya devam etti. 1242'de Me'mûniyye ile Bâbülezec, Muhtâre ile Sûku's-sultân, Katuftâ ve Kureyye mahalleleri arasında olaylar çıktı, pek çok kişi öldürüldü ve dükkânlar yağmalandı. 1255 yıllarında durum çok daha kötüleşti. Sünnîler'in oturduğu Rusâfe ve Şîî mahallesi Hudayriyyîn arasında çatışmalar meydana geldi. Daha sonra Bâbülbassa ve Kerh de olaylara karıştı. Bu olaylar hem hükümet kontrolünün azaldığını hem de mahalleler arasında rekabet olduğunu gösterir. Kerh ile Bâbülbassa arasında yeniden çatışma çıkınca bunu önlemek için gönderilen askerler Kerh'i yağmaladılar. 1256'da Kerh halkından birinin öldürülmesiyle olaylar doruğa ulaştı ve kontrolü sağlamak için gönderilen askerler halkla beraber Kerh'i yağmalayıp birçok yeri yakıp yıktılar; pek çok kişi öldürüldü ve kadınlar kaçırıldı. Bu dönemde ayyârlar her yerde faaliyet gösteriyordu. Dükkânları yağmalıyorlar ve geceleyin evleri soyuyorlardı. Hatta Müstansırıyye'yi bile iki kere talan etmişlerdi. Hükümet olayları bastırmaktan âciz kaldı. Kanallar temizlenmediği için seller meydana geldi. 1243'teki seller ve taşkınlar Nizâmiye ve civarındaki bazı mahalleleri tahrip etti. 1248'de seller Doğu Bağdat'ın etrafını sardı ve duvarların bir kısmını yıkarak Harîm'e ulaştı. Sel Rusâfe'de de birçok evi yıktı. Batı Bağdat sular altında kaldı ve Bâbülbassa ve Kerh bölgesi hariç birçok ev yıkıldı. Ekinler zarara uğradı. En büyük sel felâketi ise 1256'da meydana gelmiş ve Batı Bağdat'taki Dârülhilâfe ve Nizâmiye çarşıları sular altında kalmıştı.

Eski okulların bazıları özellikle Nizâmiye, Müstansırıyye, Beşîriyye, Teteşiiyye ve Medresetü'l-ashâb yeniden öğretime başladılar. Cüveynî'nin karısı, dört mezhebin de esaslarının öğretilmesi için İsmetiyye Medresesi'ni ve onun yanında bir ribât yaptırdı. İlhanlı Hükümdarı Ahmed Teküder 1282'de, Abbâsîler devrindeki gibi dinî bir

duyguyla, camilere ve okullara bağışta bulunulması için bir mesaj yolladı. Bunun yanında İlhanlı idaresi, müslüman olmayanlara karşı bir isyanın meydana gelmesine yol açtı. İlhanlılar hristiyanları korudular ve onlardan cizyeyi kaldırdılar. Kiliseleri yeniden inşa ettiler ve okulları öğretime açtılar. Argun'un (1284-1291) yahudi asıllı maliye nâzırı Sa'düddeve kardeşini Bağdat'a vali tayin edince yahudilerin itibarı arttı. Gâzân Han zamanında Bağdat'taki gayri müslimler bazı sıkıntılarla karşılaştılar ve bir kısmı müslüman oldu. İlhanlılar Bağdat'ta kâğıt parayı (çao) kabul ettirmeye çalıştılsa da başarılı olamadılar ve Gâzân Han 1297'de bu uygulamaya son verdi.

Moğollar geldiği zaman Doğu Bağdat'ın büyük bir bölümünün harabe halinde olduğunu, onların da halkın çoğunu öldürdüklerini, daha sonra taşradan gelenlerin Bağdat'a yerleştiğini söyler. Halebe, Kureyye ve Katîatülace'm'in meskûn mahaller olduğunu ifade eder. İbn Battûta Bağdat'taki iki köprüden bahseder ve şehirdeki mükemmel hamamlar hakkında ayrıntılı bilgi verir. Çok sayıda cami ve medresenin olduğunu, ancak bunların harabe halinde bulunduğunu nakleder. Çok sayıda medrese ve ribâtın bulunduğunu, bunların en büyüğünün Nizâmiye, mimari açıdan en güzelinin de Müstansiriyye Medresesi olduğunu kaydeder. Sitti Zübeyde Türbesi'nin bu devreye ait olması mümkündür. Bu hanım Müsta'sım'ın büyük oğlunun torunu Zübeyde olabilir. Hasan-ı Büzürg 1339'da Bağdat'a yerleşti ve 1410'a kadar süren Celâyirliler sülâlesini kurdu. Mercan Camii bu dönemde yapılmıştır. Kitâbesinden anlaşıldığına göre Üveys'in kumandanı olan Mercan, cami ile birlikte medreseyi Hasan-ı Büzürg'ün zamanında inşa etmeye başlamış ve 1357'de Üveys'in zamanında bitirmiştir. Bu medresede Şâfiî ve Haneî fikhî okutulurdu. Günümüzde medreseye veya camiye ait olan sadece bir kapı kalmıştır (Ed-duri, 1991: s.428-429).

Bağdat, Abbasi döneminin sonlarında kıyafetlerin kalitesi ve imalatlarının doğruluğu ile biliniyordu ve güzel renkleri çeşitli renklerde ipek, keten ve pamuktan yapılmıştı ve Bağdat, bir tür olan saglatoun ile ünlüydü. Altınla süslenmiş ipek, daha sonra Erbil'in Haza kasabasında giysiler, Musul'da altınla süslenmiş pamuklu giysiler ve ipek giysiler ve tüm bunlar Bağdat alışveriş merkezinde satılık çarşılarında. Hâkimler, alimler, profesörler, şeyhler ve askerler dahil olmak üzere diğer çalışanlardan farklı olarak hükümdarların kendi kıyafetleri, bakanları ve devlet personeli vardı ve Sufi kıyafetleri en ucuz fiyattı. Erkek kıyafetleri, sadece gömlek, pantolon, yün pelerin ve başında türban olan kadın kıyafetlerinden farklıdır. Kadın kıyafetlerinde ise sadelik ve

uzun bir gömlek ve uzun pantolon olan renklerle karakterize edilir. Beline ipek bir parça. Düğün ve kutlamalarda başını ve yüzünü örten bir örtü olan maske takıyor, ancak o dönemde Moğol ve Türk kadınları yüzlerini kapatmıyordu. Yoksulların giysileri, kaba olmaları bakımından zenginlerin giysilerinden farklıdır. (Halil-Nuri, 1985: s.206-209).

Bağdat Timur tarafından 795'te (1392-93) ve 803'te (1401) olmak üzere iki defa işgal edildi. Birincisinde şehir fazla zarar görmedi, fakat ikincisinde halk suçsuz olarak öldürüldü ve Abbâsîler'e ait mahalle ve binaların çoğu tahrip edildi. Bu Bağdat'ın kültür hayatına indirilen ikinci ağır darbe idi. Ahmed Celâyir 1405'te Bağdat'a dönerek Timur'un yıktığı duvarları, bazı binaları ve çarşıları tamir ettirmeye çalıştıysa da zamanı çok kısa sürdü (Ed-duri, 1991: s.433).

Dâvud Paşa'dan sonra on altı yıl süreyle Bağdat valiliğini Ali Rızâ Paşa yürüttü. Ondan sonra Necib, Nâmık, Gözlüklü Reşid, Takıyüddin ve Midhat paşalar Bağdat valiliğinde bulundular. Bunlardan 1869-1872 yılları arasında vali olan Midhat Paşa, Degare meselesi denilen önemli urbân isyanını bastırdığı gibi Necid'i de itaat altına alarak Bağdat vilâyetine bağladı. Bağdat onun zamanında büyük bir gelişme göstererek modern bir hüviyet kazandı. Halkın refahı sağlandı, şehrin çevresindeki surlar yıkıldı, kuzeyden güneye doğru büyük bir cadde yapıldı, sokaklar genişletildi. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru ikinci bir cadde açılmasına başlandı, fakat savaş sonrasında Osmanlı kuvvetlerinin şehirden çekilmesi üzerine cadde İngilizler'ce tamamlandı. 1888'den itibaren ise şehir Bağdat demiryolu ile Anadolu ve İstanbul'a bağlandı. Bağdat Lozan Antlaşması'na kadar hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlı kaldı. Irak'ın 23 Ağustos 1921'de bir krallık haline gelmesi üzerine ise bu devletin merkezi yapıldı. 400 yıla yakın bir süre Osmanlı idaresinde kalan Bağdat'tan seyahatnâmelerde kervanların buluşma yeri, Arabistan, İran ve Türkiye için önemli bir ticaret merkezi olarak bahsedilmektedir. Bu seyahatnâme yazarlarından Caesar Frederigo 1563'te şehirde pek çok tüccar gördüğünü; Sir Anthony Sherley her türlü malın kaliteli ve çok ucuza bulunduğunu, nehir üzerinde kalın zincir ve demirlerle birbirine bağlanmış, gerektiğinde açılabilen kayıklardan bir köprü yapılmış olduğunu anlatmaktadır (1590). Rauwolf ise sokakların dar ve evlerin sağlıksız olduğunu, paşanın ikametgâhı ile devlete ait binalar dışında birçok binanın harabe halinde bulunduğunu belirtir (1574). Ayrıca hamamların iyi bir durumda bulunmadığını, şehrin batı kesiminin etrafı açık büyük bir köy görünümünde olduğunu, doğusunun ise sağlam bir duvar ve hendeklerle çevrili bir halde bulunduğunu

yazar. Seyyahlardan John Eldred de 1583'te Bağdat'ta Arapça, Farsça ve Türkçe konuşulduğunu kaydetmektedir. Portekizli Pedro Texeira Doğu Bağdat'ta 20-30.000 ev ile bir darphâne bulunduğunu, okçuluk ve tüfekçilik okullarının yer aldığını ifade etmektedir (1604). Ayrıca Tavernier, Evliya Çelebi ve Thévenot gibi XVII. yüzyıl seyyahları da Bağdat hakkında bilgi vermektedirler. Bunlardan Evliya Çelebi, Doğu Bağdat'ın etrafını çeviren surun yarım daire biçiminde ve 60 zirâ (arşın) yüksekliğinde olduğunu belirtmektedir. Kalenin kara tarafında 118, nehir tarafında ise kırk beş kule bulunmakta ve İmâm-ı Âzam, Karanlık Kapı, Ak Kapı ve Köprü Kapısı adlarında dört kapı yer almaktaydı. Evliya Çelebi surun uzunluğunu normal yürüyüşle 28.800 adım (yaklaşık 7 mil), Kâtib Çelebi ise 12.200 zirâ olarak belirtmektedir. 1853'te Bağdat'a gelen Felix Jones da daire şeklinde tasvir ettiği ve Dicle'den getirilen su ile doldurulmuş hendeklerle çevrili olduğunu söylediği Doğu Bağdat surlarını 10.600 yard (yaklaşık 6 mil) uzunluğunda gösterir (Halaçoğlu, 1991: s.433).

Irak'ta Osmanlı döneminde sosyal hayatın şekli değişmemiş, adet, gelenek, oyun, kostüm, kıyafet ve kutlamaların koleksiyonu değişmemiştir. Ama Osmanlı kültüründen Bağdatlılara birçok gelenek ve görenek kattı. Edebiyat hayatına gelince, Bağdat'ta Kufe, Musul ve Basra'nın yanı sıra edebiyat ve ilim meclisleri de bulunuyordu, Bağdatlılar çevrelerde buluşup şair ve âlimleri dinliyorlardı ve o dönemde Osmanlı yetkilileri tarafından yakın denetim altındaydılar (Alhamdani, 1985:s.213-214).

Kanûnî Sultan Süleyman devrinde düzenlenmiş tahrir defterine göre (1544) Bağdat'ta çeşitli sosyal tesislere ve şahıslara ait kırk dört vakıf bulunuyordu .Bunlardan Danyal Peygamber Mezar ve Camii, Huzeyfetü'l-Yemânî Alemdar Mezarı, Evlâd-ı İmam Hasan Mezarı, Mercâniyye Dârüşşifâ ve Medresesi, Müstansırıyye Medresesi, Câmi-i Kebîr, Cihan Şah Padişah, Zâviye-i Cemşîd Bey, Mezâr-ı İmam Abdullah, Makâm-ı Hızır Nebî, Makâm-ı Seyyid Abdurrahman b. Zeynüddin, Mezâr-ı bint-i Ümmü Külsûm, Şeyh Necîbüddin Sühreverdî, Şeyh Şehâbeddin Sühreverdî, Hz. Ali makamı, Kameriyye Camii, Haydarhâne, Vefâiyye Medresesi, Ribât Medresesi, Yamanca Hatun Medresesi, İsmâiliyye Medresesi vakıfları en tanınmış olanlardır. Sözü edilen bu kırk dört vakfın 1544 yılı geliri toplamı 384.874 akçeye ulaşmaktaydı. XVI. yüzyılda önemli vakıf gelirine sahip bu gibi eserlerin XVII. yüzyılda da mevcut olduğu, Evliya Çelebi'nin bunlarla ilgili kayıtlarından anlaşılmaktadır. Nitekim Evliya Çelebi pek çok cami ve han bulunduğunu söylediği Bağdat'ta dokuz caminin ismini

zikretmekte, ayrıca sekiz kilise, üç sinagog, 700 tekke ve 500 hamamdan bahsetmektedir. Öte yandan IV. Murad dönemine (1623-1640) ait bir tahrir defterinde Hz. Ali ve İmam Hüseyin evkafının 1.365.044, İmâm-ı Âzam evkafının 48.850, Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî evkafının 79.250, Selmân-ı Fârisî evkafının 13.413, Kanber Ali evkafının 11.697 ve Şeyh Câkir evkafının 57.796, Müstansırıyye Medresesi evkafının 21.662, Şeyh Şehâbeddin Sühreverdî evkafının 85.519, Mercâniyye Medresesi evkafının 95.110 akçe geliri bulunmaktaydı (BA, TD, nr. 1028, s. 8-11). Bunlardan bugün halen üniversite olarak eğitim veren Müstansırıyye Medresesi'nde yılda öğretime 708, imâmete 1062, müezzinliğe 708, hitabete 354, ferrâşa 354, talebelere 2124, nezârete 531 ve tevliyyete de 384 akçe olmak üzere toplam 12.951 akçe ücret kaydedilmiştir. Bu dönemde Bağdat'ın etrafının hurma bahçeleriyle çevrili olduğu da belirtilmektedir. Nitekim Bağdat şehri civarında 7232, vilâyette ise 305.253 hurma ağacı bulunmaktaydı.

İslâm medeniyetinin en önemli merkezlerinden biri olan, ancak Osmanlılar'a geçmeden çok önce bu özelliğini kaybeden Bağdat'ta Osmanlılar döneminde yeniden az da olsa ilim ve edebiyat sahasında ün kazanmış şahsiyetler yetişmiştir. Nitekim Kanûnî'nin Bağdat'ı fethettiği sıralarda burada bulunan ünlü Türk şairi Fuzûlî Osmanlı hükümdarı ve bazı devlet adamları hakkında kasideler yazmış, ondan sonra oğlu Fazlî de Türk edebiyatının seçkin simalarından biri olarak şöhret kazanmıştır. Yine meşhur divan şairi Rûhî ile Gülşen-i Şuarâ adıyla bir tezkire yazan Ahdî Bağdat'ın önemli şairlerindendir. Bunlardan başka Zihnî, Zâyî, Aziz, İlmî ve Bağdat Mevlevîhânesi şeyhliğinde bulunmuş olan Yahyâ Dede, Gülşen-i Hulefâ müellifi Murtaza ile son devir Türk şairlerinden Ahmed Hâşim de Bağdatlıdır. Osmanlılar dönemi 1831-1917 M devametti. İngiliz ordusu 22 Kasım 1914'te ve Irak'taki İngiliz işgalinin başlangıcında Basra'ya girdi. 1333 AH, 1915 AD Hindistan / İngiliz ordusunun Bağdat'ın 32 km güneyinde gelişi. Ve Kut Muharebesi'ndeki büyük kaybı ve 3 Aralık 1915 ile 29 Nisan 1916 arasındaki dönem boyunca kuşatıldığı Osmanlı ordusu önünde çekilmesi. Ardından İngiliz ordusu, General Halil Paşa liderliğindeki Osmanlı ordusuna (Altıncı Kolordu) teslim oldu. Osmanlı döneminin devamı nedeniyle Bağdat'ta pek çok gelenek, görenek ve hatta sözler hala bağdatlılar arasında mevcuttur ve bilinmektedir (Halaçoğlu, 1991: s.434-437).

FOLKLOR

Folklor Nedir?

Folklor, bir grup insanın varlığında oluşan ve bu kültürü bir nesilden diğerine aktaran canlı kültürel unsurlara dayanmaktadır. Bu kültürel unsurların sonraki kuşaklara aktarılması düşüncesi, folklor teriminin temelini oluşturmaktadır ve bu alanda faaliyet gösteren her bireyin bağlı kalması zorunlu olan durumlardır.

Folklor bir anlamda, üzerinde çalışılan popüler kültürel unsurların toplamıdır denilebilir. Buna göre folklor alanı “inançlar ve halk bilgisi”, “halk gelenek ve görenekleri”, “folklor” ve “maddi kültür folkloru” olmak üzere dört ana bölüme ayrılmıştır (<http://www.almothaqaf.com>).

Folklor terimini ilk kullanan İngiliz arkeolog William John Thoms'tur. Thoms bu terimi ilk olarak 1946'da folklor içeriğini vermeyen bir terim olan “halkların hazinesi” anlamında kullanmıştır. Bu nedenle kelime özellikle Avrupa'da kabul görmüş ve İngilizcenin dışında birçok dilde de kullanılmıştır. Bu kelime halk hikâyeleri, kostümler, inançlar, sihir ve dini ayinlerin pratiği yoluyla insanların sözlü geleneklerini inceleyen folklorun anlamını doğrulamıştır (Crabb, 1963, s.3).

Folklorun başta tarih olmak üzere birçok sosyal bilim alanına önemli ölçüde katkıları vardır. Öyle ki gerçek, şairlerin ve düşünürlerin eserlerinde sunulduğu gibi değil insanların spontane eylemleri tarafından sunulduğu gibidir. Folklor, geçmişten günümüze kültürel faaliyetleri incelediğinden insanın manevi tarihini yeniden inşa etmek olarak da ifade edilebilmektedir. Bu özelliği nedeniyle tarihsel bir bilim olarak da kabul edilmektedir. Folklor, elde ettiği verilerle insanlık geçmişine ışık tutmaya ve tarihsel ya da doğal olsun tüm bilimsel araştırmaları kullanarak bu hedefe ulaşmaya çalışır. Tarihi bilimler belge ve bu belgelerin incelenmesi yöntemine bağlı iken, doğa bilimleri ise gözlem ve deneyim yöntemini benimsemektedir. Bu anlamda aslında aralarında hiçbir fark yoktur. Dolayısıyla tarihçilerin kullandığı yöntemler, folklor bilimi tarafından kullanılan yöntemlere benzemektedir (Crabb, 1963, s.3).

Folklor, bir anlamda insanın manevi tarihini yeniden yapılandırmaktır. Crabb'ın ifade ettiği üzere folklor, insanın bu dünyada ilk görünüşünden itibaren ortaya çıkmış

göreceli bir durumdur. Yavaş gelişmesine rağmen mevcut inançların yerini almak için daha eski ve ilkel inançlara dayanmış ve yeni inançlarla manevi entegrasyon yoluna girmiştir. Bu anlamda dünyanın herhangi bir yerinde insanlar, yüzlerce yıl önce başka biri tarafından bırakılan manevi değerleri, tarihi süreç içerisinde devam ettirir ve yeni kuşaklara aktarır. Dolayısıyla bu insanları incelemek, diğer insanların geçmişine ışık tutacak ve geçmişle ilgili kabul edilecek eksik belgeleri ortaya koyabilecektir (Crabb, 1963, s. 6-7).

Al-Abta'nın (1963) ifade ettiği üzere modern Irak düşünce tarihinde folklor kelimesi ilk olarak Al-MurshidBağdatiya dergisinde anonim bir yazar tarafından 1927 yılında kullanılmıştır. Yazıda folklor kelimesi “etik” olarak adlandırılmış ve halk kültürü yani insanlar arasında iyi bilinen bir edebiyat olarak tanımlanmıştır. Al-Abta ise (etik) halkiyat terimini yaratılış, insanlar veya halk olarak tanımlamıştır (Al-Abta, 1963, s. 68).

Folklor terimi Türk edebiyatında ise ilk olarak Ziya Gökalp tarafından kullanılmıştır. Gökalp'in folklor teriminin karşılığı olarak (etik) halkiyat kelimesini kullandığı görülmektedir. Türklere göre halkla ilgili olan her şey halkın veya popüler geleneklerin etkileri anlamına gelmektedir. Görüldüğü üzere Irak hakkında olduğu gibi Türk toplumunda da yaratılış ifade etmek için “halkiyat” kelimesi kullanılmaktadır.

Folklor köken itibariyle İngilizce insanlar anlamına gelen “folk” ve bilgi veya bilgelik anlamına gelen “lore” sözcüklerinin birleşiminden meydana gelen “insanların bilimi” veya “popüler bilgi” anlamında kullanılan bir kelimedir. “Folk” kelimesi daha çok halkbilim çalışmalarında dayanışma duygusu ile تنها bir yerde yaşayan küçük, eğitimsiz bir grup insanı belirlemek için kullanılmıştır. “Lore” ise birbirinden farklı çok sayıda halk topluluğu içerisinde bir tanesinin manevi geleneklerini inceleyen bir bilimdir. Bir başka ifadeyle neandertal düşüncenin bir kelime veya eylemle meyvesidir ve bu anlamda tarihi süreçte bir alışkanlık, bir gelenek ve popüler bir atasözü olarak kullanılmıştır (El-Daqouqi, 1965, s.12).

Halkbilimi araştırmacılarına göre folklor bireylerden öte incelenen topluluğun duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu duygu ve düşünceler şiir, masal ve atasözleri ile çeşitli yaşam ve folklor formlarında kendisini göstermektedir (Al-Abta, 1963, s. 65).

Avrupa'da folklor üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar ise folklorun modern halk topluluklarının maddi ve zihinsel kültürel birikimlerini içerdiğine inanmaktadırlar. Örneğin bir halk bilimci olan Barbie'ye göre folklor, bir topluma özgü çeşitli uygulama ve adetleri içeren geniş bir konsepte sahiptir (El-Daouqi, 1965, s.12).

Genel anlamda folklor, insanların yüzyıllar öncesinden ürettiklerini konuştukları dilde günümüze kadar aktardıkları bir retorik sanattır. Mitler, hikâyeler, gelenek görenekler, şarkılar, şiirler, bulmacalar, dilin kendisi ve yapıları, müzik, dans ve şarkı sanatları vb. hepsi folklorun bir parçasıdır (Ayyash, 1966, s.9).

Bu folklorik unsurla içerisinde en önemlilerinden biri olan gelenek görenekler bu çalışmanın da ana konusunu oluşturmaktadır.

Halk edebiyatının ilk olarak ne zaman ortaya çıktığı konusunda net bir bilgi yoktur. Çünkü halk edebiyatı daha çok insanla (ilkel insan) ve basit uygarlık seviyesi ile ilişkili kalmıştır. Nesiller boyunca aktarılan ve kültürel ve edebi bir varlık haline gelen ritüelleri koruma duygusu taşımıştır.

İnsanın doğadaki glerle olan mücadelesi ve çatışmaları insanları tüm yönleri ile etkilediğinden daha çok destanlarda, efsanelerde, masallarda ve hayvan masallarında anlatılmış ve bir bölümü günümüze kadar ulaşmıştır. Bu unsurlar aynı zamanda tanrılarla mücadele gibi büyülü birçok dini unsuru ve sosyal tarihi de içermektedir. Dolayısıyla folklor veya uygarlıktan her bahsedildiğinde aynı zamanda efsane ve tarihten de bahsedilmektedir.

İlk ilkel insanın varlığıyla başlayan folklorik unsurlar aynı zamanda toplumun varlığı anlamına da gelmektedir. Çünkü bu inançlar, doğum, evlilik ve ölüm vb. gelenekler bir kişiden ziyade toplumsal bir birliktelik ile ortaya çıkmakta ve kuşaklar arası geçiş sağlamaktadır.

Sümer ve Babil medeniyetlerinin zamanına, tanrılarının zamanına, yaratılış, diriliş ve ölüm mitlerine ve bunların özellikle Iraklı bireyler üzerinde bıraktığı etkilere bakıldığında, benzer gelenek ve inançların hala varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir.

Muhammed Abd al-Mu'idKhan, Araplar Arasında Mitler ve Efsaneler isimli kitabında folklor hakkında bilgiler vermektedir. Ona göre folklor, eski toplumların

günümüze kadar ulaşan inanç, dini ritüel, alışkanlık ve efsanelerinden ibarettir. Ancak günümüzde uygulanan bu ritüel veya alışkanlıklar, efsanelerin ve bu alışkanlıkların nasıl başladığını açıklamadığından mevcut gelenekler yorumlanmaktadır (Khan, s. 24).

Khan'a göre gelenek efsaneden daha öncedir ve efsane gelenek ve göreneklerden çıkarılmıştır. Böylelikle efsaneyi gelenekle birlikte yorumlayabilmek için bir gelenekten bir efsane oluşturulabilmektedir. Bir geleneğin veya alışkanlığın yorumlanması ile ortaya çıkarılan bir efsane zamanla kaybolurken, gelenek ve görenekler devam etmektedir.

Sümer, Babil ve Bağdat mirasından günümüze ulaşan ve Irak toplumunda varlığını devam ettiren birçok halk gelenek ve göreneği vardır. Bazı Batılı bilim adamlarının Irak'ı ve Arapları ihmal etmesi ilginç bir nokta olmakla birlikte, James Fraser ve Samuel Noah Kramer gibi bazı Batılı yazarlar özellikle Sümer ve Babil medeniyetlerini araştırmışlardır.

Folklor, insanların sorunları ile yakından ilgili bir alandır ve bu kişiler maneviyatlarını çeşitli psikolojik, sosyal ve politik koşullarda özellikle folklorda ifade etmektedirler. Bu nedenle insanı derinden etkileyen ruhsal durumlar folklorik unsurların oluşumunda ana etkenlerden biri olabilmektedir. Halklar tarafından üretilen sözlü anlatılar, edebiyatı psikolojik ve kültürel bir ölçek olarak temsil etmektedir. bu açıdan edebiyat tarihini ne kadar derinden incelenirse geçmiş dönemdeki insanların ruhsal durumları ile daha net bilgilere ulaşılabilecektir.

Folklor ve geleneksel edebiyat kavramına yönelik farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Bu farklılıklar genel olarak araştırmacıların edebi metinler dışındaki koşulları göz önünde bulundurmalarından kaynaklanmaktadır. Araplar tarih sahnesinde boy göstermeye başladıkları dönemlerde okuma yazma bilmediklerinden kültürel aktarımları da sözlü iletişim üzerinden olmuştur. Böylesi bir kültürel aktarım popüler edebiyat tarafından tasvir edilen folklordan çok daha önce gerçekleşmiştir ([http:// www. Al-Muddaf.com](http://www.Al-Muddaf.com)).

Okuma yazma bilmeme geleneksel edebiyatta sıklıkla görülen yazma, basım ve yayınlama gibi hususların olmaması anlamına gelmektedir. Bu nedenle insanlar duygu

ve düşüncelerini, inançlarını sözlü olarak halk hikayeleri, şarkılar, gelenek ve göreneklerle, bunlara yaptıkları ekleme ve çıkarmalarla sonraki nesillere aktarmışlardır.

Yaşam; kültürel değerlerin, sanat ve geleneklerin, sosyal kurumların, inançların, öykülerin ve genel olarak insanların mirasıdır. Bu anlamda doğumdan ölüme kadar insan yaşantısının hemen her kademesinde etkili olan birçok unsurdan oluşmaktadır. Doğal olarak insan yaşamına etki eden her unsur folklorun inceleme alanına girmektedir ve folklorun diğer bilim dalları ile de ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin popüler kurgular malzemelerini folklorla özdeş olan bilim dallarının mirasından almaktadır. 1950'lerin başından itibaren kültürün gelişmesiyle birlikte, Irak folklorunun binlerce yıldır bu topraklarda varlığını sürdürdüğü anlaşılmış ve genel anlamda Iraklılar, özelde de insanlar için sanat ve edebiyat üretmenin işaretlerinin yanı sıra yıllarca toplumda haksızlık ve ıstırapın kaynağı olmuştur.

Bin bir gecenin şehri olarak bilinen Bağdat'ta bu antik masal ve halk gelenekleri kentinde bir gezintiye çıkıldığında, sünnet partilerinde, halka açık ve özel etkinliklerde, kızların sünnet (arınma) törenlerinde, pazarlarda, evlerde, düğünlerde, Dicle Nehri üzerindeki Bağdat kahvelerinde, halk atasözleri ve ay ışığı altındaki yaşlı kadınların masallarında hep folklorik unsurlar görülecektir. Tüm bunlar Bağdat'ı diğer dünya şehirlerinden ayıran folklorun özellikleridir. Gazete, dergi, sinema ve tiyatro ile birlikte Bağdat'a giren Avrupa medeniyeti ve yeni yaşam anlayışları ile birlikte başlayan dönüşüm, yeni sosyal ilişkiler, açıklık, teknoloji, modern yaşam ve yeni toplum kavramların ortaya çıkışına rağmen yine de insanların öncelikleri yaşayan folklor olmuştur.

Irak'ın popüler tahayyülü, verimli referansı halkın hayal gücü ve folklorla olan ilgisiyle ayırt edilen masal ve mitlerle doludur. Daha önce de ifade edildiği gibi folklor mitleri gelenekleri, inançları, gelenekleri, resmi ve edebi ifade sanatlarını içermektedir. Bunlardan bazıları belgelenirken, çok azı insanlar tarafından yazılmıştır.

Uluslar inançlarını, gelenek ve göreneklerini toplumsal hafıza ve vicdanlarından miras alırlar ve onları folklor bilimcilerinin ve folklor araştırmacılarının inceleme alanlarına sunarlar. Bu inançlar İslam'la ilgili olduğundan daha eski geleneklere dönmek oldukça zor olmaktadır. Bu inançlardan bazıları halkın manevi ve psikolojik refahı ile

ilgili olduğundan folklorun ilgi alanına girmemekte, daha çok felsefe ve tarih gibi ilk bilginin kaynağını araştıran bilimlerle ilgilidir.

Araştırmacı Muzahim Al-Ta'i bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Din, ahlak ve sevgi kavramları gibi temel insani kavramları insanın davranışını ve fikirlerini açıklığa kavuşturur. Böylece onlar aracılığıyla insanların evrene ve hayata bakış açısını anlayacağımızı algıladığımızda gelenek ve göreneklerin çoğunu anlamış oluruz." (Al-Ta'i, 1964, s. 49).

Dini ritüellerin ve inançların oluşumu, halk geleneklerimizin önemli ve hassas bir parçasıdır. Yani kültürel ve dini miras, gelenek ve göreneklerin temelini oluşturmaktadır. Ancak dini miras, toplumun birlikte yapmasını gerektirmeyen şeyleri de kabul ettiği için dini mirastan oluşan ve oluşturulan gelenekler için her zaman sağlam bir temel olmuştur. Özellikle Arap-İslam toplumları gelenek göreneklerine açık bir şekilde bağlı kaldıklarından, dini inançlarına da aşırı bir bağlılık göstermektedirler (Al Bab, 2017).

Bu, dinin zaman içerisinde ve savaşların varlığı çerçevesinde gelenekleri ve adetleri oluşturduğu ve bunları sürdürdüğü anlamına gelmektedir. Savaş ve göçün zor koşullarına rağmen, insanlar geleneklerini ve göreneklerini sürdürmüşlerdir çünkü aynı zor koşullar halkın benliğini kazanması ve kendisini güvende ve istikrarlı hissetmesi için de geçerlidir. İnsanoğlunun nostaljik olmaya, halkının dilini, şarkılarını ve hikâyelerini duymaya, kendisini halkına ve vatanına ait olduğunu hissetmeye sürekli bir arzusu vardır ve insanın popüler mirasında bulduğu tek şey de budur. Kültürel yaşamın araştırılması, öncelikle halk folklorunu tüm yönleri ile incelemeyi amaçlamaktadır. Folklor araştırmacılarının ifade ettiği gibi popüler kültür sabit değildir ve sürekli değişmekte ve yenilenmektedir. Çünkü onu yaratan doğrudan halkın kendisidir. Bu nedenle birçok köy ve şehirde veya belirli bir bölgede bireyler kendilerini diğerlerinden ayıran ortak bir yaşam biçimini benimsemektedirler. Popüler kültürün incelenmesi, popüler kültürel materyallerin yani folklorun incelenmesi anlamına gelmektedir. Burada, popüler kültürel materyaller ile popüler sosyal fenomenlerin incelenmesi arasında yakın bir ilişkili vardır. Bu nedenle söz konusu unsurlar arasında bir ayırım yapmak yanlış olacaktır.

Bu, popüler yaşamın bir bütün olarak incelenebileceği anlamına gelmektedir. İnsan düşüncesinin bir yönünü incelemek, belirli bir ortamda ve belirli bir kültürde geçirdiği aşamaların bir resmini çizmek için bilimsel bir çabaya gereksinim vardır ve insanın daha derin bir anlayışa ve bilgiye ulaşabilmesi için popüler yaşamı daha ayrıntılı incelemesi gerekmektedir.

İnsanın temeli kültür kavramı ve alanı maddi kültürdür. Bununla birlikte kültürün ortaya çıkışı genellikle manevi dinamikler çerçevesinde olmaktadır. Irak, kuzeyden güneye, doğudan batıya popüler bir kültürel mirasa ve zengin bir kelime dağarcığına sahiptir. Bu bağlamda modern Irak toplumunda altı bin yıl öncesi Irak medeniyetinin derinlerine kadar uzanan zengin bir miras yatmaktadır (El-Samarrai, 2008 s. 5-6).

Bir insanın veya toplumun sahip olduğu ve gurur duyduğu güzel alışkanlıkları vardır ve bu alışkanlıklar başka toplumlardan alınacak geleneklerden çok daha iyidir. Geçmişten gelen ve bir toplumun kimliğini oluşturan gelenek görenek ve değerlerin küreselleşmenin etkileri nedeniyle unutulma ve kaybolma ihtimaline karşı saklanması ve yazılması, orijinalinin korunması önemli bir vazifedir. Toplumlar şarlatanlar, büyücülük ve buna benzer olumsuz uğraşlar dışındaki birçok iyi inancı, değeri, gelenek ve göreneği miras almaktadır. Günümüze kadar ulaşabilen bu mirasların üzerinden binlerce yıl geçmesine, günlük ve pratik yaşamın çoğunda meydana gelen ve yıllar süren teknolojik gelişmelere rağmen kesinlikle yok olmamıştır.

Tarih ve folklor, kişinin doğasında zaten var olan kimliğini şekillendirmektedir. Bu temel kimlik söz konusu topraklarda yaşayan her bir insanın rengi, unvanı ve özellikleri ile onun ruhunu oluşturmaktadır.

Tüm dünya halkları, büyüklerinin kendilerine birer miras olarak bıraktıkları gelenek ve görenekleri, küreselleşmenin etkisiyle oluşan yeni yaklaşımlara rağmen korumaktan gurur duymaktadırlar.

Gelenek ve görenekler, bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde toplumsal gelişmişlik içerisinde engel oluşturan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Biraz düşünüldüğünde bu sosyal değerlerin modasının geçmiş olduğu, buna karşın bir nesilden diğerine miras olarak alındığı görülmektedir. Bu folklor unsurları özellikle kırsal

toplumlarda yoğun olarak yaşatılmakta, kentsel toplumlarda zamanla unutulmaktadır. Ancak kentsel mekanların belli bölgelerinde, özellikle gelişmiş ve sosyal olarak özgürleştirilmiş alanlarda da her alandaki değişime rağmen bu geleneklerin ve göreneklerin yok olmasına izin verilmediği de olmaktadır.

Bilim ve teknolojiadaki gelişmelere paralel olarak insanların yaşama bakışı ve günlük faaliyetleri değişmiş, buna karşın şeffaf ve güzel kültürel değerler, güzel halk gelenekleri yaşatılmaya devam ettirilmiştir. Bu anlamda söz konusu alışkanlık ve değerler unutulmayacak ölümsüz miraslar konumundadır. Gurur duyulacak bu miras yok olmaması için canlı tutulmalı, kıyıda köşede kalmış olanlar toplanmalı ve yazıya geçirilmelidir. Herhangi bir toplumun medeniyeti bilinmek isteniyorsa bu kültürel mirasa bakmak yeterli olacaktır. Toplumun herhangi bir unsuruna özgü değerler, sosyal yaşamın dışına çıkarıldığında ve unutulduğunda yok olmaya mahkumdur. Bu nedenle insanlar bu değerlerini yaşatmalıdır. Özellikle kendi değerlerini önemseyen, geçmişine değer veren insanlar modası geçmiş olsa dahi gelenek ve göreneklerine sahip çıkmaktadırlar. Çünkü bu değerler toplumun gelişimi ve refahı için ilk yapı taşıdırlar (Al-Samawi, 2013).

Bir halkın tarihini bilebilmek için folklorunun da bilinmesi gerekmektedir. Çünkü halkın tarihini, deneyimlerini, mücadelelerini ve durumlarını her türlü popüler edebiyatta özetleyen kültürel yaşantıdır. Tüm insanların farklı sınıflarına, entelektüel ve finansal seviyelerine, kültürlerine ve yaşlarına göre anlayabileceği bir edebiyattır. Çünkü o insanların hayatının gerçekliğini ifade etmektedir. Eski zamanlardaki ritüelleri, gelenekleri görenekleri ve resmi dildeki geleneksel edebiyatı (fasih edebiyat) aramaktadır. Popüler edebiyat geleneksel edebiyatı geride bırakır çünkü hayatın kendisinden gelir ve insanlar için derin, kapsamlı ve erişilebilirdir ve eğlencenin yanı sıra eğitimi de amaçlamaktadır. Bu yönüyle yüzlerce yıldır gençler ve yaşlılar, kadınlar ve erkekler milyonlarca insanı cezp edebilmiştir. Halk edebiyatı her zaman etkili veya geleneksel edebiyatın değerini aşan büyük bir değere sahip olmuştur (Ayyash, 1966, s.10).

Toplumsal süreçte geçmişine değer veren bazı insanlar halk hikâyelerinde, şarkılarda, şiirlerde, halk müziğinde ve atasözlerinde yaşayan geleneklerden bazılarını terk etmek istemezler. Bu bilinçte olan bazı ebeveynler de gelenek göreneklerini,

çocukların kimliklerinin ve kişiliklerinin ayrılmaz bir parçası olarak geliştirmeye çalışmaktadırlar. Böylece çocuklar kültürel değerlerine alışmış olarak büyümektedir. Doğu toplumlarında kültürel değerlerin kuşaklar arası aktarımında aileler böylesi bir yolu sıklıkla tercih etmektedirler. Dolayısıyla doğu toplumlarında geleneklere daha yoğun bir ilgi gösterilmektedir. Toplumsal yapının kozmopolit bir özellik gösterdiği toplumlarda, birbirinden farklı çok sayıda gelenek görenek görülebilmektedir. Ancak bu fark ve çeşitlilik bir avantaj olmaktan öte bir anlaşmazlık ve probleme de dönüşebilmektedir.

Arap dünyasında görülen birbirinden farklı çok sayıdaki gelenek ve kültürler topluma renklilik katarken, bazı toplumlara egemen olan tüm insanların diğer insanlar gibi olması gerektiği anlamına gelen klişeleştirme kültürü kültürel renkliliğe zarar verebilmektedir. Bu anlayışın zamanla toplumlara egemen olduğu da görülmektedir.

Karaga'nın ifade ettiği üzere "Farklılığı ve çeşitliliği reddeden toplum, üyelerinin özdeş kopyaları ile zayıf ve tutarsız bir toplum oluşturmaya çalışmaktadır. Farklı olmak yeryüzünde hayatın bir kuralıdır ki Allah'ta bizi farklı kişilikler şeklinde yaratmıştır. Kişi farklı olmakla olmamak arasında yaşar, toplumunun geleneklerinden hiçbir şeyi değiştirmeye cesaret edemez ancak bazıları bunu kutsallaştırma noktasına iletir ve hırs gibi bazı alışkanlıklar düşünme için bir engel olabilir." (Karaga, 2020).

Herkes çocukluğunu, büyük hırslarını ve bu dönemde sıklıkla sordukları ve ebeveynlerin gülünç kabul ettiği soruları hatırlamaktadır. Toplum, bir taraftan geleneklerini kutsallaştırırken, diğer taraftan bunları yok etmeye insanları bunlardan uzak düşürmeye çalışanları kendisinden uzaklaştırmaktadır. Toplumun geleneklerinden sapmak kolay değildir aksine güçlü bir irade ve kararlılık gerektirmektedir. Toplum olduğu gibi yerleşmeye eğilimlidir ve değişimden ve değişimin sonuçlarından korktuğundan, değişime karşı toplumda güçlü bir muhalefetle karşılaşır. Toplumdaki geleneklerinin önemli bir bölümünün kötü alışkanlıklar olmadığı kabul edilir. Peygamber Efendimiz cahiliye dönemini yaşayan bir kavme gönderilmiştir. O "Ben güzel ahlakı tamamlamak ve yerine getirmek için gönderildim" buyurmuştur. Onun hadislerinde gelenek göreneklerin, kültürel değerlerin yaşatılmasına dair birçok tavsiyeye ulaşmak mümkündür.

Hiçbir aydın kişinin öğretmediği, halkın kendi toplumsal değer yargılarıyla beğenip benimsediği ve sakladığı "halk öyküleri", "masallar", "söylence ve söylentiler", "alkışlar ve kargışlar", "atasözleri ve deyimler", " gelenek ve görenekler", "giysi ve takılar", "halk oyunları", "çocuk oyunları", "halk takvimi", "türküler" vb. tüm eski folklor değerleri, günümüzde toplumun ve bireyin yaşam alanı dışına çıkma sürecine girmiş bulunmaktadır.

Bir yörede etkili olmuş veya etkisi devam eden folklor öğeleri, konularına göre şöyle sıralanabilir (<http://bgc.org.tr/ansiklopedi/folklor.html01-11-2020>).

- 1- Çeşitli söylenceler.
- 2- Mitolojik kaynaklardan yansıyan öyküler.
- 3- Gelenekler, görenekler.
- 4- Boş inançlar.
- 5- Yöresel dil özellikleri, deyimler ve atasözleri, tekerlemeler.
- 6- Halk müziği, halk oyunları.
- 7- Giyim-kuşam ve beslenme özellikleri.
- 8- Geleneksel el sanatları.

İnsan hayatının “doğum”, “evlenme” ve “ölüm” olmak üzere üç önemli “geçiş” dönemi vardır. “Bu üç önemli geçiş süreçlerinde birtakım âdet, ayin, tören ve dinsel öğelerin yanı sıra kimi yerlerde büyüsel işlemler yer almakta ve söz konusu geçişleri yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı, genelde insanın yeni durumunu kutlamak ve kutsamak, aynı zamanda da onu “geçiş” sırasında yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Böylece geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler ve törenler, araştırılan ülkenin, coğrafi bölgenin ya da kent, ilçe, köy gibi daha küçük toplumsal alanların farklılıklarının ana bölümlerinden birini oluşturmaktadır (Örnek, 1971, s.11):

İnsan, hangi toplumda yaşarsa yaşasın, hayatının bazı dönemlerinde hem kişisel hem de toplum için deki yerinin ve konumunun değiştiği bazı dönemlerden geçmektedir. Toplumdan topluma değişmekle birlikte, bu geçiş dönemlerinde amacın ve özün aynı kaldığı bazı tören ve kutlamalar yapılmaktadır. Birey için bir toplumdan diğerine geçişin

sembolü ya da sınavı olan geçiş dönemi törenleri ilerinde birçok kültürel unsuru ve inancı barındırmaktadır (Yeşil, 2014).

İnsan hayatı boyunca biyolojik ya da toplumsal olarak bir durumdan başka bir durumuna geçmekte ve bu dönemler geçiş dönemleri olarak adlandırılmaktadır. Bireyin bu geçiş aşımlarında zararlı etkilere açık ve güçsüz olduğuna inanıldığı için onu korumak ve kutsamak ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (rnek, 1988, s. 105).

Bu ritüeller “Bireyin eşıtlı boyutlardaki ‘sınırı geçme’ olayını ve toplum içerisindeki statüsünün değişimini anlatan ve belirli kurallara bağlanan geleneksel ve dinsel törenler” olarak tanımlanabilmektedir (Ozan, 2011, s. 73). Bireyin bir statüden başka bir statüye geişı amacıyla yapılan geçiş dönemi ritüelleri, toplumsal organizasyonlar olup bireyin sosyal yapıdaki statü değişimini meşrulaştırma ve olası çatışmaları engelleme amacını taşımaktadır (Karaman, 2010, s. 231-232). Geçiş dönemleri arasında özellikle “doğum”, “düğün” ve “lm” n plana çıkmakta ve bu dönemlerde pek çok ritüel uygulanmaktadır. Her toplumun inançları, gelenekleri, kültürleri etrafında şekillendirdiği bu pratikler, nesilden nesile aktarılarak zaman içerisinde türlü değişimler ve değişmelerle günümüze ulaşımıştır.

Bağdat zelinde Gelenek ve Görenekler

Gelenekler, ilk kuşaklardan başlamak üzere bir ilerleme ve değişim göstermeden tekrarlanan ve modern kuşığa kadar ulaşan davranış veya eylemler modeli olarak tanımlanmaktadır. Göreneklere gelince, onlar mevcut kuşığın önceki nesillerden miras aldığı kültürler, inançlar, eylemler ve medeniyetlerdir.

Gelenek ve görenek terimleri: Gelenekler nesiller arasında inançların bir parçası olmak için aktarılan davranışlardır ve inançlara olan bu bakış kültürel miras haline gelene kadar devam etmektedir. Gelenekler aynı zamanda belli bir inancı ifade etmek için de kullanılır. Görenekler ise toplumun gücünü yine toplumdan alan ve kadim eylemleri, bilgeliği ve nesilden nesle aktarılan deneyimleri yansıtan bir dizi davranış kuralıdır.

İnsanlara ait eylemler, bilgelik ve deneyimler gelenek haline gelene kadar uzun süreli uygulanan sosyal alışkanlıklardır ve bir toplumun i sistemini oluşturdıklarından

geçmişten bugüne ve geleceğe aktarılırlar. Bu nedenle bu sosyal alışkanlıklar bir nesilden başka bir nesle aktarılan şarkılar, masallar ve popüler atasözleri ile ifade edilmektedir ve sonra gelecek nesiller için belirli değerleri öğretmenin ve oluşturma bir yolu haline gelmektedir. Eğlenceli olmanın yanı sıra bir eğitim yöntemine dayanmaktadır. Her eğitim yönteminin bazı zorluklarla, reddetme ve kabul ile karşılaşması doğaldır. Geçmişe değer veren toplumlarda gelenekleri uygulamak ve bunları takip etmek oldukça önemlidir. Gelenekler bir anlamda anıların canlanması anlamına geldiği gibi bireyler ve aile arasındaki bağlantıların güçlenmesini de sağlamaktadır.

Gelenekler aynı zamanda nesil arası kopukluklar olmasını da engellemektedir. Öyle ki nesilden nesile aktarılan gelenekler, kuşaklar arasında ortak bağların oluşmasını sağlamaktadır. Gelenekleri devam ettirmenin faydalarından biri de bireyin kendi özünü hissetmesidir. Öyle ki bir kişi ailesinin geleneklerini takip ettiğinde, herhangi bir gruba ait olmadan veya kayıp hissetmeden kendini bulabilir ve keşfedebilir (Karaga, 2020).

Herhangi bir geleneğin incelenmesi ait olduğu toplumun genel kompozisyonunu incelemekten uzak değildir. Toplumun çekirdeğini oluşturan aile, kültürel değerlerin, gelenek göreneklerin çoğunun kaynağı olduğuna inanılan en önemli kurumların başında gelmektedir. Bu durum ailenin kendine özgü kültürel, sosyal, biyolojik doğası ile toplumu hareket ettirme ve yönünü değiştirme konusundaki temel ve hassas rolünden kaynaklanmaktadır. Aile, taşıdığı tüm farklı çağrışımlarla toplumun temel hücresi, üretken çekirdeğidir ve onun manevi ve maddi varlığı toplumu derinden etkilemektedir.

Bu çalışmada da Bağdat ailelerinin gelenekleri ve görenekleri, geçmiş ve bugünün sosyal yapısı için de ürettiği kültürel değerler üzerinde durulacaktır. Geçmiş ve şimdiki zaman arasında kültürel ve sosyal anlamda yaşanan değişiklikleri belirlemek için ailenin gelenek ve göreneklerle ilişkisi araştırmacılara önemli veriler sunmaktadır.

Genelde Arap toplumu ve özelde Arap ailesi tarihi süreç içerisinde ruhsal yapısına gölge düşüren çok önemli değişiklikler geçirmiştir. Söz konusu değişiklikler özellikle aileler için sosyal ve kültürel düzeyde birçok sorun yaratmıştır. Bu sorunlar içerisinde en önemlilerinden biri teknoloji çağındaki bir ailenin geçmişten miras kalan gelenek ve görenekleri ile şimdiki zamanın yeni değerlerini nasıl iç içe yaşayabileceğidir.

Bu koşullar altında miras ve folklor, ailenin modern yaşamını gelenekleri ve görenekleri ile ilişkilendiren manevi bir bağdır. Bazen aile bağları şiddetli ve yıkıcı saldırılara maruz kalabilmektedir. Bu dönemlerde gelenek ve görenekler, maddi ve maddi olmayan alanlar, ailenin kişiliğini gizlemesi ve benliğini kaybetmemesi için bir başlık ve bir sığınak olabilmektedir. Ayrıca sosyal ve kültürel savaşların ortasında, özellikle de çelişki ve yıkım ilkesinin egemen olduğu ve yönlendirdiği yeni uygulamaların önünde savaşan gelenek görenekler, bir anlamda ailenin bir simgesidir.

Folklor akademisyenleri, ailenin medeniyet ve kültürel kimliğinin ölçüsünün kendi gelenek ve göreneklerini ürettiği ölçüde olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca tarihi süreçte maddi ve manevi varlığı ile kültürel kimliğinin kaynağına verdiği önem ve onu koruması da bu ölçüyü gösteren bir kriterdir.

Aile küçük bir topluluk olduğu için  yeleri, düşünce ve davranışlarında sosyal, kültürel ve medeniyet olarak bilinen edinilmiş organizasyonlara tabi tutulurlar. Her toplumda var olan bu sosyal g  , bireylerin yaşamlarını, düşüncelerini, tutumlarını ve davranışlarını etkileyen ve her toplumda farklı özellikler gösteren temel bir dinamiktir.

Bağdat ailelerinin gelenek ve göreneklerinin inceleneceği bu çalışmada, oldukça çok çeşitli olan gelenek göreneklerden belli başlılarına değinilecektir. Ancak günlük yaşan içerisinde günümüzde uygulanagelen şiir, şarkı söyleme, dans, yemek pişirme ve ölümle ilgili gelenek görenekler sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve entelektüel yaşamın tüm yönlerine dokunmaktadırlar.

Bağdat ailesi genel olarak gelenek göreneklere güvenen, bir kısmına yapışan ve diğer unsurlardan vazgeçen bir yapıdadır Bağdat ailesini diğer ailelerden ayıran şey, geleneksel düzenden, kültürel ve sosyal ilişkilere tabi olan geleneksel örüntüye uygun bir aile olmasıdır. Irak'ın yaşadığı birçok savaş ile birlikte sosyal, kültürel, ekonomik ve davranış açısından aynı modernliği isteyen yeni bir aile tarzına geçiş yaşanmıştır. Bütün bunlar, içyapısı sarsıldığı ve unsurları parçalandığı için varlığın derinliğinde, sosyal ve kültürel bedeninde kişiliği etkilemekte ve çoğu zaman birey ve toplum arasında geçmişin ve bugünün alışkanlıkları arasında şiddetli çatışmalara yol açmaktadır. Bu da kültürel çoğaltma fenomeninin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bağdat ailesinin eski ve otantik gelenek ve görenekleri ile yabancı veya yeni gelenek ve görenekler arasında parçalanmış ve bölünmüş bazı unsurlar vardır.

Bağdat'ın gelenek ve göreneklerindeki değişim, insanları, özgünlük, miras, kimlik ve aidiyet iddiasında bulunanlar da dâhil olmak üzere, farklı varlıklara bölen Irak'ın siyasi durumundan kaynaklanmaktadır. Bu gelenek göreneklerin hepsine, olayların gerekliliklerine göre pratikte uygulanması dışında ulaşılamamaktadır. Gelenekler, görenekler ve adetler, insanların ruhu, kültürel ve sosyal değerleri ile köklü bir manevi ilişkiye sahip ahlaki değerlerdir. Gelenek ve görenekler aynı zamanda insanların bilgeliğini gösterdiğinden, bu durum davranışlarına da yansımaktadır. Bu nedenle geçmişin bir işareti olmadığı gibi başka çevreden gelen bir ziyaretçi de değildir. Bunlar daha çok etkileşime girdiği ve yararlandığı topluma aittir ve hayati ve insani işlevlerini gerçekleştirdiği ana kadar ilerlemenin önünde bir engel oluşturmamaktadır. Bazıları modernlik ve yenilenmeden etkilenmiş, bu gelenek ve göreneklerin eski olduğunu ve artık yeniçağın gerekliliklerini yansıtmadığını ifade etmiş ve uygulamamıştır. Ancak her ne olursa olsun, Bağdat ailesinin önemli bir bölümü geçmişte uyguladığı ve yaşadığı gibi mevcut olan gelenek ve göreneklerinin birçoğunu pratikte uygulamaktadır.

Yıl içerisindeki tatil ve kutlamalara bakıldığında her bir bayram, parti ve fırsat, zamansal, kültürel ve sosyal bir coğrafyayı koruyan popüler hafızada şenlik hissi bırakmaktadır. Bu özel günler aşure günü, Kurban bayramı, hafta sonu tatili, doğum, kız veya erkek sünneti, nişan, evlilik, yeni yıl arifesi, hicri yeni yıl, hacca gitmek veya hacdan dönmek, sınavlarda başarılı olmak, çocuğun ilk kez Kur'an-ı hatmetmesi, çocukların ilk kez oruç tutması, yeni eve girme, ebeveynlere özel tatiller ve taziyeler şeklinde sıralanabilir. Ritüelleri ve sosyal olayları kutlamak, insanları işi durdurmaya ve finansal düzeyde getirisi olmayan bir iş yapmaya davet ettirir ve bu da insanları hayattan zevk almaya ve sosyal ilişkileri kutlamaya iter. Bu nedenle herhangi bir vesileyle kutlamanın getirdiği ahlaki komplo bir insan ihtiyacıdır ve insanlar kendiliğinden buna uyma ihtiyacını hissederler. Bu ritüeller bir yandan tanışma, yakınlaşma ve sosyal bütünleşme, diğer yandan kolektif benliği ve kültürel kimliği kanıtlama fırsatıdır. Aslında bu olaylara eşlik ederek, özel yemek pişirme gibi fiziksel ve ahlaki hazırlıkların ötesine geçmektedir. Her seferinde özel yiyecekler ve yemekler hazırlanmaktadır. Geleneksel kıyafetlerin yanı sıra her durumun kendine özgü bir elbisesi dahi vardır.

Her bir bayram ve sosyal olaya ilişkin ritüeller ve inançların yanı sıra çalışmanın amacı aileyi bu geleneklere, göreneklere ve bunlara olan bağlılığa iten sebepleri belirlemek ve yıllar boyunca devam eden, vurgulanan bu manevi, kültürel ve sosyal sırrı araştırmaktır. Bağdat ailesi, mevcut kültüründe yeni festival uygulamalarını ve törenlerini uygulamanın yanı sıra tüm dini, sosyal, kültürel ve psikolojik çağrışımlara geçmişini bugüne uyarlamaktadır. Çünkü doğum, evlilik ve ölüm gibi olaylara yönelik etkinlikler sosyal bir olay olmanın yanı sıra toplumun isteklerinin yansıtıldığı, dini düşüncenin korunduğu ve katılımcıların sorunlarının değerlendirildiği etkinliklerdir.

Bu uygulamalar ailenin bağlarını sıkılaştırdığı gibi genç ve yaşlıları belirli bir niyet çerçevesinde bir araya getirmektedir. Bağdat ailesi, modern çağla birlikte yeni politik, sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınma faaliyetlerinin yanı sıra yeni alışkanlık ve gelenekler kazandıran derin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelere de maruz kalmaktadır. Ancak bu yeni gelişmeler Bağdat kültürünün boyutlarının pek çoğunu etkileyememiştir. Aile korunmuş ve onu manevi ve ideolojik varlığının bir parçası olarak gören Bağdat benliğine yakın olan bazı gelenek ve görenekler, onu kutsallaştırmaya, sosyal, kültürel ve hatta dogmatik olarak görmeye başlamıştır.

Folkloru korumanın yolunun geleneklerin ve göreneklerin, eski bir atasözü, hikâye ve şarkı gibi her türlü halk edebiyatı ürününün derinliklerinde ve ifadelerinde olduğu söylenebilir. Zamanın sözlüğünde bu durum, mutlak bir çelişkiden öte gelenekler ile yeni değerlerin kaynaşmalarını sağlamada başarılı olunduğu anlamına gelmektedir. Gelenek ve göreneklerin uygulanması ya da onlardan kurtuluş, siyasi değişimlerde sık sık gündeme getirilen bir tartışmadır. Gelenek göreneklerin sürdürülüp sürdürülmemesi genel olarak toplumun kendisine bırakanlar bu değerler üzerinden siyasi söylemlerinin yükseltmeye çalışan politik bir gurbetçilerdir. Eski ve yeni arasındaki ya da gelenekler ile kurtuluş arasındaki bu kuşaklararası mücadelenin tüm toplumlarda sıklıkla görülen mücadele ile aynı olmadığı, daha ziyade Arap bölgesindeki siyasal İslam'ın sosyal bir etkisi olduğu söylenebilir. Nabila İbrahim'in ifade ettiği üzere "Folklor kavramı, hala teknoloji çağının etkisinden uzak yerlerde yaşayan miras, gelenek ve görenekler olarak birçok araştırmacının zihninde derinden kök salmıştır. Popüler bir ifade varsa bu, manevi davranışı yankılayan ifadedir." (İbrahim, 1966, s. 4).

Gerçek şu ki folklor ve teknoloji dünyasına yakından bakıldığında, teknoloji mantığın egemen olduğu ve hesaplamaya dayanan bir dünyadır olduğu görülmektedir. Şehirlerde yaşayan ve teknolojiyle yakından ilgili olanlar insanlar, onun gerçeğe bakışı ve büyüleyici algısı tarafından domine edildikleri görülmektedir. "Bu sihirli görüş iki özelliğe sahiptir: İlki teknolojinin ve karmaşık endüstrilerin insanların yaşamı üzerindeki etkisini hafifletmek ve ikincisi ise kurgusal ve gerçekçi fikirlerin insan yaşamına etkisinin belirlenmesidir (İbrahim, 1966, s. 5).

Yani yaşamın insana yaptığı zulmü hafifletmenin bir yoludur ve popüler edebiyat türleri aracılığıyla gerçekliği ifade etme girişimidir.

"Halkın düşüncelerini yansıtan ifade türlerinden biri olan atasözleri, sözlü kültürel miras, değerler, gelenekler, görenekler, halk bilgisi, malzeme kültürü, güzel sanatlar ve müzik toplumun zenginliğini oluşturan folklorun bir parçasıdır. İnsan deneyimlerinin özeti, bireysel ve kolektif deneyimlerin azalmasıdır. Deneyimler bilgelik ve popüler bilgi verenler tarafından veya belirli durumlar aracılığıyla müzakere ve popüler duygular yoluyla oluşturulur. (Suwaidi, 2020).

Gelenek ve görenekler insanların bilgeliğinin bir aynası olduğundan önemli bir araştırma eksenine sahiptir. Çünkü bu tür araştırmalarla insanların tarihi süreçteki ruhsal deneyimleri keşfedilmektedir.

Bu araştırmada kaynak yetersizliği nedeniyle kısa bir yönüne değinilen folklorik öğelerden biri halk masallarıdır. Yeryüzünde her insan topluluğu belli bir kültüre sahiptir. Bu kültürel birikim içerisinde halk masallarına da mutlaka rastlanmaktadır. Halk masalları içerisinde mitolojik öğeler barındıran, destansı anlatımları olan, hayali öğelere yer verilen ve toplumun belirli özelliklerini yansıtan anlatılardır.

Masallar, tarihin başlangıcından bu yana, dünyanın farklı bölgelerinde de olsa benzer bir anlatım tarzıyla toplumdaki gelişmelere ilgisiz kalmadan, bilişsel gereksinimlere uyacak şekilde gelişimini sürdürmüştür. İnsanlar, çağlar boyunca yaşadığı hadiseleri, doğa olaylarını ilkel hayal gücü ve düşünceleriyle açıklamak ya da yargılamak yaşam için bu anlatılara başvurmuştur. Böylelikle halk hikâyesi biçimlerindeki çeşitlilik ve zenginlik ortaya çıkmıştır (Al-Khafaji, 2014).

Pek çok gelenek, görenek ve inanca giren ve folklorun bir parçası haline gelen halk hikâyelerinde cinler gibi doğa üstü varlıklardan doğum ve evlilik geleneklerine kadar birçok kültürel birikime rastlamak mümkündür. Bu anlamda insanın ortaya çıkmasıyla başlamış bir türdür ve günümüzdeki modern hikâye ve romanın en eski biçimidir.

Folklorik öğelerden bir diğeri ise şarkılardır. Araştırmanın konusu olan Arap ve Irak folkloru, biçim ve içerik bakımından özgünlükten hoşlanmaktadır. Bu nedenle halk şarkıları içerik anlamında özellikle çocuklara daha yakındır. Şarkılarda birçok olay, hareket ve duygusal mirasın yanı sıra kendi dramatik çizgisine sahip olmak, kalpleri büyülemek ve insanları endişeli hissettirmek gibi özellikler yer almaktadır. Popüler şarkılar, daha çok bir yer, çevre ve bir grup insanla örneğin kırsal kesimde ve çölde yaşayan insanlarla ilgili olan şarkılardır. Bu şarkılar içerik olarak doğum, kız sünneti, evlilik ve aşamaları, ölüm vb. yaşam sürecinin belirli dönemlerini yansıtan şarkılardır.

Bunun dışında Samar şarkıları, tatil günleri, avcılık, hasat ve iş şarkıları gibi çeşitleri vardır. Bu tür şarkılar, gerek kelime, melodi veya performans yönünden gerekse yaratıcılık yönünden kolektif özellikler taşımaktadırlar. Genel olarak ilk ortaya çıktığında söyleyeni belli olmakla birlikte, zamanla söyleyeni unutulmuş ve halkın ortak ürünü haline gelmiştir. Söz uçar yazı kalır deyiimi bu durumu en iyi bir şekilde ifade etmektedir (Salah, 2020).

Popüler şarkılar bir nesilden diğesine sözlü olarak aktarılır ve yeni ortamdan etkilenir. Çocuklar için söylenen beşik şarkılarından evlilik şarkılarına kadar tüm şarkıların kelimeler veya melodi yönünden için de bulunduğu ortama göre değiştiği görülmektedir.

Örneğin evlilik şarkıları ve yeni doğan çocukları için anneleri tarafından söylenen ninniler bölgelere göre değişim göstermektedir. Yerel şarkılar için de bulunduğu çevreyi, insanları ve düşüncelerini ifade etmekle birlikte özünde onu yaratanın düşüncelerine dayanmaktadır. Popüler şarkı yukarıda belirtildiği gibi sözlü olarak nesilden nesile aktarılır. Bu nedenle uzun soluklu bir süreç olan bu aktarımlarda söyleme biçimi, unutkanlık ve kelimenin anlamında değişiklik ve eksiklikler gibi birçok faktör etkili olmaktadır.

Bu faktörler kelimelerin değiştirilmesine ve yeni ortamdaki gelişmeleri gösteren bazı kelimelerin şarkıya girmesine yol açmaktadır. Örneğin şarkılardaki değişimi etkileyen hususlardan biri yayılma kapasitesidir. Kelimelerin telaffuzu kolay, metin değişime uygun ve ele alınan konu ilgi çekici olduğunda değişim daha hızlı olmaktadır. Popüler şarkının insanlarla fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir bağlantısı vardır ve insanlar arasında ortak bir düşünce ve vicdanın ürünü olan çeşitli gelenek görenekler ve şenlikli etkinliklerde bu ortak duyguları yansıtmada anlamında kendiliğinden ortaya çıkan ürünlerdir. Bu anlamda ortak duyguların ürünü olan anneler tarafından çocukları için söylenen ninniler bu araştırmada büyük bir role sahip olacaktır (Salah, 2020).

Geleceğe bakmak ve toplumu sınırlayabilen her şeyden kurtulmak için toplumun çeşitli yönleriyle özellikle de geçmişiyle olan bağına koparmamak için gelenek ve göreneklerin incelenmesi önem arz etmektedir. Bütün bunları yapabilmek için tek kriter insan için özgürlük ve milliyetçiliktir. Tarihi süreçte tüm toplumlarda birçok gelenek görenek oluşturulmasına karşın, zamanla bunların bir bölümü terk edilmiş, bir bölümü değişikliğe uğramıştır. Buna rağmen hala varlığını sürdüren birçok gelenek görenekten söz etmek mümkündür. Bir atasözünde dediği gibi “gelenekleri takip etmek yaşayanların öldüğü anlamına gelmez ama ölümler diridir.” Topluma özgü gelenekler ve görenekler, o toplum için kabul edilebilir davranış kalıpları içermektedir ve bir yasa ve kontrol kaynağı durumundadır. Gelenek görenekler eski dönemlerde bireyler arasındaki etkileşim mekanizmalarının nasıl doğduğu, mevcut olduklarında nelere etki ettiği, kültürel mirası nasıl yansıttığı vb. birçok veri için önemli kaynaklardır. Bu anlamda gelenek göreneklerle birlikte bu kültürel miras içerisinde yer alan mitolojik öğeleri incelemek oldukça değerlidir. Mitolojik öğelerin yer aldığı sözlü anlatılardan biri de efsanelerdir ve efsaneler genel olarak ihmal edilmiştir (Al-Qimni, 1999, s. 25).

Halkın ruhunu yansıtmada folklor nasıl önemli ise aynı özelliklere sahip olan mitler de son derece önemli kaynaklardır. Çünkü mitler insan ve bilinçaltı farkındalığını da kaydetmektedir. Eğer Sümer ve Babil mitleri olmasa idi bugünkü Irak kültürel mirası ve tüm bu gelenek ve görenekler belki de olmayacaktı.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞDAT GELENEK VE GÖRENEKLERİ

1. Doğum Gelenekleri

1.1. Bağdat'ta Müslümanlar Arasında Geçmiş ile Bugün Arasındaki Doğum Gelenekleri ve Görenekleri

1.1.1. Hamilelik

Gelin bazen bir aylık evlilikten sonra hamile kalması doğal görülürken, iki veya daha fazla ay hamile kalmaması sıkıntı olarak görülmektedir. Gelinin annesi kızını geceleyin bu durumun nedeni olduğunu düşündüğü eve götürüp kuru soğanla kapıyı çalıp soğanı eve atıp kaçar. Allah'ın gücüyle ay geçmeden hamile kalır. Eğer hamile kalmazsa annesi onu almaktadır.

Anne, Bağdat'ta Bab al-Moazam mevkiindeki Yahudi mezarlığına gidip gelini yedi mezarın üzerinden atlatıp her mezarın yanından bir miktar toprak alır ve evine döndükten sonra kirini suyla yıkayıp onu temizler. Veya bir parça bez veya pamukla ölü bir kişinin kanından biraz alır ve bu parçayı suya koyar ve gelini için de yıkar. İşe yaramazsa anne onu caminin fenerlerinden birinin merdiveninden yukarı çıkarır. Çıkarken anne her basamaktaki pisliği toplar, evde suya koyar ve bu su ile gelini yıkar. Ya da akrabalarıyla birlikte yanlarına büyük bir tencere su alarak üç yolun kesiştiği bir yere gider. Akrabaları burada mesken tutar ve gelin kıyafetlerini çıkarır. Böylece kimse onu çıplak görmez. Korkup titreyerek hamileliğin sebebinin korku ve titreme olduğuna inanarak suda yüzer, daha sonra hamile kalır. Bunun da bir faydası olmazsa hacdan yeni dönen bir hacıya gidip onun hac kuşağını açmaya çalışır ve böylece hamile kalınacağına inanılır.

Bağdad halkının gelinin hamile kalması için bildiği gelenek ve göreneklerden bir diğeri de şudur: Yedi kuru su olduğundan biraz kir alınır ve suya konur ve için de yüzülür. Bütün bunlar işe yaramazsa gelin, kısırlık tedavisi için bitkisel ilaçlar yazan güzel kokulu bir kadına gider. Kabsa olarak bilinen bu kadın o kadar çok kadının hamile kalmasını sağlamıştır ki Bağdat atasözlerine girmiştir.

Eğer gelin bir düşük yaparsa fetüsünü kapının eşiğine gömer, böylece penis onu etkilemez yani bir daha hamile kalmaz. İlk hamilelikte, anne ekşi veya tuzlu şeyleri veya belirli bir meyveyi arzuladığında onu yemezse, bebekte bu arzuladığı şeye benzer bir doğum lekesi olur (Al-Hajiyya, 1986, s.33-34-35-36).

1.1.1.1. Doğum Hazırlıkları

Doğumla ilgili insanlar arasındaki popüler inançlara geçmeden önce, geçmişte doğumdan önceki hazırlıkları, toplumda uygulanan gelenek ve görenekleri, insanların her doğum durumu için pratik olarak uyguladıkları yöntemleri hatırlatmak gerekir. Öncelikle doğumu yaptıran, çevrede sosyal kişiliği, muhataplığı ve çalışkanlığı ile bilinen, yeni doğan çocuğu takip eden ve doğum esnasında birçok zorluğa göğüs geren kadından yani ebeden başlamak gerekir. Irak toplumunda ebelerle birlikte aynı işi yapan büyükanne olarak adlandırılan kadınlar da vardır.

Ebeler, yaz kış, gece gündüz demeden çocuğun hayatını korumak, doğum sürecinde yapılması gereken tüm operasyonları uygulamak, doğumun sorunsuz olması için hazırlanan odayı tam denge ve karakterde bırakmak, doğum sonrası doğumun başarılı olduğu ile ilgili ev sahibini tebrik etmek gibi birçok vazife yapmaktadır.

Ebeler, bu mesleği icra etme izni alıncaya kadar doğum yaptıramazlar. Sağlık otoriteleri, kırsal kesimlerde yaşayanlara veya bedevilere bazen doğum belgesi vermemektedir. Bu durumda toplumda belgesi olmadan bu işi yapan bazı kişiler ön plana çıkmaktadır. Bu kişiler için doğum bir beceri ve aşk işidir. Ebe yaşlı veya genç olsun fark etmez, yanında mutlaka bir genç kız bulundurur ve onu kendisi gibi ebe oluncaya kadar eğitir, her türlü bilgi ve becerisini ona aktarır.

Günümüzde doğumlar daha çok hastanelerde ve sezaryen ile gerçekleşmektedir yani çocuğun doğumundan doktor ve hemşire sorumludur. Burada banyo çocuğa ilk günden itibaren yetkili hemşire tarafından yaptırılır ve daha sonra çocuk babasına verilir. Bebeğin ismi kulağına söylenir ve onu emzirmesi için annesine teslim edilir. Bebeğin sağlığı kötüyse, küvöze yerleştirilmesi gerekiyorsa ve emziriliyorsa bir kuluçka odasına yerleştirilir (<http://www.iraqalyoum.net/news.>)

Irak'ta kadınlar ve hamilelikle ilgili pek çok gelenek vardı. Örneğin en bilinen inanç hamilelik ve cenaze mutasyonu ile ilgilidir. Eski zamanlardan beri bilinen bu

gelenekte, bir kadın kısırsa çok çocuğu olan bir erkeğin cenazesi çıkmadıkça kısırlığının ortadan kalkmayacağına ve bunun olması durumunda umut ve psikolojik iyimserliğe sahip olacağına ve çocuk doğuracağına inanılır. Yaygın geleneklerden bir diğeri ise Çin yüzüğü takmaktır. Hamile kalamayan kadın sol pembemsi parmağına üzerinde pullarla çizilmiş siyah bir Çin taşı olan bir yüzük takar (Al-Khaqani, 1964, s. 948).

1.1.1.2. Doğum Öncesi Hazırlıklar Bebek İçin Giyim ve Yatak Takımı

Hamileliğin yedinci ayında, erkeğin ailesi ilk bebeğin tüm ihtiyaçlarını kendi karşılayarak hazırlar. Bunlar arasında; bir yastık, bir dizi örtü ile bir pamuklu yatak, bir pamuk tabakası ile astarlanmış bir bez parçası ve yüzü parlak bir bezden yapılmış bir örtü vardır. Bunlar üzerine bir de sepet yerleştirilir. Giysilerin yanı sıra altın veya gümüşten kaşıkla birlikte bir kâse altın veya gümüşten bir kâse de alınır. Ayrıca çocuğun başı için bez parçaları, ilk çocuğun erkek olması arzusundan dolayı mevsime uygun erkek giysileri, bir kundak, kundak için üçgen bir pamuklu bez parçası ve yine üçgen şeklinde katlanmış kare ve dikdörtgen şeklinde birer parça, çocuğun vücudunu rahatsız etmeyecek şekilde çok yumuşak bir bez de alınır. Bunun dışında alınacaklar arasına çocuğun kemiklerini sıkılaştırmak ve gevşememesi için bir kundak bezi, mavi renge boyanmış ve altın suyu gibi parlak bir boyayla oyulmuş bir karaoke (tahta yatak) ve için de ellerine zarar vermemesi için pamuklu çocuk yatağı da dahil edilir.

Kadının ailesi ise bir cübbe ile kendisine bir set hazırlar. Bu set, hamile kadının evine götürülür ve kolay bir doğum için dua edilir. Bir süre sonra çocuğun doğumuna hazırlanmak için ebe veya büyükanne ile anlaşılır (Al-Hajiya, 1967, s.37-s.38).

Bağdat halkı tarafından geçmişte kullanılan beşikler, çocuğu uyutmak için sallanabilecek şekilde yapılan asma beşiklerdir. Günümüzde bu beşikler basit bir ekleme ile annenin kontrol edebileceği ve çocuğu sallayabileceği manuel bir beşik haline getirilmiştir. Türkmenler tarafından yapılan bu basit bir ekleme ile beşik yere daha yakın ve çocuğun iyi bir şekilde yerleştirilip, beşiğe bağlandığı ve sağdan sola daha kolay sallandığı bir yapıya büründürülmüştür.

Boşken beşiği sallamama alışkanlığı Bağdat halkı ile Türkmen kardeşler arasındaki benzerliktir. Çünkü gerekmediği yerde beşiğin sallanmasının çocuğun midesinde ağrı hissetmesine neden olduğuna hatta ölümüne bile sebep olabileceğine dair kötü bir inanç vardır. Bu nedenle bebek beşiğinde değilse bebeğin beşiğini sallamak

yasaktır. Genellikle çocuğun yanında yere sıcak su dökülmez çünkü bunun cinlerin çocuklarını öldürdüğüne ve dolayısıyla intikam için çocuğun cinlerin hedefi haline gelebileceğine inanılır (Al-Dhatib, 1964, s. 67).

Günümüzde ise çocuğun bağımsızlığını kazanması ve annesine bağlı kalmaması için kendine ait bir odası ve kendine ait bir yatağı vardır.

1.1.1.3. Doğum Sırasında

Hamile kadın dokuz aylık hamilelikve ağrı hissini tamamladıktan sonra, ebe, fetüsün doğum sırasındaki pozisyonunu bilmek için kadının vücudunu ve karnını hareket ettirir. Başının üstüne yatarak ve karnına inek yağı (tereyağı) sürerek hamile kadının muayenesini yapar. Doğuma yakın ayırt edici işaretlerden biri de bebeğin için de bulunduğu sıvının alçalmasıdır. Plasentanın ve bu sıvının yırtılması “ras al-hadi” olarak bilinir ve doğumdan önce yani doğum gecesi hamile bir kadının doğurmak üzere olduğunun bir işaretidir.

Bebek dünyaya geldikten sonra ebe onu kucaklar, bacaklarından tutar, boğazındaki sıvıları almak için başını eğer ve sırtına vurur. Plasentanın çıkmasını bekler ve göbek kordonunu tutup makasla bağlar. Doğum sonrası kadını temizler, sarar ve örter.

1.1.1.4. Kadın İçin Doğum Sonrası Dönem

Doğum sonrası annenin kendisini rahatsız eden hastalıklardan koruması açısından oldukça önemlidir. Çünkü özellikle bu günlerde anne bitkinlik, halsizlik, yorgunluk ve doğum esnasında özellikle de rahmi genişlemiş ve zorlanmışsa onu ölüme götüren herhangi bir acil hastalığa karşı savunmasızdır. Doğum sonrası dönem için ilk üç günlük yiyecekler şunlardır: Plasentanın çıkartılmasından sonra rahimde kalan kana zararlı maddeler bulaştı ise bunların temizlenmesi için yulaf lapası (pekmez + hurma) yemek ve uterus duvarlarını askıdaki maddelerden temizlemek için üç gün boyunca yiyeceklere biber koymamak.

Doğum sonrası kadın üç gün yatakta yatar, herhangi bir merdiven çıkmaz, ağırlık taşımaz ve evlilik yatağından uzaklaşana kadar kırk gün arınır ve öngörülen süreyi aşar (Al-Samawi, 2020).

Doğumun üçüncü günü, doğum sonrası (yulaf çubuğu) için büyük bir tencerede su kaynatılır ve büyük bir kâseye dökülür. Daha sonra tencere boşaltılır, ters çevrilir ve anne bunun üzerine oturur. Ardından bir kase yulaf suyuna oturur. Anne yedinci günde kuru nar kabuğunun sterilizasyon şeklinde karışımı olan (turba) ile başını yıkayıp (khoya), başına (yumurta sarısı + kimyon + hindistan cevizi + karanfil) denen bir karışım koyar. Bu karışımın faydası saçını güçlendirmektir. Yedinci gün, bir siyah tavuk kesilir, acı biber, kimyon ve pirinçle doldurulur ve kap kalın bir battaniyeyle örtülür. Annenin doğumdan önceki hareketine ve canlılığına geri döndüğüne inanarak kap onun yüzünde açılır.

Doğumun yedinci gününde anne yanına mum ve kına alır ve çarşı hamamında yıkanır. Banyodan sonra sırtüstü yatar ve omuzlarının yanına iki kadın oturur. Bu iki kadın annenin omzuna ayaklarını koyar ve onu gererler. Bunun kaslarını güçlendirdiğine ve ona güç verdiğine inanarak her iki taraftan omuzdan ayaklara kadar baskı yaparlar.

Doğum sonrası çocuğun doğum sancılarından kurtulabilmesi için karnına büyük bir bıçak takılır. Türkmenler için bu gelenek, kadının yastığının altına yerleştirilen bıçağı karnına alması ve yastığın altına geri koyması şeklinde farklılık gösterir. Doğum sonrası bir kadının çocuğa zarar verdiğini, yani çocuğun bilinen bir neden olmaksızın hastalandığını düşünerek lohusa dönemine girmesi doğru değildir. Türkmenler de aynı geleneğe sahiptir ancak lohusalıkta başka bir kadını ziyaret etmek gerekiyorsa ziyaretten önce dikiş iğnesi değiştirmesi gerekmektedir. Bu ziyaretin engellenmesi, doğum sonrası döneme giren ve aynı zamanda başka bir döneme gelen bir kadının gelecekte hamile kalmayacağı inancından da kaynaklanmıştır (Al-Dhatib, 1964, s.67).

1.1.1.5. Yenidoğan Bebeği İsimlendirmek ve O Dönemde Yapılan Alışkanlıklar

Çocuk aile reisi tarafından açılan Kur'an-ı Kerim'de karşılaşılan ayetin ilk harfine göre bir isim veya bu ayetin kendisinde bulunan bir ismi alır. Bu genellikle övülen veya tapılan anlamında El-Hamd Muhammed ve Ahmed'i gösterir veya Abd al-Qadir Abd al-Rahim, Abd al-Hamid ile başlar. Bir başka yöntem olarak ailedeki en iyi isimlerden birini de alabilir. Baba bu şekilde oğlunun ismine karar verdikten sonra onu şeyhe

götürür. Şeyh çocuğa dua eder ve ona verilen ismi üç kez tekrarlar (Al-Hajiya, 1967, s.41-42).

Anne ayağa kalktıktan sonra gayrimüslim bir mezhebe mensup olsa bile çocuğa bir müslüman adı verilebilir. Ancak bunun için kendisine yedi kapıya gidip yalvarması gerektiği ve bu yedi evden dilendikten sonra çocuğa bir müslüman adı verebileceği hatırlatılır (Mubarak, 1964, s.88).

Bu bölge inançlarında doğum sonrasında çocukta oluşabileceği ifade edilen korku, kabsa, difteri, aptallık gibi hastalık ve rahatsızlıkların çoğu kadının sağlık bilincinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle çocuk zamanında aşı yapılmadığı için boğmaca, çocuk felci ve raşitizme karşı savunmasızdır ve çoğu çocuk bu ölümcül hastalıkların kurbanı olmaktadır. Böylesi bir durumda genellikle bitkisel kürlerle tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Örneğin çocuğun ateşi yükseldiğinde anason bitkisi, soğuğa maruz kaldığında kimyon bitkisi verilir.

Geçmişte kadınlar, çocuğun ısısı yükseldiğinde (çamur + idrarın çocuğun vücudunu tuzladığına dair bir inanç daha vardır) bunun bir difteri hastalığı olabileceğine inanmaktaydılar. Bunun da bir kadının ölüm veya bir cenazeden çocuğun evine gelmesinden kaynaklandığına inanılırdı. Bu durumda genellikle çocuk bir karakola götürülerek merkez muhafızdaki silah kayışından üç kez geçirilerek tedavi edilir ve ağlamasıyla iyileştiğine inanılırdı.

Cinlerin musallat olduğu çocuğun belirtileri yüzünün renginin mavi olması, boğulma hali, annesinin göğsünü emmeyi istememesi, iyileşmesinden sonra çocuğu bu ölümcül hastalıktan koruduğu zaman, bir kadının çocuğu alıp dolaşması şeklindeki hakim inanışlar, bir kadının bir felaketten, ölümden veya cenazeden gelip çocuğa yaklaşması durumunda çocuğun acı çekmeye başlaması (difteri veya kabsa- panik ve korku) gibi durumlarda çocuğun cinler tarafından alındığına inanılır.

Evde ölüm olursa örneğin anneannesi ya da annesi akrabalarının cenazesine gitmek zorunda kalırsa çocuğu da yanına alır. Çocuk 40 gün için de gördüğü tek şey annesidir ve onu korumak için tüm bu alışkanlıklar yapılmaktadır. Çünkü çocuk başlangıçta zayıf, masum, konuşamayan bir varlıktır (Al-Samawi, 2020).

Yenidoğan için doğum gününde yapılması gereken eski adetler ise şunlardır:

Anneanne çocuğu boyaya veya matbaaya götürüp çocuğun kaşlarının arasına ve başörtüsüne bir damla mavi mürekkep damlatır ve yedi mağaza ve dükkânda dolaşp üç gün boyunca bunu tekrarlar. Kenetlenme veya boğulma korkusu (bir çocuğa eşlik eden korku) nedeniyle eve misafir gelirse çocuğun paniğe kapılmaması ve korkmaması için kapıya kaldırılır ve kapının üstünden kucaklanır. Çocuğun doğumundan altı gün sonra eve misafir gelirse misafirin ayaklarını uzatarak yere oturması ve çocuğu taşıyan birinin gelip misafirin ayakları arasından üç kez atlaması yapılması gereken bir diğer alışkanlıktır. Böylelikle çocuğun hastalıklardan kurtulduğuna inanılır. Aynı şekilde doğumdan sonra kırk gün eve boya koymama alışkanlığı da vardır (Al-Dhitat, 1964, s.67).

Geçmişte çocuklarda sağlık ve hastalıkla ilgili birçok gelenek ve görenek de vardır. Bunlar genellikle şehirlerin ve kırsal alanların geleneklerinin bir arada uygulandığı ritüellerdir. Örneğin çocuğun ateşi yükselirse komşunun eşiği de yükselir. Çocuğun ateşi yükselirse ve üç gün düşmezse, annesi komşunun kapısının yedisinde dolaşır ve kapı eşiğinde bulduğu ağaç dalları, ağaç yaprakları veya yırtık kumaş parçalarından her şeyi toplar ve sonra bunları yakar ve çocuğun ateşi bu dumanla buharlaşır. Bunun nedeni komşularının çocuğu kıskandıkları düşüncesidir. Bu nedenle kapı eşiklerinden bir şeyler alınıp yakıldığında kıskançlıklarının ortadan kalkacağı ve çocuğun hastalığından kurtulacağına inanılmaktadır.

İdrar ve ateşli bir çocukla ilgili olarak çocuk ateşli ise ve ateşi üç gün sürdü ise gün batımından önce yaşlı bir kadın gelip çocuğun sağ bacağına işer ve bunu yaparak ateşi ondan almaktadır. Çocuğun konuşması gecikmiş ise veya dili ağırsa babası alması akşam yemeğine bir şeyhi davet eder. Şeyh ağzına lokma koymadan önce çocuk onu yer, dili serbest bırakılır ve akıcı bir şekilde konuşmaya başlar. Bir kısmı da oğlunun name söylemediğini görürse ona kuşların içtiği sudan verilir ve çocuğun bir kuş gibi şarkı söyleyeceğine inanılır.

Bebeğin anne karnından çıkışının başlangıcını ilgilendiren doğum burkası ise çocuğun yüzünde bulunan beyaz zar yüzünü ortaya çıkarmak için açılır ve ebe onu daha sonra saat veya büyü şeklinde satar. Çünkü kendisine prestij kazandıran bir malzemedir

ve hükümdarlara giderken bunları kullanır. Böylelikle etkili olanlar, onun sözünü duyar, onu sever, terfi ettirir ve onurlandırır.

Annenin doğum sonrası kullandığı ilaçlardan biri kokulu bir renge sahip yabani bir siyah bitkinin tohumudur. bu tohumdan oluşan tüstü yakılır ve çocuğun başı üzerine getirilir ve şöyle denir: Tütsünüzü size annenizin ve babanızın gözlerinden, sizi görenlerin gözlerinden ve uzun olandan mızrak gibi ve kısıdan bir çömlek kabı gibi yayıyorum. Ondan sonra çocuğun kıyafetleri buharlanır ve yanan tohumun üzerine su serpilir. Ateş kıskançlıktır ve su onu söndürür. Ondan bir şey alıp kaşları ve ayakları arasında lekelenir ve gerisi evin dışına atılır.

Irak'ın popüler mirası oldukça zengindir. Öyle ki burası bölgede hakimiyet kurmuş Tatarların, Moğolların, Asur medeniyetinin, Babil medeniyetinin mirasının yanı sıra buradan geçen birçok halk ve işgalciden, kurak Irak çölünde yaşayan Bedevilere kadar birçok farklı ve tuhaf topluluktan da miras kalan gelenek ve göreneklerle doludur.

Çocuk bir erkek ise ona eskiden (şapka) denilen kıyafetler dikilmektedir. Bu şapka kurt derisinden dikilmektedir ve bu kurt derisinin oğlanı genç yaşta cesur yapacağına inanılmaktadır. Çünkü kurt cesur bir hayvandır. Kız çocukları için de ince bir kalpleri olsun diye yumuşak tüylü elbiseler dikilir.

Bir çocuk şiddetli bir öksürükten muzdarip olduğunda, ona genellikle Irak şehir ve köylerinde çok sayıda yaşlı kadın tarafından tutulan bir domuz dişi getirilmektedir. Kulak ağrısını tedavi etmek için deniz salyangozlarının kabuğu olan koni şeklinde bir boncuk kullanılmaktadır. Bu boncuğun için de taşıdığı kutsallık nedeniyle kulağı ağrıyan çocuğun acısını iyileştireceğine inanılmaktadır. Bu nedenle boncuk kutsal gördükleri yere çocuğun yastığının altına yerleştirilir. Genellikle kadınların takıları arasında yer alan bu boncuk askı olarak adlandırılmaktadır (Allam, 2014).

Sarah Allam, Al Youm Al Sabea Gazetesi, makale (Bağdat'tan eski gelenekler) 7-7-2020. <https://www.youm7.com/story/2014/9/4>

Kötülüğün kovulması için kullanılan şap (cılalı gibi ekşi bir tada sahip beyaz bir taş), geçmişte yaşlı kadınların ve annelerin önemli geleneklerinden biridir. Anne şapı yere atar ve çocuğun ayağını şap parçasına koyar ve onu çiğnemesini sağlar. Sonra alır

ve yanana ve eriyene kadar ateşe koyar. Şap eriyip tekrar kuruduktan sonra özel bir şekil alır. Anne bu şeklin çocuğunun korktuğu bir hayvanın şekli olduğu sonucuna varır. Çocuk bu hayvandan dolayı hastalanır. Hastalıktan kurtulması için bu şekil ezilir ve parayla bir beze sarılır. Sonra onu fakir bulup alsın diye yola fırlatır ve fakirler alırsa çocuktan kötülük ve hastalıklar gider. Ancak çocuk çenesinde veya burnunda meydana gelen bir alerji veya iltihaplı enfeksiyondan muzdarip olduğunda annesi onu bir avcıya götürür. Avcının çocuğun iltihabını tetiği ile fırlatıp enfeksiyonlarından kurtulacağı düşünülür.

Çocuklarının zayıf düştüğünü ve kilo verdiklerini gören çocuk anneleri tarafından takip edilir. Anne, pişmiş bir hayvanın kokusunu için e çektiğini ve geçmişte kirpi yediğini düşünür. Yemekler hayvanın pişirme suyuyla yapılırsa çocuk iyileşecektir. Eğer çocukta ishal veya mide problemleri varsa, annenin iki yaşından büyük bir çocuğu getirip ayakkabılarının altını siler ve ilacın bu olduğu düşünülür.

1.1.1.6. Sünnet (Arınma) Geleneği

Bir kadının geçmişte inandığı geleneklerden biri de çocuğu olmuyor ise bir erkek çocuğun sünnetinden sonra kesilen deriyi alıp suya koyar ve vücudunu bu su ile yıkar. Yıkandıktan sonra hamile kalacağına ve bir çocuk doğuracağına inanılır (El-Khaqani, 1964, s. 951-952).

Sünnet, Kuran-ı Kerim'de bulunmamakla birlikte Hz. Muhammed (sav) tarafından söylenen söz ve yapılan fiillerdir. Sünnet, çene kıllarını kısaltma, koltuk altlarını temizleme, bıyık düzeltme ve tırnakları düzeltme olmak üzere beş sünnet vardır."(Buhari, Sahih).

Erkek çocuklar için uygulanan önemli geleneklerden biri de bu sünnettir. Beyaz tabakdaşa hazırlandıktan sonra sünnet olacak çocuk damat gibi hazırlanır. Annenin doğum yapmasına yardım eden ebe gelir ve neşeli bir şekilde oğlanın eline kına yakar. Bir adam Bağdadyan müziği veya kadın kıyafetleri eşliğinde uzun bir direğe monte edilmiş iplerle taşıdığı bir kadın bedeni büyüklüğünde oyuncaklar getirir.

Sünnet işleminin kendisi, ritüelleri ve adetlerine gelince; çocuk tek başına sünnet edilmez, onunla birlikte iki çocuk daha sünnet edilir veya horoz kesilir. Bunun sebebi sayının üçe tamamlanmasıdır. Dört çocuk olursa beş olması için bir horoz kesilir. Çünkü

Bağdatlıların sünnette ve evlilik sayısı konusunda karamsar olması ve çocuklara hastalık bulaştırmamak için tek sayının olması gerekmektedir. Geçmişte Bağdat'ta sünnet yapanlar genellikle Yahudi'dir ve genellikle berberlikle uğraşmaktadırlar. Bağdat'ın eski günlerinde sünnet mesleği ile uğraşan en ünlü isimler arasında Bağdat'ın El-Fadl ilçesinde bulunan MahdiBouchnak, Mübarek bin Demir, Hac Hüseyin Salman ve ünlü berber Hassan Akis yer almaktadır (Al-Hajiya, 1967, s. 48-49-50).

Bazıları yaşlı Müslümanlar olan bu berberlerin sayısı zamanın ilerlemesiyle azalmaya başlamıştır. Günümüzde ise insanlar bir şifoniyer veya yerel hastanenin doktoruna yaptırmaktadırlar. Sünnet süreciyle birlikte komik bir ritüel de yapılmaktadır. Özellikle sünnet olacak kişi ailenin ilk oğluysa, bazı varlıklı aileler mahalledeki yoksul çocuklardan bazılarını ücretsiz grup sünneti yaptırırlar. Sünneti yapan adam, çocuğun babasının ve ailesinin durumuna göre bir miktar para verir.

Sünnet Mezopotamya Vadisi'nde çok eski zamanlardan beri yapılan bir gelenektir. Bazıları ise arınma veya sünnetin faydalarına inandıkları için bu işlemi ilk kullananların Babiller olduğunu söylemektedir. Bağdat'ta erkek çocuğu olan aileler için önemli geleneklerden biri sünnettir. Genellikle doğumun yedinci günü yapılmakla birlikte çocuk 7 yedi yaşını doldurana kadar bekleyenler de vardır. Bunun dışında uygulandığı zaman dilimleri de vardır. Sünnetten önce aile tarafından ev hazırlanır. Kestirme anında ziyaretçilerin oturması için yeni veya yenilenmiş bir saten yatak, çarşaf veya yer yatağı hazırlanır. Kek, sakız, tatlı ekşi, meyve ve şuruplar hazırlanır. Evin ve mutfak eşyalarının yıkanması ve odaların hazırlanması için cuma sabahı baba bir orkestra getirir ve çalmaya başlarlar. Mutahracı bir sandalyeye oturur ve çocuğun oturduğu sandalyeye dönük olarak işlemi gerçekleştirir. İşlem bittikten sonra çocuğa iyot steril malzemeler uygulanır ve giydirilir. Anne şaka denilen bir örtüyle oğluna para ve şekerlemeler atar. Orkestra sahibine verilen meblağ shobash olarak adlandırılmaktadır. Daha sonra baba oğlunu eve taşır ve onun için hazırlanan odadaki beyaz saten yatağa koyar. Daha sonra sevinç için de koyun kesmeye gider. Çıkan et, komşulara ve fakirlere dağıtılır. Anne namaz kılmaya hazırlanır.

Zavallı çocuğun yarası her açıldığında komşuları ve arkadaşlarından biri (KhashTahurMashallah) der, bir diğeri üzülen anneye öğüt verir. Ona dört çocuk annesi olduğunu ve kek, çay, tatlı ve ekşi çeşitli yiyecek ve içecekler ikram ettiğini, kadınlar

arasında sohbetlerin başladığını ve bir hafta sonra oğlanın normale döneceğini ve yarasının yumuşayıp iyileşeceğini söyler (Al-Husseini, 2020).

1.1.1.7. Çocuk Doğduğunda Ne Yapılır (Kıskançlık Hikâyeleri, Cin Mitleri)

Doğumunun ilk gününden itibaren, çocuğun kafasına onu kötü niyetli baykuş kuşundan korumak için bir bıçak konulur. Çocuğu korku ve panikten koruması için odaya bir parça kuru sığır dışkısı konulur, göz ve kıskançlıktan koruması için de odanın kapısına kırmızı soğan yerleştirilir

Çocuğun uyumadığı ya da tam tersi çok uyuduğu durumlar bir sıkıntı olduğu anlamına gelmektedir. Yorgunluğun kaybolması ve küçük çocuğa sızmaması için evin girişine küçük bir çukur kazılır ve için e biraz su konulur. Yorgun bir kişi gelip ayağını o deliğe soktuğunda çocukta yorgunluk kalmayacağına inanılır.

Ayrıca çocuğun sağlığı için başka inançlar da vardır. Örneğin çocuğun kıskançlıktan korunması için çocuğun kundağına veya ayaklarından birine mavi bir boncuk (yedi mavi gözün annesi) yerleştirilir. Çocuğun sağlığı bozulduğunda anne bakırdan yapılmış bir kurtarma kabında su ile bir karışım hazırlar ve bu karışımı başının üzerine döker. Çocuğu evde olup bitenlerden, başta cinler olmak üzere kendisine musallat olan hastalık ve rahatsızlıklardan korumak için çocuğun yatağına (karaoke) kontrast renkli bir bez konur ve bu bezin onu cinlerden koruduğuna inanılır. Günler sonra, çocuk erken yaşta bir kızı şehirdeki hamama, kasaba ve sebze sahibinin dükkânına götürür. Ağlaması için onu yedi banyoya (tuvalet) sokar. Eğer çocuk ağlarsa hastalığı tedavi olmuş olur.

Geçmişte çocuğa (kundak-jerra) adı verilen bir kumaştan kolsuz bir elbise dikilir. Yedi gün boyunca herhangi bir parça eklenmez, elbise terziye verilmez. Eğer yedi gün için de dikilirse öleceğine inanıldığından herhangi bir parça eklenmez.

Cinler insanı takip eder ve inanca göre ortaya çıkarlar. Eğer anne bir büyü yapmazsa veya bir aksesuar koymazsa yeni doğmuş bir bebeği beşiğinde anne uyurken boğabilmektedir. Bu nedenle ebe, çocuğu korumak için doğum sonrası ayakta ve otururken ona eşlik eden ve onu asla terk etmeyen bir sükunet koymasını, odanın atmosferinin karanlık olmadığını ve diğer inancın tek başına uyumadığını düşünerek, anneye tavsiyelerde bulunur.

Çocuğun dişlerinin doğumdan altı ay sonra çıkmaması durumunda, bebeğin teyzelerinden biri gelir ve aniden patlar. Bu durumun bu dişin çıkmasına yardımcı olduğu düşünülür. Kadının çocuğun kıyafetlerine ve özellikle kundağına kıskanç gözü çocuktan uzak tutmak için yedi mavi taş göz yerleştirir. Yatağın yanına yerleştirilenler de vardır. Bağdadi kadınlarının dediği gibi kıskançların gözlerini çocuktan koruduğunu düşünerek altın bir düğün (altından yapılmış eski bir sikke), bir yüzük (küpe), bir altın bilezik ve altınla boyanmış bir kurt dişi hazırlanır. Anne, çocuğunun iyileşmesi ve zayıflamaması için çocuğunun bileğine yağ ve et adı verilen beyaz ve siyah boncuklardan bir bileklik koyar ve kıskançlık korkusuyla çocuğun penisine de bir yüzük koyar.

Elleriyle kendine zarar vermemek, yumuşak vücudunu sıkılaştırmak ve kemiklerini düzeltmek için çocuğun vücuduna sarılan kumaş parçası (kundak) ile ilgili de inançlar vardır: Bebek kundağını açıtsa, oturan kadın peleriniyle yatmalıdır. Yani o saatte evi terk etmesi onun için iyi ve kötü değildir. Bebek ayağını kundağından çıkarırsa ülke için de gezeceğine yani seyyar, turist olacağına inanılır. Elini uzatırsa, ileriki günlerde hırsız olacağı düşünülür. Bırakılmaması gereken alışkanlıklar arasında çocuğun bileğine siyah beyaz boncuk bileklik takmak vardır. Çünkü bu bileklik ile büyüdüğünde savaşa girdiğinde sağını sallamayacağına, cesur olacağına ve tüfekte nişan alırken hedefi ıskalamayacağına, savaşlarda onu koruyacağına ve sağlığını koruyacağına inanılmaktadır.

Oğlunun obezitesi varsa bileklik dar geleceğinden çıkartılabilir. Eğer bileklik tam geliyorsa bol değilse sağlıklı olduğu anlamına gelmektedir. Eskiden birçok çocuğun peşinden geleceği inancıyla tabak adı verilen palmye yapraklarından yapılmış çok büyük bir tabağa Kurutulmuş limonlu bez, şeker, karanfil ve nar kabuğuna yerleştirilirdi ve çocuğun onunla meşgul olması için annesinin göğsü yerine ağzına bunlar verilirdi.

Geçmişte Bağdatlılar ve Türkmenler tarafından küçük bir top gibi olmak, çocuğun çenesini güçlendirmek, dişlerin ortaya çıktığı günlerde ona yardım etmek (diş çıkarma) ve gözlerini tedavi etmek için yaygın olarak pudra (kubbali) kullanılmıştır (Al-Dhatib, 1964, s. 67).

Eski olan tüm bu alışkanlıkların elle yapılması gerekmemektedir. Ancak bazı inançların gerçekleşmesi hala elle yapılmasına bağlıdır. Örneğin boncuk bileklik

günümüzde altın bir bileklik haline gelmiştir. Çocuğun sağ eline mavi bir boncuk takılarak başka bir şey yerine süt gibi beslemek için ağzına konulmaktadır. Çünkü artık çoğu anne bedenlerinin şeklinden korktuğu için çocuklarını emzirmemektedir. Annelerin inançları arasında ilk günlerde çocuk tek başına güldüyse ya da uyuyup gülümsüyorsa bunun nedeni dişi geyiktir. Bu yüzden bir çocuğun güldüğünü gördüklerinde bir geyik tarafından güldürüldüğüne inanılmaktadır.

Anneler arasında, çocuğun düştüğü yere tuzlu su dökülmesi ve dökerken zikretme alışkanlığı (su ve tuz sizinle uzlaşıyoruz) da vardır. Bunun nedeni meleklerin çocuğun düşmesine izin vermesi, böylece annenin su ve tuz yoluyla meleklerle uzlaşma arayışı için de olması ve çocuğun bir daha düşmemesi için dir (Al-Hadithi, 1965, s. 37).

Çocuğun göbeğini hükümdarın (Saray) cami veya sarayının yanına gömmek de gelenekseldir. Böylece oğlan bir şeyh veya hükümdar olarak büyüyeceğine inanılır. Bazen de "sır"ın (plasentadan kesilmiş göbek kordonunun bir kısmı) düşmesinden sonra onu okul, medrese veya caminin bahçesine gömerler. Çocuk bilgi ve eğitime âşık olana kadar pisliktir. Bu nedenle çocuğun göbeği bir parça beze yerleştirilir ve bir okula veya bahçeye atılır. Çünkü çocuğun göbeğini bir yere fırlatınca ruhunun o yerle ilişkilendirileceğine ve ömrünün buralarla bağlantılı geçeceğine inanılmaktadır.

Annenin çocuğunun aynaya bakmasını engellediği gibi çocuğun önüne ya da bulunduğu yere ayna koymak onu çıldırtır. Çocuğun yürüyememesi, geç yürümesi, emekleme süresinin artması ve yürümeye başlamaması durumunda camiye götürülür.

Bilinen geleneklerden biri, çocuk sürahinin ağzına vurursa, çocuk çocuğu severse ve çocuk oturur ve sakinleşirse bu, bir misafirin eve geleceğinin ve gelmesi gereken mesafenin büyükannenin kolunu açıp parmaklarıyla bir inç kadar sayması kadardır. Bu yapılarak gelip gelmeyeceğinden emin olunur (Mubarak, 1963, s. 87-89).

Bazen anne oğlunun kıskanıldığını hissediyorsa kimin kıskandığını öğrenmek için ateşe koyup biraz kurşun eritip hasır bir süpürgeye döker. Bazen de suyla bir tepsiye döker. Kurşun donduktan sonra ortaya çıkan şekil kıskanan kişinin şeklidir. Çocuk doğurmayan kadın bir tahtaya balmumu koyar ve oğlanı sorar. Bunun çocuklarını getireceğine inanır. Ya da bir düğüne gidip gelinin girdiği kapının ortasında durur ve gelin içeri girdikten sonra evin ailesinden biri onu görmeden evine gider. Bunu yaparak

da çocuk sahibi olacağına inanır. Doğduktan sonra çocukları ölen kadının bu durumun ondan kaybolması için küçük bir köpeği emzirmesi gerekir ki böylelikle çocukları öldüren cin küçük köpeğe geçecektir.

Zayıf vücutlu bir çocuğun sağlıklı olması için annesi tarafından sağlıklı ve obez bir başka çocuğu görmeye götürülür. Böylece annenin pelerinin altına koyduğu çocuğunun sağlıklı çocuğu görünce zayıflığının ortadan kalkacağı bilinen bir inanıştır. "Yeni doğan kadın mezarın kokusunu için e çekmemelidir çünkü koku bebeğe zarar verir ve ölümüne yol açar. Anneye doğumda yardımcı olan ebenin kullandığı bıçak, doğum sonrası dönem sona erene kadar gizli kalmalıdır çünkü açıldığında çocuğun mezarına giden kapı açılır."(Al-Hadithi, 1964, s. 45).

1.1.1.8. Çocuğu ve Doğum Sonrası Anneyi Yıkamak

Bağdat'ta geçmişte bağlı kalınan âdetlerden biri de çocuğu ayın başında ya da ortasında yıkamamaktır çünkü bu ona (Kabsa- korku) verir yani ağlamamasına, yememesine, fazla hareket etmemesine neden olur (Al-Dhitat, 1964, s. 67).

Büyükannesini vücuduna su dökerek tutar ve bebek ebe tarafından yıkanır. Sonra doğum durulaması başlar ve ağzına Favaula denen fındığa benzeyen bir madde konulur. Kadınlardan biri onu iyice ovalar ve kurutur, sonra oturup meyveyi yemeye başlarlar (Al-Hajjah, 1967, s. 43-44).

Ebe, doğumundan yedi gün sonra çocuğu zeytinyağından çıkarılan su ve yeşil sabunla yıkar ve çocuğunu derisinde veya genital bölgesinde mantar enfeksiyonu riskinden koruduğu inancıyla tuzla karıştırılmış kına hazırlar. Kıskançlıktan korunmak için başını ateşe koyar ayrıca ateşi çoğalmak için ağaç çubukları ve palmiye saplarını ateşe verir. İnançlarına göre çocuktan kıskançlığı ve cinleri uzaklaştıran dumandır. Daha önce açıklandığı gibi suyun varlığı ve su ile ilgili ritüeller çok önemlidir. Geçmişte kadınların suyu kaynatmak için küçük bakır bir kap kullandığı, büyük bir bakır kabın içine koyduğu, daha sonra çocuğu içine koyduğu, vücuduna su döktüğü, yıkarken zeytinyağı sabunu kullandığı kapı ve pencerelerin kapalı olduğundan emin olunan belirli adetleri vardır. Böylelikle bebek nezle olmayacaktır. Daha sonra anneanesi onu annenin vücudundan alır ve bir haftalık doğumdan sonra yapabiliyorsa başını tutar, sonra sırtını ve ayaklarını yavaşça ovalar ve burnundan ağzına veya kulaklarına su girmesini önlemek için başını durular. Yıkadıktan sonra battaniyeye koyar, vücudunu

kurutur ve ardından kemikleri sertleşip gevşemeyecek şekilde sarar. Onun için şarkı söylemeye ve uyuması için ilahiler söylemeye başlar ve hastalığı önlemek için başının altına para koyar. Yedinci gün çocuğun saç ve tırnaklarını keser, saçını tartar ve ağırlığınca parayı bölgedeki fakir bir kişiye verir.

1.1.1.9. Yemekle İlgili

Çocuk, annesinin yemeğinden etkilenir, bu nedenle annenin bu yiyeceklerle çocuğa gaz bulaştırmaması için baklagiller ve salatalık gibi bazı gıdalardan alması yasaktır. Göğsündeki sütün artması için hurma, süt ve balık yemesi tavsiye edilir. Bağdat'ta çocuğun doğumunun yedinci gününde böyle bir şey olmamakla birlikte kadınlar çocuğun annesini ziyarete giderler ve evi temizlerler. Çocuğu görmeye gelenler için tatlılar hazırlanır ve çeyiz fincanına benzeyen şekerlikler kullanılır.

1.1.1.10. Giyimle İlgili

Çocuğun dayanamadığı için hafif giysiler giymesi tavsiye edilir, ruhu ve bedeni zayıftır. Doğumda olan anneye ise eklem hastalığının ya da vücuttaki herhangi bir hastalığın soğuk ya da sıcaktan vurması durumunda ayaklardan geldiğine inandıkları için bir alışkanlık haline gelinceye kadar kış ya da yaz mevsiminde çorap giymeleri önerilir. Ayrıca başına peçe takmak ve midesini ve rahmini normale döndürmek için midesini kuvvetle sıkarak sarması gerekir (Sahadan).

Çocuk on üçüncü ayına geldikten sonra süttten kesilir. Bazı anneler iki yıl emzirmeye devam etmektedir. Çocuğun süttten kesilmesi için anne çocuğunu boyalı haşlanmış yumurta ve başka bir boyasız yumurta ile nehre götürür ve çocuğundan boyalı yumurtayı nehre atmasını ve döndüğünde yemesi için boyalı haşlanmış yumurtayı soymasını ister. Evde meme ucuna sabır sürer (sabır acı bir maddedir) ve çocuk emmek istediğinde göğsündeki acılığı sütle tattığında, emzirmeyi reddeder ve ona kuru üzüm ve şeker verilir. Böylece emzirmek yerine yemeye alışır, sonra ona pudra şekerli fındık pudrası yapıp bir beze konulur. Tıpkı bebeklerin emzirirken bir şişe süte alışması veya plastik bir emzik olarak alması gibi memesi yerine bu bezi emmeye alıştırılır (Al-Hajjah, 1967, s.45).

1.1.1.11. Bağdat'ta Belirli Günler, İnançlar ve Yeminler Üzerine Hamilelik ve Doğumla İlgili İnançlar

Bağdat halkının sıklıkla kutladığı zaman dilimleri Şaban'ın on beşinci gecesi, peygamberin doğum günü ve Zekeriya orucudur.

Bağdad halkı Gecenin Gecesi dediği on beşinci Şaban gecesi, cennet kapılarının açıldığına ve tüm duaların kabul edildiğine inanır. İyi bilinen bir alışkanlık ve gelenek de bu gecede gençlerin genellikle yişmag pelerini takıp dolaşmalarıdır. Bu geleneğin bazen sünnet törenlerinde ve düğünlerde de yapıldığı görülmektedir.

Anne Meryem'in avuç içi çiçeğini suya koyar ve doğumunu kolaylaştırmak için suyu içer. Ancak düşük yapma ve çocuğun ölüm tehlikesi varsa taşımak için ölü bir kuş yakalamalıdır. Şeyh yılanın ağzından çıkardığı kuşu ona verir. Kadın, kuşu ham bir bez parçasına koyar. Onu peçe veya tılsım dedikleri üçgen şeklinde diker ve hamile kadınlara yüksek fiyata satar. Gebe kadınlardan, çocuğunu doğurup bir gün, bir hafta veya bir yıl yaşayıp ölmüşlerse kadın tekrar gebe kaldıktan sonra gebeliğinin yedinci ayında bir balık ipi ile bağlanır. Doğumdan sonra balık ipini bir parça bezle mezarlığa götürür ve çocuğunun yerine gömer. Genelde bazı anneler, çocuğunu doğurmasına yardım eden ebeyi yedinci gün bebeğini ziyaret etmesi ve Toub Abu Khuzama'ya götürmesi ve kutsamayı elde etmek için çocuğu topun ağzına üç kez sokmasını da istemektedirler.

Mucizeler yaratan ve Bağdat'ı Perslerden geri döndüren bu topun sırrı Bağdat'ta Savunma Bakanlığı'nın girişine yerleştirilmiştir. 1637'de Osmanlı Sultanı IV. Murad, adına benzer şekil ve büyüklükte bir top yapmasını emretmiştir. Asker Şefi Ali onu dört metre uzunluğunda ve çukurlu bakırdan yapar. Yanlarında birkaç yıldız ve iki tekerlek üzerinde taşınırken arka tarafında dokuz balık vardır ve Kraliyet muhafızlarının başı iyimserlik için balığı çekmelidir. Saçının ucuna veya başörtüsünün ucuna mavi bir boncuk takan ve ölene kadar onu taşıyan anneler, çocuklarının ölümünü önlemek için bunu yaparlar. Bazen anneler hamileliğin ilk ayında ayağına bir bileklik takar, bileklik farklı renkte küçük boncuklardan yapılır ve kalır. Kesilirse bir tane daha giyer, hayatta olduğu sürece ayağına takmaya devam eder. Bazıları onu hayatı boyunca ayağına taktığı bir bileklik yapmak istediklerinde yedi köprü için yedi çivi çıkarır. Doğumdan sonra çocuğunu ölümden korur. Anne bebeğinin doğumdan sonra ölmesinden korkarsa, şeffaf

bir bez alıp suya batırır ve kaynatır, üzerine nar kabuğu, kına ve safran karışımı koyup havada kurutur. Çocuğu doğurursa bu bezle sarar ve böylece onu ölümden korur.

Şaban'ın on beşi ya da Şaban'ın ilk pazar günü tutulan Zekeriya orucu da önemli bir ibadet olarak görölmektedir. Bağdatlı evli kadınlar, miras kalan ritüel ve geleneklerin tarihlerini bilmektedirler. Bu nedenle oruçtan iki hafta önce kuru sarı ve siyah üzüm, ceviz, badem, kuru incir, hindistancevizi, antep fıstığı ve kuru üzümün yanı sıra fındık, Qamar al-Din, Mabbas, Halqoum, Kaab al-Ghazal tatlıları, el-Lüzina tatlıları, al-Shukrlama, gelinin parmakları, kralın sigarası, sesameya ve kuşun yumurtalı tatlılarını hazırlarlar. Şaban'ın ilk pazar günü oruç tutulur, ardından günün sonunda tepsiye tabak konulur ve içine badem, ceviz, kuru üzüm, kuru incir, mum ve mersin ağaçlarının yeşil dalları yerleştirilir.

Aile fertleri tepsilerin etrafında toplanır ve evli kadın onun dileğini sorar. Zekeriya'nın oğlu Yahya'ya verdiği gibi Allah'ın kendisine bir çocuk vermesini ister. Kadın eğer kısır ve bir çocuk umuyorsa (zerda) adı verilen sarı tatlılardan koyup süt, kereviz, dolma, marul, şeker, pırasa, balık, portakal, nane, kulija (hurmali maamoul), haşlanmış yumurta ve kırmızı soğan kabuğunu koyduğu özel bir tepsi yapar ve içerisine okaliptüs mumlarıyla küçük mumlar da koyar. Portakal dalları arasına güller ve arasına su sürahileri koyarak, çocuk sahibi olma arzusunun bir göstergesi olan ve bir çanak çömlek kabı ile oruçtan sonra ertesi sabah komşulara dağıtılır ve yemek tamamlanır. Peygamber'in doğumunu kutlarken de kadınlar her yıl bir çocuk doğurması veya Tanrının çocuklarını kurtarması için de benzer tabaklar hazırlar ve dağıtırlar.

Irak özellikle de Bağdad mirası, bir kişinin yaşadığı yere sahip olan bir ruh olduğuna inandığında oldukça zengin bir mirastır. Bu nedenle gelenek göreneklerle o ruhu memnun etmeyi vaat ederler. Örneğin Bağdad evlerinde El-Karkh mevkiinde yaşayan birinin ruhunun (iyi bir melek) olduğunu düşünür. Fadl ve Mahdiyya bölgeleri olarak, bu ruhların isimlerini çağırırlar. İstediklerini yaparlarsa örneğin kısır bir çocuk, bekâr kıza bir koca vermek, bir öğrencinin başarısı veya hamilenin doğum sancılarını kolaylaştırmak, kıskançların veya büyücülük yapanların gözünü çıkarmak gibi onlara adaklar adarlardı.

Sihir ve cin masallarıyla dolu bin bir geceler ülkesi Bağdat, bu nedenle iyi bir ruh, doğaüstü güçler veya imparatorluğun kontrolü ile ilgili birçok inanç ve geleneğe

sahiptir. Bu nedenle âdetlerin çoğu mitoloji ile ilgilidir. Garip gelenekler arasında, hamile kadının ip, düğme, sopa, para, kumaş, deri ve boncuk dâhil olmak üzere üç yüz sekiz şeyi toplaması, bunların farklı renklerde olması, bunları başörtüsü muska gibi üçgen şeklinde dikiği bir çantaya koyması ve çocuğunu doğurduğunda kırk gün yastığa dokunup herkesi uzak tutması sayılabilir. Bunu yaparken çocuğunu hastalıktan ve ölümden korur. Çocuğu üçüncü gün yaşamış olsaydı eski ve kirli giysiler giymeye, komşularından yedi evden yalvarmaya ya da kafede üç kişiden bu parayla oğlunun sarılı olduğu bir bez parçası almaya yemin edebilirdi. Genel olarak Bağdat ve Irak'ı dolduran azizlerin türbelerinin pencerelerinde ruhlar, yeminler ve çocukların tavaflarıyla dolu bu miras, özellikle Bağdatlının ve genel olarak Iraklıların zihninde gelenek ve göreneklere yaratan, kuran ve yerleştiren şeydir (Al-Alouji, 1985, s. 99-110).

1.2. Bağdat'ta Hristiyanlar Arasında Doğum Gelenek ve Göreneklere

1.2.1. Çocuk Vaftizi

Hristiyanlıkta yeni doğan çocuk vaftiz edilir ve vaftiz, bir kişinin Hristiyan yaşamına girişini temsil eden bir ayindir. Vaftiz, vaftiz edilenin bir şekilde suyla yıkanmasından ibarettir. Vaftizin kutsallığı, Ortodoks ve Katolik Kilisesi'ndeki yedi, Protestan kiliselerindeki iki kutsal gizemden biridir. Vaftiz, yeni yaşamda İsa Mesih'in ölümünü ve dirilişini temsil eder. Ayrıca vaftiz edilen çocuk, Âdem ile Havva'nın günahı olan asıl günahattan kurtulur ve hayata yeni bir insan olarak girer, yani vaftiz yeni bir doğumdur. Doğu Hristiyan mezhepleri, vaftizin ancak bütün bir kişiyi suya daldırmakla geçerli olduğunu düşünür. Çünkü bu, Hristiyan geleneklerine göre vaftiz edilen kişinin İsa ile birlikte gömüldüğünü, onunla birlikte göğe yükseldiğini veya onu Kutsal Üçlü adına üç kez batırdığını ve bunun bir kez olmadığını gösterir. Oysa Batı Hristiyan mezhepleri yüze su püskürtmekten memnundur. Çünkü suyun konumu Kutsal Ruh'un yıkanmasına gönderme yapmak için dir. Kutsal su kötülükten korunmak için elde edilmesi gereken kutsal amaçlardan biridir ve kilisede bir çocuğu vaftiz etmek için kutsal su kullanılır. Bazı Hristiyanlar, Vaftiz Kilisesi ve Vaftizin Yenilenmesi gibi Protestanlardır. Onlara göre çocukları vaftiz etmeye gerek yoktur, vaftiz sadece yetişkinler için dir. Yani çocukluk dönemini geçmiş ve yetişkinliğe ulaşmış olanlar, işledikleri günahlardan sonra kurtuluşu anlayıp tövbeyi tanıyabilirler. Çocuklar ise Hristiyan inanışlarına göre günah işlemezler. Hristiyan inanışlarına göre vaftiz temel bir dayanaştır. Çocuk vaftizi, bebeklerin veya küçük çocukların vaftiz edilmesi

anlamına gelir. Birçok tarihçi, kilisede çocuk vaftizini ikinci nesil Hristiyanlığa yönlendirmektedir. Daha sonra çocukları vaftiz etmeye gerek olmadığı ve vaftizin sadece yetişkinler, yani çocukluk dönemini geçmiş ve yetişkinliğe ulaşmış olanlar için olduğu, böylece kurtuluşu anlayıp Hristiyan inançlarına göre tövbeyi tanıyabilecekleri kanıtlanmıştır. Çocukların vaftizini reddeden çok az kişi olmasına rağmen, Hristiyanların çoğunluğu, Hristiyan bir babanın ve annenin çocukları oldukları sürece bebeklerin vaftiz edilmesini zorunlu görmektedir. Bu, Hristiyan inançlarına göre Tanrı ile onlar arasındaki sözleşmenin bir işaretidir.

Irak ve Bağdat'ta pek çok kilise bulunmaktadır. Bu durum Süryanice Anksiyete ve Hanedan Bayramı'nın ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Buralarda yeni doğan bebekleri olan aileler için vaftiz yapılır. Vaftiz törenleri, babasının onu taşıyıp kilisenin kutsal su havzasında duran rahibe teslim etmesi, kafasına ve vücuduna su dökmesi ve dine girişi anlamına gelir. Hristiyan papazı bebeğin alnına su dökerken İncil'den kelimelerle başını okşar. Daha sonra babası onu taşır ve havluya koyar ve çocuk kurutulur. Bunu bebeğin teyzesi de yapabilmektedir. Bunu yapmaması durumunda teyzesi beyaz giysiler giyer ve eve ya da çocuğun vaftiz salonuna tatlılarla ve cennet rengine bir yemekle gelir. Aile yemek getirmek isterse bunların çoğu, köfte ve tatlılardan oluşmaktadır. Ebeveynlerin erkek çocuğun vaftiz edilmesi için kırk gün beklemesi alışılmış bir durumdur. Bu, Âdem'in günahına devam ettiği ve ondan bir süre önce ölüme mahkûm edildiği bir süredir. İsa ise insanın kurtuluşunu tamamlar ve onu vaftiz yoluyla elde edilen bu hayata döndürür. Kız çocukları için ise süre seksen gündür. Bu, kadının günahı daha önce işlediğini ve başkalarını incitenin daha ağır bir cezasının olduğu için dir ve erkeği alaşağı ettiğini hatırlatır (Timoteos 14: 2,15). Bir kişinin cezası daha ağırdır. "Bana iman eden gençlerden birine rastlayan, boynunda bir değirmen taşı olup denize atılsa ona iyi gelir" (Markos 9: 42); (Fikri, 2020).

Türkmenlerin veya Kürtlerin âdetlerinden ayrı ayı bahsetmeye gerek bulunmamaktadır. Çünkü Bağdat'ta yaşayan bu toplulukların doğum konusundaki âdetleri Bağdat halkından farklı değildir ve Bağdad toplumunun varlığının bir parçası olmayı öğrenmişlerdir.

Sabeanlar'ın doğum alışkanlıkları: Sabeanlar genellikle Mandanda dinindeki dört dini bayramdan ikincisi olan altın vaftiz gününü (DahfaDimana) kutlamaktadırlar.

Burada Mandenler, özellikle çocuklar için toplu vaftiz gerçekleştirmektedir. İlk kez yapılan vaftizler, Manden dinine giriş için en önemli ayinlerden biridir. Bugün, tüm Mandaean mezhebine mensup kolektif vaftiz törenleri düzenlenmektedir. Özellikle çocuklara özel vaftiz karnavalı düzenlenmektedir. Al Dhafah'da ilk kez vaftiz yapılan ve dini adı Malawasha olan çocuk günü Dimana'dır.

Mandaeanlar, DahabaDimana gününün veya vaftizin altın bayramının, melek (HebelZewa) Elçi Cebrail'in karanlık dünyadan dönüşünde, ışıklar dünyasında vaftiz edildiği gün olduğuna ve Adem'in Cebrail'in eliyle vaftiz edildiği gün olduğuna inanmaktadırlar. Peygamberler Chet, Sam, Idris ve Yahya peygamber Zekeriya tarafından vaftiz edilmiştir. Bu vesileyle Mandenler, aralarındaki sosyal ilişkileri güçlendirmek için vaftiz, dualar ve sosyal iletişim dahil olmak üzere tüm dini ritüelleri yerine getirirler. Ayrıca yiyecek yapar ve ölümlerin ruhları için bir ödül olarak insanlara dağıtır. Dindar (dayanağı) yenidir ve kutsanmıştır. İnsanlardan antlaşmayı alır, bu vesileyle çocuklar ilk kez bir Mandaean olmak için vaftiz edilir. Bazı anneler, çocuğun vaftizinin hayatının otuzuncu gününden sonra gerçekleşmesini tercih etmektedirler. Çünkü bu dönemden önce vaftiz olmadan ölürse Enver'in dünyalarına gitmez ve bu nedenle vaftiz töreni sadece yaşamın sembolü olan suda yıkanan Mandanda dinindeki en önemli kutsal ritüellerden biridir. Vaftiz ikinci bir doğumdur ve kişinin için e daldırıldığı akan su sembolü ile kuvvetli, dürüst ve samimi bir iman elde etmektedir.

Akan su saflıktır. Bu nedenle günahlar affedilebilir ve kişi saflaşır. Müminin Rabbine yalvardığı tüm samimi duaları kabul olmuş, ruhu aydınlık mevkidaşı ile birleşmiştir. Bedenin veya başın suya sokulması dini ritüellerin bir parçası olarak Irak'ta, Mesih'in doğumundan binlerce yıl önce, vaftiz törenine eşlik eden duaların okunmasında bir farkla uygulanmıştır. Çocuklar Dimana (altın vaftiz günü), tanrıçanın kölesi (büyük bayram), Hanina'nın kölesi (refah bayramı) ve yeşil bahar gününde vaftiz edilmektedir (el-Amil, 2020).

Doğduktan sonra çocuğa tuzlu tereyağı sürülür ve ılık su ve sabunla yıkanır. Yeni doğum yapan kadın üç defa özel bir dua ile nehre yıkanmaya gider. Çocuk vaftiz edildiğinde, dini ismine benzer bir adla ve uzun bir dini törenle akan suda vaftiz edilir. Sabahanlılar, çocuğun güvenliğinden doğumdan önce ve sonra Lilith'in sorumlu

olduğuna inanırlar. Lilith, efsaneler sözlüğünde Mezopotamya'nın eski sakinleri arasında bir Sümer bereket tanrıçası olarak bilinir (el-Amil, 2020).

Sabeanlar, monarşi sırasında ve Cumhuriyet sonrasında Maysan, Nasiriyah ve Basra'dan Bağdat'a göç etmeye başlamışlar ve Dicle Nehri yakınlarındaki alanlarda gümrük ve ritüelleri gerçekleştirmek için toplanmışlardır. Bu nedenle Dora bölgesinde SabianMandaeen tarikatının ilk tapınağı olan Mandi inşa edilmiştir. Altmışlı yılların sonunda devletin bu tapınağı el koyması sonrasında yeni bir tapınak inşa etmek için Dicle Nehri yakınında bir arsa temin etmişlerdir. Tapınak Bağdat'ın Kadisiye semtinde inşa edilmiş ve burada büyük Sabeanların vaftiz törenlerinin yerine getirilmesi için kullanılmaktadır. Vaftiz, daha önce de belirtildiğı gibi sadece hayatın sembolü olmayan, hayatın ta kendisi olan suyla abdest almaktır. Çünkü insana ve bedenine sağlık veren, onu ölüm gücünden koruyan ve ruhunu ebedi kılan su, saflığın sembolüdür.

Çocukluklar doğumdan bir ay sonra, yetişkinler evlilikten önce ve evlilikten bir hafta sonra ve bir kadın doğumundan bir ay sonra vaftiz edilmektedir. Vaftizler pazar günü, bayramlarda ve dini günlerde yapılmaktadır. Erkeklerin vaftizi kadınlardan farklı değil ayrı bir vaftizdir. Bir erkeğı vaftiz eden şeyh, bir kadını aynı anda vaftiz edemez veya erkeğı vaftiz edemezken karısını vaftiz etmesi caizdir. Hamile bir kadın kendisini yalnız vaftize gitmez. Bu nedenle bazı kadınlar kendisine bir şey olması veya acil bir durumda vaftiz olması durumunda onunla birlikte gider ve vaftiz yalnız veya toplu olarak yapılır. Vaftiz üç tip abdesttir. Bunlardan ilki normal abdesttir ve din adamının yardımına ihtiyaç duymaz. İkincisi nehre üç girişle arındırma olup din adamı veya şeyh olmadan yapılabilir. Üçüncü tür ise bir din adamının (şeyh) huzurunda gerçekleşen tam vaftizdir (mubasa).

Vaftiz için kullanılan aletler, mersin ağacının dalları olup bu ağaçlar tapınağın bahçesinde bulunur ve bunlardan çelenkler yapılır. Yaşlı biri vaftiz edilecek kişi başına bir çelenk koyar. Ayrıca kil çanak için de kil tabak gibi aletler de bulunmalıdır. Kil çanak için de kil küpünün yerleştirildiğı dairesel bir boşluk ve bu küpün için de vardır. Tütsü buraya konur. İçinde odun veya odun kömürünün yakıldığı oval kilden bir kap vardır. Ardından o ateşten tütsü yakılır ve için de kutsal ekmek pişirilir. Kutsal ekmeğı yapmak için un ve tuz, kutsal su içmek için fincanlara benzeyen bakır kaplar ve doğrudan nehirden veya tapındaki havzadan su içmek için bir cam şişe hazırlanmalıdır. Bu

nedenle kutsal ekmek mevcut olmalı ve kutsal saf su, evlilik ritüel içeceğinden farklı olmalıdır. Şeyh, vaftiz edilenin başını üç defa az miktarda susam yağı ile yağlar ve alnına üç defa ırmak suyu sürer. Şeyh kişiye sağ eliyle su verir ve üç doz su içer. Sonra şeyh sağ elini kişinin başına koyar, ondan yeminini alır ve üzerine bir çelenk veya dal taçları koyar. Sağ elini başına koyar ve antlaşmayı tekrar alır. Vaftizci, rahip ya da ihtiyar nehir kıyısına veya tapındaki vaftiz havzasının dışına çıkar ve alnı yaradanın nimeti olan kutsal susam yağı ile silinir. Rahip veya şeyh, ilahiler ve dualar okuyarak vaftiz belgesini verir (Al-Taie, 2010, s. 133-136).

1.3. Folklorda Doğumla İlgili Ninniler (Çocuk İlahileri ve Şarkıları)

Şarkı söylemek veya diğer bir ifadeyle ninniler, bir çocuğun annesinin kolundayken karşılaştığı ilk sanat biçimidir. Özellikle ninniler nerede olursa olsun bir anne hakkında yapılan özel bir konuşmadır. Tüm toplumlarda çocuklara şarkı söylemek, genellikle çocuğa sevgi gösterisinde bulunmak, ona ölçülü kelimeler kullanmak, onunla oynamak ve onu beşikte uyutmaktır. Ninniler, Antik çağda insanların ortak dillerinde yer alan, kökeni bilinmeyen genel folklorik şarkıların bir parçasıdır. Dilsel sözlüklerimizde bir annenin çocuğuyla birlikte uyurken, onunla oynarken ve ona gülerken kullandığı birçok kelime, mırlama, inleme ve dans gibi hareketleri yansıtmaktadır. Ninniler, kültürel ve eğitici değerlere sahiptir ve belirli durumlara cevap veren ritmi, ağırlığı ve anlamı olan bir ses oldukları için folklordaki edebi türlerden biri kabul edilmektedir. Müzikal sesler bir çocuğun ilk sosyal aktivitesidir. Bir annenin çocuğuna söylediği şarkılar aracılığıyla, farklı seslerdeki müzik, çeşitli ritimler ve kelime dağarcığı, çocuğun dünyasına giren ilk insan yapımı kelimelerdir. Ninniler, özellikle anne çocuğunun uyumasına yardım ettiğinde, uykuyu hazırlayan özel bir ritimle ve basit sözlerle başlar. Sözcüklerde bilinen ünlüler yoksa anne aksanlı ünlüleri genişletmek ister. Annenin kelimeleri doğru telaffuz etmesi ve şarkıyı ezberlemesi önemli değildir. Önemli olan melodiyi ritmine uygun tekrarlayabilmektir. Dünyadaki tüm halklarda bu tür şarkılar bilinmektedir. Beşik şarkıları genellikle çocuk uyurken, banyo sırasında, yürümesine yardım ederken, onunla oynarken veya emzirirken söylenir. Buna ranting, tezahürat ve bebeğin dans şarkıları da denmektedir. Aşağıda annelerin çocukları için yaptıkları şarkı örnekleri ve Batı'daki beşik şarkıları ile benzerlikler ve farklılıklara yer verilmiştir:

Ey halkın oğlu / babanız bir prens ve bir avcı / saçınız sandalyeyi yüceltti / ve kederiniz baş döndürücü insanlar / çocuk doğurma veya doğum yok / ne Levant'ta ne Halep / Rit karnında Seni kim getirdi / Divanı ve sandalye gitti / Uyuyorsun ve sana ithaf ediyorum / Ve Allah'ın iyiliği sana geliyor.

Aşağıdaki bölümde olduğu gibi ninnilerde annelerin sevgiyle ve zevkle söylediği ve küçük çocuklarını kutladığı şarkı ve şiir pasajları yer almaktadır:

Başınızı sallamak, küçük, bir nimf boncukları gibidir, yani onda hazine gibi kıymetli taşlar vardır. Çocuğun kafasını ya da vücudunu sallamak, çocuğun, hareketlerinin, güzelliğinin ve masumiyetinin bir kutlamasıdır. Kelime, aşağılama değil, sevgiden başınızı küçültür. Yanman, küçüklüğü, yumuşaklığı ve güzelliği sembolize eden minyatür küçük bir boncuk türüdür. Bir tür büyük boncuklar olan tomardan çeşitli süslemeler ile neşe, zevk ve aşkı uyandıran güzel şeyler içerir. Dans şarkıları arasında annenin kızına söyledikleri de vardır: Anne ve sevgili kızları, emsalsizler ve altın gibiler ve her kız altın gibi olunca kuyumcu öldü ve başka hiçbir parçaya benzemeyen nadide altın parçaları oldu. Anne, küçük çocuğuyla birlikte beşik aşamasındayken diğer kadınları da sevincini paylaşmaya ve bebeğini kutlamaya davet eder ve onu paylaşmayanlara ve bu sevgili çocuğa bakmayanlara aşağıdaki pasajlarda olduğu gibi acı ve ıstıraplar diler:

Sana merhaba demeyen

Ne sevginin ne de sürünmenin bir oğlu var.

Ne büyük bir ev inşa edildi ne de küçük.

Ve bu sana söylemiyor, gözüm, *** ikisinden de kör.

Ve bir adam gençliğinden ölür ve güzel iyi insan onu aşar.

Sanki anne, diğer tüm kadınların çocuğunu kendinin kutladığı gibi kutlamasını istiyor ve onu kutlamayan ve ona karşı sevgi ve şefkat duygularında bulunmayanlara beddua ediyor. Aynı şekilde çocuğunu şefkatle bunaltmayan kadın için de dua ediyor. Kız çocuklarına yönelik şarkılar da bulunmaktadır:

Hükümetin fonundan elde edilen hakkınız, saf altın

Ayaklarından korkuyor, yolunuz yalınayak ve kâr sizin doğru (ucuz) ajansınız.

Burada anne, küçüklüğüne rağmen kızına geleceğin çiçek açan kadını olarak hitap etmektedir. Annelerin beşik aşamasında çocukla ilgili tekrar edip ona sevgi dolu bir kadın, gelin ya da eşmiş gibi söyledikleri şarkılar da vardır:

“Gardırobunda kalan bir anne istemiyoruz,

Kötü konuşmak zorundayız ve cebinde kalan amcamı istiyoruz.”

“Masada (mutlu), kızların annesi, gece nereye giderseniz gidin, dinlenecek ve kızların annesi altın yapanın yolu nerede”

Kızların annesinin hayatında rahat olduğu ve kızları olduğu için istediği yerde uyuyabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca kuyumcunun yolunu sorarak onlar altını hak ettikleri, gelin olacaklar ve altın takacakları ifade edilmiştir. Bir başka ifadeyle kız evlenecek ve annesini terk etmek zorunda kalacaktır.

Erkek çocuğa yönelik cesaret beklentisiyle söylenen şarkılar da vardır:

“Küçük oğlumuz hoş bir çocuk ve AlbuObeid'den daha tatlı, onlara sopayla bir kazıkla vurup kaçmalarına neden oluyor.”

Burada erkek çocuğunun cesur olduğunu, kendisini sopayla savunduğunu ve önündeki kişinin ondan korkup kaçtığını belirtmektedir.

“Beşik şarkıları arasında annenin kızına yönlendirdiği şey:

İyi yapılmış bir yapıya ve yüksek kubbeli bir eve sahiptir.

Mutlu olma oğlumun annesi, onu alıyoruz ve seni özgür tutuyoruz.”

Bebek beşiğinin dilinde söylenen şarkılar arasında da:

“Anneme amcam hakkında müjdelemek istiyorum.

Halkın albay ve amcam bir sonraki sonuncu olarak kalacak.”

Aşağıdaki ilahinin yanı sıra:

“O keşfetti, Derviş *** bir şal diker ve Niş-(cam antikalar)

Saç, tüy gibi uçar ve tüyler güzeldir.”

Annelerin çocukları için söyledikleri şarkılar, çocukluk dünyasının en güzel kelimeleri, en tatlı tonları, en yumuşak melodileridir. İlahiler çocuğun işitmesini

telafluza alıştırır, annenin kalbindeki sevgi ve şefkati içeren doğal ve kendiliğinden oluşan sözlerdir. Bir annenin yüzüne bakarken ve vücudunu hissederken sevinçle dolup taşması ve yeni doğmuş bebeğini kucaklaması ne kadar keyiflidir. Iraklı anneler, özellikle ilahiler sırasında, sesin tatlılığı ve melodinin tatlılığı ile ayırt edilirler. Bu bazen şefkatin bazen hayatın üzüntülü yönlerinin bir ürünüdür. Irak folkloru, nesilden nesile aktarılan annelerin ilahileri ve doğumdan gençliğine kadar çocuğa eşlik eden şarkılar bakımından oldukça zengindir. Bağdatlı anneler, el-Fadl, Mahdia, Hammam el-Malih, Seyyid Abdullah, el-Gargool gibi çeşitli Bağdat mağazalarında ve çok amaçlı ilahilerin bulunduğu diğer alanlardan geçmiştir. Bir tür annenin kalbindeki samimiyet, acı, yorgunluk ve baskıya ek olarak şarkılar edebi, sosyal ve tarihsel anlamlar açısından çok değerlidirler. Annelerin ilahileri çocuğun uykuya dalmasına yardımcı olmak için ya da iki eliyle dans etmek için kullanılmaktadırlar.

Çocuk genellikle hüzünlü bir melodide, ağlayan bir modda söylenen şarkılara daha yakındır. Çünkü anne bebeği uyuyana kadar kucağında ya da yatakta sallamakta ve üzüntülerini, duygularını ve yaralardan şikâyet ediyormuş gibi söylediği sözlerle ilahileri tekrarlamaktadır. Onu iyileştirmek ve yorgun sinirlerini yatıştırmak için oğluna endişesinden, yorgunluğundan ve sefaletinden şikâyet etmektedir:

Merhameti olmayan akrabaların peşinden, gözlerinin peşinden gitmesini istedim ve onları kör olmaya çağırdım. Her zaman inlemelerini duydum. Garibim bir kış gecesi, komşularım yabancı, param sevgilim ve kocam yok bu dünyada.

Bu ilahiler, genellikle çocuğu sakinleştirmek ve ağlamasını susturmak amacıyla söylenmektedir. Dans ilahileri veya hipnotize edici ilahiler eski bir Irak mirasıdır ve kızlar bu ilahileri genellikle küçükken duyup ezberler ve anne olduklarında çocuklarına söylerler. Böylelikle bir nesilden diğerine dinleyerek ve ezberleyerek aktarılmıştır. Ancak bu durum günümüzde eğitimle, ev ödevleriyle, uydu kanallarını seyretmekle, gazete ve dergi okumakla meşgul olan kızlar için pek de söz konusu değildir. Annelerden biri bu durumu oğluna hitaben şöyle ifade etmektedir:

“Oğlum, oğlum, ah dünyanın çiçeği ve dünyanın sevinci gözümde, oğlanın aksine, kimse beni tutmuyor, kimse beni kabul etmiyor. Senden başka hiç kimse.”

Dans şarkılarının erkekler ve kızlar için ayrı ayrı olmak üzere birçok türü vardır. Irak toplumunda da diğer birçok toplum da olduğu gibi kız çocuk yerine erkek çocuk tercih etme geleneği devam etmektedir. Bir annenin şu sözünde bu durum açıkça görülmektedir: “Aziz gibi bir günde Al-Hayt'ın binaları onda ortaya çıkmayacak ve bugün aziz bir oğlan gibi dünya bana güldü.” erkek çocuğuna bu bakış aynı zamanda popüler ve lirik mirasta da açıkça görülmektedir. Örneğin Iraklı şarkıcı RiadAhmed tarafından bir şarkının başlangıcında erkek çocuğuna bir seslenme vardır:

“Dalello! Oh oğlum, oğlum delilol (nenne=delilol)

Düşmanın hasta ve çölde yaşayın.

Uyu, ey oğlum, düşmanın hasta uyudu ve çölde yaşadı.”

Şarkılarda ve ilahilerde neşe, üzüntü, korku, suçlama ve kıskançlığı ifade etmenin birçok amacı vardır. Bu samimi ilahilerin çoğu Irak'ın hemen her bölgesinde otantik bir folklor mirası olduğu için anneler tarafından korunmaktadır. Böylelikle nesiller boyu annelerin hafızasında sonraki kuşaklara aktarılabilecektir.

Kundak, bir çocuğun doğduğunda giydiği ilk giysidir. Ninniler Mezopotamya'da insanın var olduğu ilk çağlara kadar gidebilir. Ancak çevresel koşullara göre ona kendi karakterini kazandıran birçok tarihi aşamadan geçmiştir. Ninnilerin insan varlığı kadar eski olduğunu doğrulayan şey, çocuk nerede bulunursa bulunsun, anlaşılmaz ve anlamsız mırıltılar da olsa annesinin ona şarkı söylemesidir. Iraklı anne yeni doğan bebeğini kundaklayıp kucağına koyduktan sonra emzirmeye ve ninni söylemeye başlar. Uyuyana kadar mırıldanır ve ardından beşiğine koyar. Anlamlandırma; Iraklı annenin şarkılarda bu dünyadan, onun insanlara kattıklarından, için deki güzellik ve adaletsizlikten, büyüdüğünde oğlu veya kızı için ne dilediğinden, en yumuşak duygulardan, şefkat ve fedakârlığın en yüksek anlamlarından bahsetmesidir. Dolayısıyla melodi ve ses konuşmadan daha eskidir ve bir kişide tonal hareketin görünüşü dilin görünüşünden daha yaşlıdır. Bu tonal performans yöntemi, beşik şarkısının (anlamlandırma) genel karakter üzerindeki etkilerini gösteren tonal bir hareket olarak görülmesini sağlar. Şarkı özünde lirik olmasına rağmen annenin yaptığı sözler ve hareketler, beşiği sallamaktan veya çocuk yatarken ayaklarını sallamaktan kaynaklanan ritmi ile tutarlıdır. Kucakta iken sırtına veya yanlarına hafif darbelerle vurmak, ilahinin oluşumunda büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla melodinin sesiyle ayağın veya

göğsün hareketleri, sırtına hafifçe vurmalar bir annenin çocuğuna sunduğu eksiksiz bir ninni sahnesidir (Majeed, 2020).

Çocuğun hayal gücünde annesinin ilahisinde hüznü ya da neşeli sesindeki güven duygusu, kucaklamasının kokusu kalır, yaşam deneyimlerinin özeti olan sözler, ayrılık, nostalji, tutku ve anılar gibi şeyler ise kalmaz. Geçmiş, tatlı ve acı, anne tarafından beşikteki çocuğun kulağına dökülür.

Annelerin erkek çocuklarına tekrarladığı birçok ilahiler vardır:

“Ah oğlum, sağ elini tutsam ve ah dünyam gözlerimle yürüyor

Oğlum, o uykuya daldı ve iyi uyuyabilir misin

Küçük geyik vahşi doğada uyudu

Uyu ve uykunun uyanmasına izin ver geyik

(küçük geyik) ağaçların gölgesinde uyu

Ey anne (oh oğlum) huzur için de uyu ve Tanrı seni tüm kötülüklerden korusun

Oh, keşke duygu ve sağlık her zaman senin olsun ve seni bir saat ya da bir gün bırakmaz

Oh oğlum, benim zamanımda onun şaşkınlığı beni bir adaya attı

Çocuğum göğsüm daralır ve üzülrse evin arkasında oynayan kişiye seslenir

Oğlum Jamal yirmi beş yaşında, beşi kahve yapan, beşi yemek masalarını yapan, beşi kadını ağlatan ve beşi bir tabut taşıyor.

Ey anne (ah çocuğum) yorulduk ve bitkin olduk ve işe yaramaz atlar gibi göründük

Ey çocuğum, insanlar bizi inat ve zulümden yorulmuş, sessizce otururken görüyorlar.

Oh oğlum, dik durduğunu görüyorlar ve boş bir kamış gibi olduğumuzu bilmiyorlar.”

Bütün bu ilahiler annenin sakin sesiyle bestelediği oğlunu, konuşmayan çocuğunu anlattığı, beşiğini salladığı, onu bağrına basıp anlamasa da şikâyetlerini dile getirdiği ve uyuttuktan sonra beşiğine koyduğu bir nostaljidir. Anne zor hayatına rağmen bebeğinin sessizce uyumasını ister (Al-Mousawi, 1966, s.41, s.42).

Dans şarkılarının çoğu çok derin atasözleri ve bilgelik içermektedir. Örneğin anne oğlunun ellerini tutup dans ettiğinde ona: “Doğurduğunda, yaşadın, bir oğul bıraktılar, sonra onu aldılar yani evlendi ya da bir kızı doğurduğunda ona söylenen senin mutsuzluğun nedir, çünkü bir kız doğurdun.”

Hayat doğum ve ölümle ve bunlar arasındaki sevinç, üzüntü ve evlilikle ilgili olduğu için kendi popüler şiirleri de dâhil olmak üzere kendi gelenekleri, görenekleri ve bir mirası vardır. En neşeli ve en mutlu anlar arasında bir çocuğun doğumu vardır. Çocuk tatlı bir meyvedir. Halkın bu tür vesilelerle söylenen popüler şiir ve popüler şarkılarda daha çok erkek çocuğunu dile getirmektedir. Aile erkek çocuğu istediği için kız çocuklarının gömülmesi ve Bedevinin hikâyesi anlatılmaktadır. “Ebu el-Zülfî el-Dhaby bir gün karısının evinin önünden geçerken kızını şu sözlerle dans ederken bulur: Ebi el-Zülfü bize ne gelmiyorsa bizi takip eden evde kalır, Allah tarafından çocuklarımızı doğurmadık diye kızgın, elimizde olanı alırsınız ve çiftçilerimiz için toprak gibiyiz. Bize diktiklerini büyütürüz.”

Bu sözler sonrasında koca evine ve kızlarına dönmüştür. Başka bir Bedevi kızıyla dans ediyordur: Karima babası tarafından sevilir, Maliha’nın ağzı tatlıdır, o hakaret ve küfür etmeyi bilmez. Ailelerin çoğu, erkek çocuğun doğumunu kutsallaştırma noktasına kadar gitmektedir. Çünkü aile adını koruyacak olan bir erkek çocuğuna sahip olmuştur. Bu nedenle çocuğu doğuran kişi kraliçe, oğlu da prens gibi muamele görür. Ancak kız doğurana ise kötü davranılır ve ona iyi yemek verilmez, kayınvalidesi onu öfkeyle karşılar ve bazen kocası ona zalimce davranır. Bir babanın serveti çocuklarının sayısı ile ölçülmektedir. Bu konuda şöyle denmektedir: Adamları olanın parası vardır. Bu, anneye de yansır ve anne, oğlunu iki yıldan fazla emzirirken, kızı yalnızca bir yıl emzirir (Hammoudi, 1986, 77-79).

Bazı şiirler, oğlanın annesi ile kızın annesi arasında ayrım yapmak için dir:

“Ya da çocuk endişeyle yürüyor ve savaş yolunun nerede olduğunu soruyor, millet? Bu, annesinin onu ya hayatta bir savaşçı ya da vatanını savunan bir asker olarak yetiştirdiği anlamına gelir.

Ya da kızlar durmadan yürüyorlar ve kuyumcunun yolu nerede mutlu diyorlar?

Ya da bir ev pahalı ve yüksek bir kubbedir.”

Kızın annesi için halı ser, buzağıyı onun için kes ve ona atın sırtını getir. Bir kız çocuğu dünyaya getiren kadın, kızının birçok çocuğuna büyükanne olacağı için ona nezaketle davranır. Oğlanın annesine gelince, ona sert bir halı ser, onun için bir kurbağa kes ve öfkeyle kalkması için köpeğin sırtını ona koy. Diğer bir deyişle, oğlanın annesine kaba davranır. Çünkü sonunda oğlunu kendisi için büyüteceği için her zaman kızacaktır. Bir diğer ifadeyle başka bir kızı alacak, onunla evlenecek ve ailesinin yanında olacak, onu büyütmek için emek veren annesini unutacak ve bu yaşam döngüsü devam edip gidecek (Sahadan).

1.4. Atasözleri

İnsanın deneyiminin özeti olan atasözlerinin en önemli özelliği, için deki bilgilerin kısa ve özlü olması ve kelimelerin çağrıştırdığı anlamın güzelliğidir. Atasözleri hayal gücünden uzak, bilgi, deneyim ve gerçeklerin ruhunu ifade etme araçlarından biridir ve edebi açıdan bir dil zenginliğidir.

Bir anlatımda ifade çok önemlidir. Hangi dil olursa olsun zaman değişmiş ve başkalaşmıştır. İslam'ın başka milletlere yayılması ile birlikte Arapçada da değişimler oluşmuş yeni lehçeleri ortaya çıkmıştır. Bağdat'ta halk arasında konuşulan Arapça, bu dilin en büyük ve en güzel telaffuz edilen örneklerinden biridir. Büyük bir geçmişe sahip olan atasözleri, bu açıdan halk geleneklerinin çoğunu içermektedir. Atasözleri halkın ruhunu yansıtan anlatılara fazlasıyla değer vermektedir. Bu anlamda atasözleri halkın politik, toplumsal ve yaşam koşullarına yönelik eleştirileri içeren önemli bir edebiyat parçasıdır (El Hanefi, 1962, s. 4-15).

1.5. Doğumla İlgili Meşhur Atasözleri

Doğum sonrası dönem anne ve çocuğun birlikte yaşamaları gereken yaklaşık üç yılı kapsayan önemli bir aşamadır. Bu nedenle bu döneme özgü birçok atasözü bulunmaktadır. Doğal olarak bu atasözleri emzirme, emzirme, sütten kesme, erkek çocuk, kız çocuk gibi konularda yoğunlaşmıştır. Bu atasözlerinden bazıları şunlardır:

Oğlunuzun oğlu sizin oğlunuzdur, kızınızın oğlu sizin oğlunuz değildir:
Oğlunun oğlunun oğlu torunun olduğu anlamına gelir ve hafızasını tutar. Ancak kızının

oğlunun ona hiçbir faydası olmaz. İlk oğlan erkeği canlandırır (hafızamı saklar). Bu atasözü ilk çocuğun gurur duyacağını, insanların babasını hatırladığını, insanların da adamı ilk büyük oğlundan hatırladığını gösteren bir atasözüdür.

Oğlunuzun sakalı çıkarsa, sakalınızı traş edin: Bu atasözü, çocuğun büyüdüğünde davranışıyla babasına zarar verebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca babaya, oğlu büyüdüğünde kontrolünün zor olacağını da söylemektedir. Çünkü büyümesi, kendine güvenmesi ve kendi kişiliğine sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir. Sakal statü, prestij ve erkeklığe işaret ettiği için oğul büyüdüğünde prestiji düşecek ve erkeklliğini unutmaması gerekecektir.

Çocuklarının başından alametlerini alın: Bu, her şeyin başlangıçtan itibaren net olduğu, saflık ve masumiyetin insanların sırlarını gösterdiği anlamına gelir ve çocukların ve diğerlerinin bazı incelikleri ortaya çıkarmak için kullanılmasına vurgu yapmaktadır.

Beşiği çocuktan önce hazırladınız: Bir işi aceleye getirmemek ve onlar için hazırlanmadan önce bir şeylerin elde edildiğinden emin olmak anlamına gelir.

Beğenmedim ve bir kız doğurdu: Bu atasözü nefret edilen kişiye kullanılır. Böylelikle insanlarda ondan nefret ettiren şey ortaya çıkar.

Ayağı kör olan ve görmeyen çocuklarını doğuran bir kedi gibi: Acele etmek anlamına gelir. Acele edildiğinden konu tamamlanmaz ve acelenin bir sonucu olarak eksiklikler ortaya çıkar.

Çocuklarını yemeyi seven bir yavru kedi gibi: Ebeveynlerin bazen çocuklarına ekstra özen göstermesi ve korumaya çalışması onları kısıtlamasına, özgürlüklerini almasına ve kişiliklerini öldürmesine yol açtığı ve bunun sonucunda da büyüdüklerinde başarısız oldukları ifade edilmektedir.

Kalbim oğlumun kalbindedir ve oğlumun yüreği taştan: Bir babanın ve annenin çocuklara verdiği sevgiden pişmanlık duyup minnettar olmamak ve bu sevgiye şükretmek için söylenen bir sözdür. Ayrıca hak etmeyen birine verilen sevgiye karşılık ve bununla ilgilenmeyen bir kişinin kalbinin taş olduğunu söyleyen bir atasözü.

Oğlan olmadığı için Yasemin adını verdik: Erkek çocuk doğurmayan annenin kavgalarına bir örnektir. Kendisinden nasıl bir istekte bulunulduğunu ama bunu anlamadığını açıklamaktadır.

Ateş utancı doğurur: Eğer çocuklar ebeveynleri gibi değilse baba cömert ve iyi ahlaklı olsa dahi çocukları büyük ölçüde kötüdür. Ve ateşin kül bıraktığı söylenir. Bu da iyinin yararlı olmayan kötüyü doğurduğu anlamına gelmektedir.

Doğuştan kırbaç (hiçbir şey- kötü) yaşamadı: Kötü çocuklar ve ailelerini yoranlar anlamına gelir ve kötü çocuklar için bir duadır. Bu kelime (kirpik) hiç kelimesinden gelir. Bu atasözü, Allah'ın farklı şekiller yaratması nedeniyle anne ve babanın çocuğun iyi ya da kötü biri olmasından sorumlu olmadığını göstermektedir. Çünkü karakter ve kişilikler farklı farklıdır.

Doğum yapan kadının kırk gün mezarı kazılır: Atasözü, kırk gün için de zarar ve tehlikeye maruz kalabilecek ve her an ölebilecek bir çocuğa bakmanın gerekliliğini anlatmaktadır. Akıllı, sünnetli bir kızın otoritesine göre, oğlan deli bile olsa, önemli olan onun doğmuş olmasıdır ve Doğu toplumunda erkekler kadınlara tercih edilir.

Boğulmuş olsa bile bir erkek: Annelerin boğulsa bile erkek çocuk sahibi olma hevesini gösterir. Canlı bir kız istenmez, boğulsa bile erkek çocuk istenir. Bu atasözleri, gelecek nesillere soyadını taşıdığı için erkeğin doğu toplumunda çok önemli olduğunu göstermektedir.

Ağlamayan çocuğa meme verilmez: Ağlamadığı sürece çocuğun aç olduğu ve emzirmeye ihtiyacı olduğunun bilinemeyeceği anlatılmaktadır. Bu atasözünün anlamı, kimse talep etmezse gerçeğin kaybolacağıdır. Çocuk ya açlıktan ya da acıdan ağlar.

Bu aslan o aslandandır: Özellikleri ve karakterleri bakımından çocuklar daha çok babalarına benzetilmektedir. Birçok anne çocuğun uyku tarzının babaya benzediğini görür. Örneğin elini yanağına veya uyurken yüzüne koyar. Babanın oğlunun kendisine benzediği için gurur duyduğunu gösteren bir atasözüdür.

Bu pasta bu hamurdan yapılır veya kil aynı kildir ve kek aynı hamurdan yapılır: Bu atasözü de öncekiyle aynı anlama gelmektedir.

Ne Kuttab (okul) ne de Fatıma kapının arkasında değildir: Çocuğu olmayanın sorumsuz olduğunu söyleyen bekar anlamına gelen bir atasözüdür.

Ne Ahmed ne Mahmut: Bir önceki atasözü ile aynı anlama gelmektedir.

Ne düşen bir hamilelik ne de ağlayan bir çocuk: Bir önceki atasözü ile aynı anlama gelmektedir.

Çocuğu ve parası yoktur: Yalnız yaşayanın kendisi için yaşadığı, çocuğu olmadığı, parası olmadığı ya da sıkıntılı günlerinde onu ayakta tutan bir mirasının olmadığı anlamına gelmektedir.

Fayda sağlayan para yoktur ve müdahale eden çocuk yoktur: Paranın fayda sağlamadığı ve çocuğun ailesine aracılık etmediği söylenir. Bu atasözleri, bir kısmı evliliği ve çocuk doğurmayı teşvik ettiği için kişiyi evlilik ve çocuk doğurma konusunda kafa karışıklığına sokar. Bunların arasında ise hiç kimsenin yorulmayı hak etmediği anlamı da vardır.

Hamileliğin aylarını saymayın: Hamileliğin sonu çocuğun doğumudur ve olması kesin olan bir şeyi düşünmeye gerek yoktur.

Yetim çocuğa ağlamayı öğretmeyin: Çocuk zaten mahrumdur ve çok ağlar. Bu atasözü daha çok kişinin alıştığı ve ona öğretilmesine gerek olmayan bir şey hakkında söylenir.

Ey aptal, kibirli kadın, kibirli olmayın, bütün kadınlar oğullar doğurmuştur: Bütün insanların sahip olduğu şeylerden mutlu olan ve bu nimete ve erdemlere sahip olan tek kişinin kendisi olduğunu sanana söylenir. Kadın çocuk doğurmazsa kısır sayılacak ve onun adını taşıyan bir erkek çocuk sahibi olmak için kocası başkasıyla evlenecek, bu nedenle erkek çocuk doğuran kadına kraliçe muamelesi yapılacak ve toplum onu böyle kıldığı için kendini beğenmiş ve otoriter hale gelecektir.

Ey sesi işitenler, Peygamber için dua edin, kızların annesi bir erkek çocuk doğurdu: İlk defa bir şey yapan biriyle alay edilip, bu şeyi yaptığına şaşırırlar. Bu atasözü, doğu toplumunda çocuk sahibi olmanın çok önemli olduğunu göstermektedir. (Kız Meryem de olsa sıkıntılıdır) ve bir kadının çalışmadığı ve ailesinin ona para

harcadığı için bir kız çocuğu doğurmasının ne kadar zor olduğunu gösteren bir örnektir. İmran kızı Meryem Hz. İsa'nın annesi olsa bile evlenene kadar endişesi devam etmiştir. Atasözü her zaman iyi bilinen bir halk masalıyla ilişkilendirilmiştir. Birçok atasözü daha önce söylediğimiz gibi kısa bir masaldır

Ne yılan kuyruğunu ne de oduncu oğlunu unuttur: Düşmanlığı ve imkansızlığı unutmamak için söylenir. Adam bir ağaca çarptı ve ondan bir yılan atladı. Adam onunla konuşarak içinde yaşadığı ağacı keseceğini, bu nedenle terk etmesini istedi. Yılan ağacı kesmemesi karşılığında ona her gün bir altın lira vereceğini söyledi. Gerçekten adam ağacı kesmedi ve yılan her gün ona bir altın lira verdi. Bir gün oduncu hastalandı, lirayı alması için yerine küçük oğlunu gönderdi. Yılan çocuğu görünce ağaca girdi. Çocuk ağacın için de bir hazine olduğunu düşündü ve yılanı öldürmek istedi. Ama sadece kuyruğuna vurabildi. Yılan aniden çocuğun üzerine atladı ve onu soktu. Çocuk öldü. İkinci gün baba oğlunun yanına gidip onu bir yılan ısırtığıyla öldürülmüş buldu. Yine de dost olabileceklerini ve para vererek sözünü tutmasını söyledi. Ama yılan sende evlat acısı bende kuyruk acısı varken bu dostluk devam etmez dedi.

Bir başka benzetmede iyi bilinen bir hikâyesidir. **Yetim Ali onu oğlu olarak büyüttü ve sonra öldürdü:** İnsanları bir yetime bakmaya ve onu büyötmeye davet etmektedir. Bir yetimi büyüten İmam Ali bin EbîTalib'in hikâyesinden gelen bir örnektir. Hz. Ali'yi şehit eden İbn-i Mülcem'in Hz. Ali'nin büyüttüğü bu yetim olduğu söylenmektedir (El-Hanefi, 1962, s. 4-15, 142-169).

Halk geleneklerini yansıtan birçok atasözü de vardır:

Ey erdemli melekler, başımıza bir kase koyun, sıcak su dolduracağım: Anne, oğlu hastalanmasın ya da kendisine kötü bir şey olmasın diye düştüğü yere su atar ve bir yere düştüğünde bunu söyler. Ayrıca aptallar ve bilge insanlardan bahsedip, kadınların su akıntılarına sıcak su attığını ve bu akıntılarda yaşayan melekleri uyardıklarını söylenir (Ey salih melekler, bize zarar vermeyin, size zarar vermeyin). Anne, karanlık bir yere küçük bir çocukla girerse, o yerin melekleri yolda ona maruz kalmasın diye söylenir. Ayrıca çocuk bir yerde bulunur ya da düşerse anne oraya su ve tuz döker (Ey yorgun ve sefil olan ve hazır iken gelip her şeyi alan) Anne, oğlunu büyüttükten ve yorulduktan sonra söyleyebilir, sonra karısı onu ondan alır. (Çocuk doğurmayan kuzeninden utanan).

Sahibinin istediğini elde etmesini engelleyen utangaçlık örneğidir. Çocuk sahibi olmayacak kuzeninden utanan kişi için söylenmektedir.

Teyze (koca annesi) gelin sevdiiyse, şeytan cennete girdi: Annesi, oğlunun yanında kalmasını istediği için bu durumdan en çok memnun olan ve yabancı bir kadının onu aldığı hissetmediği için anne ve baba, oğullarını memnun etmek için yarışmaktadırlar. Buradan koca ile aile arasında sorunlar başlıyor.

Bağdat atasözlerinin birçoğu anne babanın yorgunluğunu belirten, özellikle çocukları uğruna kendini ve sağlığını unutan anne babalardan bahsetmektedir.

Oğlu omzunda ve onu arıyor: Böyle bir örnek, kafa karışıklığı ve uzak bir yerde bir şey aramak için bir örnektir.

Babanızdan olan kardeşiniz sizi ayıran bir kavim gibidir: Kadınların kardeş olmayan çocuklar hakkında söyledikleri ve eğer kardeşiniz sadece babanızdan ise fayda görmeyeceklerini söyleyen bir atasözü, o zaman sizi terk edecek bir yabancıdır.

Yoksulların çocukları çoktur, khatunatin çocukları azdır: Az sayıdaki özel ve ender şeylerden söz eden, çok sayıda fakir, az sayıdaki zengin çocuklarının bir örneğidir.

Tanrı bu üçünü kolaylaştırır, arınma, evlenme ve inşa etme: Çocuk sünneti, evlilik ve ev inşa etme gibi üç temel şeyi yapmak için bu benzetme kullanılmaktadır. Bunlar zorunludur ve kolay olmasa bile mutlaka yapılması gerekir. Çünkü bunu yapmak için niyeti sadece Tanrı kolaylaştıracaktır.

Acı çekilmez ve ruh çürürse can olmaz: Çocuk yetiştirmenin zorluklarına bir örnektir, bir çocuğun büyümesi için anne ve babanın yorulması gerekir.

Ölen ölmedi: Çocuğu hayatta olanı ifade etmektedir. Kendisi ölse dahi adı çocuğunda yaşadığından aslında ölmemiştir.

Oğlan babası kız ise annesi tarafından büyütölmektedir: Oğlanın kendi yaşam tarzında babasını, kızın da annesinin tarzını takip ettiğini gösteren bir örnektir.

Annemden daha merhametli, kibar nan: Çocuğa eşlik eden ve onu kendi için belki de annesinden daha fazla sevmesi için seven dadının nezaketinden bahsetmektedir. Annesi Musa Peygamberi bir kutuya koyup nehre attığında kalbi boştu. Çünkü Allah'ın kendisine buyurduğunu yaptı.

Evinizi yıkayın, kimin üzerine basıp girdiğini bilmiyorsunuz ve oğlunuzun yüzünü yıkayın, onu kimin öptüğünü bilmiyorsunuz: Küçük çocuğa temizlik ve ilgi gösterme gibi. Paranız ve çocuklarınız sizin düşmanınızdır: Çocukların itaatsizliğine karşı bir şikayet örneğidir.

Tohum özgür dora: İyi kalpli bir kadının oğlunun da bir mücevher gibi olacağı anlamına gelen, çocukların ailelerinin özelliklerini miras aldığını gösteren bir atasözüdür.

Yoksulları tatlı ya da tatsız karpuz eker: Bu atasözü, sürekli bir işle meşgul olduklarından yoksulların çocuklarını psikolojik olarak istikrarlı ve bilinçli bir şekilde yetiştirmede yetiştirmelerinin mümkün olmadığını anlatmaktadır. Yoksulluğun ve zenginliğin fiziksel durumunu, yoksulların ve zenginlerin çocuklarının durumunu gösteren bir atasözüdür. Çünkü zenginlik ve para, insanların evlenip çocuk sahibi olduklarında en çok meşgul oldukları şey çocuklara iyi bir yaşam sağlamaktır.

Kedinin acelesi var ve kör çocuklarını doğuruyor: Acele etmenin kötü bir sonu olduğunu, sabır ve düşünmenin mükemmellik ürettiğini anlatmaktadır.

Herkesin sırtında kuzusunu taşıdığını söylediği bir oğlanla eşeğe vaaz verdiler: Bu, her insanın kendi hayatından sorumlu olduğunu, çocuğun veya akrabanın hiçbir faydası olmadığını gösteren bir atasözüdür.

Bani Adam (erkek) çiğ süt içer: Kimse göğsünde süt olan iyiliği nezaketle ödüllendirmez.

Son salkımın kızı grilik kızıdır ve onu şımartırsak kusur olmaz: Son salkımın kızı, annesiyle kalacak bir kızıdır ve kendisi tarafından şımartılır. Üreme üzerine söylenmiş bir sözdür. Kız, ailesi ile yaşarken büyüyene kadar doğumundan muzdariptir. Çünkü kırılırsa bir şişeye sığmayacaktır.

Eğitim çocuktan iyidir: Çocukları şımartmamak gerektiği, iyiler arasında olması için düzgün yetiştirmenin önemini anlatan bir atasözüdür.

Tabak bir çocuk için ne kadar ağlar ve kaç çocuk tabak için ağlar: Çocukları beslemek için geçim kaynağı olmayan çok sayıda insan olduğunu ve çok parası olan ancak kısırlık nedeniyle çocuğu olmayan ailelerin olduğunu gösteren ve hayatın sırları olduğunu söylenen bir atasözüdür.

İki aylık hamile ve iki renkten turşu hoşlanıyor: Özel günlerden zevk alan, uygunsuz bir şekilde yemek yiyen hamile bir kadını anlatırken, hamile olduğu için onu şımartırken ve arzuladığı her şeyi ona veren kişiye söylenen bir atasözüdür. Yumurtadan haykırır: Çocukların zeki olup olmadıklarının küçük yaşlardan itibaren bilindiğini anlatan bir atasözüdür. Çünkü sonuçta çocuk ailesi gibi olacaktır.

O benden çıktı ve bana öğretti: Çocukların bazen babalarına veya annelerine bir şeyler öğrettiklerini anlatmaktadır.

Sütten kesilmiş yürek ne diyor: Bu, adaletsizlikten şikayet edemeyen mazlumlara için söylenmiş bir atasözüdür. Orijinalinde sütten kesilmiş bebekle ilgilidir ve onu sütten kesene şikayet edemeyip konuşamamakta, yüreği yakılmış vaziyettedir.

Oğlunuzu baltayla arındırın ki insanlara ihtiyacınız olmasın: Baba oğlunu hiç kimseye ihtiyaç duymadan balta ile arındırmak zorunda kalsa bile başka insanlara ihtiyaç duymaması gerektiği konusunda bir atasözü ve öğüttür. Ev sıkışık ve yeterli alan ve yeterli geçim kaynağı yok.

Oğlunuzun düştüğüne dikkat edin, sonra bunun Allah'ın gücü ve iradesi olduğunu söyleyin: Bu, ruhu zarara maruz bırakmaya karşı bir uyarı örneğidir. Tehlike ortaya çıktığında, kader olduğunu söyleyin. Aynı şekilde çocuğun elinizden düşmesine izin vermeyin, bu olursa da kader olduğunu söyleyin.

Altın saç ve gümüş saç çocuğu: Bir çocuğun gümüş ve altından yapılmış gibi güzel olduğuna bir örnektir.

Ben çocukların amcası değilim, bir kızın anne amcası değilim: Bir kişinin ortaya çıkan sorunla ilgisinin olmadığı yani sorunun bir parçası olmadığını ifade eden

bir atasözüdür. Sorunlarına uzakta çözüm bulan hiçbir çocuğun amcası ya da hiçbirinin anne amcası olmadığı söylenir (El Hanefi, 1962, s. 12-33, 41-89, 169-252).

Daha önce zikredilen ve çokça geçen tüm bu atasözleri kızları erkenden evlendiren ve onlara erkeklere itaatkar olmayı öğreten muhafazakar bir erkek toplumu olan erkek ve kız ayrımının yoğun olduğu eski Bağdadi halkının ruhunu yansıtmaktadır. Bu düşünce biçimi kocayı takdir eden ama karısını eleştiren, erkeği büyüten kadını zayıf gören ama onun büyüttüğünü takdir eden, bünyesinde pek çok çelişki taşıyan hastalıklı bir anlayıştır. Ancak atasözleri önceki nesillerin uzun yıllara dayanan tecrübesinin ve bilgeliğinin bir sonucudur. Ayrıca atasözleri ortaya çıktığı toplumun bir yansımasıdır ve toplumda hakim olan anlayış ne ise bir ayna gibi doğrudan onu yansıtır.

1.6. Bağdat Folklorunda Halk Hikâyesi

Hikaye geçmiş hadiseler, olaylar ve haberler hakkında konuşmalar anlamına gelmektedir. Irak halk hikâyeleri, halk edebiyatındaki en eski hikayelerden biri olarak kabul edilebilir. Günümüzdeki hikayelerin birçoğunun ilk kaynağıdır. Sümerler, Babilliler, Akadlar, Asurlular ve Yunanlıların tarihi süreçte birçok değişiklik geçirmişlerdir. Doğal olarak günümüze ulaşan birçok hikaye bazı kültürel miraslardan etkilenmiştir. Mezopotamya ve benzeri görüşler, SamuelNoahKramer, Craves, Sanders, Fraser ve diğerleri gibi Mısır, Irak, Orta Doğu, Yunanistan ve Hindistan halklarının edebiyatlarını araştıran bilim adamları tarafından birçok çalışmada dile getirilmiştir. Öykülerin de ele aldığı konuya göre özel gelenekleri vardır. Örneğin kadınların öyküleri erkeklerin öykülerinden, çöl ya da kır öyküleri kent öykülerinden farklıdır. Halk masallarını anlatma vakti genellikle gecedir. Buna Bağdat'ta hikaye ayını denir. Hikayelerin anlatılma zamanı ve yeri Al-Taalula aracılığıyla falanca insanların evinde gibi gizli anlaşıma şeklinde belirlenir. Çocuklar ve anneler anlatıcının etrafında toplanır ve geceyi yaşlı bir adamın veya kadının hikayelerini dinleyerek geçirirler. Genellikle Şehrazade'ninShahriar için yaptığı gibi iç içe geçmiş halk masalları anlatılır.

Hikayeleri dinlemek için oturulduğunda sofrada kuru üzüm, nohut, ceviz, hurmalı badem gibi yiyecekler ya da portakal, nar gibi kış veya yaz mevsiminde bulunan meyveler bulunur. Kışın içinde demlikli çamur sobası ve kakule kokusunun olduğu sıcak bir odada anlatılır. Yaz günlerinde ise mehtaplı gecelerde geniş ve ferah avluda veya evin çatısında anlatılır.

Erkeklerin hikâyelerine gelince, kışın varlıklı ailelerden birinin evinde ya da divanda toplanılır. Misafirlere sıcaklık vermek için kahve yapılır. Yazın ise iyi döşenmiş ve temizlenmiş geniş bir bahçede buluşulur. Bunar dışında hikayelerin babası olarak bilinen Binbir Gece masallarını, Antar al-Shuja'nın biyografisini veya Ebu Zeyd el-Hilali'nin maceralarını dinlemek isteyenler için Bağdat'ta özel kafeler vardır. Erkeklerin hikayeleri, anlatılma şekli bakımından kadınların hikayelerinden farklıdır. Bunlar daha çok eski Arap kabileleri arasındaki savaşlar ve fetihler gibi gerçekçi olayları içerir ve efsane, cesaret, cömertlik, sadakat gibi kavramları ön plana çıkarır. Kadın hikayeleri ise daha çok aile hayatı ile ilgilidir ve içerisinde birçok mitolojik unsur barındırmaktadır.

Hikayeler farklı türdedir ve bir kişiden diğerine ve bir bölgeden başka bölgeye farklılık göstermektedir. Ancak çeşitli inançlar dışında, Doğu veya Batı'daki diğer halkların hikâyelerinden pek farklı değildir. Hikayelere aşağıdakiler gibi birçok isim verilmiştir:

1. Efsane 2. Biyografi veya destan 3. Hayvanın hikayesi 4. Elflerin hikayesi, doğaüstü şeyler ve gelenekler 5. Sosyal Anekdote 6. Eğlenceli Hikaye 7. Sorunlar 8. Anekdotlar.

Irak masallarının özelliklerinden biri çeşitli sözlerle ve özellikle de kadınların hikayeleriyle başlıyor olmasıdır. Anlatıcı hikayeleri, daha etkili olması için farklı ve özel bir ses tonu ile anlatır. Bunun yanı sıra anlatımına güzel ve nazik sözler ekler ve dinleyicilerin anlayabileceği daha sade ve basit bir anlatım tarzı kullanmaya dikkat eder. Bu hikayelerde atasözlerinin yanı sıra sadece halk hikayelerine özgü benzetmelere de yer verilir.

Örneğin karakterlerden biri yaşadığı yeri beğenmiyor ise burasının bir ev olmadığını ifade eder. Birisi kendisiyle aynı fikirde olan başka bir karakterle arkadaş olursa ona siz de katılıyorsunuz, gönülden bir maceraperestse der. Hikayede bir yaratık varsa bu kahramana bir iki lokma için senden bir yemek yapacağım der. Kahraman çok fazla işkence gördü ise taraflardan biri ona iyi görünür ve sonra kendisine bir lamba veya yüzük verilir. Bunları ovalayınca içinden bir cin çıkar ve dile benden ne dilerse der.

Anlatıcı bazen hikayede sıradaki olayları hatırlayabilmek için çeşitli yer ve karakterler ekleyerek ve benzer olayları tekrarlayarak hikayeyi uzatabilir. Bu anlamda

tekrarlar Irak halk hikayeleri ve masallarında bilinen eski bir özelliktir. Örneğin Gılgamış Destanı ve Babil yaratılış efsanesinde kahraman diğerine “falan olayı duydun mu” diye sorar. Diğer “nedir der” ve yeni bir hakiye anlatılmaya başlanır. Benzer bir özellik Binbirgece ve Kelile ve Dimne masallarında da sıklıkla uygulanan bir yöntemdir.

Hikaye tamamlandığında da benzer cümleler kullanılmaktadır. Örneğin hikaye mutlu sonla bitiyorsa “mutlu bir hayat sürerler” ya da “yaşayan ya da hayatta huzur için de olan sensin” ya da “evimiz yakınsa size nohut ve kuru üzüm getirdik” ya da “evimiz buradaysa size fasulye getirdik” ya da “evimiz yakınsa size üç nar getirdik, biri benim için ve biri anlatıcı için biri de hikâye için” gibi cümlelerle hikaye tamamlanır.

Hikâyelerde en önemli karakter kahramandır ve daha önce gördüğümüz hikâye türüne göre farklılık gösterir. Hikâyede kahraman dışında bir veya daha fazla karakter olabilir. Bir erkek, kadın, çocuk, yaşlı bir insan veya bir hayvan da hikâyede yer alabilir. Karakterlerin çeşitli nitelikleri vardır ve anlatıcı hikâyeyi bu nitelikler çerçevesinde anlatır.

Örneğin kahramanın niteliği cesaret ise tüm hikâyede sonuna kadar cesaret özelliğini gösteren maceralar ve tutumlar olacaktır. Kahraman bir yetim, bir çoban, bir çiftçi ya da bir kahve değirmencisi ve basit bir işçi de olabilir. Kahramanların kendi çevreleri vardır. Olaylar bir kırsalda, taşrada veya bir şehir merkezinde geçmektedir. Eğer kahraman şehirde yaşıyor ise daha mantıklı olaylar yaşanmakta, bu da dinleyicilerin daha çok ilgisini çekmektedir. Bazen hikâye anlatıcısı, kahramanda iyilik ve kötülük, güzellik ve çirkinlik, aşk ve nefret, yoksulluk veya zenginlik, vatanseverlik veya ihanet, dürüstlük ve adalet gibi birbirine zıt birçok niteliği gösterebilir. Bu özellikler kahramana veya diğer karakterlere ne olacağı konusunda bir merak unsuru oluşturmak için bir dizi olay ve macera ile belirgin bir şekilde verilir. Kahramanın mücadelesinde bazen cinler gibi dış güçlerin ona yardım etmesi gerekebilir. Bu durumda onları çağırmak için belirli bir kelimeyi söylemesi gerekmektedir. Veya kendisine bir yüzük, sopa veya lamba bir eşya verilebildiği gibi bir numara veya bir sihir de öğretilmektedir. Bunlar Irak halk hikayelerin genel özellikleridir.

1.6.1. Hikâyeleri İncelemenin Amacı

Halk masallarını ve diğer halk edebiyatı ürünlerini incelemenin amacı, inançtan mitolojik unsurlara ve kültürlerin birbiriyle kaynaşmasına kadar insana özgü kavramların gelişimini bilmek ve bunlar aracılığıyla toplumun kültür ve farkındalık düzeyini belirleyip sahip oldukları sosyal, ekonomik ve tarihsel koşulları, gelenekleri, görenekleri, inançları tespit etmektir. Hikâyeler aracılığıyla toplumlar gerçek değerlerini, iyi ve kötü özelliklerini görecektir, kötüyü ve çıkarlarına aykırı olanı değiştirmeye çalışacaklardır.

Çalışmada cinlerle ilgili mitler ve hikayelere özellikle yer verilecektir. Çünkü gelenek ve göreneklerin birçoğu korkudan kaynaklanmaktadır. Cinlerden veya başka varlıklardan kaynaklanan korku ve buna bağlı davranışlar zamanla gelenek ve inanç haline gelebilmektedir.

İnsanın doğa olaylarına bakışı, bu olayların nedenlerini bilmemesi, evrenin kökeni ve insanın doğuşu, büyümesi ve ölümü ve bunların nedenlerini merak etmesi, kısaca yaradılış hakkında araştırma yapmasına ve düşünmesine yol açmıştır. Bu yüzden her şeyi bir tanrı ile doğaüstü özelliklere sahip bir yaratık ile veya bir hayvan ile açıklama yoluna gitmiştir. Tanrının bir insan vücudu, bir kartal başı ya da bir aslan gövdesi vardır. Bu anlamlandırmalar Sümerlerden beri Irak halk hikâyelerinde var olan özelliklerdir.

Su tanrısı Anki hayatın sembolü olan suda ve yüzen bir ağaç üzerinde yaşadığı için sebzelere mumların sunulması gibi birçok gelenek ve görenek ortaya çıkmıştır. Bu anlamda su, halk masallarında önemli bir rol oynamıştır. Hikayelerde yaşlı bir adam veya bir sihirbaz, rakibini üzerine su püskürterek ve bazı kelimeleri tekrarlayarak bir hayvana dönüştürebilir, yaşlı cadı suyun yerleştirildiği bir çömlek kabına biner ve onunla istediği yere uçar. Alsawa (canavar) hikayelerinde ve kız kardeşiyle birlikte kaçıp yolda susayan büyülü geyiklerin hikayesinde olduğu gibi karının ve cadının kişiliği, prensi sırrını ifşa etmemek için geyiği kesmeye ikna eder. Ancak prens bunu yapmaz ve geyiği kız kardeşinin olduğu yere kadar takip eder ve onunla su altından konuşur.

Tüm bu efsaneler ve masallar, antropologlar tarafından ilkbahar ve yaz yağmurlarının efsanesi olarak yorumlanır. Babil mitlerinde Anana'nın Temmuz ile dönüşü, baharın bir kutlamasını ve dünyanın yeniden refaha dönüşünü temsil eder. Nehir dehşetin bir simgesidir ve bazı günahkarlar, yaptıklarının cezası olarak nehre atılır. Bu nedenle insanlar su tanrıçası Nina'ya tapıyorlardı. Ve Nina'nın Nisaba adında bir kız kardeşi vardı ve bir dal yığını üzerinde otururken saçlarını omzuna açmış ve buradan "canavar" adlı efsane ortaya çıkmıştır.

Hikâye anlatıcısının kahramanı kurtarmak için bu tür doğaüstü güçlere başvurması, insanlık tarihinde yarı tanrılara ibadet aşamasının, felaketlerden ve hastalıklardan kurtulmak için mucizelere inanmaya başlamasının bir göstergesidir.

Birçok hikayede kahraman kral, prens veya padişaktır. Bunlara olayın akışına göre doğaüstü güçler de dahil olmakta, kahraman zor durumda kaldığında veya onu zor duruma düşürmek için doğaüstü yaratıklar devreye girmektedir. Kral veya prens gibi seçkin kişilerin yanı sıra birçok hikayede kahraman bunların baskısıyla yüzleşen ve doğaüstü güçlerin yardımıyla onları alt eden basit insanlardır.

Geçmişteki bu hikayeler, bir zamanlar sadece peri masalları olarak anlatılan bu hikayeler zamanla yerleşik inançlar olan tanrılardan veya mit dedikleri şeylerden bahseden tarih haline gelmiştir. Bu anlamda halk masalları efsanelerden ve efsanelerden arta kalanlardan oluşmaktadır. Bu nedenle halk bilimi bu anlatılara çok değer vermektedir.

Halk masallarında cinler önemli bir figürdür. Dağlarda, tepelerde, pınarlarda, yeraltında, su ve ağaçlarda yaşayan farklı boyutlarda topluluk halinde yaşayan varlıklardır. Bunlar iyi ve kötü olabilen doğaüstü güçlerdir ve bu anlamda kahramanın yaşantısına olumlu veya olumsuz etki etmektedirler. Cinlerle insanlar arasında birçok evlilik hikayesi vardır. İnsanın ondan çocuğu olabildiği gibi evlilik dışında da birliktelikleri olabilmektedir.

Hikayelerde sıklıkla kullanılan cinler bir formdan diğerine dönüşme kabiliyetine sahiptir. Bu nedenle hikayelerde zaman zaman insan, hayvan, bitki, taş veya çakıl şeklini alabilmektedir. Eski mitlerde insanlık ve cinler arasındaki aşk ve evlilik hikayeleri her

zaman olmuştur. Örneğin bir cinle evlenen bir erkeğin hikayesini anlatan Mistoufi hikayesinde ve amca cinden kurtulabilmek için onu öldürmüştür.

Halk hikâyelerinin çeşitlerinden biri de hayvan hikâyeleridir. Bu tür hikâyeler kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır. Birinci tip, konuşmadan hareket eden hayvanların hikâyeleridir. Örneğin karısını kendisine ihanet ettiği için öldüren leylek, kendini yüksek bir yerden atıp ölür. Bu tür hikâyeler bazı hayvanların birbirleriyle veya insanlarla yaptıkları maceraları anlatmaktadır ve asıl amaç dinleyicilere mesaj vermektir. İkinci tip, tüm hayvanların dâhil olduğu bir odada birbirleriyle konuşan hayvanların hikâyeleridir. Üçüncü tip ise insanlarla tanışan, onunla konuşan ve ona yardım eden hayvanların hikâyeleridir. Cinler bir hayvandan diğerine ve her tür hayvana dönüşebildikleri için peri masalları ile hayvan hikâyeleri ilişkilendirilip karıştırıldığı için hayvan hikâyesi efsanelerden daha eski dönemlerde oluşmuş hikâyeler olarak kabul edilmektedir.

Hikâyelerin ilk türü genellikle doğa olaylarını açıklamak için oluşturulmuş hikâyelerdir. Allah'ın hayat suyunu getirmesi için gönderdiği kuşun, bu suyu çalıp içmesini anlatan masal buna örnektir. Ceza olarak kuşun bacakları kimsenin göremeyeceği bir zincire bağlanır ve hala bağlı bir vaziyettedir.

Benzer bir hayvan hikayesi de kuşlarla uçmak isteyen tavuğun hikayesidir. Kuşlar yarın uçacaklarını söyler, tavuk ise ancak Tanrı bunu kolaylaştırır ve isterse uçabileceğini söyler.

Sultanın kızının kolyesini çalan leyleğin hikayesi de benzer bir hikayedir. Günümüzde çocukların ben nereden geldim sorusuna verilen seni leylekler getirdi cevabı, belki de bu hikaye sonrasında oluşturulmuştur. Hikayede leylek Sultan'ın kızının kolyesini çalar ve satıcının kızını hırsızlıkla suçlar. Kız kolye ortaya çıkarsa ve masumiyeti anlaşılırsa üç gün oruç tutacağına yemin eder. Leyleğin kolyeyi çalıp yuvasına koyduğunu gören bir bebek vardır. Çocuk büyür ve leyleğin kolyeyi çaldığını gördüğünü söyler ve mesele açığa çıkar.

İkinci tip hayvan hikayelerinin yoğurt masalı gibi eğitici ve ahlaki hedefleri vardır. Üçüncü tip hayvan hikayelerinde ise ördek hikayesinde olduğu gibi insanların arasına karışan ve mazlumlara yardım eden hayvanların hikayesi anlatılmaktadır.

Hayvanların anlatıldığı güzel halk hikâyelerinden biri de bir kadının çocuk sahibi olmasına yardımcı olan kedinin hikayesidir. Kedi doğumda kadına yardım eder ve ona altın ve gümüşe dönüşen kırmızı soğan ve beyaz soğan yaprakları verir.

Evlilik ve ölümü birbirine bağlayan bir hikaye de Sitt al-Hassan'ın hikayesidir bu hikaye Batı'da Külkedisi olarak anlatılan hikaye ile benzerdir. Bir başka hayvan hikayesi de kediyi yemeğinden besleyen satıcının kızının hikayesidir. Kendisine yemek verince kedi kıza bir inci verir. Kız kediyi takip edince onun genç ve yakışıklı bir adama dönüştüğünü görür. hikayenin sonunda adam kendisini aldatan karısını yakıp satıcının kızıyla evlenir.

Halk hikayelerinin özelliklerinden biri de sosyal konularda vermiş olduğu mesajlardır. Zengin fakir ayrımı, yoksul bir kızla zengin bir delikanlının evlenmesi, yaşlı bir adamla genç bir kadının evlenmesi, çok eşlilik ve sorunları, yetimler, üvey anne gibi toplumda, insanlar arasında sıkıntılara yol açan çelişkili durumların eleştirisi olarak sunulmaktadır. Hikayelerde bu tip sosyal meseleler sıklıkla ele alınmaktadır.

Komik hikayeler de sosyal hikayelerin bir parçasıdır. Ancak bunlar daha kısa, daha basit ve daha çok bir şaka gibidir ve toplumdaki çelişkili yönleri alay konusu yapmaktadır. Aynı zamanda sosyal koşulların bir eleştirisi olarak anlatılmaktadır. Juha, Abu Nawas ve BehlülDânâ'nın birçok hikayesi bu hikayelere örnektir.

Halk hikayelerinin bir bölümü yoğun bir alegori ve gizem içermektedir. Bu tür hikayeler bazen kısa, bazen orta uzunluktadır ve amaç kişiyi test etmek veya utanç verici bir duruma sokmaktır. Ayrıca sosyal koşulları eleştirmenin yanı sıra sadece eğlence için oluşturulan hikayeler de vardır.

Bu türdeki hikayeye örnek olarak babası tarafından nehre attığı ağa bakması talimatını alan İbnü'l-Sammak'ın hikayesi verilebilir.

Padişahın kızı konuşmamaktadır. Padişah, kızını kim konuşturursa onunla evlendireceğini duyurur. Tek gözlü adam, padişahın yanına giderek onu konuşturabileceğini söyler ve bir hikaye anlatmaya başlar: Üç kişi vardı ve hepsi kuzenleri ile evlenmek istiyordu. Kız çok para getirenle evleneceğini söyledi. Onlar geçim kaynağı arayarak üç ayrı köye giden yüksek bir yere ulaştılar ve her biri bir köye

gidip çalıştı ve biri uçan bir halı, biri flüt, diğeri ise bir yüzük aldı. Obanın sahibi enstrümanına baktı ve kuzeninin hasta olduğunu gördü ve onlara bunu söyledi. Bu yüzden uçan halının sahibi ona hızla ulaşmak için acele etti. Üçü de kızla evlenme hakkının kendisinde olduğunu iddia ediyordu. Bu noktada tek gözlü, katılımcılara sizce kim kuzenle evlenme hakkına sahip sorusunu sordu. Kimse cevaplamadı. Sultan'ın kızı güldü ve uçan halının sahibi daha çok hak ediyor dedi. Böylece konuşmuş oldu. Ancak oradakiler itiraz edince başka bir gizemli hikaye anlatmaya başladı. Yolculukta dört kişi vardı. Bir marangoz, bir terzi, bir kuyumcu ve bir mümin. Yırtıcılarla dolu bir ormana vardıklarında sırayla nöbet tutmayı kabul ettiler. İlk marangoz nöbete başladı. Geceyi uyumadan nasıl geçirebileceğini düşündü, bu yüzden ayağa kalkıp bir kadının vücudunu oydu. Onun zamanı dolduğunda terzi uyandı ve nöbeti devraldı. Kadın şeklinde oyulmuş elbiseyi gördü, bu yüzden zaman geçsin diye kıyafet dikmenin daha iyi olacağını düşündü ve tüm elbiseleri dikti. Daha sonra sırası gelen kuyumcuyu uyandırdı. Kuyumcu tahta kadına tahta kolye ve yüzük taktı. Mü'min ise tam ibadet vakti uyandı. İbadet sonrasında tanrıya bu tahta kadına ona bir ruh koymasına için dua etti. Tanrı ona ruh verdi ve tahta kadın gerçek bir kadına dönüştü. Sabah her biri kadının kendi hakkı olduğunu iddia etti. Peki gerçekte kadın kimin hakkıdır? Padişahın kızı yine cevap verdi. Ona ruh vermesi için dua edenin hakkıdır. Gerçeğin Allah'ı çağıran ve ona cevap verenle birlikte olduğunu söyledi. Sultan, kızını iki kez konuşturduğu için kızını bol para ile birlikte tek gözlüye verdi. Tek gözlü, arkadaşıyla birlikte ailesine döndü: Parayı ve ona padişahın kızını arkadaşına verdi ve şöyle dedi: Ben yardım edip nehre geri getirdiğin o büyük balığım. Genç babasının yanına gidip ona şöyle dedi: Bu paranın tamamı nehre attığım balıklardan geldi.

Halk ağzında sıklıkla kullanılan atasözlerinin büyük bir bölümü aslında masaldır. Ancak sık tekrarlanmaları ve onlara benzer birçok olay nedeniyle, genç yaşlı herkes tarafından sık tekrarlanmış, zamanla birkaç kelimeyle özetlenecek hale dönüştürülmüştür.

Tarihin Irak'ta Sümer döneminde başladığı, dört bin yıldan fazla bir süredir değişmeden kaldığı, MÖ 1400'den itibaren Kenan edebiyatı olarak dünya medeniyetlerinin tüm literatüründen önce başladığı bilinmektedir. En eski edebi ürün Yunan destanı olan Odysseia kabul edilmekle birlikte Sümer edebiyatının ondan bin yıl

daha önce başladığı ancak tamamlanmadığı için daha sonra oluşmuş gibi kabul edilmiştir.

Ayrıca karanlık tanrıça Erechikal'i kaçırdıktan sonra ejderhayı öldüren Gılgamış destanının önce Mezopotamya'da başladığı, ardından Yunan mitolojisinde, Medusa'yı öldüren Herkül ve kuzey Avrupa mitolojisindeki versiyonunun oluştuğu açıktır.

Mezopotamya halkının inançlarında birçok iyi ve kötü tanrı ve cin vardır. Bunlar arasında özellikle iyi ve kötü cinlerin hikayeleri Irak edebiyatı ve komşu ülkelerin edebi mirasına yayılmıştır. Gılgamış'ın ölümsüzlüğün sırrını elde etmek ve arkadaşı Enkidu'yu hayata döndürmek için ve İştar'ın ise sevgili Temmuz'unu ölümlerin dünyasından kurtarmak için yapmış oldukları yolculuklar komşu ülkelerin hikâyelerinde farklı bir biçimde tekrarlanmaktadır. Böylece bir cin tarafından yardım edilen ya da bir kadının kurtardığı esir prensin hikâyesinin yanı sıra İştar'ın hikâyesi de anlatılmaktadır. İştar ve Gılgamış'ın öyküsünün Irak halk masalları ve diğer komşu ülke edebiyatlarındaki varlığı devam etmektedir. İştar, Gılgamış'a sevgisini teklif eder ancak Gılgamış reddeder. Ona küçümsenen aşıklarının kaderini hatırlatır.

Gılgamış'ın yaptığı bir diğer yolculuk ise yaşam suyu ya da dünyanın sonundaki yaşam bitkisi için Autonebescht'e yaptığı efsanevi yolculuktur. Birçok maceranın yaşandığı bu yolculuk sonunda Gılgamış, Atonbashtim'e ulaşmış denizin dibinde bir ot olan ölümsüzlüğün sırrını almıştır. Tüm halk masallarında heyecan verici maceralar ve diğer dünyalara, farklı mekanlara yolculuklar insanlar tarafından ilgi çekici bulunmaktadır.

Kadim zamanlardan beri Iraklılar, saçları kadına benzeyen Gılgamış destanında Enkidu'nun gücünü tarif ederken şiir de dahil olmak üzere bazı şeylerde gücün varlığına inanmışlardır. Örneğin Gılgamış saçını kaybederse gücünü kaybetmektedir.

İlgi çeken hikayelerden biri de yutma hikayeleridir. İnsanı yutan nehri geçip ölümlerin hayaletlerin bulunduğu yere gitmek, İştar ve Temmuz'u yutup hayata döndüren yeraltı dünyası, ve güneşin ve ayın büyük ve korkutucu yaratıklar tarafından yutulması sonucu meydana gelmesi, Yunus Peygamber'i yutan balının hikâyesi gibi halk dilinde birçok yutma hikayesi vardır.

Çocuklardan kurtulma fikrinin, özellikle kralların veya kralların oğullarının, yani prenslerin olduğu ve halen de var olduğu doğum ve çocuklarla ilgili konumuzla ilgili olarak Sargon'un hikayesine ve halk masallarındaki anlayışlarındaki değişikliklerle Hz. Kartal yüksek bir yerden düştüğü Gılgamış'ı izlerken. Tahta geçip krallığı tehdit edecekleri için ya da prenseslerin onları yasadışı buldukları için ya da gelecekte insanlar için bir eziyet ve talihsizlik kaynağı olacağı için doğacak çocuklardan korkmak. Onu katleder, onunla yaşar ve hikayenin sonuna kadar onu korur.

Halk hikayelerinde anlatılan konulardan biri de çocukların kurban edilmesidir. Bu tür hikayeler daha çok iyinin ya da kötünün temelini atmak için yapılan fedakarlıkları anlatmaktadır. Örneğin bir kral, kendisine musallat olan bir hastalıktan kurtulabilmek için çocukları öldürmesi gerekmektedir. Bu yüzden vücudunu bir çocuğun kanıyla yıkar ya da bir çocuğun kalbini yer. Gılgamış Destanı'nın on ikinci bölümünden esinlenen bir halk masalında, bir erkek çocuğu dünyaya getiren kişinin öbür dünyada rahat yaşayacağı, birçok erkeği olanın orada lüks ve zenginlik için de yaşayacağı ifade edilmektedir.

Hikayelerde, kızlarının kanını içen babalar, utanç kabul ettiği için onları öldüren babalar da vardır. Ancak bunu genelde başkalarına yaptırmakta ve çocuğun öldüğüne dair bir kan kanıtı istemektedirler. Sargon al-Akkadi'nin hikâyesinde olduğu gibi annenin çocuğunu gizlice taşıdığı için korkması veya Hz. Musa'da olduğu gibi haksızlık korkusu nedeniyle çocukların bir kutuya konulup nehre atılma hikâyesi de sıklıkla kullanılmaktadır.

Irak halk masalında ölümü yeniden doğuşla ilişkilendiren kemik konulu hikayeler de vardır. Önemli bir kişi ya da faydalı bir hayvan ölürse, akrabalarından veya hayvanın sahiplerinden biri onun kemiklerini gömer ve bu kemik zamanla bir bitkiye dönüşür. Yeşil kuşun hikayesindeki gibi bir insan, bitki ya da hayvanın yeniden bir bitkide canlanması inancı, hayvanın bir bitki gibi olduğunu düşünen ilk ilkel insandan gelmiştir.

Arap mitolojisinde kullanılan hayvanlardan biri kurttur. Kurt tüm yaratıkların sonuncusudur ve anneler çocuklarını kötü ruhlardan korumak için Tanrı'nın isminden sonra kurdun adını çağırır ve kurdun dişlerini ve pençelerini bekçi olarak kullanır. Kurt, Irak halk hikâyelerinde gücün sembolüdür. Bir kurt bir cin görürse cin yerin altına

saklanamaz ve kurt onu yakalayıp ısırıp öldürebilir. Cin, bir insandan kendisini kurttan kurtarmasını isteyebilir hatta bunun için ona bir ödül de verebilir (al-Din, 1979, s. 7-20, 24-43, 62-81).

1.6.2. Bağdat Folklorunda Doğum Hikâyeleri

Türkmen kadınlarının anlattığı popüler hikâyelerden biri de bir kuşun bir gün insan olduğu ve karısı ne zaman bir çocuk doğursa öleceğinin söylendiği (Cyrus) hikâyesidir (Al-Dukhit, 1963, s. 67).

Bu hikâye ile birlikte insanlarda çocuğun bulunduğu evin üzerinden gırtlak sesi olan bir kuşun geçmesinin çocuğun ölümüne neden olacağına dair bir inanç oluşmuştur. Bağdat'ta bir kız veya erkek çocuğun doğumuyla ilgili bilinen popüler anekdotlar ve halk masalları da vardır. Ancak bunlar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu daha çok kız çocuklarına yapılan ayrımcılıkla ilgili hikayelerdir.

Kadınların çocuk doğurma arzusunun yanı sıra babaların kızların doğumuna duydukları nefret çok eskidir. Öyle ki bazıları karısını terk eder veya onu boşar. Arap tarihinde bilinen bir hikaye vardır. Bir kadın bir kız doğurur, bunun üzerine baba evi terk eder. Kadın bunun üzerine içinde bulunduğu durumu, hissettiklerini ve bunun Allah'ın bir takdiri olduğunu anlatan bir şarkı söyler. Bunu duyan adam pişmanlık duyar, özür diler ve evine döner. Çünkü asıl mesele yeni doğanın yaratıcıdan gelmiş bir emanet olduğudur.

Irak düşüncesini etkileyen halk masallarından biri de efsanevi varlığın hikâyesidir (kaşları çatık ya da titiz). Hikâyenin kökeni, Tantal'ın işlediği bir suç ve günah nedeniyle kötü cinlerden biri olmasıdır. Tantal çok uzun bir süre karanlıkta yaşamış ve karanlık yolda geçen insanların arkasına atlayarak onları hızla istedikleri yere götürmüştür. Bu efsanevi varlıkla ilgili tüm halk masalları, bu ürkütücü varlığın karanlıkta çocuklarını alacağı korkusuyla yaşayan anneler tarafından oluşturulmuştur. Bu bağlamda söz konusu varlıktan çocukları korumak için büyü yapmak, çocuğun yanına bir kılıç koymak ve Kur'an ayetlerinin yazılı olduğu bir muskayı çocuğun boynuna asmak gibi bir dizi gelenek oluşturulmuştur. Anneler çocukların yanı sıra kendilerine zarar vereceğini düşündükleri varlıklardan da korkmaktadırlar. Bu korkuları

nedeniyle karanlık bir odaya girmeleri gerektiğinde küçük bir kızı yanlarına alarak karanlık ortama girmektedirler (Al-Kinin, 1963: s.1074-1075).

Bu varlıklarla ilgili hikayeler annelerin ve büyükannelerin anlattıkları popüler korku hikâyelerinden biri olarak kabul edilir. Bu varlık hakkındaki hikayelerin çoğu çocuklar ve aile mitleri ile ilgilidir. Bu hikayelerde yer alan ritüeller genellikle su ve nehir üzerine oluşturulmuştur. Bu tür halk masallarının bir kısmında şiir ve sünnetle ilgili türküler de vardır.

Erkekler için sünnet ritüellerinden biri de yaz geldiğinde pek çok insanın beklediği sünnet törenleridir. Bu tür törenlerde bol miktarda yiyecek ve içecek olması nedeniyle fakirlerin mevsimi olarak da bilinmektedir. Yaz mevsiminin avantajlarından biri de fiyatı ve kilosu ağır kışlık giysilerden kurtulmaktır. Ayrıca geceleri hoş esintide uyumak, tahıl, meyve ve sebze fiyatlarının ucuzlaması yazın önemli avantajlarıdır. Yaz aynı zamanda fakirlerin sahibi ve arkadaşıdır. Çünkü ona ruhunun istediği her şeyi sağlar. Okulların bitiminden sonra başlayan yaz tatili anne babaların çocukları ile üç aylık bir ateşkes yaptıkları, para ve emek harcamaktan kaçındıkları bir dönemdir.

Günlerinin çoğunda yüksek sıcaklığın yaşandığı temmuz ayı, birçok ailenin çocuklarını sünnet etmek için beklediği zamandır. Elinde neşter, dezenfektan ve pansuman malzemesi gibi sünnet malzemelerini içeren deri bir çanta taşıyan sünnetçiler bu işi yapmaktadır. İşleri şehirlerde dolaşırken çocukları sünnet etmek olan bu kişiler için bölge sakinlerinin çoğu Türkmen ve Kürtler olduğu için Türkçe bir kelime olan “zaatari” sözcüğü kullanılmaktadır. Zamanla bu kavram değişmiş ve sünnet yapan kişiler için El-Mutahraji sözcüğü kullanılır olmuştur. El-Mutahraji'nin bölgeye gelişeceği dönemler aileler ve sünnetsiz çocukları için alarm durumu anlamına gelmektedir. Çünkü aileler, onun gelişini beklemekte ve karşılaştığında hemen bir randevu almaktadır. Çocuk ağlasa da sünnetten kurtuluşu yoktur. El ve ayakları tutulur ve sünnet işlemi gerçekleştirilir.

Sünnet işlemi yapıldıktan ve yara bandajlanır ve üç gün sonrasına kadar bandajın açılmaması istenir. Bazen bandajdan pamuğu çıkarmak zordur. Bandajın zamanında ve bir sıkıntıya yol açmadan çıkarılmasını kolaylaştırmak amacı ile kişiler farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Sünnetten sonraki ilk günden itibaren bazıları sargıya birkaç damla yağ damlatarak kurummasını ve vücuda yapışmasını engellemeye çalışırken, bazıları üçüncü

gün boyunca çocuğu su dolu büyük bir kaba oturturlar. Evi nehre yakın olanlar ise çocuğu üçüncü gün nehre götürüp su akışının tersi yönde yürümesini sağlamaktadırlar (Sahadan)

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENME GELENEKLERİ

2.1. Evlilik

Evlilik belirli bir yaşa gelen kız erkek herkesin kendine uygun bir kişi le aile kurmasıdır. İnsan hayatındaki en önemli süreçlerden biri olduğu için hemen her toplumda bu dönemle ilgili birbirinden farklı çok sayıda gelenek görenek oluşturulmuştur. Evlilik İslam dininde de ayetlerle teşvik edilen bir kurumdur. Evlilik Rum suresinde “Ve onun alametlerinden biri de aranızda oturmanız için sizden kocalar yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet etmesidir. Bunda, düşünen bir toplum için ayetler vardır.” ifadesi ile açıkça teşvik edilmektedir (Rum Suresi, 21.ayet).

Evlilik ilişkisinin meyveleri ve dünya hayatının süsü konumunda olan çocuklara sahip olabilmek için evlenmek gerekmektedir. Çocuk sahibi olmak ve onu yetiştirmek kolay olmadığından kişilerin maddi, manevi ve psikolojik anlamda hazır olmaları gerekmektedir.

Irak şehirlerine özgü evlilik gelenek ve göreneklerinden bahsetmek, Irak halkının kuzeyden güneye uzanan farklı renklerinden bahsetmek anlamına gelmektedir. İklimsel milliyetler, modernite dalgaları ve kapsamlı küreselleşmeye rağmen her bölgenin kendine özgü karakteri, gelenekleri ve kültürel mirası vardır ve bunlara sahip çıkmaktadırlar.

2.1.1. Sümerlerin Kadim Medeniyetinde Evlilik

Evlilik ritüelleri Mezopotamya gibi Irak topraklarında yaşamış eski uygarlıklardan beri çeşitli şekillerde de olsa varlığını sürdürmüş önemli geleneklerden birdir.

İnsanoğlu dünyaya ilk geldiği andan itibaren yaşantısında üç önemli dönem olmuştur. Bunlar doğum, evlilik ve ölümdür. Mezopotamya'daki toplumsal sistem ataerkil bir sistem üzerine kurulu olup aile yapısı tek eşliliğe dayanmaktadır. Toplumda kadının özgürlük ve yüksek statüye sahip olduğu, kocası veya babasını şikayet edebildiği, satma, satın alma, kiralama, dava açma ve mahkemelerde ifade verme hakkına sahip olduğu bir anlayış hakimdir. Bu nedenle sistem yabancılarla birliktelik

yerine erken evliliği, çok sayıda çocuğu sahibi olmayı belki de akraba evliliğini dahi desteklemiştir. Ancak şüphe yok toplumda hakim olan anlayış aynı aile ile evlenme yasağına dayanıyordu. Hammurabi kanunlarının bazı maddelerinde bir babanın kızıyla veya oğlunun annesiyle evlenmemesini şart koştuğu gibi... Akad dilinde yazılmış olan Hammurabi yasasında hukuki maddeler, beş ana bölümde sınırlandırılabilir: Dava ve savunma ilkeleri, büyük bir kısmının kadınlar için olduğu ve yüz yirmi madde, fonlar veya mali işlemler ve evlilik, ayrılık ve yirmi yedinci maddeden iki yüz dördüncü maddeye kadar olan şikayetleri içeren kişisel statü kanunlarını içermektedir.

Doğurganlık ve üreme konusu eski Irak toplumlarında üzerinde hassasiyet gösterilen önemli konular arasındadır. Doğurganlık, Irak'ta eski zamanlarda doğurganlık tanrıçası Inana'nın (İştär) şahsında somutlaştırılmıştır. Arkeologlar, bir Sümer şairinin "yaşam evi" dediği yeni evinde birlikte yaşadıkları sırada, koruyucu tanrı Tammuz ve İştär arasındaki ilişkiyi ve onun evlilikle sonuçlanmak için her şeyi nasıl feda ettiğini anlatan Sümer medeniyetinden şiirler ortaya çıkarmışlardır. Mezopotamya halkının inançlarında bu ismin önemli olduğu bir sır değil. Çünkü hayatın onların varlığıyla yenilendiğine ve onların ayrılıklarıyla bittiğine inanılmaktadır.

Ayrıca antik çağda, her yıl bu ilahi evliliğin gerçeklerini yeniden canlandırmak gerekiyordu. Böylece kral veya rahip gibi insan tanrıların temsilcileri tanrıça kocası Tammuz'un karakterini temsil ederken; başrahibe, kutsal evlilik olarak bilinen büyük bir törende tanrıça İştär'in rolünü oynamaktadır. Törenler, Sümerce zag-kupa olarak bilinen Sümer Yeni Yılı'nın ana konusudur. Kutsal evlilik, kralın tapınağa gelmesiyle başlar ve kralın Ur şehrinden Warka'daki tanrıça İştär'in tapınağına hediyeler ve tekliflerle birlikte gelişle devam eder. Bunu anlatan bir metnin yanı sıra bir başka kadim metinde gelin-rahibenin bu vesileyle nasıl hazırlandığı, sabun ve suyla yıkandığı, vücudunu boya ve parfümle parlattığı, ağzını kehribarla süslediği, gözlerini kohlla süslediği ve en güzel kıyafetlerini giydiği anlatılmaktadır.

Damat gelinle karşılaştığında, kutsal bir evlilik ile ilgili inançların anlatıldığı tutkulu bir şarkı söylemeye başlar. Kral Adan'ın zamanındaki metinlerden birinde papaz kralın elini tuttu ve onu İnana İştär'in kutsal taşına getirdi, sonra tanrıçadan - karısından ona kraliyet nişanını vermesini, ülkedeki egemenliğini güçlendirmesini ve ovalar,

bataklıklar ve ormanlardaki insanlar için kutsamalar ve iyilik yapmasını istediği bir dua okumaya başlar.

Eski Irak toplumundaki nişan ve evlilik geleneklerini ve ritüellerini açıklayan eski Babil dönemine ait eski bir metin daha vardır. Bu metinde gelinin babasının kızının nişan ve evlilik törenleri için çeşitli vesilelerle yaptığı harcamaların bir tablosu ve bu tür törenlerin diğer ayrıntıları açıklanmaktadır. Metinde ifade edildiği üzere damat gelinin bulunduğu şehre geldiği gün onuruna yiyecek ve içeceğin sunulduğu bir parti düzenlenir ve bu vesileyle damada hediye olarak bazı kıyafetler ve takılar sunulur. Ayrıca hem gelinin hem de damadın şehirlerindeki tanrıların tapınaklarına tanrıları yatıştırmak ve yeni evlileri de dahil etmek için bakım ve kutsamalar yapılması için mütevazı hediyeler sunulur.

Dönemin nişan ve nikah törenlerinde kurulan geleneklerden biri de damadın ağabeyi, akrabaları veya arkadaşlarının düğün evine birtakım hediyeler getirmesidir. Gelinin babasının da damadın evine yemek vermesi gerekir. Gelinin babası düğün hediyeleri geldiği zaman bir kuzu keser ailesinin sevincine ortak olmaları için insanlara yemek verir. Bu nedenle düğünlerde koyun kesmek eski bir Irak geleneğidir. Geçmişte bir tepside düğün hediyeleri sunmak alışılmış bir şeydir. Gelinin babasının da damadın evine yiyecek getirmesi gerekmektedir.

Anlaşmanın tamamlanması, evlilik hediyelerinin verilmesi ve belki de evlilik sözleşmesi kayda geçtikten sonra sıra evliliği tamamlamaya gelir. Damadın ailesi ve akrabaları gelinin evine gelmeye başlar, ardından damadın annesi gelip evliliği koordine eden tören ve ritüelleri hazırlayan kişilere katılır. Enstitünün kapısında annenin katıldığı bir dizi dini tören başlar. Kızın ailesiyle ilişkisi yasal olarak kesilmeden önce nişan ve evlilik kararları çözülür. Evlendikten sonra babasının ya da erkek kardeşlerinin servetinin bir kısmını vermesi ve onun adına yazılı bir sözleşme ile tescil ettirmesi gerekir ki bu, kızın babasından aldığı tek paradır. Bu nedenle babasının mirasından pay almış kabul edilir.

Mezopotamya Vadisi'nin batısında bu miktardaki paranın genellikle çeyiz olarak getirildiğinden onu yönetmek ve geliştirmek kocaya verilirdi. Ancak bazı kadınlar evlenmeden önce yapmış oldukları ticari ve finansal faaliyetleri denetlemeye devam

etmişlerdir. Böylelikle tıpkı çeyizin parasının sadece kadının ve çocuklarının malı olması gibi çeyizindeki mallarını kendisi denetlemiştir.

Kadına, evlilik hediyesi ile birlikte sunulan ve maddi bir armağan olan biblim de eşin babasına hediye edilir. Babil yasaları kadınlara bazı haklar vermiştir. Erkeğin karısına sadakati, karısının haklarının bir parçasıdır. Kadına ihanet ettiği veya onunla başka bir kadını tanıştırdığı kanıtlanırsa mahkeme kadının haklarını kaybetmeden boşanmasına ve aynı suçlamanın kendisine karşı olduğu kanıtlanırsa yani kocasına ihanet ederse ölüm cezasına çarptırılırdı. Eğer adam karısından boşanmak isterse karısına “seni terk ediyorum” diyor veya ona karısı olmadığını belirtiyor ve elbisesinin eteğini kesip onu terk ettiğini söylüyordu. Ama karı kocasından ayrılırsa veya ondan nefret ederse, “Beni alma, yoksa kocam değilsin, ondan uzak durma.” gibi ifadeler kullanıyordu. Çünkü bu, eşin haklarına itaatsizlik ve evlilik sözleşmesinin şartlarının ihlali olarak görülüyordu. Bu durum daha sonra kanuna tabi oldu, cezalar ağırlaştırıldı ve çoğu zaman ölümle sonuçlandı. Boşanmış bir kadının mali yükümlülüklerine ilişkin kararlara gelince, erkeğin çeyizini evliliğe yardım olarak kabul ediliyor ve bir kerede yarım kilo gümüş yoksa ve çocuğu varsa veya kadın rahibe ise ona bir çiftlik veya tarla vermek zorunda kalıyordu. Dolayısıyla kadının çocuklarını büyütmek için parası olması gerekiyordu.

2.1.2. Bağdat'ta evlilik gelenek ve görenekleri

Bağdat'ta evin temelini aile oluşturmaktadır. Bu nedenle evliliğin teşviki yerleşik bir politika olmuştur. Evlilik genellikle kadın ve erkek arasındaki yazışmaları yöneten ve her birinin özelliklerini gösteren çöpçatan aracılığıyla yapılmıştır. Ayrıca, Dalalah veya khatbah, gelecekteki taliplerin, zengin bir eş veya varis aramak gibi şartnamelerini karşılamaya yardımcı olmaktaydı. Bununla birlikte, çöpçatanlar aracılığıyla yapılan evlilik, gelinlerin hatalarını örtbas ettikleri için riskli bir yapıdaydı. Bu nedenle evlilik, ticari pazarlarda tanışan iki kişi arasında doğrudan temas veya aile dostlukları dahil olmak üzere başka yöntemlerle de gerçekleşmiştir. Genel olarak, erkekler kadınları seçme konusunda katı davranmaktaydı.

2.1.3. Hattab Seti ve Gül Gori Tepsisi

Evlilik töreni başkent Bağdat'ta, kızın evine anne, kız kardeşler ve bazı akrabaların seçtiği bir yürüteç gönderilerek yapılır. Ailesinin onayı üzerine erkekler de kız enine gelebilir. Baba, amca, genç damat ve bölgenin bazı ileri gelenleri çeyiz miktarı konusunda anlaşmaya varırlar. Nişan ve evlilik sözleşmesini kutlamak için evde ilahiler ve şarkıların sesleri yükselmeye başlar.

Bağdat ve tüm Irak kentlerinde evlenmenin gereklilikleri arasında, gelinin daha güzel görünmesi için güzelleştirilmesi ve süslenmesi yer alır. Yemek onlara neşeli bir aile ortamında servis edilir. Gelin, akşam saatlerinde başlayan ve bol miktarda macun hazırlanarak her iki tarafın dostlarına, komşu ve akrabalarına dağıtıldığı kına gecesi ile düğün gecesi öncesinde güzelleştirilir. Belirtilen saatte katılması zor olanlara da yoğurulmadan önce kına verilebilir. Çünkü kına karışımı birkaç gün kalmaz ve damadın avucunun ya da sadece bir kısmının boyanması kalitesinin bir göstergesidir. Damadın arkadaşlarının ya da akrabalarının avuçlarına kına konması da bir gelenektir.

2.1.4. Zaffa Alayı

Gün batımı namazından önce halk şarkıları ve popüler müzikler ve süslenmiş bir kadın alayı ile gelin ailesinin evinden damadın evine geçer. Damadın yakınları ve arkadaşları, en önemli enstrümanları davul ve obua olan popüler müzik grupları arasında evine ulaşmadan önce sokakları gürültülü bir alayla dolaşırlar. Damadın konvoyunun gelişi ile evdeki kadınlar ilahilerle yola çıkar. Herkes büyük bir sevinçle şarkı söyleyerek durur sonra damat ve gelin odaları girer. Gelin elbiselerini değiştirir ve arkadaşlarının yanına döner. Onu kucaklayanlar, ona evlilikte mutluluklar diler ve evini terk ederler. Damat ve gelin, kendisine bol armağanlar getiren aile, akraba ve arkadaşlarının tebrik ve kutsamalarını alırlar.

2.1.5. Bağdat'ınAl-Karh BölgesindeAl-KadhimiyaBölgesinde Evlilik

Başkent Bağdat'a bağlı olan Al-Kadhimiya halkı, çocukların ebeveynlerinden miras aldıkları gelenek ve görenekleri hala korumaktadır. Genç adam yasal bir kızla evlenmek isterse, baba karısını oğluna bir gelin bulması için görevlendirir ve onlar kızlardan birini seçtikten sonra genç adamın annesi kızın evine gider. Kızın annesi ve ailesi onları büyük bir hürmetle karşılayarak çay, ekmek ve içecek ikram eder. Oğlanın

annesi ziyaret sırasında kızı görmeye çalışır. Bir bardak su içtikten sonra kızı beğendiye mutluluğunu dile getirir. Döndüğünde oğluna kızı beğendiğini söyler ve kızı anlatır: “Gözleri geyik gözüne benziyordu ve yanakları bir elmaydı ve ağzı amigdala gibiydi, saçlar sarıydı, boyun kristal cam gibi, bir güvercini andırıyordu.” Genç adam, kızın özelliklerini annesinin ifadelerinden anlar. Çünkü onu görmesi yasaktır ve ertesi gün anne kızın ailesine geri döner ve onlarla oğlunun arzusu ile herkesin sevincinin ortasında nişanlanmalarını ister. Kızın annesi onlara, kızlarının evlenmeyi kabul ettiğini söyler. Sonra genç adamın babası bir grup akrabasıyla ve mahallenin ileri gelenleriyle kızın evine gider ve kızın babasına ve yakınlarına seslenir ve şöyle der: “Falanca ailemiz akrabalıklarınızı sever ve onurlandırır ve kızınızın elini ister.” Babası ona cevap verir: “Tanıştığımıza memnun oldum ve evet, siz benim komşularım ve başımın tacısınız.”

2.1.6. Nişanlının Ailesinde Çeyiz

Nişanlının annesi, ikram edilen çeyiz miktarını belirlemek için nişanlısının ailesine geri döner ve ertesi gün akrabalarının gelinin elbiselerini, ihtiyaçların yerleştirildiği bir bez parçası ve keklik ve trajik gibi bazı giysiler, ayakkabılar ve altın takılar takar. Daha sonra kız ile oğlan tanıştırılır. Kur'an-ı Kerim okunur ve katılımcılara içecek, meyve suyu ve çekici kurdelelerle renkli kağıda sarılmış tatlı, giyinik ve cilalı ekşi ile doldurulmuş kuru mendiller dağıtılır. Genellikle bu tören kutsanmış günler olan pazartesi ve perşembe günleri yapılır. Törene hakim, kocanın avukatları ve ilçe belediye başkanından iki tanık katılır. Hakim, kızın dilinden onayı almak için gelinin arkasında oturduğu kapının yakınına gelir ve sorar: Falanca kızı, böyle bir çeyizle falanca oğluyla evlenmeyi kabul ediyor musun? Kabul ediyor musun? Yargıç, kapının arkasından kısık bir ses duyar: Evet. Bunun üzerine odanın içindeki kadınlar ilahiler söylemeye başlarlar ve sözleşme tamamlanır.

2.1.7. Düğüngecesi, Kadhimiya'da Düğün Gecesi

Düğün gecesi ise Bağdat yörelerinden pek bir farkı yoktur. Genellikle çarşamba gecesi kına ve perşembe gecesi de nikah merasimi gerçekleştirilir. Misafirler damadın evinde otururlar ve akşam yemeği ikram edilir. Huzurlu bir evlilik için onlara ve Hz. Muhammed'e dualar edilir.

Geline gelince, kadınlar onu yolda yürümeye götürür, önünde mum taşıyan bir çocuk ve aynalı başka bir çocuk olur. Gelin yüzüne bir burka koyar. Kocasının evine girmeden önce bir torba paranın üzerine çıkıp bir ayağını bir kâse suya koyar ve arkadaşları tekrar eder:

“Saad ey Suud, evin kapısından onunla birlikte olsun, onu selamlayın

Kuzeninin kuzeni onu getirdi ve bu onun istediği ve dilediği şeydi.

Ahmed, sana kırmızı rujsuz bir kadın getirdik.

Gelini yanımızda kamp başkanı Farhana'dan getirdik” (al-Samarrai, 2008, s. 102-135).

2.1.8. Bağdat'ın Al-Rusafa ilçesi ve Al-Fadl Mahallesi'nde evlilik

Genellikle genç bir adam, ailesine evlenmek istediğini söylemeye cesaret edemez. Bağdat halkına göre babanın çocuğa isim verme, onu büyütme ve onu evlendirme hakkı vardır. Eğer bir işi varsa ve babasının yerine bazı görevleri yerine getirebiliyorsa artık bir evin reisi olabilir anlamına gelmektedir. Gencin evliliğine karar veren babadır. Evlenilecek kız belirlendiğinde anne, akrabaları, arkadaşları ve komşuları ile istişarelere ve tartışmalara başlanır. Kızın oğullarına eş olmaya uygun olup olmadığına karar verdikten sonra kızın evini ziyaret etmek için aileden randevu istenir. Evin temiz olup olmadığını öğrenmek için randevu almadan dahi gidebilirler. Yürüyerek ya da ruble adı verilen at arabası ile kızın evine gidilir. Eve ulaşınca temizlikten yapılan yiyeceklere kadar her şeye dikkat edilir. Anne oğluna isteyeceği kızın tüm detaylarına özen gösterir ve eve döndüğünde kızı tüm detaylarıyla oğluna anlatır: “Boyu annesinin boyuna benziyor, sarı saçları var, gözleri siyah, dişleri inci gibi boynu uzun ve yumuşak, ağzı misk gibi kokuyor, vücudu gül gibi kokuyor ama zayıf olduğu için biraz şişman olması gerekiyor” gibi. Kız onay verse de asıl babasının onay vermesi gerekmektedir. Eğer kabul ederse nişan günü belirlenir.

Nişan: Vaaz için tarih belirlendiğinde baba, bölgenin bazı büyükleri ve anne-babalarının arkadaşlarıyla kızın babasının (gelin) evine gider. Çeşitli konular hakkında konuştuktan sonra baba kızı ister. Kızın babası kabul ettikten sonra meyve suyu dağıtılır, sonra erkekler meyve suyunu servis ederken Fatıha Suresi okurlar (Şeriat) Kadınlar evin içinden alkışlarlar.

2.1.9. Çeyiz Sunmak

İki aile aynı fikirde olursa çeyize hemen karar verirler, böylece damadın annesi beyaz ipek bir mendile yerleştirilen bir parça altın ve bir miktar şekerle diğer hediyeleri hazırlar. Komşuları ile birlikte gelinin evine gider. Damadın annesi veya kız kardeşi, kolye veya altın yüzük ne aldılarsa geline takar. Geri kalan hediyeleri erkeklerle birlikte gelinin annesine, iyi dilek temennileri ve dualarla teslim ederler.

2.1.10.Evlilik Töreni

Evlilik töreni, genellikle hanımın evinde veya misafir ağırlanmayan bir akrabasının evinde yapılır. Davetiye kartları basılır ve arkadaşlara ve tanıdıklara dağıtılır. Nikahın günü ve saati, genellikle cuma öğleden sonra erken saatlerde belirtilir. Şekerlemeler sadece akraba içindir. Gelinin arkadaşları ve akrabaları çeyiz vaktinden önce şeker hazırlamasına yardımcı olmak, peçeteleri iğne ile asmak ve sepetlere koymak için uğraşırlar. Nikâhtan önceki cuma gecesi gelinin baba evinin döşenmesi ve misafir sayısına göre koltuklar hazırlanır. Gelinin babası, kardeşleri ve davetliler geldikten sonra belediye başkanı, hâkim, karı koca için iki avukat, mahalleden iki kıdemli kişi şahit olarak hazır bulunurlar (Al-Hajiya, 1967, s. 7-11).

Ev halkı acı kahve, sigara, nargile, ikramlar ve meyve suları getirmek için hazırlanırlar. Meyve suyu, tatlı ve beyaz kakule ikramlarından sonra nikah başlar. Akrabalar Kur'an-ı Kerim'den evliliği teşvik eden uygun ayetleri okurlar (Al-Jumaili, 2013, s.161).

Çiftin avukatlarının yanında hâkim, büyük beyaz bir mendille ellerini kapatır. Daha sonra hâkim sözleşme törenlerini yapmaya başlar. Daha sonra iki temsilci mahkeme tutanağında iki tanıkla sözleşmeyi imzalar ve gelinin ailesine sözleşmenin bir nüshası verilir. Sözleşmede mevcut çeyizler, alınması vaad edilen çeyizler listelerinin yanı sıra hâkim, belediye başkanı, temsilci, gelin, damat ve tanıkların imzalarını yer almaktadır. Hâkim defteri ilçe belediye başkanı ve damadın babasıyla birlikte alır ve gelinden onay almak için gelin odası kapısının yanında dururlar. Gelin, beyaz bir elbiseyle donatılır ve gümüşle süslenmiş bir at eyerine oturur. bu geleneke ilerleyen dönemlerde değişmiş ve gelin ay eyeri yerine önünde tepsi olan tahta bir sandalyede oturmaya başlamıştır. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hakk evliliği, aileyi iyilik için

hafifletsin ve kız için hayırlı bir alamet olsun diye Fetih suresi açıktır. Ayrıca tepside süt, peynir veya süt gibi beyaz bir şeye sahip olmalıdır çünkü Bağdat halkı birisine dua ederken söylediği sözler ve beyaz renk konusunda iyimserdir. Örneğin iyilik ve bereket için yumurta veya sebze (pırasa, marul veya ekmekli mür yaprakları) mutlaka bulundurulur. Ayrıca tatlılar da yerleştirilir. Çünkü Bağdat halkı tatlı şeyler konusunda da iyimserdir. Böylece gelin damadın gözünde tatlı ve güzel olur. Ayrıca mum ve kına da konulur. Odada da su dolu bir kap vardır ve bazı aileler suyla küçük bir gül koyarlar. Gelin ayağını bu kabın içine koyar. Çocuğu olmayan kısır bir kadının peşinden bu suyu alır ve bu suyla banyo yapar. Gelin elinde cıva içeren küçük bir matara tutup hareket ettirir. Sihir yapılmış ise ağzına bir küp şeker konulur ve bunun sihri geçersiz kılacağına inanılır. Teyzelerinden veya teyzelerinden iki kadın gelinin yanında dururlar ve her biri beyaz bir bezle örtülmüş beyaz bir burka ile gelinin başına bir miktar şeker tutar. Sonra elbisesinin üzerine düşen şekeri toplayıp muhafaza eder ve onunla yapılan tatlı, evlilik sabahı gelin ve damada ikram edilir.

Gelinin bir akrabası bir kilit ve anahtar taşır. Gelin, hakimın sorusuna evet dediğinde kilidi kapatır ve anahtarı düğün gecesine kadar saklar. Eğer kilit o gece açılmazsa bu, damadın gelini almayacağına dair bir alâmettir. Gelin, düğün gecesine kadar ağzına koyduğu şekerin bir kısmını damadın ağzına koymak için saklar. Hâkimin işi bittikten sonra gelin hakimın defterini imzalar ve sözleşmenin bir nüshasını mahkemeye saklar. Gelinin imzasından sonra hilal kaldırılır. Damadın akrabaları geline çeyiz hediyesi olarak altın bilezikler, küpeler veya para verir. Damadın babası evin kapısında durmaktadır ve Allah'ın izniyle siz de çocuklarınızı ve torunlarınızı görürsünüz gibi sözler söyler. Komşulardan gelmeyenler için tatlılar içeren çeyizden bir mendil hazırlanır.

2.1.11.Tarak

Tarak, kadınların başlarından ve bedenlerinden saçlarını alan bir araçtır ve evlere girip kızları gördüğü için bazen evlilik aracı olarak da kullanılmaktadır. Bazen de evlilik çağını kaçırmış kızlar varsa onları gösterir ve onlarla evlenilir. Peçe gelinin evine gelir ve gelinin annesi, gelinin tüy almasını tamamladıktan ve vücudunu temizledikten sonra tıraş olmak isteyen akraba ve arkadaşlarını davet eder. Yere bir örtü yayarlar, böylece

gelin oturur. Kadınlar bozuk paraları atarlar ve süpürme işlemi tamamlandıktan sonra katılımcılar, gelinin ailesinin evinde neşe için de öğle yemeği yiyebilirler.

2.1.12.Evlilik Akdi Sonrasında Kadınların Görevleri

Öğleden sonra erkeklerin evlilik sözleşmesinin bitmesinin ardından aynı gün kadınlar gelinle birlikte kutlamaya gelirler ve gelin beyaz kıyafetler giyer ve mama sandalyesine oturur. Geline beyaz eldivenli veya pençeli beyaz bir elbise, yapay bir buket çiçek vardır. Beyaz mendil utangaçlığın sembolü olarak ağzındadır ve hiçbir kadın onunla konuşmaz. Evin her tarafına sarı pirinçten ve yeşil mersin dallarından bir yapılmış bir bal mumu (sarı boyalı yağdan yapılmıştır ve yaklaşık bir metre uzunluğundadır) yerleştirilir. Mendilsiz hazır bulunan kadınlara tatlı ve meyve suyu dağıtılır ve düğün veya çeyiz partileri gelişince ailelere kiraz, ma'moul (kleija) ve çaylı kek ikram edilir. Ardından sandviç, şimdi olduğu gibi kek ve meyve suyuyla servis edilir ve bazı aileler düğünlere şiir söyleyen bir grup kadınla gelir.

Bazen tef çalan ve onları çağıran (Daqqaq- Mutabbala- Daft) kadınların bazen de bir dansçının (Roman bir kadın) katıldığı "Koulia" denen kadınlara özel partiler düzenlenir. Bal mumu eridiğinde gelinin annesi, bal mumunu söndürmek için özel olarak hazırlanan suyun bulunduğu ve gelinin annesinin düğün gecesi kızının evlilik hayatını aydınlatmak için yakacağı bir kap getirir. Günümüzde neredeyse tüm bu gelenekler ortadan kalkmıştır. Çünkü nişan ve düğünler bu günler için ayrılmış salonlarda yapılmaktadır.

2.1.13.Gelinin Alışverişi

Gelin, annesi, ablası veya bazı akrabalarıyla birlikte, gelinliğin dikime gönderilmesi için en önemli kumaşı satın almak ve sonra ihtiyaçlarının geri kalanını satın almak için pazara gider. Eski ev mobilyalarına gelince bunlar genellikle temel ihtiyaçlardan biri olan altın çivili büyük Hindistan kutusu, bir kancalı veya iki kafalı konturlu oturulabilecek büyük sandalyelerdir. Giysiler için odun ya aynalı büyük bir gar dolap, parfüm ve makyaj koymak için bir masa ve pamuklu çarşaflar (yorganlar), pamuklu yastıklar ve birkaç pamuklu yatak takımıdır (yorgan). Bakır tepsili bakır su sürahisi, birkaç bakır tencere, metrelerce bambu hasır ve giysiler için sepetler. Nar ağacından yapıldığı için nar yatağı da denen tahta bir yatak ve el dikiş makinesidir. Gelin

de damat, kardeşleri ve babasına da iç çamaşırı almak zorundadır. Buna (Cemaşur) denir.

2.1.14.Banyo

Düğün tarihinden iki gün önce yani çarşamba sabahı gelin, annesi ve akrabalarıyla birlikte banyo ve yatak odası için alışverişe çıkar. Yumuşak iplerle işlemeli bir yatak ve duştan sonra kullanmak üzere Şam işçiliğinden yapılmış bir çift Levanten havlusu alır. Ayrıca Halep'ten kakuleli zeytinyağı sabunu ve vücut için bir lif kabağı içeren bir torba ve beraberinde sığır kemik iliğinden yapılmış yuvarlak yağlı diskler alınır.

Bağdat halkının âdetlerinden biri de erkek ya da kadınlarla meyve almak, özellikle nar ve tatlı limonlu tarçın çayı içmektir. Gelinin yemeği ise özeldir ve çoğu kebaptan oluşur. Kadınlar banyoyu bitirdiğinde gelinin annesi tüm kadınların ücretlerini öder ve evlerine döner.

2.1.15.Kına

Düğün tarihine göre çarşamba veya perşembe günü kına gecesi yapılır. Gelinin arkadaşları ve yakınları, beyaz kafur mumlar, mersin ağacının yeşil dalları ile yapıştırılmış İran kınası içeren saksıların bulunduğu büyük bir tepsi ile gelinin evine giderler. Gelinin annesine yardım eden ebe, kızının, var olan gelinin ellerine ve ayaklarına kına koyar, şarkı söyler. Sonra onlara yemek verir ve ondan sonra gelinin annesi, ebe veya büyükanne damadın eline kınayı koymak için damadın evine gider. Günümüzde kına geceleri de pek yapılmamaktadır. Çünkü çiçekler ve mumlarla lüks bir şekilde donatılmış ve her türlü yemeğin bulunduğu açık büfeli geniş bir salonda kına gecesi yerine düğün yapıp kına geceleri iptal edilmektedir.

2.1.16.Gelinin Düğünü

Gelin perşembe öğlen yemeğini yedikten sonra, evdeki teyzelerinden biri ile gelinliğini giyip makyaj yaparlar. Bazen de gözlerine kohl sürüp dudaklarını kırmızıya boyayıp yanaklarına pırıl pırıl altın su sürüp ıslatılmış şekerle yapıştırmaktadırlar. Kozmetikler, allık kalemleri, allık, sentetik saç telleri, boyalar ve daha pek çok şeyden sonra evdeki çocuklardan biri gelinin kemerini bir parça bezle sıkmaya çağırılır. Bunu

yaparsa ilk bebeğin bir oğlan olacağına inanılır. Sonra damadın akrabaları ve erkek kardeşleri düğüne eşlik eder, damat gelinin evine geldiğinde, dualar kamp boyunca yüksek sesle duyulur.

Annesi ayrılık için ağlar ve mahalledeki kadınlardan biri omzunda yeşil mür dalları olan ve gelinin ihtiyaçlarını içeren kilden bir testi taşıyarak ve yüksek sesle bağırarak (Peygamber'e dua) gelinin önüne gelir. Gelin kocasının evine bir bereket olsun diye ona para verir.

Zaffa, bir ara sokaktan yakındaki başka bir sokağa yaya olarak ya da Bağdat yörelerinde bu adla bilinen bir at arabası (at) ile gelir. Gelin evinin kapısına geldiğinde, kapının önünde bir koyun kesilir ve kanla çiğnenir. Evin girişine, gelinin ayağına vurması için bir kâse su konur ki kendisine ve kocasına girerken su aksın ve iyilik aksın. Sonra gelin bahçenin ortasına ağzında beyaz bir mendille oturur ve hiç konuşmaz, gülümsemez. Günbatımında geline biraz yemek getirilir.

Günümüze kadar tüm b gelenekler yavaş yavaş değişmiş ve limuzin gibi lüks arabalarla, geniş salonlarda, kocaman pasta kalıpları ve parlar gelinliklerle düğünler yapılır olmuştur.

Limuzin uzun beyaz, bej veya pembe renktedir. Düğün haftanın her günü olabilir. Bağdat geleneklerine bağlı kalan ve geleneklerini sürdüren birkaç aile dışında bu eski gelenekleri yaşatan aile kalmamıştır. Yeni evliler ya balayı için seyahate çıkmakta ya da ilk günlerini otelde geçirmektedirler (Al-Hajiya, 1967, s. 11-28).

2.1.17.Damadın Düğünü

Damadın akşam namazını kıldıktan sonra ailesi ve yakınları ile camiden çıkıp ortada damat olacak şekilde mum ve fenerlerle, önlerinde bando olduğu halde uzun mesafe yürürler. Mahalle çocukları cami kapısından çıkarken iyilik bulmak için su testilerini kırar, damadın arkadaşlarından biri de bu çocuklara para verir. Bazen sevinci abartmak için damat eve gelene kadar sevinç ifadeleri kullanır (Al-Jumaili, 2013, s. 162).

Bazen damadın arkadaşları, düğün gecesi işini iyi yapmaya teşvik ve damadı sinirlendirmek için parmaklarıyla çimdikleyerek ya da iğnelerle vurarak onunla

şakalaşırlar. Çünkü gelin ve damadın ailesi, onun kız olduğunu gösteren kanla lekeli beyaz kumaş parçasını beklemektedir.

2.1.18.Düğün Gecesi

Aile gelin odasına tavuk, et, baklava ve tatlılar içeren bir tepsi koyar, yastığının altına tatlı gibi beyaz şeyler konur ve sabah komşulara dağıtılır. Damat gelinin yanına geldiğinde kapıda bekleyen akrabalarından biri ona beyaz kâfur mumları verir. Gelin genellikle annesinin emriyle ayağını ayağına koymuş vaziyettedir. Kadın bunu yaparsa erkeği kontrol edeceğini düşünür. Erkek de onu kontrol edebilmesi için ayağına basması gerektiğinden bahseder. Sonra burkayı yüzünden kaldırıp alnından öper ve sonra düğüne gelen kişiye teşekkür etmek için dışarı çıkar. Damat akrabalar ve babasının elini öper ve tekrar gelinin odasına gider. Gelinin akrabalarından birinin beklediği parça (İçinde bir bakirenin kanı - yüzün beyaz bir parçası), kızlarının bakire olduğuna dair kanıttır. Kocası o gece gelini aldıktan sonra odadan çıkar ve başka bir odaya gider. Gelinin evde kalan bir arkadaşı veya akrabası içeri girip elinde kanlı (yüzün beyazı) beyaz bir mendille çıkar ve kızlarının ilk kez kocasıyla birlikte olduğunu kanıtladığı için sevinir.

2.1.19.Düğün Sonrası Sabah

Ertesi sabah gelinin ailesi kızlarının evine kahvaltı gönderir. Kahvaltı şunlardan oluşur: Irak ekmeği ile büyük bir tabak qımar, düğün gününden itibaren elbisesinden toplanan şekerden yapılmış bir başka tabak, kahvaltı olarak fırında bol yağlı ve bal veya limonlu şeker ile yapılan hafif kolajlardan oluşan Irak kahi ile bir qımar tepsisi. Kakuleli çay günümüzde de varlığını sürdüren önemli bir gelenektir. Kahvaltıdan sonra kayınvalide (damadın erkek kardeşinin karısı) gelini alır. (Genellikle Bağdat evlerinde bir evde üç ya da dört tane gelin bulunur. Çünkü evli çocuklar anne ve babayla birlikte yaşarlar). Onu kocasının babasının ve annesinin elini öpmeye götürür, damat da annesinin ve babasının elini öper, böylece baba onları evliliklerinden dolayı kutsar ve Tanrı'nın torunlarını görmesi için ömrünü uzatmasını diler. Daha sonra baba oğlunun karısına bir hediye verir. Eğer zenginlerse bu genellikle bir parça altındır (bir altın bilezik, saat, küpeler, elmas kolye veya para). Ancak durumu iyi olmayanlar bir parça kumaş veya para gibi basit şeyler verir. Akşam koca, amcasının ve teyzesinin elini öpmek için karısının ailesinin evine gider ve orada eşinin babası ona bir hediye verir.

Ancak kocaların evlilikten sonrası alışkanlıklarından biri üç gün veya yedi gün dışarı çıkmamalarıdır. Düğünden sonra gelinin en iyi durumda ve temiz olmak dışında evde herhangi bir iş yapmadığı günlerin ardından, misafirleri kabul eder ve geçimini artırmak için sadece pirinci yıkamaya davet eder. Sonra onları odasına davet eder ve hediyeleri göstermek için kıyafet ve altın kutusunu açar. Altıncı gün gelinin annesi, hizmetçilerin veya mahallenin çocuklarının yanında taşıdıkları tepsilerle kızını görmeye gider. Sonra hepsini damadın evine öğle yemeği yemeye davet eder. Damadın ailesi de komşulara şeker dağıtır.

2.1.20.Yedinci Gün

Düğünün yedinci günü gelin ailenin giysilerini, ardından çamaşırlarını yıkar, evi süpürür ve temizler. Günümüzde ise gelinler yedinci gün daha çok arkadaşları ile güzel elbiseler giydiği, makyaj yaptığı ve çeşitli yiyeceklerle dolu bir parti düzenliyorlar. bu davetlerde dolma, biryani, quouzi, tashreeb eti ve diğer tanınmış Irak yemekleri servis ediliyor.

Gelin ilk çocuğunu doğurur. Bağdat halkı yeni üyeyi sevinçle karşılamakta ve eşinin hakları ve önemi hakkında çeşitli sözler söylemektedirler. Bu sözlerden bazıları şunlardır: Kadın ya da eş çimen suyu gibidir; yani akraba çevresini genişleten ve aynı zamanda kadını öven odur. Damadı kim alırsa dünyanın yarısını alır; böylelikle damadın ailesi de sizin ailenizden olur. Ayrıca Bağdat halkı karısından memnun olmayanlar için ailesi ya da akrabası yok anlamında “duvardan çıktı” ifadesini kullanmaktadırlar (Al-Hajjyah, 1967, s. 29-33).

Günümüzde savaş koşulları, istikrarsız ekonomi, birçok Bağdatlının ülkeden göç etmesine neden olmuştur. Bu durum doğal olarak birçok gelenek göreneğin de tarihten silinmesi anlamına gelmektedir. Daha çok yoksulların basit bir şekilde uyguladığı adetler kalmıştır. Ayrıca zenginlerin uyguladığı kına partisi de dahil olmak üzere beyaz şeylerle dolu çeyiz tepsileri, şekerlikler, aynalar, mumlar, pirinç ve çeyiz kapları yani akraba ve arkadaşlara dağıtılan ve şeker veya boncuklardan bilezik veya tahta anahtarlık gibi elle yapılan şeyler kalmış durumdadır.

Beyaz, pembe veya mor rengin ağırlıklı olarak kullanıldığı, gelin ve damadın arzusuna göre düzenlenmiş düğün salonlarında yapılan düğünlerde, gelinin beyaz

elbiseleri ve altında arkadaşlarının veya kız kardeşlerinin isimlerinin yazıldığı beyaz ayakkabılar günümüz adetleri arasındadır. Ayakkabıya yazılan isimlerin kısa sürede evleneceğine inanılmaktadır.

Birkaç saatlik bu düğünlerde misafirleri eğlendirmek için zenginler bir orkestra bazen meşhur bir Iraklı veya Arap şarkıcı getirmekte açık yemek büfesi kurmaktadırlar. Fakirlere ise alkışlayarak, kaydedilmiş bazı şarkılar dinleyerek ve dans ederek eğlenmektedirler. Kına geceleri genellikle gereksiz görülüp yapılmamakla birlikte düğünler dahi gelini ailesinin evinden alıp onu ve damadı otele ya da kocanın ailesinin evine teslim edecek kadar kısalmış durumdadır. Çünkü birçok Bağdatlı düğün sonrasında aileleri ve eşleriyle birlikte yaşamaktadır.

2.2. Gelin ve Damadın Kıyafetleri ve Kostümleri

1954 yılına kadar gelebilen Irak halk kıyafetleri Bağdat halkınca zarafetiyle biliniyordu. Bağdat halkı Sara, Beri, Barnita, Faisaliah ve baş için kıyafet olan Fina'yı (fes) giyorlardı. Zengin Bağdat ailelerinde damat pantolon giyerken, Bağdat'ın mütevazı bölgelerdeki basit insanlar ise başlarına yashmag kucağı takıyorlardı (Asfuriyya- Jarwiya- Abu Jassem- Al-Qanbouriyah- Al-Shiblawi- Al-Fadlawi- Al-Mahdawayah). Düğünlerde ceket ve yanları altın veya beyaz işlemeli ve pamuklu erkek pelerinli bir dishdasha giyer ve ceketinin üzerine elinde tespihle sarılı Bağdadi yaşmağı takarlardı.

Geline gelince, basit işlemez beyaz saten veya beyaz ipek bir elbise giyer. Sadece bel ve göğüs kısmında küçük bir açıklık, basit beyaz ayakkabı veya başka bir renkte dantelden baş kısmında beyaz bir burka vardır. Arkadaşları ve akrabaları çoğunlukla açık siyah bir bez olan Hashemite elbisesi giyerlerdi. Bu elbise mor, sarı, kırmızı, nakışlı, renkli veya altın boncuklu, her iki tarafı açık, geniş kollu ve Haşimi elbise renginde bir astarın altına giyilirdi (al-Alwuji, 1985, s.86-87-88)

2.3. Yemek

Geçmişte çoğu kez zengin aileler için çeşitli yiyeceklerin sunulduğu masalar vardı. Örneğin pirincin üzerine gozi ile erişte ve pilav tepsileri, bazen balık ızgara ve süt bardakları, yanlarına kereviz, fesleğen ve nane gibi sebzeler yerleştirilirdi.

Ardından akrabalarından bir çocuk tarafından davetlilerin ellerine dökmek için bir şişe kolonya konulurdu. Düğün yemeğinde maddi durumu çok iyi olmayanlar konuklara meyve suyu, kek veya tatlı dağıtırken; zenginler ise bir düğün salonunda yaptıkları düğünlerde davetlilerine açık büfe, servis, gozi, ızgara et ve diğer yiyecek ve içeceklerle oldukça zengin bir seçenel sunmaktadırlar (Sahadan).

2.4. Bağdat Kızlarının Evlilik (Oruç ve Adak) ile İlgili İnançları

2.4.1. Bakirelerin Orucu

Bağdat'taki bakirelerin (evlenmemiş kızların) tuttuğu orucun belirli bir günü vardır ve bugün, Recep ayının son çarşambasıdır. Oruç, arpa ekmeği ve su ile yapılan kahvaltıyla başlayıp iyi koca ve çocuklarla bereket vermesi için Allah'a dua ile sona ermektedir (Al-Alwuji, 1985, s.106).

Şaban ayının ilk pazar günü tutulan Zakaria orucunda doğum mevsiminde yapıldığı gibi hazırlıklar yapılmaktadır. Zakaria gününü kutlamak için hazırlanan tepside; şeker, fındık, badem, hindistancevizi, Antep fıstığı, fındık bulunmaktadır ayrıca gelinin parmaklarına yakılacak kınanın içine mumlar yerleştirmek, kınaya yeşil dallar koyma gibi hazırlıklar yapılarak şarkılar söylenmektedir. Zakaria için her yıl dua edilir ve bir Çinli feminist gibi davranılır. Kızın yaktığı mum sönünce mumu alır, onu tutar, dürüst kocayı ve dürüst çocukları çağırır. Aynı mumu gelecek yıl için ya da dilediği şey için dua etmek istediği herhangi bir zamanda yakmak için saklar. Şayet o yıl içerisinde evlenirse ve dileği gerçekleşirse her yıl Zakaria'da bir tepsi yapar.

Kızlar, Şaban'ın ayının on beşinci gecesini evlenmek için selamlayabilirler, burada şafak vakti dua edip Kuran okurlar ve bazen kadın konuları hakkında sohbet etmeye veya komşuların kızlarıyla tanıştıktan sonra şarkı söyleyip dans etmeye devam ederler.

2.4.2. Hizr Elias'ın Kutlaması

Khader Elias günü, şubat ayına denk gelir ve Hz. Khader Elias'ın Tanrı'ya şefaet etmek isteyenlere onurunu verdiği bilinmektedir. O gün bekâr kızlar, Dicle Nehri'nin sol yakasında bulunan Khader Elias türbesine gitmek için hazırlanır ve küçük türbeye gittiklerinde iki rekât namaz kıldıktan sonra dua edip dileklerini söyledikten sonra Dicle

Nehri kıyısına çıkarlar. Kız arkadaşlarının mumu yakmasını ve suya koymalarını isterler ki su dileğini yerine getirmesi için karşı bankaya taşısın. Aynı durum çocuk isteyen evli bir kadın, çocuğu olmayan kısır bir kadın veya çocuk isteyen hamile bir kadın, yeniden evlenmek isteyen boşanmış bir kadın veya dul bir kadın için de geçerlidir.

2.5. Günümüzde Evlilik

İki sevgili, bir aile kurmak istediklerinde ailelerin tanışması için ortam hazırlanır, tanışma gününde çocuklarının evlenmeleri konusunda fikir birliği sağlandığında da resmi nişan tarihi belirlenir.

2.5.1. Nişan ve Tören

Kızın ailesi, nişanı onayladıktan hemen sonra nişan töreni bir gün içinde yapılır. Kız için çiçek buketi hazırlanır. Erkek, beyaz veya siyah bir takım elbise ya da beyaz Fas kaftanı ve terlikler tercih edilir. Kız için ailenin tercihi göre makyaj kutuları ve diğer ürünler hazırlanmaktadır. Ailenin muhafazakâr olması veya evliliğin geleneksel uygulamalara göre yapılmak istenmesi de hazırlıkların nasıl yapılması gerektiği konusunda belirleyicidir. Geleneksel uygulamalara göre yapılan evliliklerde damadın annesi, kızlarından birini veya kendi kız kardeşini nişanda yapılacak hazırlıkları belirlemek için görevlendirebilir. Ancak evlenecek kişiler önceden tanışıyorsa veya bir aşk hikâyesiyle evliliğe karar verilmişse o zaman gelin genellikle nişan yüzüğünü kendisi seçer, alyans, kolye ve altın bir yüzük alır. Altın bilezik ya da beyaz boncuklu yüzük de seçebilir. Törende giyeceği kıyafeti ve resmi nişanı(yüzüğü) gelin seçer. Şeyh, evlenecek çiftlerin birbirini kabul etmesini ister ve buna şeyh sözleşmesi denir. Sonrasında mahkemede yapılan sözleşmeyi onaylar ve şeyh resmi nikahı onayladıktan sonra damat, gelinin nişan yüzüğünü ve kolyeyi ailenin ortasında takmaya gelir ve daha sonra akrabaların hediyeleri takılır. Düğünde meyve suyu ve kek ikram edilir, düğün şarkıları söylenir. Salonda hoparlörleri olan bir müzik çalma cihazı kullanılır ve salon parti salonuna benzer.

2.5.2. Evlilik Mührü

Geçmiş dönemlerde çeyiz, bir dinar veya elli dinar civarındayken günümüzde on milyon Irak dinarına ve bazen bir milyar Irak dinarına kadar ulaşmaktadır.

2.5.3. Güzellik Salonu

Gelin, bir veya iki hafta önce düğüne hazırlanmak, vücudunu temizlemek, masaj yapmak, yüzünü temizlemek için salona gider. Bir günlüğüne gelinliğin kiralanması ve makyajın yapılması için salon sahibine iki yüz bin dinar verilir ve gelin için düğün gününde yaklaşık beş yüz bin dinar hazırlanır. Çünkü Iraklı gelinin hazırlanmasında kullanılan aksesuarlar, örneğin peruk ya da takma kirpik, takma tırnaklar, lüks saçlar, doğal ya da yapay olabilecek taç, omzuna yaptıracağı dövme ve gözlerine takacağı renkli lensler oldukça pahalıdır ve düğün gününde sıralanan isteklerin karşılanması için fazladan paraya ihtiyaç duyulur. Gelinin hazırlanması tamamlandıktan sonra gelin, beyaz elbisesini giyip, elinde bir buket gülle bekler. Damat ya da damadın erkek kardeşi, gelini salondan alarak ailesinin evine götürür. Damat ise tıraş ve banyodan sonra beyaz gömlek, pantolon, siyah veya gri ceket, sevdiği renkte kravat ve lüks siyah deri ayakkabı giyer ve çiçeklerle veya renkli balonlarla süslenmiş düğün arabasına biner. Düğün arabasının beyaz olmasına dikkat ederler bu sayesinde hayatlarına güzel bir sayfada başlayacaklarına inanırlar. Beyaz renk, Bağdat halkının iyimser olduğuna işarettir.

2.5.4. Evlilik Töreni

Daha önce de belirtildiği gibi savaş koşullarından kaynaklanan olumsuzluklardan dolayı samimi ilişkiler aile ile sınırlı hale gelmiştir. Gelin ve damadı ilk gecelerini geçirmeleri için otele bıraktıktan sonra damadın ailesinin evine dönülür. Varlıklı ailelerin düğünleri ise büyük düğün salonunda yapılır.

Bitmeyen savaşırlara bağılı olarak yaşılanan zor ekonomik koşullarda fakir aileler, düğün davetini aile arsında yapar, fazla kişı davet edilmez, damat ve gelinin ailesi için hazırlanan sofralarda dolma, kebab ve bir şişe meşrubat bulundurulur. Bazen aileler, düğüne gelen misafirlere yemek vermeden düğün yapmak durumunda kalır. Günümüz koşullarında genellikle erkekler, düğün yapmamayı tercih etmektedirler. Damat gelini alarak balayını veya ilk düğün haftasını geçirmek üzere başka bir ülkeye gitmektedir. Iraklıların çoğı, İrağı yakın ülkelere, savaştan önce Türkiye'ye, İran ya da Suriye'ye giderek balayını geçirmekteydiler. Bununla birlikte Birleşik Arap Emirlikleri'ne, Kuveyt'e, Yunanistan'a, Lübnan'a, Mısır'a ve başka ülkelere de seyahat edilmektedir (Sahadan).

2.6. Hristiyanlarda evlilik:

Nişanlıların en az bir ay süreyle kilisede bir eğitim kursuna dahil edilmesi, evliliğin en önemli ritüelleri arasında sayılmaktadır. Bu eğitim sürecinde onları evliliğe psikolojik olarak hazırlama ve çocuklarının istikrarlı ve ilkeli olabilmeleri için sosyal ve ahlaki değerler konusunda eğitim verilmesi amaçlanmaktadır. Ve aralarında karşılıklı saygı olmasına özen göstererek çiftlerin hayatlarının sevgi, bağlılık ve fedakârlık üzerine kurulması, verilen eğitimin hedeflerindendir. Damat, evlilik sözleşmesi anlamına gelen bir ilahiyi söylemeye başlayan rahibin önünde evlilik sözleşmesini imzalar. Bahsi geçen ilahilerde gökyüzünü yıldızlarla yeryüzünü refahla taçlandıran, çiftleri zamansal taçlarla taçlandıran, ebedi taçlara hazırlayan, hayatı koruyan, iyilikle dolduran, çiftler arasındaki güvenlik ve huzuru bolluklarla zenginleştiren, kalpleri sevinçle dolduran ve övgüyle iyileştiren Allah'ı sonsuza dek yüceltmek için şükürler sunulur. Baba, oğul, Kutsal Ruh adına yeni evlilere özveri ile dua edilir. Kalpleri toplayan, ruhları birleştiren ve evliliğin kutsallığını ve duaları yükselten yüce Tanrı'dan çiftler için mutluluk, samimiyet ve salih çocuklar istenir. Bir ayin sunulur ve hazırlanan metin okunur. Ekmek yenilir, üzüm içilir. Ekmek ve içecek üzerine namaz kıldıktan sonra ekmek Mesih'in bedeni olur; içecek Mesih'in kanı olur ve mümin onları tüketir. Böylece kilisede nikâh töreni gerçekleşir. Sonrasında yeni evliler veya aileleri tarafından belirlenen yerde tören başlar. Düzenlenen eğlencede şarkılar söylenir, davetlilere tatlı dağıtılır, para saçılır, hediyeler sunulur, misafirlerin faydalanacağı mutfak gereçleri, ev eşyaları, giysiler veya ev aletleri, hediye olarak sunulur. Hazırlanan düğün eğlencesinde Iraklıların müziğe bağımlılığı bilindiği için tanınmış müzikler kullanılır ve davetliler dayanışma, sevgi, birlik içinde ziyafetlerin tadını çıkarır (Aliwi, 2020).

2.6.1. Mandai Dininde-Sabiyen Evliliği

Bağdat'ta Irak toplumunun bağlı olduğu çeşitli mezhepler bulunmaktadır ve bu mezheplerin evlilik, ölüm ve doğumda özel ritüelleri ve uyguladıkları gelenekleri vardır ve şimdiye kadar Irak ve Güney İran'da çok eski bir dini mezhep olan Sabeenler bunlardan biridir. Ve onların ayinleri, gelenekleri, kutsal kitapları Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlarla benzerdir. Sabeen Mandaeans'ın düzenlediği ayinler arasında evlilik ve vaftiz ayinleri önemlidir. Bu mezhepteki anlayışa göre evliliğin günah olduğu ve her insana dayatıldığı düşünülmektedir. Evlilik, gelinin evlenmek isteyen erkeği seçmesiyle başlar. Erkeğin ailesi, akrabaları aracılığıyla gelini aramaya

başlar. Kızın ailesinin onayı alındıktan sonra resmi nişan anlamına gelen kıdemli bir Sabean (şeyh) (Kanzebra), kızın onayı için başvurur ve Müslümanların yaptığı gibi çeyiz konusunda ailesiyle pazarlık yapmasını yasaklar. Sabean Mandals, damadı vaftiz etmek, düğün törenlerini tamamlamak için suyu kullanır. Kışın veya yazın nehir kenarında uygulanan ritüel, mendai dilinde beş parça beyaz elbise (Reste) giymekle başlar. Beş parça beyaz elbise, bir kişinin beş duyusu anlamına gelir. Evlilikleri ve ritüelleri kutsal olduğu için gelin ve damadın günahlardan kurtulmak için vaftiz edilip nehre inmesi ve şeyhten sonra şu sözleri tekrar etmesi gerekir: Yaşayan Tanrı'nın gücü ve suyun gücüyle geldim. Gelin, Androna'nın altında oturur. Androna, ev anlamına gelir (öbür dünyada evlilik evi). Androna, ahşap bir kemer ve beyaz bezle örtülmüş sütunlardan oluşur ve kız beyaz dantelli bir sandalyeye oturur, gelin ve damadın kıyafetleri beyaz bir sepet içinde bir araya getirilir ve şeyh, kıyafetleri kutsamak için tahta bir sopa kullanır sonra damat geline iki yüzük (kırmızı ve mavi taşlı) verir. Sonra damat kendi elinde, badem, kuru üzüm sunar geline. Şeyh geline: Kocanızın elinden yiyin, başkalarından yemeyin. Onun karısı olun ve başkasının karısı olmayın. Sonra şeyh kitaptan (Rabbinin Hazinesi) okumaya başlar ve odada bir tabak çanak çömlek kırar ve kötülüğün gittiğini ve yeni evlilerin yeni hayatından uzaklaştığını duyurur. Şeyh, damat ve gelinin babasıyla birlikte dokuz boş tahta tabağı olan bir yemek masasında oturur. Buradaki dokuz rakamı, hamilelik ve doğum aylarına işaret eder. Ritüele göre dokuz boş tabağa su konulur, yirmi yedi somun ekmek getirilir. Sonrasında her tabağa üç somun ekmek konularak başlar. Buradaki üç somun, ruhu ve bedeni gösterir. Şeyh bulaşıkların üzerine beyaz bir bez örter. Daha sonra kabuklu yemişleri, bademleri ve kuru üzümleri bezin içine koyar ve dağıtır. Şeyh, gelinin babasının önünde nikâh metinlerini ve yeminlerini okumaya başlar; damat, şeyhin söylediklerini tekrar eder; şeyh, onların karı koca olduğunu duyurur; damat oturur, şeyh ellerini yıkar ve damadın sağ eline kutsal ekmeği koyar. Sonra ekmeğin yarısını damat yer ve kalan yarısını karısına verir, hayatlarında her şeyi paylaşacaklarının kanıtıdır (al-Samarrai, 2008, s. 137-138).

Mandanda dini, evliliğe vurgu yapar ve çocuk doğurmayı İslam dininde olduğu gibi dinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul eder. Gelenek ve göreneklerde çocuklar, ailelerinin cenazelerine özel önem verirler ve anne ve babalarının ölümünden sonra onlar için tüm dini ritüelleri yerine getirirler. Bu ritüellerin uygulanması evlilik için oldukça önemlidir, ölümlerin ışık dünyasına ulaşmasına yardımcı olur. Üreme konusu, Mandalılar

için bir görevdir; din adamının veya şeyhin evlenmeden çocuk sahibi olması yasaktır çünkü bu hayatın işleyişine aykırıdır ve Manden inancındaki yaşam, dinin ve inancın özüdür. Şeyh evli değilse mutlaka evlenmeli ve çocuk sahibi olmalıdır. Şeyh, cenaze töreni düzenleyebilir, ölüm ayinleri yapabilir veya evlilik törenlerinde bir geline vekil olabilir. Ancak dinde kadın kocasının bu dünyadaki tamamlayıcısıdır ve ahirette kocasına döner ve onunla birlikte yaşar. Bundan dolayı evlilik olayının kutsallığına inanılır ve şeyhin de evlenmesinin gerektiği vurgulanır. Mandanda dininde, birden fazla kadınla evlenme tercih edilmez ancak İslam dininde olduğu gibi ikinci veya üçüncü bir kadınla evlenmeye belli şartlarda (kısırlık veya hastalık gibi) izin verilir ve evlilik gerçekleşmişse temel şart, eşleri arasında adil olmaktır. Mandanda dinindeki öğretilerin çoğu İslam dinindeki öğretilere benzer. Ancak Mandeliler arasında evlenmelerine izin verilmez. Manda mezhebinin dışında, kişi mezhep dışına çıkarılır ve Mandanda dininden olmayan karı veya kocayı terk etmesi durumunda bile ailesine geri dönmesine izin verilmez. Buna karşın günümüz koşullarında, kadınların buna izin vermediği halde özel bir tür vaftiz yaptıktan sonra ailesine geri dönmesi, belki de biraz güçlükle kabul edilebilir hale gelmiştir. Günümüzde daha önce de değinildiği üzere evlilik ritüelleri nişanla başlar; çeyiz üzerinde mutabakata varılır; akraba ve arkadaşlar için yemek partisi yapılır ve ardından evlilik hazırlıkları başlar. Gelin ve gelinin bekâretinin anne veya kız kardeşi tarafından incelenmesini sağlamak için evlilik hazırlığında önemli bir nokta vardır. Geçmişte gelinin muayene edilmesi için akrabalarının yanında uyuması sağlanarak ritüel yerine getirilirken; günümüz koşullarında şeyh odasında, kız kardeşi veya annesinin sınava girdiği ve dışarı çıkıp onlara kızın bakire olduğunu söylemesiyle ritüel yerine getirilmektedir. Şeyh odasında evlilik törenleri gerçekleşmeden hemen önce pazar sabahı bekâret kontrolü yapılmaktadır. Gelin ve damat aileleriyle birlikte tapınağa ya da din adamının evine gelmesiyle ya da yeni evlilerin vaftiziyle ya da akraba ve arkadaşlarından vaftiz etmek isteyenlerle düğün başlar. Yeni evlilik yurdunun sembolü olan beyaz bir bezle örtülü kamış yapısının hazırlanmasının ardından içine balıkların konulduğu kutsal yemekler yemek masalarına konulur. Yalnızca ekmek, tuz ve sudan oluşan vaftiz prosedürleri başlar. İki şeyh ve gelinin vekili hazır bulunmaktadır. Evli ve çocuğu olan bir kişi, iki veya iki genci, içinde gelin ve damadın kıyafetlerinin bulunduğu bir sepetle ayakta karşılar ve birkaç kişi evliliğe şahittir. Rahip, fındık, badem, kuru üzüm, meyve ve balıktan oluşan kutsal bir yemek hazırlar. Metal bir sürahi ile su servis edilir. Bıçak, yeni evlilerden kötülükten korunmanın bir simgesidir ve bu

bıçak, düğünden sonra yedi gün boyunca damadın yanında kalır ayrıca ağaç dallarından oluşan bir çelenk de damadın yanında kalır. Şeyh, kanal tapınağının kapısında sağda durur, damat da sağda beyaz giysiler içinde bekler ve şeyhin boynuna koyduğu bir kumaş parçasını tutar. Ardından iki oğlan, elinde sepet ile gelin ve damat için kıyafet getirir. İlk oğlan, mabedin kapısında durur ve sonra mahallenin adını ve evlenmeyi bilen oğlanın adını söyler; ikincisi de aynı şeyi söyler ve tapınağa yeşil bezli bir sepet yerleştirilir. İkinci sepet, tapınağın yanındaki bir odada bakireliği incelenen gelin odasına götürülür. Şeyh, gelinin kıyafetleri ve odada bulunanların önünde ona falan kişi ile evlenmeyi kabul edip etmeyeceğini sorar sonra damadın ona evlilik hediyesi olan iki yüzüğü takar; sonra sağ eline sürahidenden su döker ve ona bir lokma fındık ve kuru üzüm verir; şeyh damada gider ve tüm ritüeli kendisinin yaptığını söyler. Tapınağın sağında bekleyen ve şeyhin boynuna yakınları için koyduğu yeşil kumaşı tutan, düğün ilahileri söyleyip bazı dualar okuyan damatta da şeyhin söylediklerini tekrarlar. Şeyh, tapınağın kapısında duran çocuğa örtünmesini emreder. Kötülüğün kovulmasını simgeleyen ilahiler okunmaya devam edilir. İlahileri tamamladıktan sonra şeyh ve damat, yüzleri kuzeye bakacak şekilde kanal tapınağının kapısına otururlar; gelinin vekili güneye bakar ardından kil tabakaları dizmeye başlar ve onları içeri koyar. Ekmek, balık, hurmalar, meyveler, sebzeler hazırlanır ve sonra gelinin temsilcisi bu yemek masasının kimin için kurulduğunu sorar? Temsilci, bu yemek masasının falanca evlilik vesilesiyle kurulduğunu çünkü o antlaşma ile yasal bir evliliğin kızı olduğunu söyler. Ardından şeyh, gelinin temsilcisine üç kez aynı şeyi sorar ve temsilci ona aynı cevabı verir. Sorular ve cevaplar herkesin duyabileceği şekilde yüksek sesle söylenir. Sonra şeyh, damada falanca kızın kocası olduğunu, ahitle meşru bir evlilik olduğunu, ebedi gerçeğin meleklerinin, tanıkların ve orada bulunanların tanıklığıyla bu evliliğin gerçekleştiğini söyler. Rahip sözleşmeyi sürdürür. Falanca kız, rahiplerin ve katılanların tanıklığına göre eşit bir çeyizle evlenmeyi kabul etti der ve damat şeyhin arkasından bu sözleri tekrarlar. Şeyh, gelinin çocuk ayinlerinde peçe olarak kullandığı kıyafet sepetinden yeşil bezi alıp kocasına bu güzelliğin delili olarak verir ve karısının beline sarmasını ister. Daha sonra katılımcılar yemeği yemeye başlar ve şeyh, damadın ve gelinin vekilinin eliyle metal sürahidenden su döker sonra şeyh, biraz fındık, badem, kuru üzüm ve ekmek alıp karı-kocanın birbirlerine sunmalarını söyler ve kocanın eline bir miktar verir. Bu ritüel, yeni hayata katılımın kanıtıdır. Damat, gelinin annesine, harika bir kızı büyüttüğü için hediye olarak bir parça gümüş ve sabun parçaları verir. Sonra şeyh ve damat, gelinin

bulunduğu odaya yönelirler. Odaya girmeden kötülüğü kovmak için iki çömlek kırılır, sonra şeyh ve damat, orada bulunanlarla birlikte gelir ve damat gelinin yatağına oturur; sırtını sırtına koyar ve şeyh onlara dua okur; şeyh, yedi kez gelinin kafasına damadın başıyla vurur. Bu ritüelin anlamı, yedi günlük mutluluğu ve neşeyi hatırlatır. Bir haftalık evlilikten sonra arınma ihtiyacı vardır. Sonra şeyh ve damat, mabede dönüp duaları okumaya başlarlar; şeyh, esasını üç kez damadın etrafında dolandırır. Bu ritüelin anlamı, evlilik sözleşmesi ritüellerinin sona erdiğini ve ardından katılanların beyaz kıyafetlerini değiştirip normal kıyafetlerini giyerek yeni evlileri yalnız bırakmaları gerektiğini anlamaktır. Ayrıca yedi gün sonra suyla vaftiz edildiklerinin kanıtıdır (Al-Taie, 2010, s. 139-146).

2.7. Evlilikle İlgili Meşhur Atasözleri

Evlilikle ilgili pek çok meşhur atasözü vardır ve her atasözünün bir hikayesi olduğu için mesele bir halk masalı değildir:

(Gelin ayakkabısını yapan kuzen) ve Bağdat'taki meşhur atasözü (geline gelinliği diken terzinin kuzeni) kendisiyle akraba olmayan diğer insanlarla uzaktan da olsa her şekilde bağlantı kurmaya çalışan kişiye söylenen bir atasözü, ayakkabıyı yapanın olmamasıdır. Gelinle bir ilişkisi var, peki kuzeniyle nasıl? Benzer şekilde, komik bir hikâye de bir düğünde buldukları bir adamın, damadın ailesinden ya da gelinin bir akrabası olmadığı halde aileden biriymiş gibi düğünde dans edip mutlu olması. Ya da bu kişi, onlara gelinin ayakkabılarını yapan kuzen olduğunu söyler. Ya da damadın takımını diken terzinin kuzeni olduğunu söyler. Bağdadi'nin neşe içinde yaşama ve diğerleriyle mutluluğu paylaşmanın güzelliğini gösteren bir atasözüdür. (Kedi çeyreklik, et çeyreklik, neden kavga?) Tartışmaya gerek olmadığını anlatmak için kullanılan bir atasözüdür. Konu, bir miktar et satın alan bir kocanın bir süre sonra karısına eti sorduğu ve karısının ona kedinin eti yediğini söylemesi ve kocasının bu duruma inanmadığı ve öfkeleniştir. Bunun üzerine karısının söylediği bir atasözüdür. Kedinin ağırlığını ölçerek, ağırlığının etin ağırlığına denk geldiği gösterilir. Bu yüzden onunla savaşmasını ve aralarında sorun olmasını gerektiren bir durumun bulunmadığını ifade etmek için söylenir (El Hanefi, 1962, s.18-88).

(Ona dediler: Onu boşadı, cevapladı, zamanım yok) Bu atasözü, çok evlenen ve boşanan adamlar için söylenir. Pazarda satmak için taşıdığı malzemelerin birkaçını

sattıktan sonra eve döndüğünde, çantasını taşıyan başka bir saksı bulur, onu satmaya pazara gider.

(Sırrınızı karınıza satmayın) atasözü, bir kadına sır söylemenin yasaklanmasına bir örnektir. Çünkü onların inancına göre kadınlar sır saklamaz ve atasözü, karısını çok seven, komşusunun polis olduğunu ispatlamak isteyen bir adamın hikâyesidir. Bir koyunu kestirip bir odaya bırakır. Karısına, bir adamı öldürdüğüyle ilgili sırrını verir. Onu eve gömmek zorundadır ve geceleri karısıyla tartışır. Kadın çığlık atar: Kocam bir adamı öldürdü, diye. Polis olan komşusu onu duyar ve katil kocayı tutuklamaya gider ve adam, kadının sır saklamadığına inanır.

(İbni Şeyh Nasruddin'in hoşnut olması, padişahın eşi ve kızının memnun olmaması gibi), bir kişinin yapmak istediği bir iş için önceden onay almadan yapması bunun neticesinde memnuniyetsizlik oluşmasını anlatır. Aynı şekilde İbn Şeyh Nasreddin'in padişahın kızını çok sevdiği ve onunla evlenmek istediği, babasıyla birlikte nikah ve nikah için hazırlanmaya başlandığı hikâyedir.

(Bir Fars gelini gibi bir şehrin her adımında) ve şımarık insanı yanıltma ve ona yalan söyleyerek şımartmanın ve memnun etmenin bir örneğidir. Aynı şekilde geçmişte İranlı bir gelinin kocasının evine götürülürken yolda durduğu ve kendisine büyük şehirlerden birini hediye olarak ister ve kocasının ona Tahran şehrini veriyoruz dediği ve bir mesafeden sonra başka bir şehri hediye olarak istediğinde başka bir şehri verdiği bir hikaye. Ona verilen şehirlerin gerçekte verilmediği, illüzyonla armağan olduğunu anlatmak için kullanılır.

(Kocasını tutmadı ve Sayed Ali ile evlenmedi) / Her şeyi elde etmeyi arzulayarak ve açgözlülüğünde bir şeyler kaybetmeye ve erkeğin eli arasında olanlara ikna olmadıklarına bir örnektir. Aynı hikâye de evli bir kadının Sayed Ali'ye aşık olması, kocasının aşk hikayesini bildiği, ondan boşandığı ve boşandıktan sonra da Ali ile de evlenmediğini anlatmak için kullanılır (El Hanefî, 1964, s.11-78).

(İki kadına eşlik eden gece uyumaz) iki kadınla evli bir adamın sorunlarının bitmeyeceğine bir örnektir ve bu atasözünün hikâyesi vardır: Ümmü Ali adında kısır bir karısı olan bir adam ve arkadaşları onu çocuklar uğruna tekrar evlenmeye teşvik eder. Adam, karısını sevdiği ve ikinci bir eşle onu rahatsız etmek istemediği için evlenmeyi

reddeder. Bir gün karısı, çocuk sahibi olmak için ondan evlenmesini ister ancak kocası bunu kabul etmez. Israr eder ve ona, onun rahatı ve mutluluğunu sağlayacağına ve ikinci karısını kız kardeşi olarak göreceğine ve onun hizmetçisi olacağına dair yemin eder. Ama kocası yeni gelinle odaya girdiğinde kalbi kıskançlıkla dolar, oda kapısına giderek vurdu ve şöyle dedi: Nerede uyurum? Ona dedi ki: Yorganınızda uyuyun ve Rabbin rahmeti sizi korusun ve her öpücük ve öpücük acı içinde olanı canlandırır ve tüm aşk sizin için Ümmü Ali. Uyumaya gitti, birkaç dakika sonra geri geldi ve kapıyı çaldı ve ona şöyle dedi: Nerede uyurum? Sonra ona dedi: Saman içinde uyu, ey peynir tabağı, bu gelinin benim için bir oğlu olacak ama bütün aşk sana Ümmü Ali. Gitti, birkaç dakika sonra geri geldi, kapıyı çaldı ve aynı soruyu sordu ve ona cevap verdi: Cehennemde uyu ve ekmek fırınınız mahvoluyor ve kocanız tüm sevgi ve sözlerine pişmanlık duyuyor. Yaşınız azaldı, buna çocuklarımızın yaşını da ekleyin (El-Askari, s. 262).

İçindeki popüler atasözü ve âdetleri:

(Kızınıza nişan alın ve oğlunuza evlenme teklif etmeyin) eğer baba iyi ve dürüst bir genç görürse, kızına evlenme teklif edeceği anlamına gelir ancak oğlu, onunla kimin evlenmek istediğini görebilir. Çünkü eski Bağdadi toplumunda kız, zamanının çoğunu evde kullanır, kimseyi görmez. Babasının onun için iyi bir damat araması daha iyi. Bu atasözü genellikle Bağdadi halkının geçmişte kızların dışarı çıkmadığını ve kimsenin bahis oynamadığını anlatmak içindir. Bu nedenle baba, kızları için damat seçer.

(Pelerinine bakın ve kızlarıyla nişan alın) Geçmişte kadınlar, tanınmış bir Irak geleneği olarak pelerin giydikleri için pelerinin temiz, siyah ve parlak olması, kızlarının temiz ve annelerine bağlı oldukları anlamında düşünülmektedir. Bundan dolayı da annelerine benzedikleri için kızları ile nişanlandıklarını belirtirler. Bu atasözü, bazı yaşlı kadınların hala giydiği geleneksel Bağdat giyim geleneklerinden birini göstermektedir. (Karısı bir kavanoz olsa bile acıdır) kocanın karısına göre ikinci karısı, karısının yararlandığı ve suyu olan bir kavanoz olsa bile onunla yaşamadığı anlamına gelir. Genellikle ikinci veya üçüncü kez yeniden evlenenler için ailesini kaygılandırmadan birinci eşyle aynı evde yaşamasını anlatır.

(Düğün iki ve iki bin deli içindir), karı koca ile düğüne yemek için gelenleri anlatmak içindir. Bu örnek, Bağdadi halkının, güneyde veya kuzeyde ücra bir ilde olsa bile yakınlarını düğüne katılmaya davet ettikleri, neşe içinde eğlence kurma geleneğini

de göstermektedir. Üçüncü dereceden akrabalarını dahi düğüne çağırarak zenginliklerini damadın veya gelinin ailesi önünde göstermeyi sevdikleri, bu yüzden evlilikte iki ailenin iki bin akraba, komşusu ve arkadaşıyla nikah töreninde birlikte olduğu yerlerdir. Evde ailenin bir parçası olmayan yabancıya erkeğin ailesinden birilerinin onu kızdırmak için söylediği atasözüdür.

(Bir fermuar veya silah) ve çok net ve belirgin bir şey olduğunu anlatmak için söylenen bir örnektir. Müzik, sesler ve gürültüdür, bir silahın sesi, gürültüyü ve skandalı artırır. Ateşli, neşenin bir ifadesi.

(Ev halkı olduktan sonra misafir olarak gelmeye başladık.) Genelde değişen koşullara bir örnek ama Bağdatlı kızların evlendikten sonra söyledikleri bir örnek. Bağdadi halkının geleneklerine göre evlenen bir kız, ailesinin evine misafir gibi gelir ve hiçbir şey yapmaz, kendisi için yemek koymaz, daha çok kız kardeşi veya annesi ona yemek koyar.

(Kocanın ailesi haksızdır ve gelinin katlanması gerekir), örneğin, kocanın ailesi ile de evli olduğunu anlatmak için kadınların içerisinde kaldığı durumu anlatır. Bir eş, kocasının ailesidir ve istedikleri her şeyi pişirir, temizler ve yapar.

(Kızımın açlığı bahanesiyle sizleri yiyoruz) eşinin ailesi ile aynı evde yaşayan Bağdatlı bir eşin bazen utancından kızıyla yemek yemeye aç olduğunu söylediği durumu gösteren bir atasözüdür.

(Bu caiz değildir) yanlış ve doğal olmayan bir şeyi yapma yasağına bir örnektir yani ya bir şeyi doğru ve uygun durumda yaparsınız ya da bırakırsınız. Buradaki anlam, düğünün gürültü ve müzik, dans ve şarkı sesleri anlamına geldiği ve insanlara sessizliğini korumalarını söylemek mümkün değildir. Bir düğünde tüm bunlar olmadan ve Bağdat düğünlerinden geleneklerden, tek tonda ve yüksek sesle davul, flüt ve tef içeren yüksek sesli müzik (her düğün aparatı bir çeyiz miktarıdır) mümkün değildir. Gelin ve damadın evi için hazırlanan eşyalar, çeyiz, büyükse cihaz da büyük seçilir. (Al-Hanafi, 1962, s. 195-310).

Kızınızla evlenmesini istemediğiniz bir gençten kurtulmanın çözümü, kızın çeyizini fazla isteyerek genç için pahalı hale getirin böylece genç adam ödeyemez ve

kızla evlenme fikrinden vazgeçer. Bu örnek, bir kızın babasının kızına evlenme teklif eden damadını istememesi, kızının onunla evlenmemesi için damadın kaçması için uygulanan popüler geleneklerden biridir.

(Mutlu ve sakin bir leylak, avucunuz kına doludur), bu mutluluk, neşe ve duygunun bir örneğidir ve damadın düğün gecesinde gelini ile mutlu olması ve onunla iyi geceler geçirmesi için bir dua ve dilektir. Bu atasözü, Bağdat halkı için kına gecesinin kanıtıdır, dinlenilmesi gereken çalkantılı düğünden önce mutluluk ve sükûnet dilekleri ve dualarıdır.

(Kadın onunla geçim kaynağı ile gelir) evliliği teşvik etmek ve evliliğin bedelini düşünmemek için bir örnektir ve her canlının Allah tarafından kutsanması ve kadının kocasının kutsandığı gibi Allah tarafından da kutsanması. Evlilik hayatının başında kocalara ve ayrıca iyilikte iş birliği yapanlara çocuklara söylenir. Bu sözler daha önce de belirtildiği gibi söylenerek kutsanmış evlilik gelenek ve göreneklerinden biridir.

Meşhur atasözlerinde sihir ve batıl inanç:

(Yemin yoluyla çocuk istemiyorum, sihir yoluyla bir koca istemiyorum), bir yemin bir şeyi davet etmektir ve bu gerçekleşirse, Tanrı aşkına bir şey verilmelidir. Sihir, bir kişinin birini sevmesini veya onunla kalmasını veya genç bir erkeğin evlenmesini sağlamak için kağıt, semboller ve büyülerle yapılan iştir. Bir atasözü bunun uzun sürmediğini söyler ne çocuk adakla kalır ne de kocası sihirle. Bağdat'taki kutsal yerlerin ve azizlerin türbelerinin çok sayıda olması, şarlatanların, alamet açıcıların ve büyücülerin çoğalmasına neden olmaktadır. Bunu yapanlar erkek olsa da kadınlar da Bağdat'taki erkeklere göre son zamanlarda fazla sayıdadır. Bazı kadınlar için bir alışkanlık ve gelenek haline gelmiştir (El-Hanefi, 1964, s. 4-130).

(Davetsiz misafiriniz Sayın İdris, beni genç bir adam ve bir damat getirmiştir) gibi imkansız özlemlerin hiçbir faydası olmadığını anlatmak için söylenir. İdris, Karrada bölgesinde Bağdat'ta mezarı olan bir şeyhtir. Genç bir adam ve bir damat atasözünde KhidirElias'ın kutlamalarında olduğu gibi nehre gidip bir mum yakmak gibi bir şey için dua eden ve bunun doğru olmasını ümit eden basit insanların geleneklerinde bulunan efsaneleri anlatmaktadır.

Geçmişte sadeliği ve gelenek ve göreneklerini muhafaza etmesiyle tanınan Bağdadi halkının ruhunu gösteren diğer atasözlerine gelince, bunlar da çok fazladır (güzel gelinimiz etrafımızda oturur), güzel bir kişinin veya olayın varlığından neşe duyulduğunda ve bir şeyin tadını çıkarırken söylenen bir atasözüdür. Her şeyin sona erdiğine bir örnektir. Ancak bazı insanlar, geçmişte kalan bir şey hakkında konuşmaya devam ederler.

(Kuş, kaslarını da karısının önünde gösterir) bir erkeğin, karısının önünde gücünü göstermek için bazen karşısındakinin zayıflığından nasıl yararlandığını gösteren bir atasözüdür.

(Kardeş, karısının erkek kardeşi, kız kardeşini özler ve terk eder) Kadınların kız kardeşini ve ailesini unutturan evlilik ilişkisinin gücü hakkında söyledikleri atasözlerinden biridir ve genel olarak Iraklı genç Bağdadi, karısı ve ailesiyle meşgul olduğu için kız kardeşini unutabilmek için karısına olan sevgisiyle tanınır.

(Asıl kadını al ve minderin üzerinde uyu) Bu atasözü, iyi bir eşin her türlü paradan daha iyi olduğu söylenir ve bu, eğer bir erkek, iyi yetiştirilmiş safkan bir kadınla evlenirse, kocasının bir bağ kuracağı ve ona hiçbir zarar vermeyeceği anlamına gelir. (Güneşi bulutların altından alın ve karısını adaletsizliğin altından alın), bu da kişinin bulutların arkasından görünen güneşe sevinmesi anlamına gelir ve aynı şekilde hayatını yoksulluk içinde yaşayan kadının durumu da böyledir. Evlendiğinde sabırlı ve evinden endişelidir, daha önce zor bir hayat yaşadığı için çok az tatminle ikna olur.

(Zanaat sahibini alın ve kalenin sahibini almayın) kadınların söylediği örneklerden biri, zanaat sahibinin geçimini sağlaması garanti olduğu için para ve kale sahibiyle evlenmesini düşünmek yerine, ticaret ve meslek sahibi ile evlenmeyi tavsiye eden bir atasözüdür.

(Göğsünüz daralırsa, düğün günlerinizi hatırlayın) kendi kendine eğlenmenin örneğidir. Hayatın sorunları artarsa düğün günleri gibi mutlu günleri hatırlayarak kederin dağıtılmasını tavsiye eder. Bu popüler atasözlerinin hepsinin Bağdadi halkının ruhunun diğer tarafını gösteren hüküm, öğütler ve atasözlerinin diğer kısmı olduğu görülmektedir. Böyle bir atasözü (yemek yerim veya çöpe atarım ve babamın karısı vermez), çocukların babanın karısına olan nefret derecesini gösteren bir örnektir. Kızım

ve ben seni, kızım (oğlunun karısı), başka biriyle konuşarak dolaylı olarak birini duymakla ilgili bir atasözü olan ve annenin oğlunun karısına dolaylı sözler söylemek istediğinde, oğlunun karısının bir şey isteyip istemediğini duyması için sesinin kızının sesi üzerine çıkması anlamına gelir. Bir işten memnun olma: Bu atasözleri, aileler arasındaki ilişkileri gösterir. Ne anlama geldiğini bilmeden Al-Atrash'ın düğün düğününde ilk kez insanların hiçbir şey duymadan güldüğünü gördüğünde gülmesi ve nedenini sorduğunda ona tekrar güldüğünü anlatırlar.

(Boşanmaya yardım eden nafaka yardım etmez), dedikodu duymamaya ve evlilik sorunlarında kimsenin karı-kocanın mahremiyetine müdahale etmesine izin vermemeye karşı uyarı örneğidir.

(Çocuğu oğlanlara verin ve vahşi doğada bırakın) ve bu atasözü ebeveynlere, hayran oldukları bir kızla evlenmek istediklerinde çocuklarının işlerine karışmamalarını, evlilikten sonra onların peşinden gitmemelerini veya işlerine karışmamalarını öğütler. Ve Bağdadi halkı genellikle evlendikten sonra çocuklarını evde tutup, evlilik işlerine karışır, bu da sorunlara ve bazen de boşanmaya neden olur. El-Bağdadi'nin aile hayatı samimi, güzel ve sıcaktı.

(Yoksul bir kız onu babasının evinden yoksulluk getirmeye götürmez) ve fakir bir kadının kızıyla evlenmenin, fakirlerin gelenek ve göreneklerini kocasının ve kocasının ailesinin evine aktaracağını gösteren bir atasözüdür.

(Kızım uzakta benimle mutludur), Annenin, ailesinin evinden kocasının evine gitmesi durumunda mutlu olduğunu ve kızının mutlu olacağını ve her annenin kızının evlenmesini, yerleşmesini ve mutlu olmasını dilediğinin bir örneğidir. Ve onu ararsa onunla aynı fikirde olurlar, birbirlerini tamamlayan bir şey haline gelirler ve genellikle kocasıyla benzerlikleri söylenir. Yaptığı işlerle gurur duyar bu yüzden şeftali ve narın kadınlarla evlenmediğini söylediler

(Tef çalıp bin topla.) Nişan, evlilik ve sünnet vakalarında olduğu gibi eğlence, coşku ve müzik etrafında toplanan insanları anlatan bir örnektir.

(Bir kadının erkeğinin omuzlarında yaması vardır) bu atasözü, kadının kocasının ölümünden sonra veya ilk kocasından boşandıktan sonra evlendiği ikinci kocanın

durumuna örnektir. Kadının ikinci kocasına bakmadığını, onunla her zaman kavga ettiğini ve ilk deneyiminden dolayı onunla tutarsız olduğunu gösterir ve bunun kanıtı açık giyim yamalarıdır. Aralarındaki kavgalar yüzünden omuzlarında yaması bulunmaktadır. (Sadece paranız, cimri, dışarı çıkıp kadınlara bir çeyiz dağıtıyorsa), parasını kullanmayan ve evlenecek parası olmayan gençlere parasını veren bir hıyarcının durumunu anlatır. Zamanı ertelenir ve gülünç derecede anlamsız görünür. Düğün ve düğünler dışında, damadın düğününün geçtiği veya damadın ve gelinin eve geldiği anlar, tören bitip parti neşelendirildiğinde ya da şen şakrak olduğunda kadınların tiksintisi anlamsız ve faydasızdır.

(Ah kocam, sana bir ev yaptım ve sakladığım yıkanmış pirinçten), ev işlerine nasıl bakacağını bilmeyen evli bir kadına bir örnektir. İş yaptığında da çok kötü yaptığını anlatmak için bu atasözü söylenir.

(Kocanın ailesi, hala kapağı kesecek bir çivi olsaydı), kocasının ailesiyle birlikte yaşayan gelinin söylediği bir örnektir ve onların yeğenine ve zulmüne ne kadar haksızlık yaptığını gösteren bir örnektir, böylece onları çiviye benzetmiştir. Kocasını aracılığıyla, safkan kısırak, şövalyesi tarafından yönetildiği gibi davranışı, kocasının onun üzerindeki etkisinden iyi olan kadını anlatır.

(Annesiyle evlenen adam amcası olur), aidiyetin bir örneğidir ve yabancı olsa da aileye gelse de aile olarak kalır.

(Gelin, kayınvalideyi sevseydi, bütün kadınlar cennete giderdi) Bu, gelin ve kayınvalide arasındaki düşmanlığı gösteren bir atasözüdür. Sırrını karısına satan, pişman olur, karısına sırrını söyleyen kimsenin, kadının sır saklamaması niyetiyle onu herkesin tanıyacağı için çok pişman olacağını teyit eder.

(Düğün gecesi menstrüasyona geldi) ve bazen mutlu olmak isteyenler için zorlukların ve uğursuzlukların bir örneğidir.

(Düğün kurdu gibi) Palyaço gibi kıyafetleri çok renkli olanlara bir örnektir. Düğün, kılık değiştirip rengarenk kıyafetler giyen, dikkat çekmek, insanları güldürmek ve eğlendirmek için düğüne gelen kişidir.

(Pazarda bin erkek var ve kutuda kontrat yok) Evliliğe geç kalan bir kadının çok erkek olduğunu ancak kontrat yapmadığını söylediği bir örnektir. Bir evlilik sözleşmesi.

(Bir erkek anne ve baba olmaz) kadınların kızlarıyla evli olan bir erkeğe güvenmemeleri konusunda onları uyarmak için söyledikleri bir örnektir ve Irak toplumunun özellikle El Bağdadi'nin adamı, evin efendisi yaptığını ancak kadının ev işlerini yapıp çocuk yetiştirdiğini gösteren bir örnektir.

(Adam onu baştan çıkaran güzel kadını, kocanın ailesi de güçlü kadını ister) Sanki koca, karısının her zaman güzel, makyajlı ve parfümü ile hazır olmasını ister ancak kocanın ailesi, gelinlerinin ev işlerini yapmak, yemek yapmak ve temizlik yapmak için güçlü bir kadın olmasını ister.

(Yatak ve emeklilik de) Erkeklerin kadınlardan daha fazla söylediği bir atasözüdür, işsiz bir adamın zengin bir kadınla evlenmesini, parasının da onun olacağını ve rahat olacağını anlatmak için kullanılır. Böylece kadının bir eş ve para kaynağı olacağı anlatılır. Bağdadi halkı genellikle kızının kocası, yabancı ise ona bakıp onu seviyor, kuzeniyse ya da yakınıysa onu ihmal ediyor ancak bazı aileler için mesele tamamen tersine dönebiliyor. Kızın kocası yabancı ise sevmiyorlar ve ancak akrabalarından olursa seviyorlar. Oğlu için sevdiğiniz biri için işin sevgiyle yapıldığını gösteren bir atasözüdür ve burada davulcunun oğlu evlendiğinde oğluyla mutlu olacak ve onun için davul çalacak ve düğün partilerinde yabancılarla çalmasını ikiye katlamaktan mutluluk duyacaktır (El-Hanefi, 1962, s. 25-312).

2.8. Evlilikle İlgili Halk Hikâyesi

Halk folklorunda hikâye; bir nesilden diğerine rastgele, sözlü olarak aktarılan, liyakatin belirli bir kişiye veya bilinen kişilere aktarıldığı net olarak bilinmeyen, kökeni ve kaynağı ile ilgili kesin bilgiler bulunmayan bir edebiyattır. Yıllar boyunca tüm toplumların rüyaları, yanılsamaları ve hayallerini konu alan hikâyeler üzerinde çalışmak, bir insanın doğasını, tarihini ve felsefesini anlamaya yardımcı olur. Ayrıca genel olarak insanın psikolojik gelişiminin anlaşılmasını sağlar. Süper kahramanları ve mutlu sonlarıyla halk masalı, bir insanın daha iyi bir yaşam hayalidir, çoğu evlilik ve aşk hikâyesinde birçok hayal, süper kahraman ve peri hikâyesi vardır. Elfler ve eşlerle dolu bin bir gecenin denizkızlarına veya kadın kotuna dönüştüğü hikâyelerin tümünde bazı

farklılıklar vardır ancak içerik aynıdır. Babil, Sümer, Mısır, Yunan ve Hindu yaratılış mitleri benzer, ancak yıllar geçtikçe her insanın bağlı olduğu kendi gelenekleri ve ait olduğu gelenekleri vardır. Ancak yine de hikâye, insanların gelenek ve göreneklerinin tanıtılmasıyla içindeki mitin büyümesini korumuştur (Al-Nasiri, 2017, s. 3-8).

2.9. Evlilikle İlgili Halk Hikayelerinde Gelenek ve Görenekler

Evlilik evinin hikayesi: Ümmü Ali, yaşlı bir Bağdat kadınıdır ve Muhammed oğlunun evlenmesini istediğinde fırıncı olarak çalışan oğlu elli yaşındadır. Hasania'yı seven ve Güneyli yoksul aileye mensup olan Hasania'ya çok para harcayan Muhammed, Hasania öldüğünde onlara harcadığı parayı ister. Badriya'nın annesi ona Badriya ile evleneceğini söyler ve adam buna ikna olur. Bedriya'ya gelince, annesi onu Muhammed'le evlenmeye ikna eder. Çünkü onlara verecek paraları bulunmamaktadır. Muhammed mutluydu ve yargıç Muhammed'e sorduktan sonra evlilik sözleşmesi (çeyiz) gününde ona mobilya ve kıyafetlerle bir oda hazırladı: Kabul ediyor musun ey Muhammed, Bedriyabint Mehdi, karın olarak? Evet cevabını verdi. Hakim, kapının arkasından ona üç kez sordu: Kabul ediyor musun, Bedriya, elli dinar avans ve yüz dinar arayla Muhammed İbn Abd el-Makib ile bir koca olarak evlen? Sessizdi, hayır demek ister ama yapamaz. Annesi, kocasının annesi ve bazı kadınlarla bir odada oturmaktadır, evet dedi ve evet dedikten sonra kadınlar evlenmemiş kızları dizinden üç kez çimdiklediler. Hallahil'in sesi, ilahiler ve erkeklerin Badria'nın dışında kocası Muhammed'i kutsadığını ve annesinin de ağladığı duyulur (Al-Saeed, 1963, s. 501-503).

Bu, Bağdat'ın birkaç gelenek ve göreneklerinden söz edilen bir masalın parçasıydı. Altı Al-Hasan'ın (Külkedisi Bağdat) Hikâyesi: Bir baba ve güzel kızı Altı Al-Hassan vardır. Eşini kaybeden baba, başka bir kadınla evlenir ve iki kız doğurur. Üvey anne ve kızları en güzel kıyafetleri giyip bir düğüne giderler. El-Hassan evde mutfak eşyaları ve giysileri temizlemekle meşguldür. Bir ses duyulur: El Hassan üzülme, endişelenme! Kız, başını sesin kaynağına doğru kaldırır ve dut ağacının dalında duran beyaz bir güvercin görür.

2.9.1. Evlilikle İlgili Halk Hikâyeleri

* Evlilik evinin öyküsü: Ümmü Ali yaşlı bir Bağdat kadınıdır. Oğlu Muhammed'in evlenmesini çok istemektedir. Fırıncı olarak çalışan elli yaşındaki

Muhammed, sabah dışarı çıkıp gece dönen, Hasania'yla vakit geçirmeyi seven ve ona çok para harcayan biridir.

Bu, Bağdat'ın çok az gelenek ve göreneklerinden söz edilen bir hikâyenin parçasıdır.

İyi Geceler Masalı (Külkedisi Bağdat): Bir baba ve güzel bir kız vardır. Kızın annesi öldükten sonra babası başka bir kadınla evlenir ve kadın, iki kız doğurur. Bir gün baba, karısı ve kızları en güzel kıyafetlerini giyip bir düğüne giderler. Evde temizlik yapmak ve bulaşık yıkamak için kalan El Hassan, aniden bir ses duyar: Üzülme! Kafasını sesin kaynağına doğru kaldırır ve dut ağacının dalında duran beyaz bir güvercin görür. Güvercin ona şunları söyledi: Bir kâse kuyu suyunu doldurun ve suya biraz tuz koyun ki su, gözyaşı gibi tuzlu olsun, şimdi kuyunun yanını kazın, içinde altından yapılmış elbise ve ayakkabıların olduğu bir kutu bulacaksınız, o elbiseleri giyin ve düğüne gidin. Babasının karısı ve kız kardeşleri onu tanıyamadılar. Geline bakmak yerine güzel kıza bakmaya devam ettiler. Dans ve şarkı bittikten sonra Sitt El Hassan korkmuştu, üvey annesi fark etmeden eve gitmesini gerektiğini düşündü. Eve ulaşmak için hızla çıktı, kaçarken ayakkabısını nehre düşürdü. Sultan'ın oğlu ile atının nehirde geçtiği ve atının su içmek istediği ancak korktuğu ve içmediği gün, Sultan'ın oğlu nehrin dibinde parlayan bir şey gördü, suya inip altın ayakkabıyı çıkardı ve ayakkabının sahibinin karısı olacağına karar verdi ve saraya döndüğünde adamlarına ayakkabının sahibini aramalarını emretti. Etrafta dolaşp tüm evlerin kapılarını çaldılar ve kadınların ve kızların ayaklarına buldukları ayakkabıyı denediler ama hiçbirinin ayağına uymadı. Ancak Sitt al-Hassan, Sultan'ın oğlunun gelini oldu ve şehzade düğün gününü belirledi ve o gün üvey anne, altı el-Hassan'ı bir fırına sakladı. Kız, gelinliğini ve altın ayakkabılarını hazırladı. Prens, gelini alacak, horoz öttü: Tannour'daki Sitt al-Hassan ve Tannour'un dışında üvey annenin kızı ikinci ve üçüncü kez bağırdı. İnsanlar prensi fark etti. Onu çıkarıp gelinliğini giyen kadını buldu ve prens onu gelin olarak sarayına götürdü. Bu masalda, iyiliğe yardım eden ve sonunda kötülüğe karşı zafer kazanan beyaz güvercin barış ve iyiliğin sembolü olarak verilmiştir. Ve kuyu suyunun ve ayakkabının düştüğü nehrin suyunun olduğu hikâyede de suyun varlığı, Bağdat hikâyelerinde suyun bir kahraman olduğuna işaret etmektedir.

Dilencinin kızının hikâyesi: Bir zamanlar bir oğlu olan padişah varmış. Bir gün şehrin sokaklarında yürüyen şehzade, dilencinin karısına şöyle dediğini işitir: Kızımı mesleği olmayan ve çalışmayan bir adamla evlendirmem, padişahın oğlu olsa bile kızımı vermem. Bir sonraki gün de aynı şeyi tekrar ettiğini duydu ve şehzade, dilencinin kızına hitap etmek için babasıyla konuşmaya karar verdi. Sultan, başlangıçta aynı fikirde değildir ancak sonradan ikna olur. Padişah, adamlarını dilencinin evine gönderir ve onlara şöyle dedirtir: İbn Sultan'ın işi nedir? Böylece padişahın oğlu olduğunu söylediler ve bu söz kızla evlenmek için yeterliyken dilenci, reddeder ve emirliğin iş olmadığını söyler. Padişah adamlarını dilencinin evine tekrar gönderir. Ancak dilenci, yine kabul etmez. Padişahın oğlu halı dokumayı öğrenmeye karar verir. Dilenci, kızının halı dokuyan şehzade ile evlenmesine onay verir. Şehzade, dilencinin kızıyla evlenir, sultan ölür ve şehzade sultanın yerini alır. Sultan olarak sıradan bir adamın kılığına girip, çarşılarda dolaşıp insanların durumunu görmeyi alışkanlık edinir. Yemek servisi yapmak için bir dükkâna girer masaya yaklaştığında yer yarılıp bir bodrum katına girdiğini ark eder ve yanında birçok adam belirir; adamlara kendilerini nereye götüreceklerini sorarlar: Her gün içlerinden birini katledeceklerini söylerler. Müşterilere sorar Sultan: Beni öldürürsen ne kadar kazanacaksın? Cevap verir müşteri: Yüz lira. Onları, kendileri için bin lira kazanacakları bir şeyler yapabileceğine ikna eder Sultan. Onlar için ipler ve bir dokuma makinesi getirip içine sembollerle bir mektup yazdıktan sonra bir halı yapar, böylece adam gelir ve Sultan ona: Bu halıyı padişahın karısına götürün der. Padişahın karısı şifreyi çözer ve kocasının nerede olduğunu bilip onları tutuklatır. Mesleği sayesinde Sultan, ölümden kurtulur.

Evlilik ve eş hakkındaki bu hikâye, bir erkeğin kişiliğini değiştirebilir ve onu erdemli ve adil bir adam yapabilir.

Küpelerin hikâyesi: Uzun zaman önce bir çift küpe alıp annesine veren Ali adında genç bir adam varmış ve ona yanakları elmas gibi parlayıp ışıldayan bir gelin aramasını isterler ve anne, Ali için bir kız aramaya gider ve o kızı şehirde bulamaz. Şehirden uzakta bir ev vardır anne, o eve de gider. Ve mutfakta çalışan ay gibi bir kız bulur ve yanaklarında elmas gibi buğday tozu vardır, bu yüzden küpeler ona bir çeyiz ve nişan işareti olarak verilir. Günler geçer ve bir gün Ali, kahvede otururken tüccarın kızının bir konvoyu geçer. Ali, annesine tüccarın kızını istemediğini söyler. Zavallı kız, terk edildiği için üzülür ve talihsizliğinin yasını tutmaya ve ağlamaya başlar. Derviş

yoldan geçerken kızın ağladığını duyar ve kıza neden ağladığını sorar. Ona hikâneyi anlatırlar Derviş, kızla evlenir; Ali pişman olur. Ali, kıızı kaçırır, Ali'yi kocasıyla şehir valisine şikâyet ederler, kız hükümdarla evlenir ve mutlu bir hayat yaşar. Bu hikâyede bir annenin evlenme çağına gelen oğluna seçtiği kıızı terk eden adamın pişmanlıktan başka bir şey bulamayacağı, zavallı duruma düşen kızın ise beklediğinden daha iyi kocayla evlenerek mutlu olduğu anlatılmaktadır.

Balıkçının Karısının Hikâyesi: Bir zamanlar balıkçı ve eşı Jamila varmış. Kadının yüzü ay gibi saçları güneş gibi parlarmış. Balıkçı sabah gider, akşam da saraya dönermiş. Bir gün kadın çatıya çıkarak saçını tarayıp nehre atar ve saç, tesadüfen suda yüzen cevizin içine girer. Balıkçı cevizi bulur ve içini açar. Cevizin içindeki saçın rengini çok beğenen balıkçı, altın saçın sahibini bulmaya karar verir. Balıkçı, nehir kıyısında oturan yaşlı bir kadına giderek ona sorar: Neden buradasın? Kadın cevaplar: Elias'ın sebzeleri için mum yakmaya yemin ettim ve gecenin geldiğini fark etmedim ve bu gece sahilde uyumaya karar verdim, der. Balıkçı, kadına geceyi evinde geçirmesini, evinde uyumasını söyler. Hiçbir şeyi olmadığını söyleyen kadın, kocasının onu her gece korkuttuğunu anlatır. Balıkçı, bu seferde kendisini korkutursa ondan, eğer bir balıkçı gibiysen ne yaparsın? diye sormasını ister. Yaşlı kadın, söylediği gibi yaptı ve kocası Hassan'ı aramaya çıktı. Yaşlı kadın, güzel kadına oğlunun onu dışarıda beklediğini ve sarayı görmek için buraya girmek istediğini söyler. Karısı onu aldattı mı? Ona şöyle der: Ona nasıl dedi, otur, sana anlatayım. Balıkçıyı kuzenimle evlendim ve onu çok sevdim, konuştuktan sonra her gece bana bir fincan kahve verdi ve uykuya daldım. Her gün atlarımdan birini ölü buldum. Atımın üzerinde onun arkasına gittim, nehre ulaştım, onu geçtim ve arkasından geçtim, terk edilmiş bir eve girdim ve ona bağıran, geç kaldığını söyleyen, çirkin bir genç tarafından karşılandım. Sonra genç adamı öldürüp uyuyakaldım ve eve döndüm. Saatler sonra geri döndüm ve küçük hizmetçinin evin çatısında düşüp öldüğünü gördüm. Ağlama ve üzüntü günleriydi, hizmetkârın ölümünden kırk gün sonra ağlamaya devam etti. Bu yüzden ona hizmetçi için ağlamadığını söyledim, çirkin sevgilin için ağlıyorsun dedim. Sevgilisini öldürenin kocası olduğunu anladım. Bir bardak su alıp vücuduma yılan attı ve beni bir köpeğe çevirip sokağa çıkardı. Bir keresinde beni büyük bir köpeğe götürdü. Bir çocuğu sıkıp yemek istedim. Bu adam kim? Ailesi şaşırdı ve ona şöyle dedi: Bu bir köpek, burada erkek yok, dedi. Onlara: Bu bir köpek değil, bu bir adam, öğretmenimin kocası dedim.

Gittim ve onu sevdim üzerine su serpemedim. Vücuduma su serpti ve beni bir kuşa çevirdi ve bir ağaçta kaldı ve bir oduncu gelip beni yanına aldı ve evde kız babasına dedi ki: Bu kuş bir adam ve o iyi bir balıkçı, falan filanların kocası derler.

Öğretmenim, onu geri getirin, dedi. Vücuduma su serptim ve bir adamla döndüm ve ona: Benimle evleneceksin ama ondan önce karını ve öğrencilerini evimize davet edeceğim, fırını yakacağım ve karını fırına atacağım, dedim. Böylece sen hain cadıdan kurtulacaksın dedi. Onların arasına kuşları fırlatıp fırlattım. Bir gün avcı karısına giderken elinde sopayla bir dervişle karşılaştı ve gece derviş, avcının sopadan güzel bir kızı çıkardığını gördü. Sonra karısı uyanır ve saçı altından bir kutudan çıkar, genç bir adam dışarı çıkar ve altından olan saçını ona geri verir. Derviş uyanır ve karısını sopanın içine sokar, saraya döndüğünde karısını ve yaşlı kadını sarayda bulup karısından yedi tatlı hazırlamasını ister ve ona dört yaşında olduklarını söyler. Burada karı koca arasında bir insanı hayvana dönüştürmek için su kullanmanın tuhaflığı ve su ile büyü yapıldığı görülmektedir (al-Din, 1979, s. 107-138).

Görüldüğü gibi evlilikle ilgili halk masallarında, gelenek ve göreneklerde hâkim olan şey, illüzyonlar, batıl inançlar, doğal olmayan güçlere sahip yaratıklar özellikle evlilik ve sevgili meselesinde, Bağdat'ın genel atmosferinde mucizeler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, El-Bağdadi'nin mirası sihir, cinler, deli veya tantalizmle evlilik ve daha önce bahsedildiği gibi görünmeyen varlıkların kötü ve yardımsever ruhlar olarak kontrolü ve Karkh bölgesindeki Bağdadi evlerine hükmettiği inancıdır. Hacı Bektaşî ve bazı bölgeler de gerçek hikâyelerle doludur. Kötü ruha gelince, bu husus gizemli ve bilinmemektedir. Bu nedenle Bağdat halkı, perşembe ve cuma geceleri bu kötü ruhları kovmak için sık sık tütsü kullanır ve kadınlar, kötü ruhları kendilerinden uzaklaştırmak için elbiselerine ve yastıklarına iğne saplarlar. Cinlerin banyoda ya da tuvalet ve kanalizasyon gibi çöp ve pislik içeren herhangi bir yerde yaşadığına inanılmaktadır. Dolayısıyla halk masallarında varlıklar ve ruhlar yaşarlar ve Irak halk edebiyatının bu hikâyelerle ilgilendiğini söylemek mümkündür. İnsan ruhu, masallarda yer verilmeyen bir konudur da denilebilir. Irak toplumu zarar vermeyi, bir sevgili veya kocayı geri getirmeyi ya da bir kız veya kız çocuğu ile evlenmek için büyü yapmayı alışkanlık haline getirmiştir. Halk arasında dilekler ve tılsımlar, yaygın olarak kabul görmüştür ve tılsımlar, sihirbazın, şeytan veya cinlerin yardımıyla kâğıt, kumaş, metal, tahta veya taşlara kelimeler yazarak, çizimler yaparak veya yazılar yazarak yaptığı işlerdir. Ya da

balmumu ve kil de büyü için kullanılan malzemelerdir. Beyaz büyü, geçmişte kötü büyüünün (kara büyü) kahramanları için iyi bir büyü olarak bilinmektedir. Kadınlar bu sihrin, büyüünün veya tılsımın yardımıyla kocasının kendisine döneceğine ya da başka bir kadının sevgi dolu bir sihir uyguladığı ve ona gidip onunla evlendiğine inanmaktadır. Bu sihirden dolayı kocalarının o ikinci eşle kaldığını ve kendilerini terk ettiğini düşünmektedirler. Yani tüm hikâyeler cinler ve sihir üzerinedir.

Irak folklorunda Feric karakteri, Dicle Nehri kıyısında yaşayan kel karakterdir ancak nehirde yaşayan dişi aslan veya dişi canavar kadar tehlikeli değildir. Koyunlarının uzun olduğunu söyler ve insanların onun aklını çalmak için geceleri beklediğini anlatır. Orada bulunduğu sırada söylenen kelimededen (iğne) kaçarken korkmaktadır. Kurt, Irak halk literatüründe ünlüdür. Cin kendisinden kaçan ya da yerinde katı kalan bir kurt gördüğünde, cinlerin dünyasına dönememektir ya da birinden yardım isteyemez, ona yardım ederlerse bir hediye verir. Ve hikâyelerde de bahsedildiği gibi Alsalwa nehrin yakınında yaşar, erkeklerle evlenir ve onları doğurur. Eskiden çölde yaşayan sonra Dicle, Fırat veya yeşil bahçelerde yaşarmaya başladığında zamanın geçmesiyle garip şekilli bir hayvan olduğu ve Irak mitinde önemli bir yeri olduğu belirtilir. Osmanlı döneminin etkilerinin Irak halk hikâyesinde izlerini görmek mümkündür. Özellikle canavar ve tuhaf varlık Alsalwa'nın hikayelerinde büyük ölçüde Osmanlı etkileri görülmektedir. Bu nedenle Osmanlı'nın varlığından itibaren Alsalwa ve cinlerin hikayelerinin nesiller boyu aktarıldığı ve Bağdatlı ve Musul halkının, özellikle de derinin sahibi Hüseyin Alseyn ile evlenen derinin, Alsalwa'nın kayığı aleyhine geçtiği söylenir. Dicle Nehri, onları Tikrit'ten uzaklara tekneyle götürdüğünde akıntının kendilerini yorduğunu ve kürek çekmenin zor olduğunu düşünerek kıyıya çıkarlar ve yemek için otururlar. O sırada sudan, tuhaf varlık (Alsalwa) ya da dişi canavarın çıktığını görürler. Hüseyin el-Nimnim'i alırlar ve botla kaçarlara, onu taşıdıktan sonra kumsaldaki eve götürüp günlerce onunla birlikte olurlar. Yürüyebilir ve iki haftalık evliliğin ardından yemek almak için Souf'a giderler. Bu sırada Hüseyin el-Nimnim kaçar ve karısı Al-Wahsh onun geri dönmesini bekliyordur. Adı (Gecenin Sesi) olan ilk çocuğunu doğurur. Bu hikâyeleri, Osmanlı işgali zamanından daha sonraki zamanlara kadar büyükanneler, çocuklara anlatırlar. Hikâyede uzun boylu, kahverengi gözlü, kalın saçlı ve iri göğüslü bir kadından söz ederler. Bu kadının su altında yaşadığını ve bir adamı

kaçırıp kocası yapmak için Dicle Nehri kıyısında dolaştığını anlatırlar (al-Alwuji, 1985, s.108-113).

2.10. Evlilikte Halk Türküleri, Müzik ve Dans

Şöyle bir atasözü vardır: Ruhlar tatmin olursa şarkı söylerler. Bu atasözünde kişinin mutlu, güvende, özgür ve istikrarlı olduğunu şarkı söyleyerek ifade ettiği belirtilmektedir. Ve genel olarak Iraklılar ve özellikle de Bağdadi adamı, neşe içinde ya da üzüntü içinde olduğunda duygularını şarkı söyleyerek belli etmektedir. Bu bağlamda Irak halkı, sevgisiyle ve basit, güzel, çok duygusal halk müziği bakımından zengin olan popüler mirasıyla tanınır. Bir bina sahibi inşaatta çalışırken şarkı söyler ve bir çiftçi arazisinde çalıştığında, bir erkek bir kadını sevdiğinde şarkı söyleyerek duygularını belli eder. 1908 yılında Bağdat'ta tanınmış bir müzik, bir tür şarkı (Al-Shabak) halk arasında yayıldı. Bu tür şarkıların adı, Musul şehrinde bir kızın akrabasıyla nişanlanması üzerine yaşanan aşk hikâyesini konu alan halk masalından gelmektedir. Annesi, duvarda bir pencere ya da küçük bir delikten kızının nişanlısıyla konuştuğunu öğrendiğinde, evlilik sözleşmesi ve düğün töreni öncesinde aralarındaki teması önlemek için duvardaki deliği kapatarak kızına şöyle der: Pencere, duvardaki tüm talihsizliğin olduğu deliktir. Kız, şöyle der: Ne yaptık ve kapattık? Halk bunu öğrenir, Bağdat ve Musul'da meşhur olur bu hikâye. Böylece şarkılar, duyguların güzel melodilerle ifade şekline dönüşür. Şarkılar, halk için manevi besin olarak değerlendirilmektedir. Neşe gecelerinde Jubi dansı yapılır. Şarkılar, zengin ve fakir arasında ayırım yapılmadan eğlenmenin bir yolu olarak görülür. Bazen Bağdat'taki zenginler, düğünlerinde abartılı müzik yapıp şarkı söylemektedirler. Bundan dolayı kutlama günleri yedi gün yapılır ve eğlencede danslar edilir, şarkılar söylenir. Yedinci gün yeni evlilerin sabahıdır. 50'li yıllardaki Irak makamının şarkıları ve evlenmek üzere olan âşıkların, nişanlıların şarkıları çok fazladır. Bu şarkılar zamanla halk arasında bir kişiden diğerine taşınarak yaygınlaşmıştır. Bağdat, 1954'teki Dicle nehrinin sel felaketinden dolayı taşması üzerine zor zamanlar yaşamıştır. O sırada nişanlı olan bir çiftin hikâyesi şarkılara yansımıştır. Nişanlısı Rusafa tarafında kalır ve sel nedeniyle aralarındaki yollar kesilir, onları birbirine bağlayan köprü kapatılır. Birbirinden ayrı düşen nişanlılar şarkı söylemeye başlar: Meşgul bir zihnin var ve kalp yanıyor, seninle nasıl tanışabilirim? Aramızda Dicle Nehri ve köprü kapandı. Köprü günler önce kapanmıştır, nişanlısı onu bekler ve nehrin diğer tarafından şarkı söylemeye devam eder. Nehirle konuşur: Keşke suyun ayaklarımın dibine ulaşsa ve

tufan bitse, beni sevdiklerimi görmekten mahrum eden sensin ve bu senin günahın. Böylece şarkı, insanların diline dolaştığı şarkı olmuştur. Ondan sonra ailesiyle rızası olmadan evlenen fakir bir kızın dilinde hüznü bir şarkı meşhur olur. Irak halkı romantik ve tutkulu özellikte olduğu için şarkılar kuşaktan kuşağa yayılmıştır ve kadınlar sevmediği biriyle evlendiğinde şarkı söyler: Ben fakirim, mazlum benim, dinardayım, ailem beni sattı. Paylaşımından ve kaderden, bir yıllık evlilikten sonra kocasının annesi ölür ve dul kalır. Birkaç ay sonra ailesi onu tekrar evlendirmeye çalışır ancak kabul etmez (Al-Allaf, 1963, s. 801-806).

Maalesef Bağdatlı toplumu, geçmişte kızın eşini seçmesine izin vermemektedir. Her şey ailenin iradesine göre yapılır ama kızlarının kocasını seçmesine izin veren veya sevgilisiyle evlenmesini kabul eden Bağdat aileleri de vardır. Günümüz koşullarında ise genç adam ve kadın birbirlerini sevdiklerine inandıkları, sevgilerinden emin olduklarında anlaşır ve son aşamada anne-babanın onayı alınır.

Bağdat düğünlerinde çalgı: Çalgı Bağdatlılarda şarkıcının gece geç saatlere kadar bir dizi düğün, nişan vb. günlerde düğünün yapıldığı evde düzenlenen bir müzik veya konserdir (Al-Jumaili, 2013, s. 189)

Her insanın kendi özel karakterini, evini ve tarihini gösteren kendi müziği ve folklorik şarkıları vardır ve bu müzik ve şarkılar, bir nesilden diğerine aktarılmaktadır.

Şehirde oluşan ve uzun süre şehirde kalan Irak makamı, inceleme ve takip ile uygulanabilmektedir. Şalgi el-Bağdadi sanatını icra etme yöntemleri vardır. Bu yöntemler, bölge ülkeleri ve din arasındaki iletişim faktörleri aracılığıyla ortaya çıkıp devam eden önemli faktörlerden biridir. Irak, Türkiye, İran ve Azerbaycan gibi İslam ülkelerinde geleneksel sanatları etkileyen diğer faktörlerin yanı sıra bu yöntemler, birçok türden türbelerin oluşturulmasında önemli bir role sahiptir. Yöntemlerin kullanılmaması bazı sanatların kaybolmasına yol açmaktadır. Bir nesilden diğerine kalan ve devam eden sanatlar, halkın mirası olmayı hak eden sanatlardır (Asaad ve Qaddouri, 1985, s. 428-440).

Irak makamına bakıldığında, Irak makamı, şarkı söyleme yöntemlerinden biridir ve geleneksel bir müziktir. Bağdat, Musul, Kerkük, Hilla ve Kerbela'da bilinen yaygın müzik türüdür. Ancak en çok Bağdat'ta yaygın olarak söylenmektedir. Bir müzik grubu,

bir kabare veya bir parti anlamına gelen, Türkçe bir kelime olan chalgi al-baghdadi'ye gelince, insanların bu kelimeyi herhangi bir küçük müzik grubunu jalgi kelimesi olarak adlandırmak için kullandığı görülmektedir. Bu grupta enstrümanlar; santor, ceviz, davul ve teftir. Ud, al-tay, al-qanun, keman ve bale gibi enstrümanları, tanınmış Irak makam şarkıcısı Muhammed el-Kabanji, el-Jalgi al-Baghdadi enstrümanlarıyla birleştirmeyi düşünen kişidir. Şarkı ve müziğin olduğu yerde, dans da vardır. Dabke, bir kişinin diğerinin elini tuttuğu ve ayaklarını, ellerini ve omuzlarını hareket ettirdiği bir dans türüdür. Dansı yapan kişilerin sonuncusu tespihi elinde tutan kişidir. 9 veya daha fazla kişiyle yarım daire şeklinde düğün partilerinde iyi bilinen bir dans çeşidi olarak ifade edilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖLÜMLE İLGİLİ GELENEKVE GÖRENEKLER

3.1. Geçmişte Yas Törenleri ve Gelenekleri

Irak'taki Süryani kadınları, üzüntünün ifadesi olarak yanaklarını tırnaklarıyla kanatırlar. Ermeni kadınlar da aynısını yapmaktadır. On bin askerin yenilgisinden sonra hüznün tezahürlerine tanık olan ve yazar olarak o yenilgiyi kaleme alan Xenovan, üzüntülü dönemlerde kadınların tırnaklarıyla yüzlerini kanatması geleneğinin eski Romalılar tarafından da bilindiğini belirtmektedir. On panelli yasalardan birinin yasaklanması, bu geleneği onların da bildiğini göstermektedir. Ölülerin üzüntüsünü ifade ederek yüzlerini çizen ve yaralayan kadınlar... Antik Romalılar (Varro), bu geleneğin kökeninin, savaşta ölenlerin kanının yerine kadınların yanaklarından kan akıtmalarına dayandığı bilinmektedir. Bu davranışla ölümlerin mezarına kan verildiğine inanılmaktadır. Cehalet çağı, üzüntünün tezahürlerini ifade eder. Kanama noktasına gelene kadar yüzünü keser ve giysilerini yırtar, ölen kişi kocası, babası ya da yakınları ise saçlarını kesip mezarına yayarlar ya da mezarın başına ve sonuna iki odun yapıştırıp üzerine saç teli asarlar (Fraser, 2016, s. 706-707).

Abbasi döneminde bir kişi ölürse yıkanmaya başlar sonra kefenlenir ardından cenaze alayıyla mezarlığa götürülür. Bu da ölümlerin tabutunu taşıırken yürümesi ve Tanrı'dan başka Tanrı yokmuş gibi sözler söylemesi içindir. -463 AH-1070 yılındaki Vaiz El-Bağdadi'nin cenazesinde olduğu gibi yüksek sesle tekrar edilen sözlerdir. Bazen merhumun ailesi, cenazenin arkasından zikir ve ilahileri okumaya götürülmektedir. Merhumun gömülmesinin ardından, ölenlerin ailesine başsağlığı ve sabır sunulur. Yas oturumları erkekler için başsağlığı ve kadınlar için teselliler devam eder. Kadın toplantılarında Kur'an-ı Kerim okunması için kör bir kadın getirilir. Ölüm hadisesinden bir ay sonra merhumun ailesi vaaz ve tavsiye için bir konsey kurar. Buradaki görevlilerin çoğunun kıyafetleri siyahtır. Abbasi halifelerinden biri öldüğünde Bağdat'ın tamamı hüznün içinde olur, pazarlar kapanır ve tüm Bağdat'ın duvarlarına siyah kumaşlar asılır ve halifenin evinde başsağlığı dileklerinin kabulü için bakan ve üst düzey devlet adamları bulunur. Halife için bir keder gösterisi olarak görülür ve Halife'nin oğlu Qaem Bamir Allah'ın 447'de öldüğü (MS 1055 yılı) zaman adı Abd al-Kerim olarak bilinen yaşlı adam sokaklarda ağlayarak dolaşmıştır. Bu durum insanların birinin öldüğünü

düşünmesini sağlarken yaslı adamın taziye görevini yerine getirdiğini göstermektedir. Osmanlı döneminde Bağdat'ta ölümlerin cenazesi kaldırılacağı zaman ailenin vefat haberini duyan ve evleri ölenin evine yakın olan akraba ve arkadaşları, taziye evinin yasına katılır. Ölünün ailesi, cenazenin hazırlanması sırasında oturdukları yola matı serer ve ölümler hazırlandığında dört kişi matıyı kaldırır. İnsanlar ve diğerleri onun arkasından yürürler ve ölümleri taşıyan dört kişi her dakika değişir, böylece orada bulunanların hepsi ödül alır ve mezarlığa ulaşana kadar birbirlerine destek oldukları için yükleri hafifletilir ve mezar kazılır. Defin işlemi tamamlandıktan sonra ölenlerin akrabalarıyla birlikte cenazeye gelenler bir daire şeklinde mezarın başında durur. Cenazeye gelenler için yas sandalyeleri hazırlanır ve Kur'an-ı Kerim okunmaya başlanır bu durum üçüncü gün akşamına kadar sürer ve okunan Kur'anlar ölümlerin ruhuna bağışlanır. Üç gün boyunca öğle ve akşam yemeklerinde zenginlere ve fakirlere yemek dağıtılır. Ev halkı ve yas tutanlar sandalyelere otururlar ve insanlar evin sahibiyle el sıkışır ve ölünün canına mükâfat olarak Fatiha okurlar. Herkes oturur ve yüksek sesle Kur'an okur sonra sigara ve Arap kahvesi ikram edilir, yas tutanlar beş dakika oturur ve dışarı çıktıktan sonra ölümlerin ailesini, yakınlarını selamlar ve giderler. Merhumun ailesine başsağlığı dilenir, ağlayarak hüznü gösterilir ve ardından evden ayrılırlar (Al-Jumaili, 2013, 227-229).

Bu âdetler, Bağdatlı halkı arasında monarşi zamanına kadar bir alışkanlık olarak sürdürülmüştür ve günümüze kadar da taşınmıştır. Bağdat halkının geneli duygusaldır ve üzüntülerini, aileden birinin ölümü karşısındaki duygularını abartarak göstermektedirler. Aileden biri öldüğünde hemen Kur'an okunur ya da Al-Adela okunur ardından yanında bulunan kişi merhumun gözlerini kapatır sonra ağzını kapatır ve cesedi bir çarşafı örter. Ölen kişinin bedeni evin ortasına yerleştirilir ve kadınlar elbiselerini yırtıp, saçlarını açarak yanaklarını tırnaklar ve göğsünü döverek ağlar. Merhumun karısı veya kızları başı çamur veya kirdir ve sürekli çılgık atarak avuç içleriyle yüzleri ve göğüslerini tokatlarlar. Akraba ve komşuların kadınları bir araya gelir ve evin kapısından çılgık atıp sonra kendilerini tokatlayarak ve yüksek sesle ağlayarak ağlayan kadınlara katılırlar. Yöre halkı veya akrabalarından biri, bir aklayıcı (cesetlerin yıkanmasında görevli) ister. Ölen kişi o sırada telefon gibi başka bir iletişim yolu yoksa akraba ve arkadaşlarının evlerine gitmeleri için çağrılır ve komşulardan komşu aile üyeleri acı evinin sağında ve solunda yer alan sokakta tarif edilen sandalyeleri çıkarır.

Bir kısmı cenazenin taşınmasına katılanlara su ve sigara dağıtır. Evin kapısında cenazenin çıkarılıp kefen ve cenazenin yerleştirilmesi töreninden sonra kasap gelir, koyunları kesmeye hazırlanır ve et, fakirlere dağıtılır. Cenazenin taşınmasında ve evden çıkarılmasında kadınlar kendilerine tokat atıp ağlayarak bağırmaya başlarlar. Ardından cenaze töreni indirilip evin girişinde üç kez kaldırılır. Lahit özel yeşil saten bir bezle örtülür ve önüne merhumun başının giysisi yerleştirilir ve merhum kadın ise tabut siyah bir pelerinle kaplanır ve ardından cenaze namazını kılmak için en yakın camiye yaya olarak taşınır. Bağdadi halkına göre cenazenin geçmesi çok önemli bir gelenektir. Dükkânın önünde geçiyorsa cenaze, dükkân sahibi işini bırakır ve cenazenin arkasında yürüyen insanlara katılır. Cenaze bir kahvehanenin önünden geçerse, içinde oturanların çoğu cenazenin arkasına koşar hatta birkaç adım sonra tabutu taşıyanlardan taşıma işini devralırlar. Sandık, cenaze namazının kılınacağı camiye ulaşana kadar ve namazın bitiminden sonra merhumun yakınlarından birinin elinde önceden hazırlanan bir miktar para, tabutun yanında oturan Şeyh'e verilir. Tabutun etrafında oturan fakirlere dağıtmaya başlamasıyla dirhemleri düşürme töreni başlar. Dirhemleri kendisine en yakın olanlara vererek (Kıble Wahbi) o da sırayla bu ifadeyi tekrar eder ve demet birden diğerine üç kez geçmeye devam eder. Kabirlerdeki okuyuculardan biri Kur'an-ı Kerim'den sureler okur ve mezar kapandığında başka biri ölümler için Allah'tan merhamet ister. Fatiha Suresini okur ve sonra bütün cenazeyi eline bir avuç toprak alır, mezar çukuruna koyar ve Fatiha'yı tekrar okur. Dua okuyan ve merhum yakınları büyük bir yay şeklinde cenazenin başında ayakta durduktan sonra şunu söyleyerek töreni bitirirler: Orada bulunanların hepsi, neye karşı tanıklık ediyorsunuz? Sonra katılımcılar ona yüksek sesle cevap verir ve hepsi oruç tuttuğundan, dua ettiğinden ve sevaplar işlediğinden, Allah'tan korktuğundan, merhametli bir kişi olduğundan, iyi bir insan olduğundan bahsederler. Cenaze sahipleri genellikle yan yana dururlar. Cenazeye gelenler ölünün yakınlarıyla tek tek tokalaşarak- İyisiniz- Hepimiz bu yoldayız- Tanrı size sabır versin gibi sözler söyleyerek cenazeden ayrılırlar. Vefat eden kişi genç ya da evlilik yaşında ise merhumun yakınları tepsilerle mum, kına, kekler, tatlılar ve ekmek getirir. Tepsiler renkli bezle kaplanır ve müzik (hazaini) denilen özel bir melodi çalınır. Merhum asker ise, askeri cenazenin kendi törenleri vardır, rütbeye göre bir top arabası veya başka bir askeri araba ile taşınır, tabut Irak bayrağına sarılır ve cenazeye çok sayıda asker katılır ve yas tutan askeri topluluğun büyüklüğü de ölünün rütbesine bağlıdır. Sonra konvoy, hüzünlü müziğin melodisiyle ilerler ve cenaze mezara indiğinde, trompete vurulur ve ardından

askerler üç kez gerçek ekipmanla atış yaparlar. Her askerin yolda karşılaştığı her cenazede asker selamı vermesi gerekir. Necef'te gömülenlere gelince, tüm akraba ve dostlarının huzurundan sonra cenazesi tabutun içine taşınır ve ardından tüm yıkama, kefen ve cenaze törenleri kurallarına göre orada gerçekleşir.

3.1.1. Cenaze Konseyi

Meclis-i Fatiha genellikle merhumun akrabalarının veya bir arkadaşının evinde yapılır (tıpkı merhumun evinde Kadın Yas Meclisi'nin yapılması gibi). El-Fatiha tutan kişi, komşulardan bir dizi koltuk ödünç alır ve ev en çok yas tutanları almaya hazırdır. Ölenlerin yakınları kapının yanında yan yana oturduğundan ve sırayla Kur'an-ı Kerim ayetlerini okuyanlar için özel bir yer ayrıldığından, kahveyi koyanın evin dışında ve girişin yanında oturup acı Arap kahvesini hazırlaması ve yas tutanlara sunması alışılmadık bir durum değildir. Cenaze meclisi sabahtan akşam namazına kadar üç gün devam etmekte ve günümüzde bazı aileler, akşam veya uygun gördükleri başka bir zaman Fatiha tarihini belirlerler. Bu günlerde ajanlardan biri küçük bir tepside kahve ikram ediyordu ve dışarıda oturuyorlarsa: Fatiha sûresini tekrarlayanlara Allah rahmet eylesin diyor ve Fatiha sûresine gelenler daha sonra merhumun ailesiyle el sıkışıp, kederlerini paylaşarak, sabır ve rahmet dileyerek kalkarlar. Fatiha'nın üçüncü günü, memurlardan biri, ellerine gül suyu dökmek için oturanlara el-Fatiha'nın son günü olduğunu hissettirmek için elinde bir klavid (gül suyunu saklamak için kullanılan kap) taşır ve ölenlerin yakınları da üçüncü gün katılanlara yemek hazırlarlar.

3.1.2. Cenazeden Sonra Erkekler için Sakal Tıraşı

Merhumun yakınları genellikle üç günlük bir süre için bazıları ise yedi günlük bir süre için sakallarını kesmez. Cenaze sahibinin yakın arkadaşlarından biri ve birkaç yerel sakin, onları berberlerden birinin yanına götürerek saç ve sakalını tıraş ettirir ardından öğle yemeği yenilir. Yani en az yedi gün, en çok kırk gün kadınlar cenaze evine gittiklerinde siyah giyer ve o dönem yüzlerine kozmetik ürünler sürmezler.

3.1.3. Cenaze Evine Yumurta ve Gül Gönderilmesi

Cenaze sahibinin yakınları cenazeyi evden eve götürdükten sonra başta kadınlar olmak üzere merhumun ailesini sakinleştirmeye çalışırlar. Ortada dolaşan çocuklara sahip çıkılır, ağlamaktan, kendini tokatlamaktan ve çığlık atmaktan yorulan kadınların

sakin kalması sağlanmaya çalışılır. Bağdat halkının gelenekleri arasında, mahalleden biri vefat ettiği zaman merhumun ailesinin çocuklarının yakın komşular tarafından beslenmesi ve onların bakımının üstlenilmesi bulunmaktadır. Genellikle başka bir aile, merhumun ailesine bir miktar haşlanmış yumurta ve Meryem güllerinin bulunduğu sürahileri zimba ile gönderir (Meryem gülü mavi renkli yabani bir bitkidir ve avluya saçılır. Bağdatlılar, Meryem gül suyu kullanımının sinirleri yatıştırdığına inanırlar. Ayrıca yaralıların ailesine zarar vermediği için yaralıların olduğu gün kederli yumurtaları yiyecek olarak seçerler, aksine onları felçten korurlar (kabarcıklar, deri kabarcıkları veya kaşıntı ya da balıkların yedikleri bir şey olduğunu düşündükleri). Bu nedenle ölen tarafın kızlarından biri Maoistlerin güllerinden biri ikamet etse bile yemek yemeye zorlanır. Akrabalar, arkadaşlar ve komşular da cenazede kendilerinden katkı olarak bir şeyler sunar ve buna liyakat denir ve bu katkı ilişkideki farklılığa veya muhatabın borçlu olduğu önceki krediye göre değişir. Aşağıdakiler dahil olmak üzere liyakat: bir torba süt- veya bir tencere yağ ve fazlası veya alkol, kahve çekirdekleri, kuzu veya daha fazlası veya siyah bez veya pelerin parçaları. Bazıları, ölen akrabalarının her kadını için kazanın ilk gününde üzölmek ve acı verici kaza anında giydikleri renkli giysilerini çıkarmak için siyah bir çanak diker. Krediyi geri vermek için birçok fırsat vardır: evlilik, doğum, ölüm, bir ev satın almak, onu inşa etmek veya okuldaki başarısı, arınma (sünnet), hapis cezasının sona ermesi, Hac'ı yaptıktan sonra bir hacin gelişi, hasta bir kişinin iyileşmesi, uzun süre gelmeyen bir yolcunun gelişi vb. Cenaze kaldırılırken, kadınlar evin ortasında toplanır ve ölüm ve ölü şiirini söylemeye başlarlar. Merhumun sıfatlarını, yüce gönüllülüğünü, cömertliğini, iyi tavırlarını, ailesinin ve çocuklarının hüznölü ve ağlayan bir tonla kaybettikten sonraki durumunu sayar, bu da merhumun ailesi ve akrabaları hariç tüm aile ve akrabalarından gelen ilahileri artıran Tezgâhın sözleri tekrar edilir. Buna irtidat, karşıdan sonra tekrar etme denir. Bu tür tokatlar- El-Jaina- kadınların yüzlerini, alınlarını ve çıplak göğüslerini yumruklayıp kıyafetlerini yırtma olarak adlandırılır. Sorumlu kişiler üzerindeki şiddetli etki ve kesiğın bir sonucu olarak hastalığa maruz kalmaları göz önüne alındığında, cenazenin çıkarılmasından sonraki ilk gün, üçüncü ve yedinci günlerle sınırlandırılır. Gen'de tezgâhın söylediklerine bir örnek aşağıdadır:

Bıyıklı olmayı seviyorsunuz. Nereye gitmek istiyorsunuz, gitmeyin ve bu sefer ayrılık son.

Dileğim karısını görmek ve düğün aparatını görmek / ve erkeklerin bir şişah (düğün parası) toplamak için hışırdama niyetinde bulunmaktır.

Ona bir yer açtım ve düğün yatağını görüyorum / Cesur ol ve onu takip et ne güzel ah bu ceza, arkasındaki kadınlar: Cömertlik halkının evi ey Veli, üzgün / Cesur altın gelmeyecek.

Sadece felaket senden uzak olsaydı, senden sonra evin boş olduğunu hissediyorum / Ne zaman cesur olup seni görmeye geleceksin? Tokatların arasında kızını kaybeden biri varsa, sayaç kızları hakkında bir şeyler söyler ve dinden dönme ayıdır:

Sevdikleri gittikleri yere gitti / Uzun gün sözlerini hatırlıyorum / Yazıklar olsun onları kaybettik / Geç kalma kızım, yanıma gel.

3.1.4. Kadınlar İçin Yas

İlk günün bitiminden sonra, mahalleli kadınlardan, akrabalarından ve aile dostlarından bir kısmı bir araya gelerek, gelecek kadınlar için teselli heyeti hazırlarlar. Mevsim kış ise ev eşyaları kışlık çarşafarla ve battaniyelerle örtülür, soba veya şömineyle ev ısıtılır, kahve ve sigara hazırlayıp bir kadına kahve temin etme sorumluluğu verilir. Gelenlere sigara ve su sağlayan bir kadın cenaze meclisinde yer alır. Bu kadınların çoğu ölen ailenin akrabaları ya da yöre kızlarıdır. Bağdat halkının gelenekleri arasında ölen kişinin halı, yatak, yemek pişirme kapları ya da tepsilerden eksik olanı var ise akrabalarından veya komşulardan ödünç alınır. Kadınlar gelip cenaze evi kalabalıklaştığında, ölenin aile fertlerinden biri ağlamaya başlar, her biri yüzünü pelerinle sardıktan sonra katılanların geri kalanı onu takip eder. Ölen kişiyi öven bazı ifadeler kullanılarak ve sürekli tekrar edilerek bir süre ağlama devam eder. Ağlayanların bir kısmı avucuna veya göğsüne vurur.

Sınıf denen ağlama kadınları acı kahve ve sigara ikram etmeye başlar ve kısa bir süre sonra törenin ikinci bölümü olarak peygamber için mevlid okunmasına geçilir. Daha sonra cenaze meclisi, ertesi gün aynı saatte ve aynı usulle toplanmak şartıyla dağılır. 40 gün boyunca sabahları başlayan cenaze meclisi, öğle yemeği yenmesi ve peygambere mevlid okunması ile sona erer. Bir yıl boyunca her hafta Pazartesi ve perşembe günleri bu şekilde devam edilir.

Ebu Beyt'in ölümü üzerine söylenenler şu şekildedir: “Büyük evi aydınlatır / Evle ilgilenir ve çocuklarına en güzel şeyleri getirirdi / Keşke bu eve bir adam baksa”

Bu, hane halkından kendisine bakan ve işinden ona harcama yapan bir erkeğin ölümünden sonra söylenmektedir.

Sayaç diyor ki: Cesurumuz mezarlarda uyudu / Dünya piçine çoktan geldi / Sevgili kadınlar, senden sonra kaybolup dolaştıktan sonra

Baba kaybolduğunda, babasını kaybetmekten şikayet eden kızın, babasının ölümünden sonraki durumu ise şu şekilde anlatılmaktadır:

Sarışın ya da zina eden kapının arkasına saklandı / Yüksek sesle bağırdı, ona uzaktan bir ses cevap verdi. Kim beni soruyor?

Bir kız kaybolduğunda söylenenlere gelince, birisinin kızı anlamına gelir: O, Ey yaratılış, sevgili ateşle ayrıldı / sol yanını ateşte bıraktı / ve evin sevgilisi için ağlayarak kaldı.

3.1.5. Yas Tutmak ve Üzüntüyü Gidermek

Yedinci gün, yere iki kadim kılıç yerleştirilir ve ölen kişinin ailesi, akrabaları ve tüm görevliler iki kılıcın etrafında bir daire şeklinde dururlar ve sayım, cayanlar ve yas tutanların irtidat ifadesini tekrarlamaıyla başlar. Yas tutan bazı aileler yedinci gün ölen kişinin elbiseleri, silahları, resmi veya başka kalıntıları varsa bunların dağıtılmasını ister. Bu sürece genitalizasyon denmektedir.

Bağdat'taki ünlü kadın yas tutuculardan bazıları Karkh yöresinden Aşure isimli kahverengi kadın, Bağdat'ın Mahdia bölgesinde çamaşırhane sahibi Salman, Rusafa tarafında El Fadl ve El-İzza mahallesinde Maş'un kızı Şwiş'in kızı ve yine Mahdia yöresinde Cerouda'nın kızı Ümmü Şakir el-Neccar'ın kızıdır.

3.1.6. Halawa (Tatlı)

Ölenlerin ailesi üç gün boyunca günbatımında bir kafur mumunu yakar ve bir miktar tatlı (hurma, yağ ve un) dağıtır. Tatlı bir miktar ekmeğin ortasına konur ve üç

gün boyunca fakirlere bu ekmek ve tatlı dağıtılır. Sık sık fakirlerin bol olduğu camilerden birine ekmek ve tatlı gönderilir. Ölülerin evinde tütsü yakılır.

3.1.7. Yas

Merhumun akrabası olan tüm kadınlar siyah elbise giyer, makyaj yapmaz ve yüzlerini temizlemezler, kadın kuaförüne gitmez ve kına kullanmazlar.

3.1.8. Kit

Ölen kişinin karısı hamişle olup olmadığının anlaşılması için bir bekleme süresine girer. Bu da kadının yüz gün kendisiyle evlenmek isteyen bir erkek görmemesi anlamına gelmektedir. Ölenin karısı hamile ise bu bekleme süresinin amacı, rahimdeki fetüşün babasının tanınmasıdır. Bu süre zarfında kadının hamile olup olmadığı açıkça görülecektir. Evlenmek istese bile rahimdeki çocuğun merhumun oğlu olduğu bilinerek yapılmış olur. Böylesi bir durum Bağdadi kadınları arasında olmamıştır. Kadın yas döneminde yaz sezonu bıçak tutmaz, tuvalette testi kullanmaz, tırnaklarını keserse ve başından saçları dökülürse bunları hemen atmaz ve namaz süresinin sonuna kadar saklar. Ayrıca evinin kapısı çalarsa dışarı çıkmaz ve her cuma öğlen namazından önce övgü ile iddah döneminde yıkanması gerekir.

3.1.9. Çözme (Kitin Kırılması)

Dul kadın bekleme süresi bittikten sonra gözleri bağlı bir şekilde bir akrabası ile birlikte tırnak makası ve yas döneminde topladığı düşen saçlarıyla nehre gider. Burada gözlerini açıp nehirde akan suya bir süre baktıktan sonra saçlarını ve kesmiş olduğu tırnaklarını suya atar ve evine döner. Menopoza girmiş ve adeti durmuş kadınların da bekleme süresine girmeleri gerekmektedir. Ancak çalışıyorsa ve ev masrafları veya çocukları büyütmek için kendisine yardım edecek kimsesi yoksa evden çıkması gerekmektedir. Bu nedenle cenaze için evden çıkarıldığında kocasının cenazesinin altından üç kez geçer. Bu onun kıyamet günü kendisini kuşatacağına inanılan demir yakadan kurtulması için yapılan bir ritüeldir.

3.1.10.Fakirlere Yiyecek ve Giyecek Dağıtımı (Ölülerin Canına Bir Ödül)

Merhumun ailesi hurma ve ekmek tatlılarını üç gün üst üste dağıtır ve üçüncü gün ölenin ailesi tarafından bir khima tutulur. Khima, aylık bir ücret karşılığında Kur'an-ı Kerim okuyan bir Kur'an okuyucusudur. O sürekli Kur'an okur, aile birlikte akşam yemeği yer ve kalan yiyecekleri fakirlere dağıtır.

3.1.11.Yedinci Gün

Yedinci gün kadınlar içli köfte, köfte, hamurlu et, etli pilav gibi yiyecekler hazırlar ve eve gelirler. Birlikte akşam yemeği hazırlandıktan sonra evin geniş salonunda buluşarak Kur'an okumaya başlarlar. Dualar edilip yemekler yenir, sonra merhumun karısı, kızı ve kız kardeşi yani ailesiyle bir süre oturup çay içilir ve aile biraz eğlendirilmeye çalışılır. Daha sonra herkes evine gider. Merhumun ailesinin Cuma günü fakirlere yiyecek dağıtması da önemli bir gelenektir.

3.1.12.Kırkıncı Gün

Bağdat'ta kırkıncı günde, merhumun ailesi tarafından eve ya da camiye ücret karşılığında r dini törenler yapacak özel bir tim getirilir. Bağdad'da bu tür birçok ekip vardır. Bunlar içerisinde en ünlüleri Ahmed Şaban'ın yardımıyla kurulmuş olan Hafız Mehdî Tugay'dır. Okuma ve anma merasimi, akşam namazından sonra başlar ve gecenin ortasında okuyuculara ve tüm katılımcılara yiyecek ve içecekler sunulur. Bağdat halkı arasında bu yemeğin dolma, pirinç içeceği ve şükran veya tatlılardan oluşması gibi bir gelenek vardır. Zikir okunurken Bağdat'ın meşhur Mevlevîleri dönmeye başlarlar. Giymiş oldukları geniş elbiseler, onlar döndükçe büyük ve geniş bir çember oluşturur.

Halil Al-Seyyid İbrahim Radhi Al-Rifai'nin ifade ettiği üzere, ailenin her bir üyesini bir gün uzaklaştığı ve toplamda kırk geceye kadar günlerin sayıldığı bir hesap yapıldığını belirtmektedir. Bu süre zarfında bir cenaze töreni, bir övgü veya anma seansı yapıldığını inanılmaktadır. Bu bir gün ailenin erkeklerini birbiri ardına ölümüne sürükleyecek kötümser şeylerden kaçınmaları için yapılan ve her insanın bir gününü ayırdığı bir ritüeldir.

3.1.13.Ölülerin Yıldönümü

Merhumun ölüm yıldönümü bir yıl veya daha kısa bir süre anlamına gelmektedir ve bir yıldan eksik olmalıdır. Bu nedenle bazıları ölümün üzerinden dokuz ay veya on bir ay geçmesini bir yıl olarak kabul etmiştir. Bazıları da Peygamber Efendimizin mevlid kandilini yıldönümü olarak değerlendirmekte ve bir akşam yemeği düzenleyerek arkadaşlarını ve çocuklarını da davet etmektedir. Yemeğin geri kalanı fakirlere dağıtılır. Bazı aileler de mali durumlarına göre Tahlilah'ı değerlendirir veya mühürlerler. Durumları iyiye, ölümün üzerinden bir yıl geçtikten sonra ve daha sonraki dönemlerde her seferinde kaliteli yiyecekler dağıtılır. Örneğin Ramazan geceleri tatlı ve ekşi et suyu dağıtılmaya devam edilir. Ramazan'ın 27. gecesi baklava ve köfte, Ramazan Bayramı gecesi de fakirlere khatmah ve akşam yemeği verilir.

Merhum erkek ise kurban bayramında bir inek, kadın ise bir koyun kurban edilir ve etleri fakirlere dağıtılır. 10 Muharrem gecesi ve Kutsal Doğum gecesinde mevsiminde salatalık ve kayısı, Receb ayının ilk gecesi kleija (hurmali maamul) veya kek dağıtılır. Yine Receb ayının ilk gecesi tatlılık dağıtılır. Tüm bu dağıtılanların merhumun ruhu için bir mükâfattır ve onu rahatlatacağına inanılmaktadır.

3.1.14.Ölülerin Mezarını Ziyaret Etmek

Bağdat halkı bayramın ilk günü, özellikle ölenlerin aileleri ve yakınları, bir ücret karşılığında ölü için yas tutanlar eşliğinde mezara giderler. Burada birkaç saat sürebilen bir yas töreni gerçekleştirilir ve Yasin ve Fatiha sureleri okunur. Ayrıca aile üyeleri her sabah Kur'an-ı Kerim okumak için kabirleri ziyaret etmeye devam ederler. merhumun ilk yılında mezarlığa giderken, mezara serpmek için tütsü (hoş kokulu çubuklar), su ve gül suyu da götürülmektedir.

3.1.15.Teselli Kırmak

Ölen kişinin ailesinden bir yıl içerisinde başka bir ölüm meydana gelirse mahalleli ölenin ailesini feryat ederek ve ağlayarak paylaşırlar. Bu alışkanlığa teselli kırmak denir ve aileye siyah elbise bırakıp kıyafetleri giymelerine izin verilir. Koyu mavi veya kahverengi gibi koyu renklerde boyanırlar. Acıları büyük olduğundan bu kişilerin pazara çıkmaları veya arkadaşlarını ziyaret etmelerine izin verilir ve bu durumun onlara zarar vermeyeceğine inanılır.

3.1.16.Mezar Yapımı

Merhumun mezarı üç ay sonra tuğlalarla yapılır ve mezarın başına aile tarafından ölenin adı ve ölüm tarihinin yazılı olduğu ince bir taş yerleştirilir. Akrabalar tarafından hazırlan yiyecekler ambalajından çıkarılır ve inşaat işçilerine sunulur (Al-Hajjah, 1967, s. 176-191).

3.1.17.Kadınların Ölümle İlgili Önemli Alışkanlıkları

Evli bir kadın kısır olduğunu ya da doğum kontrol yöntemine sahip olduğunu biliyorsa bundan kurtulmak için Babil halkı arasında bazı yöntemler uygulanmaktadır. Örneğin mezarların arasına işemek ya da ölülerin yıkandıkları yere idrarını yapmak ve küçük bir boncuk ya da ölü kalıntılarından bir şey alıp bunları yutmanın bir çözüm yolu olduğuna inanılmaktadır.

Bazen de kısır kadın, bir veya birkaç saat önce ölen bir kişinin gözünü açar ve ona şöyle der: Ey ölü kadın, eğer hamile kalırsam ve doğum yaparsam, ruhunu ödüllendirmek için sana bir akşam yemeği pişiririm. Ya da aklayıcı ölen kişiyi yıkarken onun altına oturur ve sular kısır kadının üzerine dökülür. Böylelikle hamile kalacağına inanan kısır kadın ölen kişi adına bir yemek vereceğine dair yemin eder (Basem, 1986, s.169)

Genellikle kısır bir kadın mezardan atlar ve ölümün kendisinden güç ve yaşam vereceğine inanır. Bu yöntemi hamile iken sık sık düşük yapan kadınlar da uygulamaktadır ve mezardan atlamanın kendisini takip eden ve çocuklarını öldüren cinleri ortadan kaldıracığına inanmaktadırlar.

3.2. Bağdat'taki Hristiyanların Yas Gelenekleri

3.2.1. Ölü Yıkama

Cenaze rahip tarafından dua edilmek üzere kiliseye götürülür. Cenaze törenlerinde yardımcı din görevlileri, merhumun ailesi ve bazen de akrabalarının huzurunda ve onların katılımları ile özel dualar ve ilahiler okurlar ve ölüye dua ederler. Bu dua ve ilahiler sonrasında ölülerin yıkanıp yıkanmaması tercihe bağlıdır. Ölülerin yıkanıp sonra uygun pantolon giyilmesi dini bir zorunluluk değildir. Mevta bir tabuta

konulur. Bu tabut kiliseden mezarlığa kaldırılan tahta bir tabut olmalıdır. Rahip mezarlıkta gömülmeden önce de dua eder ve daha sonra ölü gömülür.

3.2.2. Ölülerin Ruhuna Saygı Duymak İçin Siyahlar Giymek:

Hristiyanlar genellikle ölünün ruhuna saygı anlamında üç gün boyunca siyah giyinirler. Bazı aileler, özellikle ölen kişi genç bir adamsa ona olan saygıyı gösterme adına tam bir yıl boyunca siyah giyinmeyi sürdürürler. Eğer kişi yaşlı ise aile siyahları bir süre sonra çıkarabilmektedir.

3.2.3. Evde Başsağlığı ve Yemek

Merhumun ailesi başsağlığı dileklerini evlerinde almaktadır. Taziye için eve gelenler içeri girdiklerinde namaz kılmakta ve daha sonra selam verip oturmaktadır. Misafirlere genellikle sadece acı kahve ikram edilmektedir. Merhumun ailesi üç gün süreyle katılımcıları taziye için almaktadır. Misafirlerin uzun süre evde kalmaları durumunda yemek ikram edilir. Maddi durumu iyi olan bazı aileler, misafirlerine dolma, kebbe, kebab gibi yemekler ve komşulara da dağıtılabilen yemekler sunmaktadırlar. Gelen misafirler tarafından ölüyü eleştirme veya suçlama gibi davranışlar kesinlikle olmamaktadır. Aile genellikle üç gün olmakla birlikte yedinci güne kadar yas tutmaya devam edebilmektedir.

3.2.4. Ölünün Kırkı ve Cuma Günleri

Ölümünün kırkıncı gününde merhumun ailesi mezara gider ve dua eder. Ayrıca cuma namazlarında ölülerin isimleri ve günlerinden bahsedildikten sonra dualar edilir. Buraya yiyecek getirmek ve dağıtmak ölülerin ruhuna bir ödüdür. Ölüler normal günler dışında özellikle bayramlarda daha çok ziyaret edilmektedir (Sahadan).

3.3. Sabeanların Teselli Gelenekleri

Irak'taki yerli halklardan biri olan Mandenlere göre ruhun belirli görevleri vardır. Tanrının benliğinin nefesi olan ruhun ışıık ve saflık dünyasına geri döneceğine inanmaktadırlar. Bir hasta ölümü beklendiğinde arınarak ve dini giysiler giyerek ölüme hazırlanmalıdır. Bu ruhun ondan kolaylıkla ayrılması için bir hazırlıktır.

Ölüme yakın olan en bir hasta için ailesi tarafından akan sudan “canlı su” olarak adlandırılan bir miktar su getirilmektedir. Hastanın giysileri çıkarıldıktan sonra vücudu bu su ile baştan ayağa üç kez yıkanmaktadır. Eğer mevsim kış ise su ısıtılarak bu eylem gerçekleştirilmektedir. Hasta yıkandıktan sonra yeni elbiseler giydirilir ve yeni örtülerin serildiği temiz bir yatağa başı güneye gelecek şekilde yatırılır. Ölüm aşamasındayken göz kapakları kapatılır ve başındaki tac başlığın üzerine konulur. Dalın yaprakları başının sol tarafına indirildiği gibi bazen yerinden hareket etmemeleri gerektiği için başlığa dikilmektedir. Hastanın boynuna sarılan bez ayaklarına kadar uzanır ve üzerine altın bir iplik veya bir parça altın konur. Göğsün sağ ve sol tarafında gümüş bir parça veya gümüş bir tel grubu vardır. Bu ritüeller sonrasında hasta yaşamaya devam ederse kıyafetleri tekrar kullanıma uygun değildir ancak kişi ölürse katılımcılardan birinin kumaş parçasını baş ve ayakları arasında tutması; papirüs, sazlık, palmiye yaprakları ve iplerden sopalar hazırlaması ve ölü evinin avlusunda üçlü bir yapı olan bir mandata inşa etmesi için yıkaması gerekmektedir. Tapınak kırk santimetre yüksekliğindedir ve üç gün boyunca bu avludan kaldırılmaz. Tapınak dikildikten sonra şeyh dua ve ilahiler okur.

Bir kişi öldüğünde ağlamak veya kıyafet yırtmak yasaktır. Bunun yanlış olduğu kutsal kitap Kanazaraba’da şu şekilde ifade edilmektedir: "Ölülerinize ağlamayın ve elbiseleri üzerinde kederlendirmeyin. Ölü onu kirletmiştir ve ölünün saçı yok olmayacak bir iple karanlığın dağına bağlanacaktır. Ölüden en kıymetli olan, kendisi için merhamet arayacak, namazı kılıp onu övecek ve dua okuyacak, sonra ışık onun önüne geçecek ve ışık onun arkasından gelecek, arkasından meleklerin elçileri, onun solunda ve ateşin elçileri onun solunda ve onun solunda ve ateşin elçileri.” Kanzaraba, sağ, ilk kitap, ikinci övgü ve emirler, s. 17,

Bağdat'taki Sabeans halkı bunun dışında hareket etmiş ve ağlayarak ölülerini döverek olmuşlardır. Kişinin öldüğü teyit edildikten saatler sonra gömülmektedir. Mandalılara göre bir kişi günbatımında veya gece ölürse, sabah dışında gömülmez ve cenazeyi taşıırken saf olmaları gerekmektedir. Dini kıyafetler giyen cenaze töreninden sorumlu kişi (rastah) evli ve çocuk sahibi olmalı, sapsız küçük bir bıçakla zincirle sabitlenmeli, zincirin ucu parmağına takılan dairesel bir mühürle mühürlenmiş olmalı ve kötülüğün güçlerini gösteren hayvan çizimleri bulunmalıdır. Bu çizimler aslan, akrep ve yaban arısını çevreleyen yılan şeklindedir.

Cenaze alayı hareket etmeye başladığında ve tabutu taşıma esnasında ölünün başı kuzeye doğru olmalıdır. Arabaya konan tabut doğruca mezarlığa götürülür. Mezarın cenaze mezarlığı ulaşmadan hazırlanmış olması gerekir. Cenazenin götürüldüğü Sabean Mandaean Mezarlığı Bağdat'ta Karkh tarafında yer alan bir mezarlıktır.

Mandaean mezarları dikdörtgen şeklindedir ve merhumun başında Lahd denilen bir çukur vardır. Mandaeanlar ölümlere, özellikle de cenazeye, gelenek ve göreneklerini gerektiği düzeyde uygulamamaktan korkarlar. Bunun nedeni Mandaean mezhebinden bir adam öldüğünde, gerektiği gibi defnedilmezse ailesinin de tek tek öldüğünü söyleyen popüler efsaneden kaynaklanmaktadır.

Mezarı kazdıklarında ölen kişinin boynuna konulan kumaş parçasının ağzına girdiğini görürler ve Şeyh'in ayini yanlış yaptığını, ölümlerin ruhunun ailesinden sarktığını düşünmüşlerdir. Bu nedenle, nefesi ailesinde kalmasın diye ölümlerin ağzına taş koymaya başlarlar. Ve cenaze törenlerini bitirdikten sonra küçük bir tepe gibi çılgık atıp toprağa su serpene kadar çukura toprak koyarlar ve cenazenin başı bir bıçakla belirlenir. Karanlığın ve kötülüğün güçlerini mezardan uzaklaştırmak için mezarın dört köşesini bir mühürle mühürler. Manda mezarlarının tuğla yapmadan ve ölü adına mezar taşı bırakmadan toprak olarak kaldığı, yani Müslümanlara benzemedikleri bilinir ve bunu ruhun bedeni terk ettikten sonra bedenin bir değeri olmadığına inandıkları için yaparlar. Ancak günümüzde Bağdat halkı, mezarlarını tuğla ile inşa edip bir mezar taşı koymaktadırlar. Cenaze törenleri ve ritüelleri tamamlandıktan sonra ritüel yemeği genellikle ölümlerin ruhunda başlar. Buna Lofani Samarai denir yani tabutu taşıyanların ritüel yemeği anlamına gelir: Bir parça bez veya temiz bir hasır sererler ve ekmek, balık, ızgara et veya kavrulmuş kuşlar, sebzeler ve meyveler koyarlar ve yemeden önce üzerlerine ilahiler ve dualar okurlar. Ölümlere mükâfat ve merhamet için yemek yenir ve geri kalanı da ölümlerin canına sadaka olarak fakirlere dağıtılmaktadır. Çünkü üçüncü gün ve yedinci gün yiyeceklerden hiçbir şeyin kalmaması gerekir. Kırk beş gün aynı yemek yapılır ve Sabeanlar için bu süre kırk beş gündür. Çünkü ruhun arınma dünyasındaki yolculuğunun belli bir süre aldığına inanılmaktadır. Yeryüzü dünyasından arınma dünyasına geçiş, kırk beş gün sürmektedir ve onlar bunu Al-Matratha olarak ifade etmektedirler. Arınma dünyasında ölçek meleşti ölü adamın hareketlerini tartmaktadır. Mandenler, insan ruhunu, dünyadaki en saf ruh olarak gördükleri için Adem'in oğlunun (Sheit) saflığı ile karşılaştırırlar ve üçüncü, yedinci ve kırk beşinci günlerin, arınma

dünyasına yükselişinde ölenler için çok önemli günler olduğu düşünülmektedir. Diya'nın o dünyaya bir yolu vardır. Mandenler, dini mitoloji ve inançlarına göre ruhun günahlarına göre arındığına inanmaktadırlar. Ruhun arınmasının yolu farklılık göstermektedir: demir zincirleri yakarak, zincirleyerek, kara atarak, hayvanlara bırakarak gibi arınma sağlanmaktadır. Ruhun arınmasından sonra ışığın güçleri onu cennetsel suda veya cennetsel nehirde (Furat Ziwa) vaftiz edildikten sonra ışıklar dünyasına götürür ve büyük günahlardan suçlu olanlar hariç, ışıklar dünyasında kutsalların ruhları ile sabit kalır. Günahlarına göre arınma, böylece günahlardan suçlu olan kişi için uzun süre olabilir ve sonra karanlıklar dünyasına veya ışıklar dünyasına gidebilir (Al-Taie, 2010, s.149-153).

3.4. Meşhur Bir Ölüm Hikâyesi

Mavi güvercinlere saygı ya da saygı öyküsü, eski Iraklıların ölümleri kuşlar şeklinde hayal ettikleri eski bir hikâyedir. Semiramis'in Subay Menones tarafından sevilen bir koyun çobanı olduğu ve onunla evlendiği için Semiramis'in ölümü ve ortadan kaybolmasıyla ilgili bir hikâyedir. Kral Ninos, intihar eder ve Semiramis, kırk iki yıl hüküm sürer. Halka bir dizi papaz oğlu tarafından komplo kurulduğunu öğrenen Semiramis, bu durumu anlamak için gizemli bir şekilde ortadan kaybolur ve bir güvercine dönüşerek güvercin sürüsüyle uçup uzaklara gider. Güvercin, gençlere özel bir tat vermek için halk masallarında veya bazı kuş türlerinde hala kullanılmaktadır. Güvercin, azizlerin kubbelerine indiği için hala kutsal bir kuş olarak hikâyelerde geçmektedir. Baykuş, kötülük getiren bir kuş türü olarak bilinir ve insanlara ölüm ve yıkımı hatırlatır ve eğer biri duyarsa der ki: bıçak ve tuz kuzguna gelince, Cain'in Habil'i öldürdüğü günden beri uğursuzdur. Cain bir karganın kargayı öldürdüğünü ve toprağı kazdığını görmüş ve sonra gömmüştür. Sonra Cain ondan öğrenir ve kardeşi Habil'i gömer ve bugün Iraklılar arasında bir şeyler olup biterken sorulan soru, güvercin mi yoksa karga mı? sorusudur. Bu inanış, Sümerlerin ve Babilililerin tarihine kadar dayanmaktadır. Iraklılar arasında renkli kelebekler insan ruhlarıdır. Bir adam öldükten sonra ölüm kralı adından şüphe eder bu yüzden bir tekneye biner ve başka yaşam sahneleri görür. Ruhların üzerinde yürüdüğü kara bir nehir üzerinde demir bir köprü belirip ölümler çağrıldığında, bir başkasının başka birini istediğini ve hayata döndüğünü bilir. Ve bir ağacın altında uyuyan bir köylü, süt, salatalık ve ekmekle öğle yemeğini yedikten sonra rüyasında öldüğünü ve demir bir köprüden geçtiğini görür. Rüyasından

uyanınca arkadaşına gördüklerini anlatır ve sahibinin ona, rengarenk kelebek şeklinde bir kase süt verdiğini ve köprüünün üzerine yerleştirilen bıçak üzerinde ruhunun yürüdüğünü gördüğünü söyler. Eski Mısırlılar da ölümlerin ruhunu bir kelebek şeklinde tasvir ederler. Bahsedilen her şey Sümer mitleri ve inançlarından aktarılmıştır. Samuel Kremer, Sümer Mitleri kitabında Sümerlerin genel olarak şiirsel dil ile karakterize edilen ve ölümlerin mitleri, atasözleri ve ağıtlarından oluşan geniş ve lüks bir edebiyat üreten ilk kişiler olduğunu ve Süryaniler ile Babillilerin tüm yazılarının dünyanın geri kalanına aktarılmasını ve tercüme edilmesini açıklamaktadır. Tevrat'taki atasözleri kitabında olduğu gibi Sümer ağıt metinlerinin İncil literatürünün kaynağı olduğu ve Sümer bilgelik edebiyatının ve atasözlerinin dünyanın geri kalanına da yayılmasının nedeni olduğu söylenebilir. Buradan hikâyeler üretilir ve Sümer ve Babil mitleri ile Yunan veya Firavun ve Hint mitleri arasındaki büyük benzerlik ortaya çıkar. Irak halk masallarında ölen kişi başka bir varlığa dönüşmektedir ve aynı durum Hint mitolojisinde de görülür. Antik dünyanın kültürleriyle ilgili olarak ticaret, savaşlar, dini tebliğ ya da bilgi arayışları nedeniyle birbirinden etkilendiği, iç içe geçtiği yorumu yapılabilir. Iraklı adamın, özellikle de Bağdadi'nin zihniyetine hakim olan masallarda güzel bir edebiyat üretilmektedir. Ailesini tekrar izlemek ve mezar ve ölümle ilgili büyüünün, özellikle de kara büyüünün tanıtılmasını izlemek ve daha önce de belirtildiği gibi hamile kalmak isteyen herkes, ölü bir kişinin mezarına gider ve sihri ve büyüüyü tamamlamak için oradan bir şey veya kemik alır.

Mavi sakalın ya da karısının katilinin İngiltere ve Güneydoğu Avrupa'ya dağılmış hikâyesi, yeraltı dünyasının hükümdarı adına bir Yunanca metinde, ölüm ve Aşk Tanrısının hikâyesi ve denizkızlarının tecavüzünün efsanesi, Basayka ve evlilikten önce ölen kızlara ölüm gelinlerinin serbest bırakılması, birbiriyle ilişkilidir. Tüm eski efsanelerde bu durum ortaya çıkar. Ya da öteki dünya için yasak olan, kökenleri Temmuz efsanesi ve Gılgamış Destanı ve ölümsüzlüğün sırrını (sonsuzluk) arayışında olan ölümden sonraki bir dünya. Gılgamış efsanesinde, hayatın ve sonsuzluğun otu, arkadaşı Enkidu ile sonsuz yaşam ve ölümsüzlük arayışı ve orman bekçisi Khambaba ile mücadeleleri, onu öldürüp başını keserek, ona yaşam ve ölümün gizemini sormak için bir yolculuğa çıkan Otto Nebishtam'a giderken zorluklarla karşılaşmaktadır. Sonra zorluklara katlanan kişinin arkadaşı Enkidu, yolda ölür ve sonunda Gılgamış, bir bitki yetiştiren su kaynağına, hayatın gözüne ulaşır ve yılan gelip o bitkiyi yer ve Gılgamış'a

geri döner ve ölümün kaçınılmaz olduğuna ve daha sonra ölmesinin bir insanın nasıl düşündüğünün canlı bir örneği olduğuna ve onu nasıl reddettiğine dair canlı bir örnek olduğuna ikna olur. Ve yeraltı dünyasının hikâyeleri, cennetin kraliçesi, ışık, aşk ve hayat tanrıçası Ishtar'ın sevgili Temmuz'una dönmek için yeraltı dünyasına giden ama düşmanı ve karanlığın ve ölümün tanrıçası kız kardeşi Arshkhalal'ın hikâyesinde olduğu gibi her şeyi ondan alıp onu öldürür ancak hava tanrısı Enlil, onu suyla hayata döndürür. Bu nedenle, her yeni yılda ilkbaharda Babilliler, Temmuz ve İştar'ın ölümler âleminden hayata dönüşünü kutlarlar, bu kutlamanın da yeryüzüne refah ve hayat verdiğine inanılır. Böylece bahar, mevcudiyetleriyle birlikte gelir. Örneğin, bazı günahkârlar, günahlardan kurtulmak ve tövbe etmek, günahlarını affettirmek için para ya da altın gibi değerli madenleri nehre atarlar. Nehrin yükseldiğini ve kızgın olduğunu düşünürler. Veya dışı bir canavar. Hikâye, karadan ve denizden uzak yerlere seyahat edip göç edebilir ve hikâyede değişiklikler meydana gelebilir. Örneğin Sümer kökenli Mezopotamya, Irak'tan gelen Sümer kökenli Moğolistan ve Yakın Doğu'da Kirkch adına mevcut olan ve hikayedeki kahramanın sevgililerini öldürdüğünü ve onları gönderdiğini gösteren İştar efsanesi gibi. Rus halk masalında, Marina ve denizin koruyucusu olan ana tanrıçanın adı olan Latince Pelagia, balıkçılar ve onlarla birlikte kuşun adı kutsal güvercindir. Daha sonra bu masal, Yunanlılardan Hindistan'a taşınır ve ardından Balkanlar, Kuzey Afrika ve İzlanda'ya yayılır. Hepsisi orijinalinden farklı değildir ve eğer esir bir prens, tutsak bir prenses veya bir kadının yardım ettiği bir cin hakkındaysa masal, sevgililerine kızan ve onları ölümlerin dünyasına gönderen ya da hayvanlara dönüştüren, mutantın üzerine su püskürterek ilk duruma geri dönen, Temmuz ayının bir yılana dönüşmesi gibi olaylar gerçekleşiyorsa bu hikayelerin popüler bir hikâye olan İştar efsanesinden doğduğu anlaşılır. Kız ve küçük kardeşi, üvey anneden kaçan iki kız kardeş olayı sonra cadı gelir ve onu bir geyik veya keçiye dönüştürür sonra kız kardeşi onu suyun derinliklerinden geri getirebilir. Bütün bunlar efsaneden ve İştar'ın onu ölümlerin dünyasından kurtarmak için Temmuz ayına kadar iniş hikâyesinden esinlenilerek oluşturulmuştur. Gılgamış'ın, arkadaşı Enkidu'nun ölümünden sonra ölümlerin dünyasına gittiği, yaşam suyu ya da yaşam bitkisi için yaptığı yolculuğun anlatıldığı efsane, eski Babil'den aktarılan zenginlik ve büyük bir masal hazinesi olarak kabul edilir ve Balkan, Roma ve Macar halklarının tüm hikâyeleri, eski destanın orijinal olduğu konusunda hemfikirdir. Bu yüzden hikâye değişmemiştir. Gılgamış efsanesi, yüzlerce yıl sonra ortaya çıkan literatürde iz bırakmış ve İskender'in hikayesi ve ölümsüzlük pınarı

arayışının aslından etkilenmiştir. Böylece yeraltı dünyasına (ölülerin dünyası) seyahat masalları birçok toplumda yaygınlaşmıştır. Afrodit, Adonis ve İskender mitleri de dâhil olmak üzere İhtar ve Gılgamış mitlerinin bir uzantısı olan, Odysseus'un ölülerin dünyasına ve perisi Calypso'ya yaptığı yolculuk, belirgin bir örnektir. Pek çok halk masalında, bir kavşak ve doğru yolu seçme ve yolun sonunun ölüme götürebileceği fikri, Gılgamış Destanı'ndan ve adamın onu yanlış yola yönlendirmesi; İhtar'ın ölüler dünyasına yaptığı yolculukta geri dönüşü olmayan diyara iniş fikri konusunda kendisini uyaran Akrep ve karısıyla karşılaşmasından ortaya çıkmaktadır. Iraklılar da ruhların öldükten sonra kuş şeklinde olacağına inanmaktadırlar. Gılgamış efsanesinde Enkidu, arkadaşı Gılgamış'a kuşa dönüştüğünü ve ellerinin tüy olduğunu söyler ve onu geri dönüşü olmayan diyara götürür. Diğer halklarda bir kuş, yılan veya fare gibi bir varlığa dönüşür ve bu nedenle birçok hikâyede hayvan kahramanlar çoğunlukla kuşlardır. Ölülerin ruhlarının Kara Nehir'i tahta bir gemi ile geçmesi fikri eski Iraklılardan gelmektedir. Halk masallarında yutulma fikri eskidir ve bir insanı yutan nehri geçip ölülerin tüm hayaletlerinin gittiği boş yer olan Kor diyarına ulaşma fikri, Ishtar ve Tammuz'un ölülerin dünyasına gitmesi fikridir (al-Din, 1979, s. 11-63).

Yine de bedeni yarı insan yarı hayvan olan ve insanüstü güçleri olan tanrıların ve yaratıkların hikâyeleri, Irak tarihi kitabında cin, mit ve sihir hikayelerini üretmek için kullanılmıştır. Çoğu sihir veya büyü'nün mezarlarda yapıldığı bilinmektedir. Örneğin safran ve miskle bir kağıda bazı hayali isimler yazılır ve o kağıt mezara gömülürse büyü'nün etkisinin ortadan kalkacağına inanılır. Kadın hamile kaldığında ya da çocuğu olmayan bir kadın ise yedinci ayın başında hamile kalmak için kadına bir balık tutturulur ve doğumdan sonra balık ipi indirip mezarlığa gider ve oğlunun ölmemesi için oraya gömer (al-Alwuji, 1985, s. 109).

Oğlu hastaysa, oğlunun hastalığı ve ölümünü önleyeceğine inanarak onu taşımalı ve üç kez cenaze alayına girmeli veya geçmelidir. Kral Urnamu'nun bir kişinin ölmesi gerektiğini ve öldüğünde alt dünyaya, bilinmeyen bir dünya olan ölüler dünyasına gitmesi çok büyük bir gizemdir. Sümer krallarının ölümünde olduğu gibi kişisel eşyalarını yanlarına koyarlar ve birtakım hizmetkârlar onlara ihtiyaç duyacakları inancıyla gömülürler. Sümerlere ait edebi belge, kralın ölümünde neler yapıldığını doğrular niteliktedir. Bu metin, kısa ve eksik bir metindir ve Gılgamış'ın ölümü üzerine şiirsel bir metin olarak kabul edilir ve bu durum şöyle açıklanır: Gılgamış, Yeraltı

Efendisi'ne ve orada yaşayan önemli ölümlere hediyeler vermiş ve Uruk'taki sarayında eşi, oğlu ve tüm hizmetkârları olan ailesini hizmetkârlardan genişletip yeraltı dünyasına armağan haline getirmiştir. Kral Urnamo'nun ölümünü anlatan başka bir metin daha vardır: Urnamo, sarayındaki tabutun üzerinde bir tabakta püre haline getirilmiş yemek gibi ailesi ve akrabaları tarafından ağlayarak savaş alanına bırakıldı ve Ur halkı, yeraltı dünyasının efendilerinden yedi tanesine hediyeler sundu, boğaları ve koyunları katletti, silahlar, deri çantalar, güzel giysiler ve mücevherler sundu ve yedi gün sonra Kral Urnamo, Sümer duvarlarının halkının çığlıklarını ve ağlamalarını duydu. Ur ve yakın zamanda yaptırdığı saray, küçük oğlu ölürken ağlamaya ve çığlık atmaya başladı. Metinde anlatılanlar Sümer mitolojisidir. Bu durum ölümlerin yedinci gününü anmanın nedenini açıklamaktadır, metinden de anlaşıldığı gibi yedinci günden sonra ölen kişinin çocukları veya karısı da dahil olmak üzere hayatta bıraktığını veya bitirmediği eksik şeyleri hissettiği açıkça belirtilmektedir. Sümer mitleri ve Rusya'daki Puşkin Müzesi'ndeki bir gazetede bulunan ve yeraltı dünyası hakkında ayrıntılar içeren belgelerde, Sümer düşünürlerinin güneşin yeraltı dünyasına doğru yolculuğunda gün batımından sonra da devam ettiğine ve kanıtın gece olduğuna inandığı belirtilmektedir. Ayrıca Sümer mitlerinde geçen yeraltı dünyasında, yerin üstündeki dünyada gece olduğu gibi gecelerin yaşandığı anlatılır. Ayın her ayın son gününü yeraltı dünyasında geçirdiği metinde verilmektedir. Güneş Tanrısı Otto ve Ay Tanrısı Nana tarafından ölümlerin kaderini planlamak için yapılan ve yeraltı dünyasında kahramanların ekmek yediği, bacaklarının ölümleri suladığı ve ölümlerin Yeraltı Tanrısına dua edebileceği anlatılır. Ayrıca her ölü kişinin kişisel bir tanrısı olduğu da yazılıdır.

Gılgamış ve Enkidu efsanesi ve şiirinden bahseden diğer Sümer belgesinde yeraltı dünyasının büyük ev olduğu ve Uruk şehrinde ölümler diyarına giden bir şehrin varlığından söz edilmektedir. O dünyanın şehirlerde olduğu gibi kapalı kapılarının olduğu ve bekçiler tarafından korunduğu anlatılır. Arshkigal, yedi kapılı bir sarayda yaşayan ölümler şehrinin hükümdarıdır ve içinde yargılamalar yapılır. Gün karanlıktır, gece güneş doğar ve yirmi sekizinci günde ay ölümlerin dünyasına iner ve ölümlerin şehre girmesini engelleyen yasaklar vardır. Bu şehre girmek isteyenler temiz giysiler giymemeli, parfüm kullanmamalı, silah taşımamalı ve çıplak ayakla kalmamalı yasalara uymalıdır. Yasalara uyulmazsa gelen kişinin etrafı goblinler olarak bilinen gölgeler, korumalar veya polislerle çevrilir. Yine Enkido örneğinde olduğu gibi ölümünden sonra

Su Tanrısı Anki, kurtarmaya gelir. Tekrar dünyaya döner ve metinde Gılgamış'ın dönüşünden sonra Enkido konuşmasının ve oradaki ölümlerin durumunu tarifinin Gılgamış'ın kalbini üzdüğü belirtilir. Bu nedenle, Sümer ölüm mitinin ve yeraltı dünyasının etkisi, en popüler ölüm hikâyelerinin temeli ve beslendiği kökendir. (Al-Husseini, 2012, s. 27-33).

Daha önce doğum bölümünde bahsedilen kemik dikme fikri halk masalında bilinmektedir. Önemli bir kişi ölürse hatta bir hayvan ölürse, ailesinin ya da bir akrabasının kemiklerini toprağa yerleştirip bir bitkiye dönüşmesi ve bitki büyüdüğünde bunun içinden bir canlı, bir insan ya da bir kuş çıkması beklenir. Bu hikâye, bir insan ya da bitki, bir hayvan gibi varlığın topraktan şeylerin anası olduğunu anlatmak içindir. İnsanın hayatının bir ağacın hayatına benzetildiği için yeryüzünden çıkıp kökleri olduğu, hayatın ve şeylerin kökeninin güneşin yardımıyla hava, toz ve suyun birleşmesinden oluştuğu ve İştâr'ın kocası ve sevgilisi Tammuz'un ondan sonra bir ağaçtan geldiği fikrine dayanmaktadır. Güzel bir bebeğe sahip olmak için aylar ve bölünmüş tek kaynaktan ölüm ve yaşam fikri vardır. Ayrıca Gılgamış Destanı'ndan alınan halk masalında ölümsüzlüğü arama fikri vardır daha önce de bahsedildiği gibi ölmeme fikri, kurulan ve kanıtlanan ölüm fikrinin aynısıdır. Böylece hikâyelerin çoğunda sonsuz yaşamı arama girişimleri ve yaşam suyunu arama (ölümsüzlük suyu) Gılgamış'ın etkisiyledir. Ve yılan ölümsüzlük bitkisini ondan çaldığında ölümsüzlük otunu kaybeder ama insan umutsuzluğa kapılmaz çünkü kendisi dışında bir kişi, Gılgamış Utontebisht'in büyükbabası gibi ölümsüzdür. Al-Khader ve insanlar bugüne kadar yeşilin suda yaşarken hala canlı olduğunu düşünür. Nasıl ki halk masalında ölüm ve hayat, tek bir kaynaktan geliyorsa cinlerin insanlarla evlenmesi söz konusu olmamalıdır. Babilliler ile Süryanilerin şeytanlarla dolu dünyalarından bahsedilir. Kökeni bir tür insan ölümünden sonra ruhları olan birinci sınıftan, ikincisi şeytan, üçüncüsü ise ölü ve iblislerin evliliğinin bir sonucu olarak insan anlatılır. Bunun gerçeğinden bahseder çünkü tüm varlıkların kaderlerinin tabaklarını koruyan ve onları elinde tutan Hava Tanrısı Enlil, tüm varlıkların ve şeylerin ölümünü ve yaşamını kontrol etmektedir (ala-Din, 1979, s.83-84).

3.5. Ölümle İlgili Meşhur Atasözleri

3.5.1. Meşhur Atasözlerinde Bulunan Hikmet ve Halk Gelenekleri:

Ölümle ilgili pek çok atasözü vardır ve içinde pek çok hikmet vardır, her ne kadar ölümle ilgili olsa da her şey yaşam deneyimleriyle, yaşamdan ve erkeklerden sonra kadınların ezilmesiyle ilgilidir. Bir aile ferdinin ölümü, bazı atasözleriyle ifade edilir. Bu durum çevrelerinden ve toplumlarından bildikleri insanlar arasındaki acı kavramına açıklık getirmek içindir. Bazıları, ölümün belirli ve yazılı bir tarihte geldiğini ve ondan kaçış olmadığını örnek verir. Toplumda bilgili olmayan kişiler, bilinmeyen bir şey hakkında atasözlerinin kendisine verdiği güvenle rahatlar. El-Bağdadi, Abd al-Rahman al-Tikriti'nin Karşılaştırmalı Bağdadi Atasözleri kitabının ikinci bölümünde bahsedildiği gibi birçok neden vardır ve ölüm bu nedenlerden birisidir. Cesaret üzerine ama dürtüyü teşvik etmektedir. Genel olarak Irak ve özelde Bağdat, yıllarının çoğunu savaşla geçirdiği ve çok büyük bir genç nüfusa sahip olduğu telaşlı bir özelliğe sahiptir. Atasözleri, Bağdadi ve Iraklıların oluşumunun bir parçasıdır. Çocuklar büyüdükçe babasından, amcasından, büyük ailesinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden duyduğu atasözleri hayatının bir parçası haline gelmektedir. Otuzlu, kırklı ve ellili yıllarda Bağdat, İngiltere'ye veya başka bir yere karşı gösterilerin yapıldığı bir alandır. Anavatan uğruna hayatlarını feda eden gençlerin fedakârlıklarını anlatan atasözleri halkın vatani adına ölmeye hazır olduğunu anlatmak içindir. Bu oluşum, gelenekleri ve lehçelerinin kökeninden kaynaklanmaktadır (al-Tikriti, 1967, s. 28).

Bu popüler el-Bağdadi atasözü (Haris terimi), ruhun ölüm vakti gelene kadar ölmediğinin bir örneğidir. Yazılı şeylerin zamanında gerçekleşeceğini anlatan bir atasözüdür. Bu yüzden endişelenmenin yersiz olduğunu açıklamaktadır. Ölülerin fiziksel durumunu gösteren atasözleri vardır ve bu, ödüllerin ölülerin ruhuna dağıtılması olan popüler bir gelenekten (yiyecek dağıtımı bir alıçsa, ölülerin fakir veya cimri olduğu bilinir) (alıç, kirazlara benzeyen, ancak çocukların sadece sevdiği çok küçük olan küçük kırmızı bir meyvedir) ortaya çıkar ve bu atasözle açıklanır. Bağdadi halkının ölüm gelenek ve göreneklerinde, ölülerin fiziksel durumunun iyi veya kötü olmasına bağlı olarak mezarlıkta yiyecek dağıtımından bahsedilmektedir. Bazen kek, ekmek veya meyve, para dağıtılır; fakir veya cimri ise veya ailesi ölülerin mükâfatı için para kaybetmek istemiyorsa bir şey dağıtmaz. Bu uygulamaya bakılarak ölünün yakının zengin ya da fakir olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bir şeylerin başlangıcında olaylar

hemen anlaşılır. Merhumun insanlar arasındaki büyüklüğünü ve statüsünü, ondan ne ölçüde yararlandığını, hayatında ve hatta ölümünden sonra onlara ne ölçüde yardım ettiğini anlatan atasözleri de vardır. Bu atasözleri arasında “Eğer fil ölürse kemikleri heykel olur” atasözü, büyük insanın ölümüne bir örnektir. Mesela Irak'ta İngiliz işgaline karşı yirminci devrimini başlatan Şaalan Ebu el-Joon'un ölümü ve ölümünden sonra halkın her devrime örnek olmuştur. Ya da bir adamın başka bir kişi üzerindeki hilesine ve tüm güzel ve iyi şeyleri elde etme ve ölüm gibi kötü şeyleri kendisinden saklama arzusuna bir örnek olarak “Eğer ölüm kralı ona gelirse, onu kuzenine gönderin.” atasözü kullanılır. Bu örnek, bir kişinin binlerce gece endişe yaşamak ve mezarda bir gece yaşamamak istemesi, yani önemli olanın ölmek olduğunu, bu atasözü önceki örneklerle çelişmektedir. “Çölde olacağım ve pisliğin altında olmayacağım” atasözü, bir insanın toprak altında değil, toz ve kum olan çölde yaşamayı istemesini anlatmaktadır. Bir şeyin başka bir şeyden daha kolay olduğunu anlatmak için de söylenen bir atasözüdür.

“Ölülerin yasını tutuyorum ve milliyetçiyim ve ölülerin evini çalışıyorum” atasözü, Bağdadi halkının evde olup bitenlere aldırış etmeyecek kadar şiddetli bir keder durumuna girdiğinin kanıtıdır ve özellikle Al-Bağdadi'nin ve genel olarak Iraklıların, ölülerin evinin açık olduğu taziye gelenek ve göreneklerinin açık bir kanıtıdır. Akraba üç gün teselli için yemek getirir, komşular ve uzaktaki komşular evi ziyaret eder, üç gün bitene kadar cenaze evinin kapıları açık kalır ve bazen merhuma taziyede bulunanları almak için yedinci gün de açık kalır. “Yarın bir santim dört parmaktır” yani ey adamım, yarın ölmek ve alanı dar bir mezarda bulunmanın mümkün olduğunu hatırla, öyleyse hatırla ve zulmetme, çalma ve günah işleme çünkü sonun ölüm, sonsuza kadar yaşamayacaksın, öyleyse neden kötülük yapıyorsun? anlamlarına gelmektedir. “Çarpan (yas tutan - yas tutan)” her tesellide, her durumda hazır bulunan ve katıldığı her ortamda, yas tutan ve yas tutan bir şekilde tanınan kişi için söylenmiş bir atasözüdür. “Gecenin sonunda çığlık sesini duyarsınız” atasözü, genellikle Bağdadi halkının geleneklerinden çıkan bir atasözüdür, yani kişi sabah veya öğlen ölürse geceleri vücudu veya tabutu evden çıkarılır ve kadınların çığlık attığı duyulur. Ölümde hep çığlık ve feryat sesleri duyulur ve bu genellikle Irak halkının geleneklerinden biridir, biri ölürse gece olsa bile onun için ağlanır ve onun için yas tutulur. “Kefenin cebi yoktur” Bir kimsenin bu dünyadan, parasından veya çocuklarından hiçbir şey almayacağına bir örnektir. Dünyanın maddi olan tüm yönlerini ve aldatıcı görünümünü bırakarak tasavvufa

eğilimli olunması gerektiği anlatılır. Bu din ile ilgili başka bir davranışı açıklamak için de kullanılan bir örnektir. Namazı ihmal etmenin hayatta bile cezalandırılabileceğini göstermektedir.

“Ölüm tadını kaybetmek” atasözü para kaybetmenin, iş kaybetmenin, bir aileyi kaybetmenin veya bir şey kaybetmenin örneğidir, ölümün tadıdır. “Bütün insanlar öldüğünde yargıcın eşiği, cenazesine katıldı ve cenazeye kimse katılmadığında yargıç” bazen çıkarlarını arayan ve var olan şeyle ilgilenen insanların bir örneğidir ancak ölü ölüdür ve ayrıca insanların çoğu bu durumda ölümlerin kendisi için değil, ölü olduğu için cenazesine katıldığını açıklar. Kalan ailesi tarafından sadece popüler bir gelenek olduğu için uygulanması gerekiyor. “Zenginler ona şarkı söyler, fakirler onun için yas tutup ağlarlar” “Fakir dolduğunda ölür” Bu atasözleri, fakirlerin hayatında haksızlığa uğradığı için ölümünde bile haksızlığa uğradığını ve hayatın ona aleyhinde davrandığını belirtmek için kullanılır. “Sayacı saydım ve endişesiyle ağlayan tüm kadınlar” Bunlar, kadının endişesini ve ağlamasını bırakması için teselli örnekleridir. Ve yıllarca ağlamaya ve siyah giymeye devam ederler (El Hanafi, s.23).

Ölümle ilgili tüm bu atasözleri açıkçası ölümü veya ölümle ilgili bir hikmeti tanımlamaz ancak bir benzetme veya kişinin neyi amaçladığını açıklamak için ölüm kelimesinin kullanılması gibidir. Küçük bir bez parçası ve iki metrelik bir delik olabilir. “Ailem beni, babamın ailesini ve annemin ailesini affetti” Örneğin, kadınların söylediği budur ve biri öldüğünde popüler şiir, bir kişinin ailesi olmadan yalnız gittiğinin kanıtıdır. “Onu öldürdü” bu, tehlikeli bir eylemde bulunan ve bu yüzden ölen birine söylenen bir atasözüdür, bu yüzden insanlar, masraflarının onu bu eylemi ve bu hareketi yapmaya sevk ettiğini düşünürler. Bağdatlı halkı kadere inanan, hayata ve metafizik olarak her şeye azizlere, ruhlara ve mucizelere inanan bir halk olduğu için hayatı seven insanlardır ve aynı zamanda risk alıp olayların gelişimini kadere bırakmaktadırlar ve en popüler atasözleri bir uyarıdır veya bazen ihtiyatlı bırakmayı teşvik eder ve her şeyi ölüm ve yazılı olsa bile kadere bırakmayı tercih ederler. “Gözü görmek” Kadere ve yazılı kadere olan bir inancın örneğidir.

3.6. Ölümle İlgili Atasözlerini İçeren bir Halk Hikayesi

Atasözleri arasında bir halk hikâyesi vardır “Ben ona kötü şans getirdim, onu zengin ettim ve onu öldürdüm, böylece onu canlandırdım” Bağdat halkı, bir

tüccarayakınlaşan bir kral varsa, onu güldürür, şaka yapar ve muhafızlarını gönderip, onunla oturması için bir efsane dolaştırır. Ve bir süre sonra tüccar parasını kaybettiğinde konuşur ve sözlerini hissederek ve kral ona sorduğunda, ona Tanrı'nın istediği şeyin bu olduğunu söyler. Birkaç gün sonra, tüccarın dükkânı yanar ve tüccar, ölür. Tüccarın karısı, yatağında yazılı bir kağıt parçası bulur: Ey kral, onu fakirleştirdin ve onu zengin ettin ve onu öldürdün, böylece onu hayata döndürdün, der.

Yüce Allah'tan olsa bile ona zarar ver “Köpeği birlikte gömdük” bu atasözü, geçmişte insanların mucizelere ve azizlerin haysiyetlerine ne kadar inandıklarını gösteren komik bir hikâyedir. Ridwan ve Farhan'ın para kazanmanın bir yolunu düşünen işsiz arkadaşlar olduklarını anlatan atasözünün öyküsünde arkadaşını gömmeyi düşünerek bizi gömmesini önerdi. Bir köpeğin cesedi bir yerdedir ve bir mezar yaparlar ve ölümler Şeyh Arbid olduğunu ve haysiyete sahip olduğunu duyururlar, bu yüzden bunu kabul eder ve uygular. Şeyh Arbid'in kabrinin meşhur olduğunu, yemin ve armağanların mezarda olduğunu bilen iki arkadaş zengin olur. Farhan, arkadaşının parasından payına düşeni ister ancak Radwan, bunu kabul etmez ve onu tanımadığını söyler. Şeyh Arbid'in mezarında bu kişiyi tanımadığına yemin eder. Bu yüzden Farhan der: Bu bölüm nedir Bu doğru nedir? Bu birlikte gömdüğümüz köpeğin mezarı. Bu söz insanlar tarafından bilinen meşhur bir deyiştir. İnsanların haklarını görmezden gelmenin bir örneğidir. Bazıları “Bana bugün can ver, yarın milletimi” Bağdadi halkı arasında şöyle denir: Bugün beni besle yarın öldür. Kendisi için bunu başaracağını umar ama kefil, ileriki zamanlarda fakirlere söz vermekten başka bir şey yapmaz.

“Ölümden boşanmaları alın ve boşanmış erkekleri alma” evlilikle ilgili gerçek bir atasözüdür ancak bir erkeğin, kocasından boşanmış bir kadınla evlenmemesi, kocası ölmüş biriyle evlenmesinin tavsiye edilmesi üzerine söylenen bir sözdür. Bu atasözünün bir hikayesi olduğu için ölüm meselesiyle çok ilgilidir: Genç bir adamın, boşanmış bir kadını sevmesi sonucu, babası evlenmesine onay vermez. Bu, boşanmış kadının kötü bir alışkanlığı ya da yanlış bir şeyi olduğu için boşandığını düşünerek aynı nedenle yine boşanacağından endişe duyar. Oğlunun ikna olacağını umarak kelimeleri tekrarlar “Boşanmış kadınlarla evlenin ve boşanmış erkeklerle evlenmeyin”. (Al-Tikriti, 1971, s. 68-111).

Halk atasözleri, insanlar için en önemli söylem sanatlarından biri olarak kabul edilir ve folklorik miras olarak değerlendirilir. Bu mirasın içerisinde halkların deneyimleri ve yaşadıkları tüm çeşitlilik, çelişkiler birikim olarak saklanmaktadır. Popüler insanlar arasında aktarılmalarıyla yaygınlaşan ve popüler bilgelikten oluşan, zamanla insanların sözlü veya yazılı olarak aktardığı kolektif bir ürün haline gelen atasözleri, bir kısmını kimin söylediği bilinmeyen bir halk masalı veya şakası ile de üretilmektedir. Bu mirasın antikliğini doğrulayan bir değişiklik; atasözünün kökeni net olmadığından, bir konunun başladığı tarih ve mekanda da kesinlik yoktur ve atasözünün ortaya çıkışına popülaritesinin eşlik etmesi daha olasıdır. Atasözleri toplumların hikmeti ve aynasıdır ve rasyonel insanlar tarafından sıradan insanlar için davranış empoze eden, nesilden nesile aktarılan ve kolektif hafızaya kazınan bir yasadır. Milletın ahlakı, düşüncesi, zihniyeti ve geleneklerinden söz eden en gerçek sözlerdir. Toplumsal, zihinsel, politik, dini ve dilsel yaşamın bir resmi olduğu için toplumu, yaşamını ve duygularını en eksiksiz tasviriyle tasvir eder. Atasözleri aracılığıyla insanların düşüncelerini, algılarını, görüşlerini ve inançlarını ve bunların yükseliş veya geri kalmışlık derecelerini fark ederiz, mesele, yaşamdaki bir felsefenin bir ifadesidir. İletişimin insan unsuruyla karakterize edildiği çeşitli deneyimlerin özüdür. Filozoflar da halk atasözleriyle ilgilenirler bu yüzden onları tarif etme konusunda yarışırılar. Aristoteles şöyle der: "Atasözleri eski, terk edilmiş bir yargıdır ancak bazıları sözlerinin gücü nedeniyle kalır." İbnü'l Esir de önemine atıfta bulunarak şöyle der: "İhtiyaç akut çünkü Araplar, atasözlerini onları gerekli kılan nedenler ve olaylar dışında dinlemediler. Öyleyse halkın felsefesini temsil ettikleri için onun atasözlerine bakın. "Geçmişte Araplar şöyle demişti:" Atasözleri konuşma lambalarıdır. "Bu, atasözünün kısıklık, basitlik ve kolaylık ile karakterize edilen belirgin ve canlı görüntü olduğu için popüler edebiyatın geri kalan bileşenleri arasında önemli bir yer almasını sağlayan işlevidir. Atasözü bir metafor olduğundan ve Arapların bize bıraktıkları iyi atasözleri şiir ve hikayelerden daha çok halkın zihniyetini gösterir ve belki de bunun nedeni, atasözünün kısmi bir değerlendirme olan ve tamamen kapsamlı olmayan zihinsel mizaçlara karşılık gelmesidir. Ve atasözü, bilim veya yaşam meseleleri hakkında bir brifing gerektirmez. Ve Al-Askari'nin "Atasözleri Koleksiyonları" adlı kitabında şöyle geçer: "Arap atasözlerini tanıdığımda, konuşmanın en anlamlı yerinde hareket ediyorlar ve konuşma yöntemlerinin çoğuna müdahale ediyorlar, az kelimeyle çok şey ifade ediyorlar ve bundan dolayı dolaşımı kolay oluyor. Alman Oryantalist ollheim, "eski Arap atasözleri

üzerine yaptığı çalışmasında, atasözlerinin halkların küçük ritimleri olduğunu söylemektedir. Almanların klasik müzikle ünlü olduğunu ve ona olan ilgilerinin başka herhangi bir şeye olan ilgilerini aştığını bilirsek, onun kültürünün bağlamından anlarız. Ritimlerle neyi kastettiğini ve ne kadar zarif ve önemli olduklarını, bireylerin duyguları, düşünceleri, alışkanlıkları ve gelenekleri genel olarak onlara yansıtılır. Malinovsky'nin atasözlerini bir folklor biçimi olarak değil, yargı, öykü ve yaşamı sert bir şekilde eleştiren bir eleştiri ve arka planı yansıtan popüler bir ifade olarak görmenin yanlış olduğunu söylemesine gelince, sözleri elin parmaklarını geçmeyen popüler atasözü, oryantalistlerin başkalarını anlamak için elinin anahtarı olmuştur. Doğu toplumlarının derinliklerini ve yaşamlarının yönlerini araştırdılar ve popüler kültürle olan bu ilgi sayesinde, halkların koşullarını inceleyip onları etkilemenin yollarını öğrenebildiler. Arap kültürü, Arapçadaki tüm atasözlerinin mirasından oluşmaktadır çünkü atasözleri, İslam öncesi dönemde Arapların bilgeliğini göstermektedir, şairler bunu şiirlerinde sıkça geçirir. Buna ilgi ilk İslam devrinde de Peygamber aracılığıyla açıkça görülmektedir, hikmet söyleyen ve aynı şeyi söyleyenlere hayranlık duyan barış ve nimetler ona aittir ve birçoğu bazı asil hadislerinde, özellikle de Lokman Peygamber'den rivayet edilenlerde tekrar edilir. Kısaltma, fikrin olabildiğince dar bir şekilde ifade edilmesi anlamına gelen atasözlerinin en önemli özelliklerinden biridir. Bu ifade "açlık kafirdir", "kökeniniz eyleminizdir", "sabır acıdır" veya "oğlunuz büyürse onun arkadaşı olun" şeklinde iki kelimeyle tamamlanabilir. Kısacası, atasözünün söylendiği olaylara benzer durumlar dışında atasözü söylenmediği için anlamı kısaltmak ve hedefi vuraktır. Dolayısıyla "Her makamın bir denemesi vardır" denilmiştir. Arap kökenli ve safkan olduğu için, anlamlı olmasa da halkın orijinal Arap değerlerine ve ahlakına bağlılığından dolayı; tarihi ve sosyal içeriğini nerede edindiği bilinmemekle birlikte bunların bir kısmını üslubuyla veya anlamlarıyla İslam dininden aldığı söylenebilir. Atasözleri, genel olarak Arap kırsal toplum yaşamını gerçekçilikle ayırt etmek için gerçekçilikleriyle ayırt edildikleri için gerçekçilik olarak bilinir. Müzik, onu insanlara daha yakın ve insanlar için daha kabul edilebilir kılan melodiyle karakterizedir. Ve duyguları, umutları, acıları, sevinçleri, üzüntüleri, yaşamın çeşitli meseleleri hakkındaki görüşlerini, ona karşı tutumunu, evrene bakışını ve tezahürlerine ilişkin yorumunu araştırdığımız düşüncesi, felsefesi ve bilgeliği. Yanlış veya bir şeyi öğrenmeye motive etmek için bazı atasözleri kötü davranışları değiştirmeye yardımcı olur. Örneğin: "Kardeşi için bir çukur kazan, içine düşer." Popüler atasözü eğitim amaçlı, insanları belirli bir şeyi öğrenmeye teşvik

etmek veya öğrenme sürecini sürdürmeye ve yeni her şeyi aramaya teşvik etmek için kullanılır. Yeni ya da benzer durumlarda düşünme, analiz ve uygulama gerektirir. Düşünmeye davet eder; Bilgi ve veriyi aramak, analiz etmek, yorumlamak, değerlendirmek için iyi bir araçtır. Yaşadığı sorunlar psikolojik, sosyal ya da bireyi çevreleyen çevreyle ilgili olsun, karşılaştığı sorunların çözüme ulaşması için atasözleri, yararlanılacak en iyi kaynaklardır. Dinleyici rasyoneldir. Atasözü, varsayımlarda bulunmadan ve yargılarda bulunmadan önce söylenenlerin akılcılığını, yansımaları, bilgi kaynaklarının bilgisini, anlaşılmasını, yorumlanmasını ve analiz edilmesini gerektirir. Atasözleri, eleştirel düşüncenin ve diğer bilimsel düşünce türlerinin geliştirilmesinde oldukça önemlidir. Nitekim atasözlerinin büyük çoğunluğunda ahlaki değerler, ekonomik değerler, dini değerler ve sosyal değerler gibi çeşitli değer türlerinin geliştirilmesini destekleyen veriler bulunmaktadır. Bütünüyle çalışmaya, zenginliği korumaya ve takdir etmeye çağıran popüler atasözleridir. İşin değeri, üretim ve ekonomik kalkınmanın bilincini vurgulayan atasözleri vardır. “Ayağını yorganına göre uzat.” “Sizi tatmin edin”, “Söz bir antlaşmadır” “Annesi üzülse bile çocuğunuzu terbiye edin”, “En adil el-Awja düğün gününde bile.” Geniş ahlaki zenginlik hazinelerinde atasözleri de toplumdaki bir kadının değerini yüceltmektedir: "Annesini evde tutan, ekmeğine yağla bulaştırır", "özgür bir kız bir kavanozda altın gibidir", "iyi bir kız ve hiçbir erkek için skandal değildir", "kazıp damgaladığım anneden sonra" atasözlerinin farklı kültür ve bilgi birikimine sahip insanların yaşamları üzerinde büyük etkisi olduğu ve insanların atasözlerine ilgi duyduğu, medeni bir gerçeklik olduğu bilinmektedir. Yazma ve konuşma alanı aracılığıyla yaygınlaşan atasözlerini insanlar öğüt için evlerine ve dükkanlarının en güzel yerlerine asarlar. Eylem ve umut kaynağı olarak da ifade edilen atasözleri için insan davranışının bir bileşeni ve onlara yaşam arenasında rehberlik edecek parlak işaretler de denilir. Her kelime, milletin aklını, düşüncesini ve kültürünü ifade eden bir söyleme sanatı olduğu için rehberlik veya uyarı içerir. Bu miras canlı kalır ve insanlarla ölümsüz hale gelir (<https://arabicpost.net/opinions/2017/10/31>).

Meşhur Atasözleri Ansiklopedisi'nde, Arapların eski çağlardan beri popüler atasözlerine olan ilgisi belirtilmektedir. Bu ansiklopedinin içerisinde yer verilen atasözleri insanların hayatlarındaki her duruma atıfta bulunulacak zenginliktir. Arap dilbilimcilerin ilgisini değerlendirmek gerekirse onlar için atasözü, büyük ölçüde saf dili somutlaştırdığı için diğerlerinden belirgin bir sınıra ulaşmaktadır. Halk atasözü sadece

bir halk sanatı biçimi değil, aynı zamanda popüler atasözü bir argüman ve bir ifade olarak hareket ettirmek için bir iç gücü teşvik eden bir eylemdir. Atasözü, kadim bir olaydan kazanılan tecrübeye dayalı bir sorunun çözümü olduğu için geçmişte yaşanan hikâyeler neticesinde bir rehber, anlam ve bilgelik argümanı olarak halkın güvenini kazanmıştır. Atasözleri, önce gelenlerin tarihi ve bilgeliği olarak da belirtilebilir. Folklorun büyük bir kısmı modernite çağıyla birlikte sona ermiş olsa da birçok akademik çalışmanın, özellikle sosyolojik çalışmaların ve bazı toplumların tarihini halk sanatlarından yola çıkarak incelemek isteyen sosyologların odak noktası olmuştur. Meşhur atasözünün önemli bir özelliği, halktan gelmesidir. Meşhur atasözünün hangi kaynaktan geldiği tam olarak bilinmemekle birlikte belirli bir kaza veya efsanenin bir sonucu olarak ortaya çıktığıyla ilgili söylemlere rastlanmaktadır. Genel olarak kaynağının halk olduğu ifade edilir ve halka ait bir miras olarak belirtilir. Atasözlerinde kullanılan dil ve ifadeler güçlüdür, bu yönüyle masallardan rahatlıkla ayırt edilebilir. Arap atasözlerinin bir ansiklopedisi ve kendilerine ait bir dünyaları olması dışında, söylenen ifadelerin doğru olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Bir coğrafi bölgeden diğerine özellik olarak farklılık göstermektedir. Örneğin Mısır ve Levant bölgesi ile ilgili atasözlerinin yaratıcılarının kadınlar olduğu belirtilir. Bu nedenle atasözleri kadınlar etrafında döner. Güzel olanı övüyorsunuz ve çirkin kadını karalıyorsunuz, gelini anlatıyor ve damadın onu kızdırmasını engelliyorsunuz gibi atasözleri basit, derin ve dokunaklı sözlerle oluşturulmuştur. Sözlerin karşıdaki insanda bir güç konumuna ve ölümcül bir silaha dönüşmesi de mümkündür. Halk atasözleri, anonim oldukları ve aynı zamanda hızla yayıldıkları için farklı yorumlanabilmektedirler. Popüler atasözü, insanlar arasında kolay ve hızlı yayılır çünkü insanlar doğası gereği komik ve özlü olana eğilimlidir. Atasözleri tüm bu özelliklerinden dolayı, mirasın bir işlevi ve halklarınaynası haline gelmiştir.

(<https://www.noonpost.com/content/1629522/01/2017>).

Halk atasözleri Irak'ta bir bölgeden diğerine farklılık gösterir. Bağdat'ın atasözlerinin güney bölgelerinden veya çöle yakın batı bölgelerinden farklı olduğu bilinmektedir. Şehrin ve başkent Bağdat'ın atasözleri bataklık alanların atasözlerinden farklıdır ve çöle yakın bölgelerden de farklılık gösterir. Bu nedenle her bölge kendi halkından ve çevresindeki olaylardan etkilenir. Atasözleri, hikâyeler, şarkılar ve hatta

hüzün farklıdır ve bu farklılık folklorun en önemli özelliklerinden biridir ve her türlü bölge için sanatı yaratan etkidir. Halk sanatını var eden karakteri, lehçesi ve tarihidir.

SONUÇ

İnsan hayatındaki en önemli geçiş dönemleri olan “doğum”, “düğün” ve “ölüm”, bireyin kendisini etkilediği gibi ailesini, çevresini hatta yaşadığı toplumu da etkilemektedir. Dolayısıyla her toplum, kendi kültürü, inançları dâhilinde bu dönemleri kutsama, duyurma vb. amaçlarla türlü pratikler geliştirmiştir. Bireyin yeni statüsünün onaylanması için yapılan bu ritüeller, her ne kadar belirli kanun maddeleriyle belirlenmiş olmasalar da toplum tarafından mutlaka uygulanmaktadır. Geçiş dönemlerinde uygulanan bu pratikler, elbette zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak içinde bulunduğu dönemin şartlarına uyum sağlamaktadır. Buna karşın değişikliğe uğrasalar da özlerini koruyarak aldıkları yeni formlarla uygulanmaya devam etmektedirler. Dolayısıyla geçiş dönemi ritüellerinin geçmişten günümüze kadar varlığını devam ettiren kültürel unsurların tamamını bünyesinde barındırdığını söylemek mümkündür.

Toplumlar, bireylerin hayatlarını ve aralarındaki ilişkileri düzenleyen, fayda ve doğruluk kriterlerine dayalı, özel ve kamusal eğilimleri gerçekleştiren hukuk sistemi gibi bir şey olduğunu kabul ettikleri bir dizi gelenek, görenek ve norm seçerler. Belirledikleri bu gelenek ve görenekler zamanla sosyal davranış ve ahlaka dönüşür ve hatta bu ulusun kültürel karakteri haline gelir. Göksel mesajlar, öncelikle insana kendisinin gerçekliğini ve yaşamdaki varlığını hatırlatmayı amaçladığından, insanın düşüncesini ve metodolojisini, kişiliğini oluşturmada fayda sağlayacak şekilde yeniden formüle etme yeteneğini teyit eder. Ancak kendisinden önceki uygulamaları da yok saymaz. Hz. Peygamberin “Onurlu ahlakı tamamlamak için gönderildim” ifadesinden de anlaşılacağı üzere İslam öncesi dönemde hüküm süren gelenek ve görenekler saygıdan ötürü övülmüştür.

Zamanın geçmesiyle çoğu gelenek ve norm, dini ve ahlaki değerlerin bir yansımasına veya bunların özellikle sosyal ilişkilerle ilgili tercümesine dönüşmektedir. Bu nedenle iffet, namus, ailenin varlığı ve genel sosyal davranış söz konusu olduğunda ihlal edilemeyecek kutsal sınırlar oluşmaktadır.

Milletler arasındaki medeniyet savaşında gelenekler ilk cephede sıraya dizilmiş ve yirminci yüzyılın başında İslam ülkelerinin yeni medeni dirilişte Hristiyan Batı'nın deneyimiyle tanışması bazı karışıklıklara neden olmuştur. Tanışmaya bağlı olarak

gerçekleşen etkileşimin sosyal yapı üzerinde küfür, şüphecilik ve aşağılama davranışları şeklinde yansımaları olmuştur. Geri kalmışlık ve yoksulluktan dolayı o zamanki eğitilmiş sınıf, sosyal gelenekleri ilerleme ve koşulların değişmesi yolunda bir engel olarak görmektedirler. Bu durumu aşmak için Batı'nın deneyiminden yararlanarak "psikolojik sınırları" ortadan kaldırmak gerektiği ifade edilmiştir. Bilim, kilisenin temsil ettiği dini değerlerden uzaklaştığında, bir kişinin düşüncesini yönlendirmenin ve onun yaşam tarzını çizmenin eskisi kadar kolay olmadığı belirtilmektedir. Bazı ahlaki değerleri hatırlatan manevi bir atmosferde, haftanın bir günü ruhları nemlendirmek ve kalpleri arındırmak yeterli görülmüştür.

Kendilerini "aydınlanmış" ve meseleler hakkında anlayış sahibi olarak görenlerin bazıları tarafından geçen yüzyılın başında reform yolculuklarında iki önemli gerçeğin belki de kasıtsız olarak ihmal edilmesine maruz kaldıklarına dair "uygarlık hatası" ifadesi kullanılmıştır:

İlk gerçek: Batılı filozoflar ve düşünürler, bilimsel fetihleri kutsamadan, üniversite ve enstitülerdeki öğrencilerine bilgi edinmeleri için destek olmadan önce dinden tamamen vazgeçmemeyi ve bu önemli medeniyet temelini kaybetmemeyi temel bir ilke olarak benimsemişlerdir. Evrim teorisinde ve Darwin'in canlı organizmalar için yaratıcının olmadığı ancak yaratılışın insan da dahil olmak üzere sürekli bir gelişim süreci içerisinde olduğu iddiasında karşılaştığı üzere bilimsel teoriler, tartışılmaya başlanmış ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu tür gelişmelerle ortaya atılan teoriler, ileriki zamanlarda yapılacak olan inceleme ve araştırmalara katkı sağlamıştır.

Batı toplumları, dini yükümlülüklerinden biraz uzaklaşsalar bile dini öğretileri ve taahhütleri sembolize eden her türlü unsura önem vermişlerdir. Çünkü dini öğretiler ve taahhütler, insanların hatalarından dönebilmeleri için onlara imkan tanınması ve bir köprü oluşturulması anlamında algılanmıştır.

İslam toplumları tarihinde uzmanlaşmış bir grup, Batılı oryantalistin ve hatta Şiiilerin vizyonunda olduğu gibi Batı toplumunun iç yaşantısıyla ilgili olan budur. Müslümanların dini değerlere dayanan sosyal geleneklerine olan inancının derinliğine hayranlık duyan şok edici sürprizler, sömürge hareketinin başarısızlığının nedenlerini açıklamaktadır. Cezayir asıllı Fransız Sosyolog Jack Burke "klasisizmi" "Doğu'da canlı ve güçlü, olağanüstü miktarda yaşam, hareket ve sıcaklığın tadını çıkaran" olarak

nitelendirmektedir ve Şiilik üzerine yaptığı çalışmasında "İslam hukukunun birçok sosyal ve ekonomik sorunu çözme yeteneğine sahip olduğunu" ileri sürmektedir.

İkinci gerçeğe ve Batının kaybının en ağır olanına bakıldığında: İslam toplumları, yıpranma durumu ve mezhepsel bölünme nedeniyle sosyal ilişkilerini ve kamusal yaşamlarını tam ve doğru bir dini farkındalık olmadan organize ederken büyük ölçüde gelenek ve göreneklere güvenirlir. Kur'an-ı Kerim'in kavrayışları, entelektüel ve kültürel seviyeyi diğer milletlerden çok daha yükseğe çıkaran hükümleri, deneyleri ve sünnetleri vardır. Buna karşın Batı toplumunu ayakta tutan değerlerin derinliğinden bahsetmenin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Bazılarının sevdiği gibi "modası geçmiş geleneklerden" ve nostaljiden bahsedildiğinde, onların yerini almaya hazır hiçbir entelektüel ve kültürel alternatifin olmadığı görülmektedir. İnsanların güvendiklerini kaybetmeyeceklerine dair psikolojik güvence içinde olmaları yanıltıcıdır. Temelde bu güven verici türün alternatifleri arada bir yenilenme bahanesiyle çözülme ve değişme çağrısı şeklinde dillendirilmektedir. Bazen bu çağrılar bilimsel "modernist" bir karakterle ifade edilmektedir. Ancak deneyimler yeni kuşak için değil daha çok kültürel ve ekonomik açıdan dışa bağımlılık dışında bizden önceki kuşaklar için olumlu sonuçlar vermiştir. İslam toplumlarında hüküm süren tüm sosyal geleneklerin, dini ve ahlaki değerlerin doğruluğunu kabul ederken, yaşam tarzını ve geleneklerini etkileşimle aktarmayı başardığı dikkat çekici bir durumdur.

Basit bir örnekle açıklamak gerekirse; Batı toplumu, on sekiz yaşına gelen çocuklarının hayatlarıyla ilgili olarak onların artık büyüdüğünü, kendi sorumluluğunu alabileceğini ve küçüklerin sınırları dışında olduğunu düşünerek on sekiz yaşına gelen çocuklarına özgürlük hakkı tanımaktadır. Diğer bir ifadeyle on sekiz yaşını geçen bu çocukların aile dışında ve ebeveynlerden uzakta yalnız yaşayabilmesini gerektiren bir gelenek benimsenmiştir. İslamiyet'in özellikleri ve insan davranışlarını yönlendiren öğretileri, insanlar arasında türlü yollarla kazandırılmaya çalışılmış ancak bazı toplumlar içe kapalı bir yaşam tarzını benimsediği için o toplumlarla herhangi bir etkileşim gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla tecavüz, intihar ve cinayet gibi olumsuz davranışlar o tür toplumlarda sıkça karşılaşılan davranışlar olmuştur. Nitekim insanlar için ahlaki bir ölçü belirlenmediği için davranışların iyi yönde ilerletilmesi de mümkün olmamıştır.

Tehlikeli fikirlere sahip gruplar ırkçılık yapan, satanist yaklaşımın peşinden giden gruplardır. Bu grupların maruz kaldığı korkunç kayıp yaşam tarzlarını olumsuz etkilemiştir. Eğitim müfredatı ve yönteminde yararlanılan öğretiler, bilgelik ve deneyler açısından kültürel mirasa önemli bir katkı sağlamaktadır. Toplumun ahlaki yapısının şekillenmesi ve ideal bireylerin yetiştirilmesi konularında da bahsi geçen öğretilerin önemli bir etkisinin olduğu ifade edilebilir. Babayı veya anneyi tanımayan Hristiyan toplumu gibi bir toplum özelliği göstermeyen Irak toplumunu ayrıcalıklı kılan en belirgin özellik, ahlaki öğretilere önem vermesidir. Ahlaki öğretilerin toplumu ayakta tutan dinamikleri besliyor olması ve toplumsal yapıda belirgin olumsuzlukları engelleyici etki oluşturması önem arz eden bir husustur. Ayrıca bu öğretilerin uygulanıyor olması nesilden nesile aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Böylelikle toplumsal yapı belli bir düzende kendine has kültür unsurlarını devam ettirme olanağı bulmaktadır. Batılı toplumlarda dikkat çeken uygulamanın tersine İslam toplumlarında çocuğun doğumuyla başlayan bağ, yaşamı boyunca da sürmektedir. Peygamberimizin de belirttiği üzere mesele belirli bir zaman dilimiyle sınırlı değildir, çünkü aile üyeleri arasındaki dostane ve yapıcı ilişki doğumun ilk günlerinden başlayıp hayatın son anlarına kadar iletişim, danışma ve şefkat duygularıyla sürdürülmelidir.

İnsanların daha iyisine ulaşmak için gelişme ve değişim başlatma çabasında toplumun dinamiklerine sahip çıkması, cömertlik, iffet, adalet, saygı, sevgi gibi duyguları güçlendiren gelenek, görenek ve normları devam ettirmesinde oldukça önemlidir. Ayrıca birey olarak hayatını düzene koyması ve toplumun hedeflediği insan olarak yetişmesi bilimi öğrenmesine, kullanmasına, başarı ve gelişmeye hizmet edecek katkı sunacaktır. Toplumun gelenek ve göreneklerinden haberdar olmak karşılaşılan herhangi bir kriz veya sorunun çözümünün anahtarlarını bilmekle eşdeğerdir.

KAYNAKÇA

- Abbdulaziz ed-Duri, (1991), *İslam Ansiklopedisi*, s.425-433, İstanbul.
- Al-Abta, M. (1963), *Folklor Çalışması ve Tarım Reformu Yasası*, Folklor Dergisi, Sayı:1.
- Al-Allaf, A. (1963), *Popüler Şarkılar ve Olayları Üzerine*, Folklor Dergisi, Sayı:1.
- Alalawi-Hadi, (2008), *Yeni Irak Kültür Dergisi*, s.2-4, Bağdat.
- Al-Alouji, A. (1985), *Irak Medeniyeti*, Alhurriyye Yayınevi, Bağdat, Üçüncü Bölüm.
- Al-Ameed Taher, (2008), *Planlama ve Geliştirme Dergisi*, s.3 Sayı 19.
- Al-Buhari, A. *Hadis No.5550*, Book of Sahih Al-Buhari.
- Al-Cenabi-Halit, (1984), *Irak Medeniyeti-c.6*. Bağdat.
- Al-Dhitat, Ş.S. (1964), *Bağdat ve Kerkük Arasındaki Geleneklerin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi*, Al-Turath Al-Shaabi Magazine, Sayı:1.
- Al-Din, KS. (1979), *Folklor Hikayesi*, Alraşid Yayın Evi, Bağdat.
- Al-Hadithi, T.S. (1964), *Gümrük ve Gelenekler*, Halk Folklor Dergisi, Sayı:2, Bağdat.
- Al-Hajjyah, A. (1967), *Baghdadiyat*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Bağdat.
- Al-Hamdani Tarık, (1985), *Irak Medeniyeti*, c.10.Bağdat.
- Al-Hanafi, C. (1962), *Bağdat Atasözleri*, Cilt 1. Esad Yayın Evi, Bağdat.
- Al-Hussaini, Muaddi. (2012), *Sümer Mitleri*, Kunuz Yayınevi. Alkahira-Mısır.
- Al-Husseini, A. (2020), ((Erişim Tarihi:12.07.2020
<https://www.algardenia.com/tarfiya/menouats/1732-5.html> 23-11-2012
- Ali, K. (2014), *Altcoin Efsanelerinde Suya Dalma* (Erişim Tarihi: 12.08.2020
<https://kitabab.com/1>)
- Aliwi, H.H. *Keldani Patrikhanesi*, (Erişim Tarihi: 11.08.2020 <http://saint-adday.com/?P=15876>)
- Al Bab, A.F. (2017), *Din ve Modernite Arasındaki Gelenek ve Görenekler Üzerine Bir Yazı*. (Erişim Tarihi: 14.03.2020 <https://www.sasapost.com/opinion/customs-and-traditions-between-religion-and-modernity/30-01-2017>.)
- Al Suwaidi, W. (2015), *Popüler Atasözleri Deneyi*, Bilgelik Kadını ve Gelenekler Deposu, Al-Bayan Gazetesi. (Erişim Tarihi: 01.06.2020
<https://www.albayan.ae/five-senses/culture/2015-07-05-1.2409695>

- Al-Jumaili, R. (2013), *Bağdatlılar*, Bağdat.
- Al-Khafaji, Z.A. (2014), *Irak Halk Masalları, Kültürel Kökenlerde Araştırma*, El-Hakka Gazetesi, 10.22.2014.
- Al-Kinin, A. (1963), *Tantal ve Hurafenin Irak Zihniyetine Etkisi*, Folklor Dergisi.
- Al-Mousawi, S. (1966), *Annemin İlahisi, Fourati Folklorundan Metinler*, Birinci Bölüm, Üçüncü Yıl, Haziran
- Al-Nasiri, B. (2017), *Halk Hikayesi Çalışmaları ve Analiz*. Arap Basın Ajansı Yayınları.
- Al-Qimni, S. (1999), *Efsane ve Folklor*. Mısır Medeniyet Araştırma Merkezi Yayınları, Kahire.
- Al-Rassed Sabeans, Erişim Tarihi: 20.07.2018 http://www.alrased.net/main/articles.aspx?selected_article_no=5420
- Al-Saeed İ. (1963), *Evlilik Hikâyelerinde Geleneklerimiz*. Folklor Dergisi.
- Al-Salihi-Wasıq, (1985), *Irak Medeniyeti*, c.3. Bağdat.
- Al-Samarrai, H.Y.M. (2020), (Erişim Tarihi: 16.09.2020 <http://www.alnoor.se/article.asp? Id = 110670>).
- Al-Samarrai, M.R. (2008), *Irak'taki Folklordan Renkler*, Genel Kültür İşleri Yayınevi, Bağdat.
- Al-Samawi, S.R. (2013), *Samawa I'de Eski Doğumlar, Gelenekler ve Görenekler*. Irak Bugün Gazetesi. (Erişim Tarihi: 24.08.2020 <http://www.iraqalyoum.net/news.php?action=view&id=16669>)
- Al-Ta'i, M. (1964), *Arap Folklor ve Oryantalist Çalışmalar*, Folklor Dergisi.
- Al-Tikriti, A. (1967), *Karşılaştırmalı Bağdat Atasözleri*, Elirşad Yayınevi, Bağdat, İkinci Bölüm, s.28.
- Al-Tikriti, A. (1971), *Atasözleri Koleksiyonu*, Elirşad Yayınevi, Bağdat.
- Al-Turath A.K. (1964), *Ondokuzuncu Yüzyıl Irak'ta Gümrük ve Gelenekler*, Al-ShaabiDergisi, Birinci yıl.
- Asaad, M.A.ve Qaddouri, H. (1985), *Irak Medeniyeti*, AlhurriyyeYayın Evi, Bağdat. Cilt 13.
- Ayyash, A. (1966), *Fırat'ın Başkenti DeirEzzor'da Folklor*, Folklor Dergisi.
- Basem, A. (1986), *Irak Popüler Hayatının Gelenek ve Görenekleri*.
- Crabb, A. (1963), *Lotfi El-Khoury Folklor Bilimi*, Alzaman yayınevi, Baskı 1, Bağdat.
- El Hanefi, Ş.C. (1964), *Yaghadiyya Atasözleri*, 2 cilt.

- El-Amil, H. (2020), Sabeans Altın Vaftiz Gününü Kutlar *El-Mada Gazetesi*, 20, (Erişim Tarihi: 14.07.2020 <https://almadapaper.net/view.php? Cat = 45316>)
- El-Askari, A. *Atasözleri Sayısı Kitabı*, Üçüncü Bölüm.
- El-Bağdadi-Elhatib, (2001), Esselam şehrinin tarihi (Bağdat tarihi), s.244, İslam Batı Yayınevi, Beyrut.
- El-Daqqouqi, İ. (1965), *Folklor Bilimi Tarihi*, Folklor Dergisi, Bağdat.
- El-Hanefi, Ş.C. (1962), *Aforizmalar*. Asaad Yayınevi, Bağdat.
- El-Khaqani, A. (1964), *Ondokuzuncu Yüzyılda Irak'ta Gelenekler ve Gelenekler*, Folklor Dergisi, Bağdat.
- Fikri, A. (2020), *Ortodoks Kilisesi Mirası* (Erişim Tarihi: 14.03.2020 https://stakla.org/Coptic-Faith-Creed-Dogma/Coptic-Rite-n-Ritual-Taks-Al-Kanisa/13-HolySacraments__Fr-Antonios-Fekry/Holy-26-07-2020)
- Fraser, J. (2016), *Eski Ahit'te Folklor*, Rüya Yayınevi, İstanbul.
- Halaçoğlu Yusuf, (1991), İslâm Ansiklopedisi, 4. cild, s.433-437, İstanbul.
- Halil-Nuri, (1985), Irak Medeniyeti, c.10. Bağdat.
- Hammoudi A.B. (1986), *Irak'ın Popüler Hayatının Gelenek ve Görenekleri*. Genel Kültür Evi Baskı Kültür Bakanlığı Yayınları, Bağdat.
- <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/folklor.html>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020)
- <http://www.almothaqaf.com> Hayrullah Said, Irak Folklor Ansiklopedisi, Al-Muthakaf Gazetesi (Erişim Tarihi: 13.09.2020).
- <https://arabicpost.net/opinions/2017/10/31> (Erişim Tarihi: 09/19/2020).
- <https://www.noonpost.com/content/22/01/2017>, (Erişim Tarihi: 14.03.2020).
- Ibrahim, N. (1966). *Teknoloji Çağında Folklor*, Folklor Dergisi.
- Karaga, F. Gelenek ve Görenekler, (Erişim Tarihi: 14.03.2020 <https://Mawdoo3.Com/13-4-2020,03-05-2020>).
- Karaga, F. <https://mawdoo3.com/13-4-2020>. (Erişim Tarihi: 14.03.2020)
- Karaman, K. (2010), *Ritüellerin Toplumsal Etkileri*. SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, S. 231-232.
- Khan, M.A. (1993), *Arapların Mitleri ve Efsaneleri*. Alhadasa Yayınevi, Bağdat.
- Mubarak, M.G. (1963), *Ciddi Çalışmalar ve Popüler Miras*, Folklor Dergisi, 1. Sayı.
- Ozan, M. (2011), *Geçiş Ritüelleri ve Halk Masalları*, Milli Folklor.

- Örnek, S. (1988), *İlkelerde Din Büyü Sanat ve Efsane*, Bilgesu Yayınları, İstanbul.
- Örnek, S.V. (1971), *Anadolu Folklorunda Ölüm*, AÜDTCF Yayınları, Ankara.
- Saeed, H.A. (2017), Encyclopedia of Iraqi Folklore, Newspaper Issue No. 4985, Al-Muthaqaf Newspaper, 06-23-2017 (Erişim Tarihi: 13.09.2020 [http: // www. Al-Muddaf.com](http://www.Al-Muddaf.com)
- Salah, S. (2020), *Popüler Bir Şarkının Tanımı ve Özellikleri*, Arap Müzik Dergisi, (Erişim Tarihi: 01.06.2020 <https://www.arabmusicmagazine.com/index.php/1/06/2020>.
- Yeşil, Y. (2015), *Türk Dünyası 'nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler*. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, https://arabic.rt.com/middle_east/973419-01-10-2018-02-02-2021.
<https://www.mesopot.com/mesopot/old/adad5/11.htm-02-02-2021>